fondată în 1895
bpt
serie nouă

sadoveanu

neamul șoimăreștilor

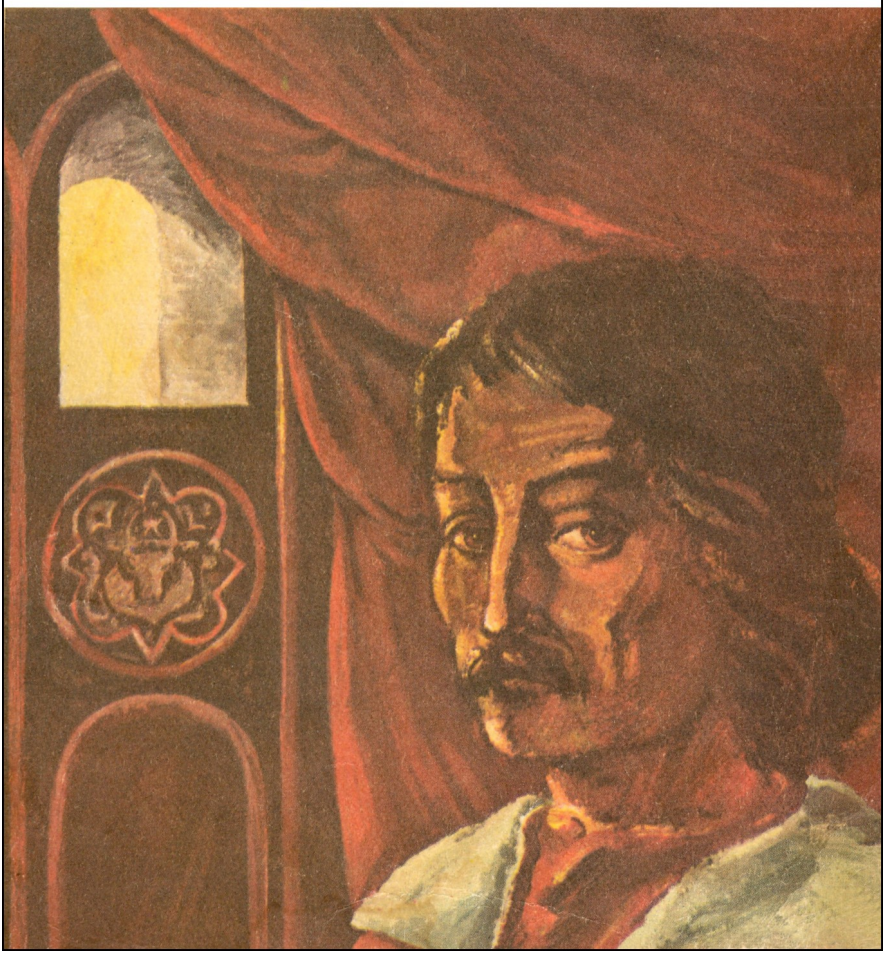

Mihail Sadoveanu

NEAMUL ŞOIMĂREŞTILOR

Cuprins

La Cornul lui Sas....5
Cît de repede se cîştigă bătăliile....7
Unii cad, alţii se ridică....11
Se leagă o frăţie de sînge....15
Sfat de drum....18
La popas, se arată boierul Stroie....21
O pradă scumpă....25
Alioşa a sfătuit de bine pe Vasca vatamanul....29
Orheianu se împacă cu moş Chirilă....33
Bucuria lui jupîn Stroie....37
Lui jupîn Stroie îi plac chefurile cu soţii....40
Codrul şi tinereţile....43
Crucea răzăşilor....46
Tudor Şoimaru se arată om care şovăieşte....49
Cum urcă Tomşa în scaun domnesc....52
Drum peste Nistru....58
Un şleahtic subţire....62
Calea întîmplării....67
O întîlnire de dragoste....69
Visurile lui pan Coribut....73
Cînd se întoarce puiul la cuib....78
Umbra Ionaşcului....80
Hîrţoagele cele vechi....83
Răzăşul prinde rădăcină....88
Boierii se burzuluiesc împotriva Tomşei....90
Ce poate spune o fată neştiutoare....95
Neliniştile lui Vodă....99
Arată un crîncen judeţ....101
Sfaturi la doamna Irimiei-Vodă....105
Se întîlnesc prietini vechi....109
Cum şi domniile sînt trecătoare, ca toate....115
Durerea lui jupîn Stroie....120
Se pregăteşte ceas rău....124

Magda se arată a treia oara.....127
Morţii poruncesc celor vii.....130
Orice istorisire are sfîrşit.....134

I

La Cornul lui Sas

În anul Mîntuitorului 1612, pe vremea cînd înfloresc teii, singurătățile Prutului, la cotitura care se chiamă Cornul lui Sas, vuiau de furtuna războiului.

Încă din zorii zilei se mişcase de deasupra Popricanilor Ştefan Tomşa, cu oastea lui amestecată. Iar din susul apei, vestitul şleahtic Potocki şi Constantin Vodă Movilă grăbeau cu leşii şi cu cazacii lor şi cu puțină oaste de țară.

Tomşa era nerăbdător. Pe harmasarul lui alb, arăbesc curat, întruna se sălta în şaua adîncă şi cerceta zarea malurilor Prutului. Apoi îşi întorcea căutătura încruntată, c-un ochi uşor fugind în laturi, spre şiragurile strînse de ieniceri, de tatari de Bugeac, de munteni şi de moldoveni din Țara-de-jos. Cercetaşii tatari tocmai aduseseră „limbi" de la duşman, tîrîndu-le în arcane. – Constantin-Vodă cu ai lui veneau în Cornul lui Sas.

Din mersul domolit al calului, Tomşa mai întrebă o dată pe cei doi cazaci sîngeraţi şi zdrenţuiţi care umblau între tatari:

— Vine într-acoace toată oastea?

— Vine… răspunse răguşit unul dintre cazaci, ridicînd spre Ştefan ochi alburii.

Celălalt, mărunt şi spătos, rînji în barba-i mare:

— E oaste tare şi creştinească!…

Husein aga, trimesul împărăției, care mergea alături de Tomşa, întrebă:

— Ce spun ghiaurii?

— Nu spun nimica… răspunse cu prefăcută nepăsare Tomşa şi-şi puse c-o mişcare obişnuită mîna pe buzduganul cu măciucă de argint. Puteți să-i ridicați într-o creangă de copac! adăogi el cu voce înăbuşită spre călăreți.

Tatarii rămaseră în urmă cu prinşii. Husein şi Tomşa dădură pinteni cailor; apoi turcul zise întorcînd privirea-i neagră spre tovarăşul lui:

— Ieri leahul cel fudul (era vorba de Potocki) a spus cuvînt prea cutezător omului meu. Dacă nu vă înturnați – a zis – cu veneticul vostru, va fi vai şi amar de voi. Ieri a fost Mahmud pînă la marginea taberei lor.

— Eu venetic? strigă Tomşa scăpărînd din ochiu-i fugar. Venetici sînt ei, cu muierile şi cu Movileştii lor, cu leşii, cu *raiterii* şi cu franțujii lor! Au pustiit şi au sărăcit biata țară! s-au aşezat aicea ca un cuib de viespi, fără învoirea pămîntenilor şi a Porții…

— Potocki e om vrednic, zise domol turcul. El s-a oştit mult în Moldova; a pus în scaun pe Irimia şi a răpus capul lui Răzvan.

— Ş-acuma, grăi scurt Tomşa, se amestecă iar în trebile țării din îndemnul muierii lui Irimia! Doamna Irimiei-Vodă e mare aspidă. Ea ar trebui întăi zdrobită în picioare. Dar îi va veni şi ei rîndul. Acuma avem să înfrîngem cerbicea lui Potocki şi să tăiem ca pe nişte miei pe coconii ei…

— Vom vedea, zise cu liniştit glas turcul; în curînd vom vedea care este voinţa cea mare şi neclintită a lui Alah!

— Dumnezeu e de partea noastră! strigă cu glasu-i repezit Tomşa; de partea celui pe care-l vrea norodul şi cei mari…

— Ascultă, prietine, grăi tot liniştit Husein, vezi barba asta căruntă? În ea sînt semnele trudelor şi năcazurilor mele. De multe ori am biruit, de multe ori am căzut. Noi niciodată nu putem cerceta şi bănui gîndurile Celui-de-sus!

— Husein aga! vorbi însufleţit Tomşa; cel ce vine cu inima mea, e tare. Dar eu vin şi c-un oştean ca tine; vin cu ienicerii luminăţiei sale Sultanul; vin cu Cantemir bei şi cu tatarii lui, care şi ei ştiu sama leşilor; vin cu pămînteni încercaţi în războaie; am năimit şi pe căpitanii cei viteji rămaşi din oştirile lui Mihai-Vodă: pe Mîrza, pe Ghenţea, pe Recia şi pe alţii.

— Localnicii sînt azi cu tine şi mîne cu duşmanul tău.

— Nu-i aşa, Husein aga! Localnicii care au mers după mine sînt oameni care ştiu ce fac şi care, din vechi zile, ştiu sama războiului. Sînt oameni din Orhei şi Soroca, obişnuiţi cu leşii şi cu cazacii.

— Ce ştiu ei! mormăi turcul, răsfrîngîndu-şi buzele palide între mustaţa şi barba tuşinată.

— Ştiu şi pot multe, Husein aga! Le-am dat căpitenie pe unul Tudor Şoimaru, care-i din neamul lor, însă a umblat pribeag prin lume şi a slujit cu vrednicie în oştiri străine, la nemţi şi la unguri…

— Vom vedea… vom vedea… zise moale Husein. Apoi deodată, parcă l-ar fi străbătut un fior, se înţepeni în scările scurte şi se înălţă în şa. Ochii i se făcură rotunzi şi aţintiţi sub sprîncenele păroase, şi nasul coroiat i se zbîrci la îmbinarea frunţii.

— Ce este? zise el repede.

Privea şi Ştefan Tomşa, aţîţat, în depărtare; deodată înegrise ceva pe zare şi se stîrniseră nouri uşori de pulbere din pămîntul ars de secetă.

— Duşmanii! strigă înăbuşit Tomşa şi-şi strecură privirea-i nesigură spre Husein.

Turcul tresărise deodată din moliciunea şi încetineala lui. Trase sabia încovoiată, o înălţă drept deasupra capului şi slobozi un răcnet aspru. În tropotul de copite, în murmurul de valuri al oştilor, porniră îndată strigătele căpiteniilor care zăriseră fulgerul oţelului. Oastea împînzită în şes şi-n fînaţurile şi imaşurile uşor ondulate se opri şi-şi domoli frămîntările, ca apa în zăgaz. De la aripa dreaptă, unde călăreau tatarii, în preajma apelor cenuşii ale Prutului, cei doi zăriră cum vine în galop năprasnic un călăreţ: în soarele dimineţii, hainele lui aveau luciri, şi o piatră scumpă îi fulgera la cuşmă. Era o căpitenie.

— E Cantemir bei… zise Ştefan Tomşa.

— A văzut şi el pe duşman; trebuia să vie… răspunse turcul şi ochii lui vii cercetau, parcă pipăiau împrejurimile şi depărtarea.

Turcul, încruntat, rumega un plan, clipind des din ochi. Tomşa, din ce în ce mai neliniştit, îşi pipăi zaua de sîrmă de sub haina-i de catifea înflorită cu noduri de argint, îşi îndesă în cap gugiumanul cu pene de struț şi-şi strînse în cătărămi chimirul îngust de care-i era aninat paloşul scump de Damasc. Se gîndi o clipă la Dumnezeu şi se rugă în gînd, fără să-şi facă semnul crucii, căci turcul era lîngă el. Cantemir, călărețul tatar, sosi ca adus de vînt pe calu-i scurt şi încordat tare şi strigă înălțînd în sus brațul drept:

— Ce facem?

Husein nu răspunse. Îl salută numai cu mîna la buze şi la frunte. Tomşa îi zîmbi cu prietinie. Cantemir îi privi pe rînd pe amîndoi şi nările i se umflară ca şi fugarului său. Era călăreț tînăr şi mîndru, palid la obraz, cu ochii foarte mici şi foarte negri.

— Dacă-i izbim în drumul pe care merg, chiar acuma, în cotitura apei, – zise iute beiul tatarilor, – îi covîrşim şi îi răpunem!

— Ai grăit cuvînt de înțelept, prietine… zise Husein.

— Atunci să pornim! strigă Tomşa făcînd mişcare de nerăbdare, atingînd cu nelinişte de cîteva ori mănunchiul buzduganului atîrnat la oblîncul şelei.

După un sfat scurt şi grabnic, grăit ca şi pînă acuma în limba turcească, hotărîră tustrei rînduiala bătăliei: tatarii la dreapta, pe malul Prutului, turcii cu tunurile la mijloc, muntenii şi moldovenii la stînga, cu Tomşa. Într-o mişcare iute de învăluire trebuiau să grămădească pe duşmani în cotitura Prutului.

Cantemir bei îşi trase iataganul înflorit cu argint şi se repezi spre hoarda lui; Tomşa se plecă în şa şi se furişă în larg printre rîndurile oştilor. Husein rămase tăcut un timp, apoi se întoarse domol şi solemn spre răsărit, spre Meca. Ienicerii, ca la comandă, se întoarseră şi ei şi un răstimp se făcu în oaste tăcere desăvîrşită. Numai de la aripa dreaptă, a românilor, din rîndurile boierilor, a mazililor, a prostimii, sosea un murmur greu, ca o vîjîire de pădure.

II

Cît de repede se cîştigă bătăliile

La țipetele prelungi ale surlelor, la bătaia tîmpenelor, oastea care aducea în scaunul Moldovei pe Tomşa porni cu călărimea din mărgini mai înainte, cu pedestrimea mijlocului şi cu tunurile ceva mai îndărăt; şi-n cotul Prutului cu maluri joase, între luncile cenuşii, oştenii Movileştilor se opriră furnicînd, ca în fața unei furtuni care se apropia grabnic.

Tomşa, tinzînd să ajungă a învălui aripa de la deal a duşmanilor lui, îşi ducea din ce în ce mai iute pîlcul lui de călărime, spionînd cu ochiu-i neliniştit pregătirile grăbite ale lui Potocki. Cu dinții strînşi, cu buzele lipite în barba-i scurtă, neagră, aştepta ceasul hotărîrii lui Dumnezeu. Movileştii au oşti mai

puține; cele pe care le au sînt strînse în pripă… Aşa cum au pornit lucrurile, se pare că izbînda e apropiată. După zdruncin şi umiliri, va da Dumnezeu să ajungă în scaunul pe care-l rîvnise cu chinuit dor. Şi atunci, va şti el să facă dreptate în țara boierilor moldoveneşti, – cum de multe ori spusese cu un zîmbet soților lui.

O bubuire de puşcă mugi în tabăra lui Potocki şi Tomşa tresări cu sîngele fierbînd în vine.

— Ne apropiem!… strigă el cu un zîmbet silit spre bătrînul căpitan Recia, care călărea aproape.

— Pornesc cazacii!… zise oşteanul. Ce porunceşti, măria ta?

— Să ne aşteptăm rîndul şi vremea… grăi înăbuşit Tomşa.

Fumul întîiei puşti se pierdea în văzduhul plin de soare; a doua năvală de fum acoperi o parte din ostile duşmane, şi în adevăr, în curînd, începu a se prevedea prin el ca printr-o pînză rară îmbulzeala căzăcimii. Pe caii lor mici şi iuți, zaporojenii se repeziră cu două mii de suliți în vînt. Un freamăt sălbatic de glasuri porni, se înălță ca un huruit de tunet, scăzu şi iar se înălță umplînd cîmpia Prutului; şi-n fața navalei care se îndrepta spre ei, tatarii din Bugeac, la glasul lui Cantemir şi la semnul steagului lui de cozi de cal, îşi struniră caii şi se plecară pe oblîncuri. Cînd porniră ei, sosiră şi cazacii ca o vijelie şi izbitura lor fu ca trăsnetul. Cu sulițile şi cu săbiile, zaporojenii bătură în rîndurile necredincioşilor; o clipă se risipiră, apoi se adunară pîlcuri-pîlcuri şi prinseră a se înşira înapoi; războinicii beiului Cantemir puseră zimții în coastele cailor şi ieşiră cu ropot greu în cîmpie. Cu blănile lor de oi, de urşi şi de lupi, cu cuşmele buhoase, fugind pe sirepi, tatarii scoteau țipete ascuțite. O fugă şi o învălmăşeală cumplită lega cele două oşti.

Potocki dăduse drumul altui pîlc: acum venea în straie viu colorate călărimea leşască. Dar steagurile turcilor se închinară spre Prut şi porniră ienicerii cu armele fulgerînd în soare. Şi de la cele dintîi izbituri ale pedeştrilor, leşii şi cazacii prinşi în cotlonul Prutului, mai puțini la număr, simțiră groaza aceea nebună a bătăliei pierdute. În ramăt nesfîrşit de țipete de învinşi, de răcnete de biruitori sălbatici, – dădură toți îndărăt, şi pîlcul moldovenesc al Movileştilor, pornit aprig în harț, cel dintîi aruncă armele.

Atunci cu un zîmbet straniu pe buze, îşi porni şi Tomşa trîmba lui de călăreți.

În straiele lor mohorîte, cu sănețe şi suliți, răzăşii de la Nistru se zvîrliră la năvală. Cele trei pîlcuri biruitoare se amestecau acuma. Asupra moldovenilor Domniei căzură însă întăi săbiile oamenilor lui Tomşa. Glasuri spăimîntate strigau, după ce biruiții înțelegeau ce mînă-i loveşte: — Nu dați, fraților, nu ne omorîți! Ne dăm prinşi!… Dar Tomşa, cu ochii încruntați, striga înălțînd pala: — Nu ierta! ucide!

În învălmăşeala din ce în ce mai strînsă, sîngele curgea ca o ploaie; în curînd se prefăcu în bălți care sclipeau ca rubinuri mari în lumina soarelui.

Husein aga privea țintă cu ochii lui rotunzi şi pătrunzători învălmăşeala cea

mai strînsă. Ca o grămadă de prund bătută de apă mînioasă, se frămînta, se risipea cheagul oştirii lui Potocki. Tomşa trecu pe lîngă el cu zîmbet biruitor; îl întrebă din fuga calului:

— De ce nu vii cu noi, Husein aga?…

— Acuma m-am liniştit iar, zise turcul. Aici nu-i război: lucruri de acestea am văzut multe…

Dar Tomşa nu-l auzea: năvălise asupra unui leah, cu sabia înălţată. Cel urmărit, cu strai roş, şi cu platoşă, deodată se întoarse şi-i puse înainte o sabie grea şi dreaptă. Tomşa se opri şi se cumpăni îndărăt pe cal; leahul, tînăr, fără de mustaţă, ridică cu amîndouă mînile, ca pe o secure, sabia grea. Dar nu lovi. Venea un duşman mai primejdios şi tînărul şleahtic poate îl cunoştea: era Cantemir, care mînuia cu agerime o suliţă uşoară cu vîrful înroşit de sînge. Lăsă în jos sabia, îşi întoarse calul şi porni în fugă prin învălmăşeală, cotind în zigzag, printre pîlcurile de luptători. Cu calul lui alb, în curînd îl ajunse Tomşa şi-l tăie sub greabăn. Capul leahului se frînse întăi scurt înainte, apoi trupul se prăvăli în laturi şi calul se opri tremurînd şi sforăind.

Un ţipet grozav întîmpină pe cei doi urmăritori: Tomşa se abătu în laturi; Cantemir tatarul se găsi faţă în faţă cu alt leah, un uriaş cu obrazul roş, ras peste tot. Răcnea cumplit şi învîrtea pe deasupra capului o sabie care-şi însutea fulgerele în soare. Tatarul îşi găti suliţa care sîngerase în ziua aceea multe trupuri. Atinse cu ea pe leah, dar o trase înapoi grăbit: lovise-n zale. Îşi feri calul şi capul lui cu obraz palid şi cu ochi mici se cufundă aproape între umeri. Ca o fiară sprintenă stătu o clipă la pîndă, aţintind obrazul stacojiu al duşmanului, parcă-n el voia să lovească cu vîrful de sînge al suliţii lui. Dar în vîrtejul ei, sabia leahului îi izbi calul. Cantemir simţi sub el golul, dădu drumul scărilor, şi sări în picioare, tocmai cînd calul i se prăvălea. Sabia leahului, ca o morişcă ascuţită de fier, se apropie îndată. Îl grămădi, îl făcu să dea îndărăt. Scrîşnind, tatarul se abătu în laturi, apoi se năpusti cu suliţa în coasta vrăjmaşului. Dar leahul rîdea c-o gură mare şi ştirbă şi-i făcu faţă: şi-ntr-o clipă de cumpănă, Cantemir bei se simţi pierdut. Uriaşul ridicase într-o parte sabia şi cu răsuflarea oprită voia să dea lovitura năprasnică, aşa cum dau tăietorii de lemne, cînd despică butuci.

Dar în clipa de primejdie, un călăreţ, care se oprise aproape şi privea în juru-i cercetînd învălmăşeala, îl zări şi-l cunoscu. Alt călăreţ venea în goană strigînd:

— Vină după mine, Şoimarule!

Amîndoi, ca-ntr-un fulger de înţelegere, căzură cu paloşele asupra leahului. Sîngerat, omul cel roş şi ştirb se bătea încă retrăgîndu-se, strigînd şi înjurînd în limba lui. Apoi se prăvăli; şi cel dintîi dintre călăreţi, căruia al doilea îi zisese Şoimaru, îi dădu lovitura cea din urmă.

— Asta-i lovitura cea mai dulce; n-o mai simte… zise el către Cantemir bei.

— Să mergem, că se isprăveşte, zise iar cel de-al doilea… Mi se pare că unde se bat haiducii leşeşti avem să găsim pe Potocki şi pe puii lui Irimia Movilă…

Cantemir se luă după ei. În urmă-le, Husein aga, cu grosul oştii, închidea ca un zid Cornul lui Sas. Haiducii, îmbulziți între carăle lor, începeau să se închine biruitorilor. Dintre ei, c-o haină proastă aruncată pe umeri, ieşea încet, palid şi trist, mîndrul Potocki. Tatarii şi moldovenii iui Tomşa, repeziți cu caii şi cu săbiile, se opriră. Bătălia se ogoia pretutindeni şi învinşii îşi plecau fruntea în pulbere.

— Acesta-i Potocki, zise tovarăşul lui Şoimaru; sub mîna lui se războiesc copiii lui Movilă…

Leahul îşi auzise rostit numele. Privi o clipă spre cel ce vorbise, cu puțin dispreț şi nepăsare, apoi zise fără să privească pe nimeni:

— Să vie aici Husein aga. Sînt prinsul lui…

— E şi Vodă Tomşa aici… strigă unul dintre călăreții noului domn.

Potocki clătină cu dispreț din cap. Apoi ridică privirile şi se văzu aţintit cu vrăjmăşie de un om smead, cu gugiumanul scump aplecat pe sprîncene. Îl văzu că pune mîna pe paloş şi că se repede. Făcu un pas înapoi.

— Cîne! îi strigă Tomşa. Îți arăt eu cum să vorbeşti de mine!…

Dar, semeț şi drept, i se puse lui Tomşa în cale Cantemir tatarul.

— Robul e al nostru!… zise el scurt şi hotărît.

Ochiul fugar al lui Ştefan sclipi. Îşi lăsă paloşul în jos. Nu zise nimic. Dar buza-i subțire tremura de mînie.

Un pîlc de tatari cu suliți înălțate îşi făcu loc. Oştenii Bugeacului, cu pleoapele numai pe jumătate deschise, salutară într-un glas pe beiul lor. Apoi, gîfîind încă, stropiți de pulbere şi sînge, aşteptară.

— Ce este? întrebă Cantemir.

— Beiule, am prins pe coconul cel mezin al lui Movilă… E între noi…

Dintre tatari, împins de boturile cailor, ieşi la iveală un copilandru bălan şi fraged. Era cu capul gol şi pe jumătate dezbrăcat. Oamenii lui Cantemir îl despoiaseră de gugiuman, de contăş şi de arme. Cu ochi care cercau să pară dîrji, privea în juru-i. Potocki îi zîmbi cu blîndeță. Ceilalți se uitau la el în tăcere.

— Ş-acesta e al lui Husein aga? întrebă Tomşa.

— Ş-acesta e al nostru… zise cu mîndrie Cantemir. Tomşa nu zise nimic; îşi tremură mîna pe lîngă buzduganul lui; apoi răsuflă greu pe nări.

— Dar celălalt frate unde-i? întrebă beiul.

— Încă nu se ştie… răspunse unul din tatari. Unul dintre cazacii robi strigă cu glas mare:

— L-au furat tatarii tăi, beiule, să-l ducă plocon hanului… Am văzut eu…

— Ai văzut tu? strigă aprins deodată Cantemir.

— Am văzut.

Beiul se întoarse şi aţinti mînios pe călăreții tatari.

— Aţi auzit?… Nimeni nu răspunse.

— Aţi auzit? strigă iar beiul. Cine-a îndrăznit să ne fure robul?… Şi puse

mîna pe pumnalul care-i atîrna la coapsa dreaptă.

Tatarii rămaseră neclintiți.

— Să pornească o sută de oameni, cu Mahmud, după ei!… porunci Cantemir.

Mahmud, un tatar spătos şi stricat cumplit de vărsat, ieşi cu calul înainte şi întinse brațul spre bei:

— Stăpîne, chiar acum pornesc c-o sută de călărești…

Între acestea, biruitorii se aşezaseră deplin asupra biruiților. Jefuiți de arme, scule şi haine, robii stăteau îmbulziți între sulițile tătărăşti. Carăle de oaste şi poverile erau încă cercetate şi împunse pretutindeni. Între arme şuierau acum bicele cu şase şi opt curele înodate. Prinşii se rînduiau cu sila, cu capetele plecate, păşind peste morți şi lunecînd prin sînge.

Husein aga venea liniştit mîngîindu-şi barba. Tomşa îi ieşi înainte.

— Ziua de azi, zise turcul, ne-a fost într-ajutor Alah. Am avut o biruință uşoară şi deplină.

— Am spus eu c-o să biruim… vorbi Tomşa rîzînd.

— Ai spus, dar nu puteai să ştii… răspunse turcul, privindu-l cu seriozitate. Acuma, cată să odihnim oastea în satele de-aproape; pe urmă mergem la Iaşi să împlinim poruncile măritului nostru Sultan.

Cantemir încălecase pe alt cal; şi, ca şi înaintea bătăliei, căpiteniile, în şa stînd, se sfătuiră puțin cu privire la robi şi la prăzile de război. În jurul lor se iscase acum un murmur de iarmaroc; parcă erau certuri şi dezbateri de prețuri; nimeni nu mai lua în samă pe cei căzuți în sîngele lor, grămădiți cu pieptul în pămînt, ori întorşi cu ochii spre cer, zdrobiți, tăiați, împietriți în spasme. Plîngerile răniților parcă îngînau plîngerile de jale ale calicilor… Cei vii se pregăteau să lase singurătății şi tăcerii pe cei căzuți. Tatarii începeau a mîna pe cei prinşi, a-i sfîrcui şi a-i împunge; cu toții lunecau prin sînge, săreau peste morți, peste răniți, într-o învălmăşeală ş-o învăluire de lume nesfîrşită, amestecată cu cai şi boi, cu chervane şi cară… În vremea asta, țăranii lui Tomşa făcuseră voloc şi cercetau prin zăvoaiele Prutului pe fugari; împlinind o poruncă a lui, pe cei prinşi îi tăiau pe loc cu topoarele. Puținii care se lăsaseră înot pe apă şi ajungeau la celălalt mal, cădeau între căruțele şi străjile tătărăşti. Moartea pîndea în toate cotloanele; şi cele dintăi roiuri de muşte şi cel întăi zbor de vulturi din Carpați, cunoscători ai bejeniilor şi războaielor, se şi arătară în limpezimea zilei îndată ce convoiurile se depărtară.

III

Unii cad, alții se ridică

Fiecare dintre biruitori îşi avu partea. Tatarii se mulțămiră cu robii şi pleanul; lui Husein i se cuveniră prinşii domneşti şi obrazele alese; Tomşa se bucură de

boierii Movileştilor căzuţi în mîinile lui. Cum se întoarseră în tabăra de deasupra Popricanilor, aga ceru să vadă pe Potocki şi pe cocon; îi privi îndelung şi prin dragoman le spuse aceste vorbe:

— Sînteţi în mîna şi la voia măritului Padişah… Potocki răspunse cu mîndrie:

— Sîntem prinşi nobili şi trebuie să te porţi cum se cuvine cu noi!

— Fiecare dintre voi e un dram de pulbere, pe care va călca piciorul Sultanului… zise Husein c-un fulger în privire. Poate te voi mai întîlni, pan Potocki, în Turnurile Mării Negre…

La un semn, zidul de ieniceri cu cuşma înaltă de pîslă albă îi închise. Între corturile taberei şi carăle de război, trecură robii, cu ochii spăriaţi, cu capetele goale, zbîrlite şi plecate. Vremea de masă şi de hodină se apropia; la porunca lui Husein aga, mare ciorbagiu al oştenilor Porţii, ortalele de ieniceri se strînseră la sfat şi rugăciune, cu căpiteniile lor, în jurul cazanelor. Tabăra întinsă, plină de murmur greu şi de furnicar pestriţ, se liniştea încet-încet în soarele fierbinte.

Husein îşi mîngîie barba căruntă; apoi întinzînd o mînă către marginea taberei, de unde veneau prinşii, închinîndu-se uşor cu cealaltă la piept, zise lui Tomşa c-un zîmbet:

— Mărite doamne, boierii moldoveni sînt ai tăi… înţelege-te cu dînşii…

Tomşa începu a rîde ascuţit, arătîndu-şi dinţii.

— Eu mă duc între oştenii mei, zise cu glas grav aga. Soldaţii lui Alah trebuie să mă vadă în mijlocul lor… Chiar Sultanul cel mare e ostaş al nostru, e scris în terfeloage şi primeşte leafă de ienicer… Eu mă închin şi mă oştesc şi mînînc cu ei…

Făcu cu dreapta salut, la piept, la gură şi la frunte, şi intră între calpacele albe şi şiragurile lungi de sănețe.

Tatarii mîncau grăbiţi lîngă capetele cailor, c-un dărăb de pîne neagră într-o mînă şi cu ciozvîrta de oaie pîrpîlită în alta. Erau grăbiţi să-şi pornească robii la răsărit, pe drumul pulberii de stele, spre amara robie a Bugeacului.

Domnul nou al ţării privi în juru-i şi chemă cu glas scurt:

— Simeon Bîrnovă, aici eşti?

— Aicea sînt, măria ta, răspunse tovarăşul lui Şoimaru şi se înfăţişă înaintea lui Tomşa.

— Unde-i Tudor Şoimaru?

— Şi el e aici, măria ta!…

Şoimaru îşi făcu loc cu coatele printre curteni.

— Astăzi v-aţi purtat vrednic, zise cu glas moale şi repezit Tomşa şi-i privi o clipă numai. V-aţi bătut lîngă domnia mea… Şi ceilalţi toţi, adăogi el ridicînd glasul, aveţi să vă bucuraţi de mila Domniei… Şi voi, căpitanii cei bătrîni, aţi fost ca lupii între oile cele proaste… Pe toţi am să vă plătesc cu dreptate!…

Şi fulgeră scurt cu ochii spre oştenii cărunţi, ai lui Mihai-Vodă, pe care-i avea în leafă. Ei îl priveau nepăsători şi trudiţi pe sub chiverele de fier, cu mînile

sprijinite în săbii.

— Voi ce-mi cereți? zise iar Tomșa către cei doi dintăi.

Oștenii, tineri și bine legați, stăteau drepți înaintea Domnului, privindu-l. Amîndoi purtau haina de-atunci a călărimii boierești: cercheșcă cu brandemburguri de fir de argint și căciuliță de blană mai ieftină, ori mai scumpă, după puterea pungii. Tudor Șoimaru se deosebea numai prin cizmele înalte, pînă la genunchi, așa cum se purtau în țările străine ale nemților.

Simeon Bîrnovă, din neam vechi de țară, cuvîntă cu îndrăzneală:

— Eu, măria ta, nu cer nimica; aștept numai dreptate în țara Moldovei…

— Ai spus cuvînt bun, îi tăie vorba Vodă, și-l privi c-un zîmbet îndoielnic. Dar tu, Șoimarule?

— Eu sînt venetic în țara mea, doamne, și-ntăi m-aș cere să-mi văd neamurile, pe care de la Aron-Vodă nu le-am văzut…

— Cum văd, nimeni nu cere nimica, strigă Tomșa. Dar are să mi se umple vistieria și inima, și o să vă dau la toți după cuviință… Căci eu pe dreptate sînt venit. Țara-i spîrcuită și geme din pricina ticăloșiilor, a împărecherilor… Au sărăcit-o ș-au spîrcuit-o Movileștii ș-o samă de boieri. Acei care m-au făcut pe mine venetic!…

Deodată ochii i se înflăcărară de mînie. Și Nicoriță Armașul, om sprinten de și era în vîrstă, cu nasul ascuțit și privirile iscoditoare, se înfățișă grăbit.

— Măria ta, întrebă el iute, să aducem pe boierii prinși?

— Să mi-i aduceți! grăi brusc Tomșa, întorcînd capul peste umăr spre Nicoriță.

Oștenii și boierii Domniei nouă se feriră în laturi. Bîrnovă strecură cîteva vorbe la urechea lui Șoimaru:

— Să știi: Nicoriță Armașul a simțit că Vodă se aprinde… îi scapără ochiul și are o vînă în frunte care i se umflă…

Cîțiva boieri cu privirile înegurate pătrunseră pînă la Tomșa mînați din urmă de darabani.

Domnul îi privea în tăcere cu barba în piept, pe sub sprîncene.

— Voi, dușmanilor! mi-ați căzut în palmă! strigă el deodată. Oameni nevrednici, lingăi ai muierii lui Irimia!… Aicea ești, hatmane Balica… și tu, postelnice Chiriță… Aha! și Miron stolnicul e aici… Sînteți cîțiva; am prins destui… Aha! berbecilor… am eu un casap bun, un țigan dintre robii mei, care știe să zugrume, știe să taie!

Întoarse capul spre Nicoriță:

— Să-i taie chiar astăzi Iancu Țiganul! Să-mi aduci capetele… să văd dacă s-or uita tot așa la mine!

C-o mișcare fulgerătoare, desprinse de la brîu buzduganul și izbi cu el în boierul cel mai de aproape. Apoi răcni: — Duceți-i!

Se făcu tăcere deodată în juru-i.

Tomşa întrebă ridicînd capul:

— Dar Vasile Stroici unde-i? L-am văzut între prinşi. Pe acesta îl iert… E tînăr, ş-am avut legături prietineşti cu bătrînul. Unde-i logofătul Stroici?…

— Îl aduc şi pe el, măria ta…

— Să-l aduci, armaşe, să vadă pedeapsa celorlalţi, ca să i se suie mintea la cap…

Darabanii aduceau între sănețe pe Stroici, legat şi stropit pe obraz de sînge.

— Măria ta! zise un ceauş. Boierul acesta a apucat o sabie, să ne răpuie…

— Am vrut să-mi vînd scump viața!… strigă Stroici privind cu ură spre Tomşa.

Domnul tresări cu mînie şi bătu cu piciorul în pămînt.

— A! şi tu, cîne? Ai vrut să mori cu soţii tăi?… Să-i răpuneți şi lui capul! Duceți-l! Unde-s prinşii? Vreau să-i văd… Să-i taie şi să-i spînzure pe toți!… Curăț eu țara de hoți şi de vicleni… Unde sînt? Să-i taie, să-i taie!…

Avea un țipăt zugrumat, şi ochii îi ardeau ca doi cărbuni. Cu curtenii după el, porni strigînd şi clocotind de mînie, spre şiragurile de robi. Paloşul trebuia să cadă pe grumazurile lor plecate.

Şoimaru şi Bîrnovă, rămaşi mai în urmă, voiau să pornească şi ei, cînd un ostaş tatar se opri lîngă ei şi le zise:

— Staţi…

N-avură vreme să mai întrebe ce este. Văzură numai cum grăbeşte spre ei, cu figura veselă, Cantemir, beiul tatar. Ajuns în faţa lor se opri şi, cu căutătura-i ageră, îi cercetă din cap pînă în picioare.

Îl priveau şi ei neclintiți, înţelegînd întrucîtva despre ce-i vorba, după obiceiurile vremii. Tatarul era un războinic de vîrsta lor, trecut de treizeci de ani. Nu purta strai turcesc. Ca bei, umblat printre limbile Apusului, îndrăznise să puie pe el haină sprintenă de atlas strînsă pe şolduri. Un brîu albastru de mătasă îi încingea mijlocul numai o dată şi de subt el ieşeau lanţugurile de argint ale pumnalului şi iataganului. În cap purta căciulă rotundă ca un ceaun, de vulpe albastră de la mările înghețate, c-o piatră de olmaz în frunte. Avea pe el numai lucru scump, ca adevărat fiu al hanilor crîmleni.

După ce cercetă cu de-amănuntul pe cei doi tovarăşi, le zise într-o moldovenească destul de bună:

— Voi sînteți. Mi-ați scăpat viața şi vă găsesc după placul inimii mele. Să ne facem frați de război…

Sub mustața-i rară, buzele subțiri zîmbeau cu bunătate.

Bîrnovă şi Şoimaru întinseră mînile, şi tatarul, făcînd un pas, căzu între ei, cuprinzîndu-i pe amîndoi cu brațele. Apoi, în fierbinţeala tinereții şi a începutului lor de prietinie, tatarul trase jungherul de la coapsă şi se crestă la braţ; cu cuțitele lor se sîngerară şi moldovenii, şi-şi atinseră pe rînd buzele de picăturile rubinii de sînge. Se priviră apoi cu voie-bună, ca şi cum s-ar fi întîmplat ceva mare şi

deosebit, ca şi cum lumina lui cireşar se datora prietiniei lor legată într-o clipă; şi tatarul, apucîndu-i de mîni, le zise:

— Haideți cu mine!

IV

Se leagă o frăție de sînge

Cantemir îi duse la cortul lui de matasă de coloarea cerului. Se aşezară pe covoare de Samarcand, se rezemară cu coatele de coltuce vişinii, între arme înflorite cu argint şi între ştofe scumpe.

Beiul îi privea cu prietinie, începea să-i întrebe despre viața lor; apoi întinse mîna şi trase dintr-un colț două junghiuri cu mănunchiurile frumos lucrate, păreche cu cel pe care-l purta el la coapsă.

— Primiți darul acesta, zise el, pentru frăția noastră… Bătu din palme apoi şi se înfățişară doi slujitori cu meşi galbeni în picioare şi cu capetele rase. La un cuvînt al stăpînului, se închinară, ieşiră, şi în clipă intrară iar, cu tablale încărcate de mîncare: pilaf şi fripturi de batal.

— Luați şi ospătați, zise Cantemir; luați ca dintr-al vostru… Întîmplarea de azi, adăogi el, e cea dintăi cumpănă din viața mea. Eu, de crud am ieşit la războaie; pînă astăzi însă n-am simțit înfiorarea morții. Alah m-a păzit.

— Sînt asemenea veşti în viața omului… îl întrerupse Simeon Bîrnovă.

— De ce veşti? Crezi că trebuia să mor? În cartea cea mare de sus este scris că trebuia să simțesc o lovitură, o umilință, fără să fiu sîngerat, dar este pusă şi rînduiala ca să mă apere brațul vostru.

— Aşa este, vorbi iar Simeon, nici un fir de păr nu se clătește în lumea asta fără ştirea Celui-de-sus.

— Cine spune asta?

— Aşa e scris în cărțile noastre sfinte.

— Foarte adevărat e scris…

Apoi tatarul îi apucă de mînă şi-i privi în ochi pe rînd:

— Voi nu vă mirați de frăția noastră? Doar nu sîntem de o lege.

— Nu mă mir, răspunse Şoimaru, privindu-l cu ochii căprii cufundați subt o frunte adînc boltită. În pribegiile şi întîmplările vieții mele, am văzut de multe ori asta… Ş-apoi voi, tatarii, sînteți mai aprigi în trebile legii, decît noi.

— Aşa este. Dar eu unul ştiu să prețuiesc omul. De aceea v-am privit îndelung şi v-am cercetat înainte de a vă îmbrățişa. Pe un om drept la înfățişare şi la suflet l-a zidit acelaşi Dumnezeu care m-a zidit pe mine. Aşa socot eu. Eu am avut dascăl în Lehia, fraților, pe un om foarte învățat, şi el mi-a spus aşa: că legea lui Mahomed, a lui Isa şi a lui Moise sînt date tot de Dumnezeu. El la fiecare a spus: A ta-i legea bună. Dar care-i cea mai bună numai el ştie. Toate-s bune,

poate, şi el a înzestrat pe fiecare seminţie cu legea care i se potriveşte.

— Cum văd, beiule, tu eşti un om învăţat, zise Şoimaru rîzînd.

— Am învăţat şi eu ceva în zilele mele, am învăţat mai ales cu hogii noştri, şi chiar ei m-au deprins să înţeleg cum trebuie învăţătura Coranului. Să nu rîdeţi de mine, adăogi beiul arătîndu-şi dinţii ascuţiţi; eu am învăţat ş-a gusta vin din Moldova, de aceea puţin să vă miraţi că am buni prietini moldoveni…

Frăţiile de război se leagă repede; dar prietinia mai domol îşi face loc, după potriveala sufletelor. Încet-încet, gustînd din mîncări şi din mied, şi vorbind, se deprindeau unul cu altul şi se cunoşteau. Cei doi servi cu capetele rase aduseră ciubuce lungi şi cafele în filigene mari de argint; şi din vorbă în vorbă, inimile li se încălziră ca şi cafelele, şi începură a privi cu ochii umezi de duioşie prin fumul albastru al tutunului, care se răsfira domol deasupră-le, sub pînza cortului. În fumul acela, îndestulaţi de hrană, cu oasele trudite pe perine moi, sălbatica lor fire de oşteni făcea loc razei de lumină care totdeauna a stat ascunsă în sufletului omului. Cei doi moldoveni ascultau cum le povesteşte Cantemir despre tainicele seraiuri din Crîm, despre bogăţiile hanilor cu bărbi mari, în mijlocul cărora crescuse el. Le spunea şi despre tinereţă şi despre dorurile lui de vitejie, şi despre moliciunea bătrînilor. Privind ariile Mării Negre, avea dorinţa să plutească ca şi paserile vîntului spre vestitul Stambul, ori spre Caucazul cel întunecos. Şi ca să-şi poată face şi el un nume ş-un drum în lumea aceasta, ceruse învoire de la hanul cel mare al nohailor să se strămute c-o samă de războinici în Bugeac, mai în calea războaielor, mai aproape de prăzi, de cazaci şi de leşi.

— Şi de moldoveni… zise Bîrnovă.

— Cu moldovenii am fost şi duşmani şi putem fi şi prietini… răspunse rîzînd Cantemir. Apoi întrebă pe Şoimaru:

— Dar tu pe unde ţi-ai trăit viaţa?

— Ei, eu am umblat pe depărtate locuri… îngînă Şoimaru, lăsîndu-se cu totul, pe spate cu faţa în sus, şi punîndu-şi mînile sub ceafă… Eu sînt de locul meu de aproape de Bugeac, sînt dintr-un sat de pe apa Răutului, sînt adică orheian. Şi într-o cumpănă mare, cînd s-au ridicat toate neamurile mele răzăşeşti, a fost tăiat tatăl meu; ş-un frate mai mare m-a luat cu el peste hotare, în pribegie. Am trăit o vreme la Kiev, eram un copilandru. A murit bădiţa, ş-am rămas singur pe lume; şi m-am ridicat şi eu ca ucenic la un meşter de săbii. Ş-apoi am deprins meşteşugul armelor şi m-am făcut oştean, ş-am slujit între leşi; pe urmă, cu *raiterii* nemţi, am fost pînă-n ţara talienilor ş-a franţujilor. Am văzut cetăţi şi castele cum nu se află prin părţile noastre. Pe acolo este multă oaste care se bate în fier, ca şi husarii leşilor, şi ei cred că ţinuturile noastre sînt la marginea pămîntului… Hei, cîte-am văzut ş-am îndurat, numai inima mea şi Cel-de-sus ştiu! Am zăcut de răni şi de friguri rele; dar, ca soiul cel rău, nu m-am dat, n-am pierit. Şi pe urmă am slujit şi-ntre unguri… Ş-acolo, la Buda, după atîtea rătăciri, am auzit eu între oşteni grai românesc, ş-am înţeles că mă apropii de pămîntul

nostru… Şoimaru se opri cu ochii visători.

— Şi ce-ai făcut? întrebă beiul.

— Apoi am auzit că Tomşa-Vodă chiamă oaste ş-am venit şi eu. I-am spus cine sînt şi unde-am slujit şi m-a bătut pe umăr… Eu la toate stăpînirile am slujit cu credinţă. Am să-l slujesc şi pe el. Dar Tomşa-Vodă nu ştie de ce m-am tras eu într-acoace… Eu numai lui Simeon Bîrnovă i-am spus, căci numai cu el m-am împrietinit dintre toţi oştenii lui Tomşa. Nu ştiu de ce, în anii aceştia în care mă aflu, după atîta pribegie, m-a pălit aşa un dor să-mi văd neamurile şi pămîntul în care am cunoscut lumina soarelui… Vreau să mă duc la apa Răutului… sfîrşi c-un glas blînd Şoimaru, ridicînd capul şi privind pe tatar…

— Atunci trebuie să te duci… murmură Cantemir, cîştigat de mişcarea sufletească a lui Şoimaru.

— Să vezi, beiule, cum îşi aduce aminte de toate… zise Bîrnovă.

— Fireşte că-mi aduc aminte, răspunse Tudor, cu privirile învăluite de amintiri. Îmi aduc aminte de codri fără sfîrşit… Într-un rînd, m-a luat cu el tătuţă, ş-am umblat mult prin pădure, şi eu stăteam în şa dinaintea lui. Şi ieşind la amurgit într-o poiană, am văzut zimbrii pentru întăia oară… I-am auzit mugind, i-am văzut răscolind pămîntul cu coarnele şi s-au năpustit în cîmpie… Pe urmă parcă văd şi acuma, între păduri multe, iazurile de pe Răut, cu nuferii cei albi şi galbeni… Şi într-un rînd mi-a spus tătuţa aşa: Ţine minte, băiete, că pămînturile noastre sînt cele mai frumoase din Ţara-de-jos… Apoi el a pierit, şi eu pămînturile noastre nu le-am mai văzut…

— Căpitanul Şoimaru-i bolnav aici… zise tatarul zîmbind şi bătîndu-se cu mîna pe piept.

— Uite, aşa îmi povestea şi mie, grăi Bîrnovă; parcă plîngea, ori cînta.

— Poate-i cere inima sîn şi glas de femeie… zîmbi tatarul.

— Femeile nu m-au oprit mult în viaţă! răspunse Şoimaru. Mie mi-i dor să văd apa Răutului şi mormintele părinteşti…

— Asta-i boală moldovenească, zise iar tatarul rîzînd. De ce? N-ai cer necuprins pînă la Dumnezeu? N-ai stepă fără hotar? Omul trebuie să fie ca pasărea văzduhului, şi ochiul lui nu trebuie să încremenească asupra unei pietre… Mormintele noastre tătăreşti, de la hanul nostru cel mare Timur, au rămas prin toate pustiurile lumii, şi noi ne-am mişcat ca pulberile pămîntului… Ne-am pus roabele cele frumoase în chervane, am încălicat pe cai ş-am adulmecat vînturile…

— Fiecare cu sufletul lui… grăi domol Bîrnovă; aşa cum i-a fost împărţit de la Dumnezeu. Eu parcă l-aş înţelege puţintel, măcar că toată viaţa mi-am petrecut-o la moşia bătrînească… Omul doreşte mai cu seamă ce-i lipseşte…

— Se poate, zise şi beiul, fiecare seminţie cu blăstămul ei. Nouă ni-i scris să rătăcim…

— Moldovenii, adăogi Simeon, sînt blăstămaţi să nu se poată despărţi de moşia lor…

— Aşa este, frate Simeoane! răspunse ca un răsunet răzăşul de la Răut.

Tăcură un răstimp. Se gîndeau tustrei fumînd iarba cea nouă şi mirositoare, adusă de peste mări. Cantemir întrebă încet:

— Ş-acu ce-ai să faci, frate Tudore?

— Trebuie să mă reped la Orhei…

— Şi pe urmă te-ntorci la Domnie?

— Poate m-oi întoarce…

— Atuncea om face un drum frăţesc într-acolo şi înapoi… zise cu voie-bună tatarul. Merg cu tine, nu ne putem despărţi aşa de curînd. Îmi eşti drag, ai un suflet ciudat şi o limbă dulce… Un drum pînă la Nistru îl facem ca vîntul!

— Dar pe mine unde mă lăsaţi? strigă Bîrnovă, ridicînd în sus braţul drept. Mergem în trei!

Iar Şoimaru, sculîndu-se din perini, cu ochii umezi, îmbrăţişă pe păgîn şi pe boier, fraţii lui.

V

Sfat de drum

Soarele asfinţise, cînd ieşiră din cort, şi împrăştia o lumină dulce pe întinderile nemărginite de peste Prut. Apa curgea lin printre zăvoaie; la vadul Popricanilor călărimea ieşise cu caii la adăpat, şi în soarele pieziş scînteiau armele de fier şi alămurile şăilor. Tabăra, aşezată pe spinarea unui deal, îşi întindea pînă în marginea satului de pe coastă corturile şi carăle de război. Printre ele porniră; un tatar venea după ei ducînd de căpăstru un cal înşăuat pentru stăpînul lui.

Cantemir zise:

— Să mergem, să-mi văd oştenii; să fac rînduială pentru lipsa mea. Am un mîrzac cuminte, pe Gherei-cel-bătrîn; îi spun lui două vorbe şi n-am nici o grijă.

— Nici n-o să lipsim decît trei zile cel mult… vorbi Tudor Şoimaru.

— Nu se ştie îi răspunse serios Bîrnovă; calea, Dumnezeu are să ne-o rînduiască…

— Hm! fîrtatul acesta al nostru trebuia să se facă popă… zise tatarul zîmbind.

Trecură pe lîngă corturile ienicerilor. Copiii de suflet ai lui Alah îşi curăţau armele şi chingile, stînd adunaţi roată; căpiteniile umblau cu luare-aminte printre ei, cercetîndu-i; cazanele de hrană ale ortalelor luceau cu fundul în sus, curate, ca nişte adevărate lucruri de cinste pentru ieniceri.

În tabăra lui Tomşa, boierimea era adunată în jurul cortului lui Vodă. Era vorba de plecarea la scaunul Domniei, şi un arhimandrit se înfăţişase cu adîncă închinăciune din partea înalt prea sfinţiei sale mitropolitul. Pe pămîntul bătătorit din preajma cortului, cursese mult sînge; Tomşa se liniştise şi în cort un diac scria, după cuvîntul lui, porunci ţinuturilor. Darabanii de la intrare opriră în loc o

clipă pe Şoimaru. Nicoriță Armaşul scoase îndată lîngă umărul unuia din ei obrazu-i zîmbitor, cu nas ascuțit. După ce figura lui dispăru, se auzi glasul lui Tomşa chemînd cu voie-bună:

— Intră, Şoimarule, şi-mi cere ce pofteşti!… Cantemir trecu înainte; Bîrnovă se duse să-şi caute calul şi armele; Tudor intră în cortul rotund al lui Tomşa. Diacul sta neclintit la pămînt, lîngă măsuța joasă înflorită cu sidef, ținînd în dreapta ca pe un lucru scump pana de gîscă. Trei dintre boierii cei mai de credință ai lui Vodă stăteau în picioare. Tomşa şedea pe un scaun scund peste care era aruncat un covor de preț.

— Spune, Şoimarule… zise Tomşa, grăbit şi vesel.

— Măria ta, mă duc să-mi văd neamurile la Orhei.

— Slobod! grăi Domnul ridicînd mîna. Apoi întoarse capul spre boierii dindărătul lui: Să deie Serghie căpitanului Şoimaru doi zloți, bani de drum, dar de la domnia mea, căci se duce omul să-şi vadă ocina părintească…

— În trei zile mă întorc la sărbătoarea măriei tale…

— Atunci să-i deie trei zloți de aur, ca să se vadă cum ştie prețui Ştefan-Vodă braț de voinic…

Cînd Şoimaru sărută dreapta lui Vodă, Tomşa, cu stînga, îl bătu pe umăr. Ieşi vesel şi grăbit spre corturile călărimii moldoveneşti. Prin zarva plecării, îşi căută calul şi slujitorul, un flăcău tînăr, cu fața veselă şi rotundă, pe care-l chema Dumitru Lie. Întrebă apoi de Bîrnovă. Boierul îl aştepta, gata; şi sluga lui, un om mititel c-o mutră de vulpe, purta două sănețe.

Călări pe cai, trecură spre marginea din sus a taberei.

Acolo Cantemir făcuse rînduială între nohaii lui; hotărîse cu robii şi cu pleanul în două vorbe; şi mîrzacul lui, Gherei-cel-bătrîn, îl asculta cu capul plecat.

Cantemir bei n-avea, cel puțin în vremea aceasta, înfățişarea grozavă pe care i-au dat-o unii zugravi şi cronicari leşi mai tîrziu, cînd înfricoşase hotarele Craiului. Era însă aprig, temut şi iubit de oamenii lui, şi hoarda Bugeacului se mişca la porunca lui ca un singur om.

Porniră îndată, cu cei doi oameni şi c-un slujitor tatar, care ducea arcul şi săgețile beiului.

Trecură prin vad în amurg şi luară şleahul spre răsărit.

Vremea era lină şi nu aburea nici vîntul. Ca un văl fumuriu cuprindea încet-încet depărtările, şi o linişte nesfîrşită plutea pe fînațuri. Parcă niciodată nu sunase în preajmă sălbaticul uragan al războiului; numai după călăreții care treceau din cînd în cînd pe şleah, se înțelegea că sînt aproape oşti; şi se vedea că cursese şi sînge: căci cei trei prietini întîlniră doi ori trei țărani care se strecurau prin umbra înserării cu coasă ori topor pe umăr, tîrînd după ei straie leşeşti, cu fireturi.

— Vremea-i bună de plimbare şi de zburdăciune, vorbi Cantemir după un timp de tăcere. Cînd am răzbit cu Tomşa într-acoace, erau nişte ploi de credeam

c-au să ne înece puhoaile şi glodurile…

— Cine-a murit alaltăieri, azi îi pare rău… zise Şoimaru rîzînd. Unde mai pui că şi nopţile încep a fi luminate de lună. Sîntem miluiţi cu toate, din pricina lui Bîrnovă care-i bisericos şi bun la Dumnezeu…

— Toate sînt bune, cînd este voie-bună… răspunse Bîrnovă cu tact.

— Asta e prea adevărat, zise tatarul. Viaţa noastră-i plină de cumpene. Războiu-i meşteşug greu şi trudnic. Şi eu cu oamenii mei am mult de lucru, căci trebuie să-i port… Noi de cînd lumea ne-am cîştigat pînea şi traiul cu sulița şi cu săgeata. Voi iarăşi aţi avut ale voastre. Acum cată să ne destindem mădulările… Dormim un somn fără grijă şi călărim în voie ca la o petrecere…

— Omul gîndeşte şi Dumnezeu hotărăşte… grăi cu grozavă linişte filozoful Simeon.

— Cum? strigă Cantemir, te mai îndoieşti, omule al lui Alah? Ce nevoie avem? În ungherul de azi, leşii şi cazacii au fost zdrobiţi. Au scăpat puţini tare şi cred că amarnic se grăbesc spre casele lor. Acolo şi voievozii Craiului au să-i mustre c-au urmat pe Movileşti şi pe Potocki: Sultanul azi se află în prietenie mare cu Craiul Lehiei. A fost un nour de ploaie şi s-a spart; acu-i bine.

— Pe urmă unde mai pui, Simeoane, vorbi şi Şoimaru, că ţara-i împănată cu oşteni de-ai noştri. Vodă îi trimete în tîrguri cu porunci…

— Şi după aceea, adăogi beiul, o parte din oştenii mei pleacă pe drumul nostru cu dobînda în Buceag, să bucure pe cei ce-au rămas în tabunuri şi-n aule… Le-am dat poruncă.

— Dar afară de asta, – şi Şoimaru începu a rîde, – dacă vine o întîmplare ş-o greutate, vin la cunoştinţă veche… Cine se teme?

— Nu se teme nimeni, răspunse liniştit Bîrnovă. Eu cuget numai…

— Aşa este, îi răspunse Şoimaru; cînd n-ai ce face, cînd nu struneşti calul şi nu învîrteşti sabia, cugeţi. Asta e meteahna ta cea veche. Şi scoţi o carte ferfeniţoasă, scrisă de mînă şi ceteşti într-însa…

— În cartea mea sînt scrişi şi psalmii, moldoveneşte… Eu îi cetesc şi-i cînt.

— Apoi cînd om pieri, are cine mormăi la căpătîiul nostru.

— Dumnezeu să ne ferească, căci sîntem încă tineri! murmură Simeon.

Tustrei se priviră şi începură a rîde; apoi grăbiră caii.

— La cel dintăi han ne oprim, grăi într-un tîrziu Cantemir. Dormim un somn pînă ce se ridică luna şi pe urmă pornim întins mai departe, să văd şi eu domniile lui Tudor Şoimaru…

— La noi pămîntul de la strămoşi se chiamă *bătrîn!* vorbi visător răzăşul.

Noaptea se lăsase pe cîmpii; cerul era spuzit de stele, şi calea alburie de ele era luminată. Roua căzuse; ş-o adiere de răcoare le mîngîia feţele. Tropotele cailor sunau subţire pînă la mari depărtări.

Tîrziu, cînd luna în creştere începu să răsară drept înaintea lor rumenind o zare de dealuri moale trăgănate, îşi lăsară caii la pas şi începură a vorbi iar, dar

data asta cu glas scăzut, parcă-i îndemna la un sfat încet lumina tainică ce se revărsase în nemărginire.

O baltă neclintită, lucie ca un argint nou, se descoperi deodată într-o văiugă, la dreapta drumului, şi pe urma se desluşi o dumbravă, apoi un fînaţ în care ţîrîiau neîntrerupt şi stăruitor mii de cosaşi; ierburile revărsau pînă la ei o mireasmă dulce de flori care se deschideau ori mureau.

— Pe aicea cred că n-am fost niciodată… zicea Şoimaru; dar parcă aş cunoaşte locurile. Aşa, îmi aduc aminte că am văzut locuri pe la noi, cînd eram de zece ani şi tatăl mamei venea cu mine de la făcut fîn, de pe cohalmuri… Era un loc care se chema Iazul lui Isac şi am văzut acolo fînaţuri ca acestea…

— Simeoane frate, mormăi Cantemir, pe Limbă-dulce iar îl apucă boala lui… Nu ştiu ce-om face cu el..

— I-a trece lui, răspunse Bîrnovă. Şi mie îmi era odată aşa dor cumplit de-o fată frumoasă, cît am stat departe de dînsa, şi pe urmă după ce am cunoscut-o ş-am iubit-o, m-am alinat…

Limbă-dulce nu răspunse; îşi ducea calul agale, fermecat de slaba lucire a lunii şi a amintirilor.

VI

La popas, se arată boierul Stroie

Era la o aşezătură, între dealuri şi între sate, la locul care se chema Fîntîna lui Albotă, un han pe şleah. Pădurea era mai apropiată decît satele; pe lîngă marginea ei cotea o bucată de vreme drumul. Un han lîngă un şleah însemnează lucru mare. E ca o moară: aduce uium bun. Ziua poposesc în bătătura lui cărăuşii, – şi noaptea hoţii, în celarul de piatră al lui moş Chirilă, vestit de multă vreme şi-n multe părţi. Îl cunoşteau toţi cei care băteau drumul cel mare basarabean.

Aici poposi Şoimaru cu prietinii lui; şi Chirilă, moşneag vesel, c-un pîntece mare şi c-un nas grozav de roş, cunoscînd că are de-a face cu feţe alese, îi primi cu căciula pînă la genunchi. Îi cinsti cu pită de secară şi cu cîte-un caras din rîmnicul lui. Apoi îi pofti să se hodinească.

Era luna sus şi lumina ca ziua, cînd se treziră într-o larmă năprasnică. Săriră în picioare de pe lăiţile lor. Erau nedumeriţi şi ameţiţi de somnul cel întăi care e zdrobitor şi vecin cu moartea. Pe fereastra cu zăbrele lumina lunii intra ca un fum.

— Ce este? întrebă scurt tatarul.

— Să vedem dacă se împlinesc vorbele mele, răspunse Bîrnovă rîzînd înăbuşit.

Statură neclintiţi, ascultînd. Se auzea un glas mare, mînios, la care răspundea vocea groasă a hangiului. Un cal părea că se frămîntă în zăbale, bătînd pămîntul uscat cu copitele.

O ciocănitură scurtă sună în uşă şi oşteanul tăcut şi subţire al beiului se strecură în odaie. Rosti din gît şi pripit cîteva vorbe, se închină şi ieşi.

— Ilun e ca şi cînele, zise Cantemir, doarme în curmezişul pragului şi urechea lui e deşteaptă la toate. A ieşit pe furiş să vadă ce-i. Zice că nu-i nimic. Un boier moldovan se sfădeşte cu hangiul…

— Să ieşim, să vedem ce este… îi îndemnă Şoimaru.

— Bine, să mergem; eu zic că nu-i lucru bun… mormăi înţeleptul Simeon.

Întăi dădură de întuneric, apoi în bătătură se aprinse deodată lumina lunii. Hangiul, într-un cămăşoi mare pînă la glezne, făcea semne felurite c-o ghioagă ţintată.

— Jupîne! urla el gros. Mie să-mi dai pace să-mi ticnească hodina!… De unde să-ţi dau eu cai? De unde să-ţi dau eu haidăi şi şpăngi?… Eu pe dumneata nici nu te cunosc, jupîne!

— Mă, mişele! îi răspundea un glas aprig şi mînios, ai să-ţi dai tu sama cînd a veni vremea… Eu sînt boier mare şi te răsplătesc… Ce ţi-i voia, măi? Pe urmă să iau pielea de pe tine şi s-o umplu cu paie?…

— Ce, jupîne? Care voie, care paie şi care piele?… Ce vii ca hoţul la casa omului? Dacă nu-mi dai pace eu te lovesc cu ghioaga!

Un cal icni şi sări din umbra streşinii în două picioare în faţa hangiului. În juru-i se îmbulziră cîţiva slujitori, şi boierul călare arătă luminii un obraz mare şi bărbos şi plete acoperite c-o căciulă scînteietoare de jder. Hangiul izbise ghioaga în pămînt şi cu mîna o cumpănea din coadă: voia să plesnească cu dînsa.

Şoimaru îi puse mîna pe umăr şi strigă:

— Ehei, meştere Chirilă, prea uşor îţi aduci aminte de tinereţă!…

Boierul cel călare ţipa plecat spre un slujitor:

— Unde-i buzduganul? Care mi-a luat buzduganul? Să-l bat peste gură pentru vorbele-i proaste; să-i fac măselele grăunţe!

— Staţi, oameni buni, staţi! zise şi Bîrnovă. Ce este, cinstite jupîne?

La glasul lui Bîrnovă, boierul cel bărbos se plecă pe oblînc şi privi să vadă cine-i vorbeşte.

— Sîntem boieri ca domnia ta! urmă Simeon.

— Cum se poate! Atuncea s-a milostivit Dumnezeu către mine, boieri dumneavoastră!… strigă străinul cu aprindere.

Şi descălecînd cu oarecare greutate de pe cal, îşi puse pe pămînt un trup gros şi mare.

— Boieri dumneavoastră! strigă el întinzînd mînile; poftiţi şi-mi ascultaţi focul. – Cei trei prietini păşiră în lumină. — Cine sînteţi domniile voastre? Poate sînteţi boieri de ţară? Veniţi de la război? Oricine-aţi fi, aflaţi ce cumpănă mare am tras… Ceream mişelului de hangiu să-mi deie cai şi ajutor să urmăresc pe hoţi. Cazacii mi-au furat fata, boieri dumneavoastră!

— Cînd şi cum? întrebă Şoimaru.

— Vă spun, vă spun! gîfîia boierul. Dumnezeu v-a scos în calea mea! Vă rog, nu mă lăsați, dați-mi mînă de ajutor!

Cu cine sînteți dumneavoastră? întrebă deodată boierul cu glas schimbat. – Apoi iar începu să se tînguie. — Treceam pe marginea pădurii. Aveam în căruță pe fată-mea Magda şi stofe grele cumpărate la Liov. Dar m-au pîndit cazacii. Veneau de la harț, din Cornul lui Sas. Veneam şi eu dintr-acolo… Era un cazac vataman, zicea că mi-i prietin, îl cheamă Vasca… parc-aşa-i zice… Stă de vorbă cu mine, vede fata şi la popas mi-o fură cu oamenii lui, bată-l Dumnezeu să-l bată! Nu mă lăsați! Fata mea e ca o stea, frumoasă şi curată, ş-am purtat-o şi-n Țara Leşască la o leacă de învățătură…

— Boierule, întrerupse Şoimaru, dumneata ai venit cu Movileştii şi cu Potocki, ai scăpat peste Prut şi prietinii dumneavoastră cazacii, ca să nu fugă cu mîna goală, te-au păgubit pe dumneata!…

Boierul cel bărbos făcu un pas înapoi şi puse mîna pe dîrlogii calului; apoi deodată păru a se hotărî, se apucă cu mînile de tîmple şi începu iar a se tîngui:

— Vai mie! Nu mă luați drept duşman… Eu veneam din Lehia, bucurîndu-mă de Domnie nouă… Eu sînt prietinul dumneavoastră… Ş-am dat aici, lîngă fîntîna lui Albotă, peste această întîmplare năprasnică… Şi sînt singur, cu trei slujitori proşti şi n-am putere să-mi scot odorul din ghiara hoților… Fie-vă milă, boierilor, nu mă lăsați!

Străinul se apropie de ei cu mînile întinse; îi tremura în lacrimi glasul.

Şoimaru zise deodată:

— Boierule, conteneşte puțin… Lămureşte-ne.

În lumina lunii stăteau față în față, privindu-se cu agerime. Dumitru Lie, cu tatarul cel subțire şi cu Ispas, slujitorul lui Bîrnovă, ieşiseră cu caii şi cu armele. Chirilă hangiul ascunsese ghioaga după cămeşoiu-i de cîlți şi asculta şi el. — Boierul cel bărbos tăcu.

— Întreabă! şopti Cantemir.

Şoimaru făcu un pas spre străin şi vorbi:

— Jupîne, sîntem ostaşi şi la nevoie putem da ajutor. Cînd ți-au furat fata?

— De un ceas de vreme, prietinilor… Am venit într-o întinsoare aici… pe drumul pe care au apucat ei…

— Într-adevăr, se amestecă Chirilă, a trecut un pîlc de călărești acu un ceas…

— Vra să zică, au apucat drumul cel mare.

— Aşa cred. La o vreme aşa de tîrzie, țin şleahul.

— Şi de ce-au furat pe copila dumnitale, boierule?

— Prietinilor buni! nu-i o copilă, e o domniță! E copila mea şi nu trebuie s-o laud; dar şi leşii, la Liov şi la Varşovia, se uitau la ea cu gura căscată… Aşa ca un prost se uita şi cazacul la dînsa cînd am stat în popas.

— În pădure?

— Da în pădure… Şi-mi spunea că-i vataman şi are sate şi avere, dar eu nu

voiam să înțeleg ce voia el să-mi spuie… Asta-i copilă scumpă, pan Vasca… îi zic eu.

— Vra să zică eraţi o leacă de prietini.

— Eram prietini de popas, boierule.

— Şi cum s-a întîmplat furtişagul?

— Cum să se-ntîmple? Hoţii lui pan Vasca mi-au pus sulițele la beregată, mi-au luat fata şi ce aveam cu ea şi s-au dus… Dacă nu-mi daţi sprijin, eu sînt bun să-mi iau viața! striga boierul.

— Conteneşte, jupîne… zise iar Şoimaru.

Apoi, întorcîndu-se în loc, îşi apropie capul de capetele prietinilor lui.

— Eu cred, şopti el, că-i boier de-ai Movileştilor. Au stat ascunşi în pădure, el şi cazacii, dar pare-mi-se că domnița e prea frumoasă… aşa cum spune şi bătrînul.

— Pe Vasca îl cunoaştem noi… răspunse Cantemir, e cazac îndrăzneț. Ne-am întîlnit de două ori cu el în Ucraina.

— Ce facem?

— Să vă spun eu ce facem, grăi liniştit Bîrnovă. Ni-i rînduit să ne fugărim după cazac şi după copilă. Nu putem lăsa suflet nevinovat pe mîna hoțului…

Boierul străin îşi plecase urechea; asculta. Cînd înțelese cum stă sfatul, se repezi în genunchi şi îşi împreună palmele cu un strigăt de adevărată durere:

— Pentru numele lui Dumnezeu, fraților, nu mă lăsați…

Cantemir apucă mîna lui Şoimaru:

— Mergem, Limbă-dulce?…

— Mergem, răspunse răzăşul.

— Atunci să încălicăm şi să plecăm! Trebuie să-l ajungem…

La aceste vorbe, într-o clipă, hangiul Chirilă se înfățişă ploconindu-se adînc, ca să-şi primească plata. Slujitorii aduseră cai şi cei trei oşteni se azvîrliră în şăi.

Cantemir zise către tatarul lui:

— Ilun, tu pleacă înainte. Trebuie să găsim un pîlc de cazaci, care au trecut pe aici. I-ai auzit?

— I-am auzit! răspunse încet servul; după aceea, încălecînd sprinten, trecu un arc şi-o cucură de săgeți la oblîncul lui Cantemir, dădu pinteni calului şi se strecură pe şleah ca o arătare.

— Boierule, încalică şi să mergem!… strigă Şoimaru. Străinul se prăvăli spre cal şi slugile lui pedestre îl aburcară în şa.

— Doamne! ajută-ne! gemu el din greu; şi după ce se aşeză în şa, îşi făcu o cruce mare. Iar ție, calic bătrîn, am să-ți arăt eu!… lasă c-am să-ți arăt eu ție… scrîşni el spre hangiu, arătîndu-i pumnul. Moş Chirilă, c-o mînă, îşi feri mai bine ghioaga, iar cu cealaltă se scarpină în capu-i pleşuv.

Porniră întăi domol. Simeon Bîrnovă mormăi mai mult în sine o frîntură de psalm, ca şi cum ar fi vrut să amintească fără de cuvinte că drumurile şi

întîmplările oamenilor de la Dumnezeu cel din cer sînt rînduite.

Luna era sus şi lumina ca ziua; la han, în dos, izbucni bătaie de aripi şi cîntec de cucoş, şi de departe răzbăteau trîmbiţări slabe, pierdute. Deodată boierul cel bărbos, care mergea pe laturea drumului, dădu drumul unui răcnet răguşit; calul i se poticni şi-l prăvăli.

— Doamne Dumnezeule! Doamne Dumnezeule! gemu el, zvîrcolindu-se în pulbere.

— Ce-ai păţit, boierule? întrebă Simeon, rămînînd mai în urmă.

— Ah, jupîne, m-au ajuns blăstemele bătrîneţii. Să vie oamenii mei să mă ridice, văd că amarnic ceas am ajuns şi-mi rămîne pierdută copila…

Simeon răcni la argaţi, care veniră în goană. Boierul gîfîia şi pufnea în barba-i zbîrlită…

— Rămîi, jupîne, îi zise zîmbind Bîrnovă, şi cere pat şi prietinie lui Chirilă, pe care-ai vrut să-l jupeşti şi să-i umpli pielea cu paie… Pe lumea asta şi mişeii ne sînt de ajutorinţă!… Noi mergem şi fără dumneata după domniţă!…

Certîndu-şi slugile, străinul se ridica de jos şi pornea spre han, cu calul după el, alicnind. Iar Bîrnovă, ajungîndu-şi tovarăşii, le spuse rîzînd:

— Boierul doarme în patul nostru şi noi îi căutăm copila. Şi aceasta este o rînduială dreaptă!

Şi porniră grabnic prin răcoarea miezului nopţii.

VII

O pradă scumpă

La Nistrul îndepărtat, în răsărit, se ivea geană de lumină şi luna se făcea alburie în urmă, la asfinţit. Vasca vatamanul, între cei patru cazaci ai lui, îşi conteni galopul calului, apoi îşi aplecă obrazul cu barbă bălaie spre copila pe care o ducea dinaintea lui în curmezişul şelei, învăluită într-o blăniţă subţire şi scumpă. Văzu o faţă albă ca floarea omătului, buze strînse şi ochi închişi. Odrasla boierească parcă era moartă; prin blăniţa de sobol însă, vatamanul simţea tremurînd inima, ornicul vieţii. După zbucium şi ţipete înăbuşite c-o palmă mare, aspră, copila căzuse într-un leşin; pe urmă se deşteptase în umbletul calului, cu puterile sleite. Nu mai avea putere şi voinţă să strige; obrazul cazacului privit de jos în sus i se părea peste samă de groaznic şi urît: sta cu ochii închişi, să nu-l mai vadă, simţea ruşine în suflet şi mare nenorocire şi spaimă, după ce socotise că va muri.

— Porumbiţo, zise Vasca cu glas pe care cerca să-l facă blînd; deschide ochii şi nu te teme… Noi nu-ţi vrem răul… Nouă ne eşti dragă şi te-am furat după obiceiul Ucrainei…

Îi vorbea în limba leşască, ca şi în ascunzişul din pădure, unde puseseră

sulițile în gîtul boierului bărbos.

Fata nu răspundea. Cazacul începu a rîde către tovarăşii lui:

— E spăriată, zise el în graiul ucrainian. Dar are să-i treacă. Femeia se-mpacă cu vorba şi cu podoaba.

— Poate doarme… răspunse unul din zaporojeni.

— Se poate. Dar mai degrabă cred că se preface. S-o lăsăm. Are să aibă vreme să se uite la mine. Nopțile şi chiar zilele sînt făcute şi pentru desmierdări…

Vasca îşi scutură capul şi făcu din ochi către tovarăşi, în lumina sporită a zorilor. Vatamanul era un om cu mijlocul subțire, cu pieptul lat, vînjos şi închegat ca din coarde de oțel. Figura lui tînără avea ceva şiret şi şăgalnic. Era unul dintre vestiții luptători ai Ucrainei, iubitor de petrecere, disprețuitor de trudă şi moarte.

Cel mai bătrîn dintre tovarăşii lui, Alioşa Popovici, îl mustrase pe drum pentru lovitura pe care o făcuse.

— Vatamane, ai făcut o prostie. Femeie îți trebuie? Nu-ți cad destule cînd biruim şi dăm foc satelor? Acuma sîntem fugari şi trebuie să scăpăm noi singuri. Ai mai luat greutate.

— Nu-i nimic, răspunse vesel Vasca, atuncea oricine poate răpi. Acuma am prăpădit totul şi măcar cu atîta să mă aleg…

Alioşa scoase un „Hm!" plin de multe înțelesuri. Acuma, în revărsatul zorilor, zise iar:

— Vatamane, ce facem? Mergem pe drumul mare, aşa, fără grijă? Crezi că sîntem pe meleagurile noastre?… Aici e țară umblată şi dăm de dracul!

— Ba nu, Alioşa, eu pielea ştiu să mi-o păzesc, răspunse vatamanul. Sînt păduri, ne odihnim în ele, la răcoare. Căutăm ceva mîncare şi ceva băutură. Pe urmă, cum dăm în larg, mergem fără grijă…

— Hm! murmură iar Alioşa. Apoi deodată ridică dintre umeri capul, îşi aținti urechea şi strigă înăbuşit:

— Stați!

— Ce este? şopti vatamanul, oprindu-se încordat.

— Ascultați! zise Alioşa. Eu sînt lup bătrîn de stepă: cunosc bine glasurile nopții… Auziți?

— Aud, îi răspunse Vasca. Bătrînul are ureche bună! îngînă el clătinînd din cap. Ne urmăreşte cineva! – Sub brațul lui vin jos simți deodată pe fată răsărind. — Ce este? Ce este? zise el rîzînd. Ai auzit ceva? Ori înțelegi puțin ce spunem noi… Ai văzut că ne-am oprit şi ascultăm… Nu te teme, din mîna noastră nu te poate fura nimeni, noi sîntem oameni tari, obişnuiți cu de-acestea…

O roşață uşoară ieşi ca un abur în obrajii fetei.

— Frumoasă drăcoaică! rînji mai mult în sine Vasca.

— Ce facem, vatamane? Ce facem? mormăi cu mustrare cazacul cel cărunt.

— Ce facem? Tu crezi, Alioşa, că eu, dacă vorbesc, nu bag sama şi nu cuget? Iată ce este, Alioşa. Vine cineva în urma noastră. Dar calul nu tropotă pe drum.

Cel ce vine a trecut în fînaţuri, ori a înfăşurat copitele cu peteci… Prin urmare, oameni buni, vine un duşman după noi… Nu-i aşa? Sîntem urmăriţi!

— Ei, vezi? Ei, vezi?

— Poate să-şi fi strîns tovarăşi prietinul nostru cel bărbos. Vine ziua şi sîntem urmăriţi. Trebuie să ne gîndim la adăpost. Tu să nu crezi, Alioşa, că eu nu mă gîndesc ce avem să facem. Uite, tovarăşilor, pădurea se apropie de drum. Intrăm în marginea pădurii. Aşteptăm, să vedem ce este. Pe urmă ne căutăm şi vizunia. Este un drum care trebuie să aibă destule ascunzişuri. În fundul văii curge un pîrău… Dacă vedem că trebuie, ne suim pe rîpa pîrăului… Nimeni nu ne mai găseşte urma… Tu, Alioşa, să păzeşti dinapoia…

În lumina revărsatului de zi, cei cinci cazaci se aşternuseră într-o fugă nebună. Dar Alioşa deodată îşi opri calul, coti în loc şi se întoarse călărind cu iuţeală înapoi, abătîndu-se din drum prin iarba moale a fînaţului. Către fundul văii, ceilalţi cotiră în frunzişul unghiului de pădure. Alioşa dispăruse în zarea apusului. Şi locul rămase dintr-odată pustiu.

Dincolo de mladă, între stejari tineri, unde abia acum răzbătea lumina zorilor, zaporojenii descălecară. Vasca luă în braţe pe fata cea albă şi o aşeză cu grijă în iarba umedă de rouă. Ea deodată deschise ochii mari albaştri, tiviţi cu gene negre, şi-l privi ţintă. Îl privea c-un fel de bolnavă nelinişte.

— Ce faceţi cu mine? scînci ea ca un copil. Ce este?

— Nu-i nimica, porumbiţo, îi răspunse Vasca cu prietinie. Te-am aşezat jos în blănița ta, să te odihneşti puţin.

Ea deodată se ridică, parcă atuncea îşi dădea samă unde se află, cu cine este şi ce-o aşteaptă.

— Ce-ai făcut cu părintele meu? Unde mă duci? ţipă ea cu lacrimi. Şi cu palmele pe pămînt, cu capul ridicat, aţintea înfricoşată pe vataman.

Vasca bătu cu piciorul în pămînt şi încruntă din sprîncene.

— Nu ţipa! zise el scurt. Am un ac cu care-ţi cos gura dacă nu taci! şi se bătu cu palma peste jungherul subţire, care-i atîrna în lungul nădragilor roşii, largi şi încreţiţi. Apoi îşi dădu căciula pe ceafă şi-şi muie glasul:

— Dulceaţă a inimii mele! grăi el privind-o galeş. Nu te uita aşa de spăimîntată la mine. Fetele la noi sînt deprinse cu hrăpirea. Noi asta numai din dragoste o facem, şi tu ai obraji şi ochi frumoşi şi trup gingaş de domniţă… în toată Ucraina nu este fată ca tine… De aceea te duc ca pe o floare, să te răsădesc în pămîntul nostru…

Cazacul o privea dulce, cu ochii lui negri şi umezi. Figura lui frumoasă şi bărbătească era pătrunsă de patimă şi de dorinţă, – ca de fiorul frigurilor.

— Uită-te la mine, urmă el zîmbind, nu-s sluţenia pămîntului şi am mai fost drag multor fete…

Fata închise ochii şi obrajii iar i se rumeniră. Vasca clătină din cap şi şopti:

— Dacă n-ai fi aşa de frumoasă şi nu mi-ai fi dragă cu adevărat, te-aş supune

şi te-aş zdrobi eu îndată.

Fata se întoarse cu faţa în jos şi-şi cuprinse obrazul cu palmele. Deodată începu a plînge cu disperare. Vasca întinse mîna ş-o atinse: ea se zgudui şi-l izbi cu palma.

— A, ai şi ghiare? zise Vasca rînjind. Ţi le tai îndată. Şi dacă nu taci, îşi pun căluş!…

Cînd o cuprinse de umeri, fata tăcu deodată şi se grămădi mai tare asupra pămîntului. Îşi înghiţi plînsul cu sughiţuri şi i se zbătea numai trupul ca sub lovituri.

Vatamanul o privi îndelungat; apoi clătină din cap cum îi era obiceiul şi se întoarse spre tovarăşi. Ei îl aţinteau întunecaţi şi nemulţămiţi.

— Ce este? zise dîrz cazacul, şi ochii i se aprinseră. Dacă vă temeţi pentru pieile voastre, sînteţi slobozi, fraţilor. Dar dacă-mi daţi mînă de ajutor, acasă vă dau din hainele şi sculele mele ce v-a pofti inimioara!

— Vatamane, stăm pe drum pentru o muieruşcă! zise cu părere de rău unul din cei trei, uriaş, cu numele Colpac. Dar ce să facem? şi uriaşul oftă. Noi din dragoste te-am ales vataman, şi te urmăm chiar dac-a trebui să ne lăsăm capetele în Moldova…

— Doamne, Colpac frăţioare, şi voi, dragii mei, dac-ajungem cu bine acasă, desfund o bute umplută de bunicul cu hidromel şi facem o nuntă cu sacaluşuri şi cu lăutari s-audă şi păgînii din Crîm!…

Vasca vorbea fără grijă şi glumeţ ca totdeauna, şi pentru asta totdeauna era iubit de zaporojeni.

— Să fie cum zici tu, vatamane… răspunse cu nepăsare uriaşul Colpac. Poate ni-i dat să mai bem multă votcă şi să ne mai ascuţim de multe ori paloşele.

Deodată se auzi un şuierat scurt, depărtat.

— Vine Alioşa, zise Vasca, şi trăgînd dintre fireturile tunicii un fluieraş de argint, răspunse c-o îngînare uşurică şi dulce.

Unul din cazaci ieşi la marginea desişului, şi în curînd se întoarse cu cercetaşul.

— Ei? ce-ai descoperit? întrebă vatamanul.

Alioşa îşi scutură inelele cărunte de păr care-i scăpătau de sub cuşmă.

— Am cercetat totul, nu este nimica.

— Alioşa ştie ce spune, vorbi cu voie-bună Vasca vatamanul; atunci va fi fost un cerb care intra în codru la păscut…

Intrase în adevăr ceva în pădure odată cu ei, şi se furişase aproape, şi-i asculta; dar nu era cerb; era tatarul cel subţire, tăcut şi palid, al lui Cantemir bei.

VIII

Alioşa a sfătuit de bine pe Vasca vatamanul

Cazacii mîncau zoriţi şi cu urechea la pîndă pitan greu de orz şi grîu cu pastramă tare şi-şi treceau unul altuia o ploscă de bostan, care se chiamă tatarcă, în care era rachiu de tescovină. Fata boierului sta ghemuită în blăniţa ei, cu spatele întoarse. Dăduse din cap cu scîrbă parcă la întrebările vatamanului: nu-i trebuia nici mîncare, nici băutură, îi era numai sete.

— Aş vrea să beau puţintică apă… îngînă ea cu trudnic glas.

Unul dintre zaporojeni se-ntorcea de la cai, pe care-i priponise aproape de luminiş; venea să-şi ia partea lui de mîncare şi băutură. Era oşteanul cel mai tînăr dintre cei patru tovarăşi ai lui Vasca.

— Hrişa, îi zise vatamanul, caută tu puţintică apă pentru domniţa noastră… Pîrăul curge mai la vale, la doi paşi…

Cu pînea şi cu carnea uscată într-o mînă şi c-o ploscă într-alta, Hrişa lăsă caii deoparte, tovarăşii deoparte, şi, prin stejăriş, coborî la pîrău. Tocmai atunci răsărea soarele, şi luceau ca unşi c-o vopsea trandafirie lăstarii tineri din vîrfurile stejarilor. O linişte adîncă domnea în pădure: cîteva mierle negre trecură în zbor prin lumina aurie de deasupra. Un duruit de ciocănitoare, un ţîrîit de pasere măruntă, un muget moale de căprior se deşteptau din somnul pădurii.

Trecu un răstimp. Din haina şi broboada de matasă, obrazul fetei parcă se arăta mai alb; blăniţa îmbrăcată cu postăvior albastru îi căzuse de pe umeri. Cu capul puţin întors, cu gura uşor deschisă, spiona cu coada ochiului pe vataman, care mînca lacom.

Dintrodată din desiş se auzi un nechezat de cal şi-o smuncitură. Apoi frunzişurile începură a fîşîi şi-a bate. Vasca sări în picioare şi ochii îi scăpărară.

— Ce este, Alioşa? şopti el şuierat. Ai spus că nu-i nimica!

C-un salt năprasnic, zaporojanul cel cărunt dispăru în tufe. Frunzişurile fîşîiau ca purtate de vînt. Ceilalţi îşi strînseră repede chimirurile şi traseră săbiile, Fata se zvîrli şi ea în sus, blana-i căzu; mlădioasă îşi pleca urechea şi asculta.

— Te bucuri, porumbiţo! zise rîzînd Vasca; apoi parcă-i trecu o umbră de mîhnire prin ochi. Te bucuri c-au să mă taie.

Fata îi aruncă o privire ascuţită şi nu-i răspunse. El făcu un pas, îi apucă braţul. Răsucindu-se, cu ţipăt de durere, fata boierului căzu în genunchi şi-şi lovi fruntea de pămînt.

— Omoară-mă! strigă ea c-un glas metalic şi îndărătnic.

— Stai liniştită şi taci, îi zise poruncitor Vasca.

Dar ea scoase un ţipăt prelung de ajutor şi iar se ghemui la pămînt. Vatamanul ridică paloşul. Dar în clipa aceea izbucni o bătaie de săneaţă şi-un clocot de ecouri se prelungi pînă departe. Cu capu-nainte, ca un taur mînios,

Alioşa se năpusti prin mladă şi strigă cu ochii crunţi:

— Ne-au furat caii!

— Cum? urlă sălbatic vatamanul. Ce facem noi fără cai?…

Apoi, scurt, ca prin farmec, se linişti. Întrebă cu glas şuierat:

— Cine?

— Nu ştiu! răspunse Alioşa şi-l privi cu sălbăticie. Am vrut să mă reped, dar au tras cu săneaţa. Cîţi sînt? Nu ştiu. Cine sînt? Nu ştiu!

— Sînt duşmani care ne cunosc, grăi repede vatamanul; n-au îndrăznit să ne izbească în faţă…

— Nu, răspunse hotărît Alioşa, eu cred că fac asta din pricina fetei… Asta-i pacostea noastră…

Fără să mai steie o clipă în cumpănă, vatamanul Vasca se plecă; cu mişcări iuţi învăli în blăniţă pe fată, care se zbătea; cu ştergarul în care fusese învălit pitanul o înfăşură peste gură, ş-o luă la subsuoară.

— Veniţi după mine! porunci el. Eu fata n-o dau decît moartă…

Zaporojenii îl urmau tăcuţi, intrară în tufe şi răzbătură spre pîrău, oprindu-se din cînd în cînd şi ascultînd. În pădure se făcuse iar linişte şi soarele lumina vesel.

Cînd ajunseră la pajiştea verde de lîngă pîrău găsiră pe Hrişa cu faţa în sus, cu braţele în laturi, sîngerat la gît. Îi privea cu ochii spăimîntaţi, nu mai putea spune ce ar fi voit să spună; o mînă nevăzută îi dăduse moartea.

Vasca pufni şi privi în juru-i, cu ochi în care lucea spaima, ca o fiară încolţită. Apoi gemu azvîrlindu-se în rovina pîrăului:

— După mine! găsim noi un cotlon din care să ne vindem scump viaţa…

Albia adîncă a pîrăului era presărată de lespezi văroase, ş-o dungă de apă se strecura în linişte, înţepată ici-colo de raze subţiri de lumină. Cu prada pe braţul stîng, cu paloşul în dreapta, urmat de cei trei tovarăşi, Vasca se năpusti la deal. Nu ştia unde merge. Dar fugea de o primejdie mare. Se năpustise spre un hotar al umbrei şi al întîmplării. Mai nădăjduia în braţul lui, cît îl simţea tare, şi-n cele trei săneţe ale zaporojenilor.

Malurile prăpăstioase se-nălţau acum drept şi gorunii cei străvechi se suiau parcă pînă la cer. Vasca păşea pe pietrele albe ca pe nişte trepte şi începea să gîfîie. În urma, lui, dintrodată, un cazac slobozi un ţipăt şi fata se zbătu în braţele lui. Vatamanul se opri şi întoarse capul. Din cei trei tovarăşi, unul căzuse.

— E străpuns de săgeată!… zise Alioşa c-un glas mînios. De-acuma, vatamane, aici e sfîrşitul nostru!…

Cazacul lovit horcăia aspru, cu faţa în jos, în apă. Vasca întoarse capul spre fată, apoi hotărît, cu sprînceana încruntată, ridică fruntea şi privi din nou pe maluri, de unde căzuse lovitura morţii. Atunci îşi văzu duşmanii. Erau şase; umblau repede şi-l urmăreau cu ochii; erau cu arcuri şi săneţe. Poate erau moldoveni, poate erau tatari. – C-o mişcare uşoară, cazacul trase la piept pe fată, şi făcu doi paşi îndărăt, într-o adîncătură a malului.

— Treceți înapoi! avem scut! zise el către tovarăşi. Cei doi zaporojeni se strecurară sub mal şi-şi înălțară sănețele pe lîngă ceafa vatamanului lor. Vasca începu a rîde cu răutate.

— După asta vom vedea ce-om mai face… zise el răsuflînd adînc.

Pe jumătate înăbuşită de ştergar, fata din brațele cazacului tremura răcită de un fior de frig. Cu ochii ei albaştrii, măriți şi rotunjiți din pricina răsufletului silnic, privea şi ea în sus, căci văzuse de unde putea să-i vie scăparea. Dar nu văzuse nici pe tatăl ei, nici pe vreun slujitor, nici o față cunoscută. Erau figuri străine.

La urechea ei, izbucni glasul lui Vasca, puternic şi răsunător, cu o veselie ş-o nepăsare care parcă nu displăcură fetei; căci ea înțelegea şi asta, că vatamanul care o ținea la piept era aproape de moarte pe cît era de aproape şi de ea. Vasca striga către cei de sus în limba leşască:

— Oameni buni! ce poftiți voi de la mine?… Nimeni nu-i răspunse deocamdată.

Cînd se înălțaseră sănețele la spatele vatamanului, cei şase urmăritori se trăseseră îndărăt. Dar prin rîpa de la deal se auzi un ciuruit de pămînt mărunt, şi zaporojenii pricepură că duşmanii s-au coborît în albia pîrăului. Dar aşa cum erau aşezați, nu-i puteau vedea. – Prin rîpă, veneau cu sănețele gata Şoimaru şi Bîrnovă. Cantemir se arătă şi el o clipă cu arcul încordat sus pe mal, – şi dispăru iar.

— Acesta-i răspunsul… mormăi vatamanul către tovarăşii lui.

Cei trei uşor înțelegeau că dacă s-ar fi întors spre cei ce veneau prin rîpă, se descopereau celui cu arcul care îi pîndea de sus.

— Apoi e greu de noi, vatamane… şopti, cu mînie şi cu umilință parcă, Alioşa.

— Taci, bătrînule, ş-aşteaptă voia lui Dumnezeu… îi răspunse cu nepăsare Vasca.

— Apoi tu şi cu moartea vrei să şuguieşti, vatamane, dar eu cu asta nu mă mîngîi.

Din rîpă, de la deal, venea glas. Cazacii întinseră urechea.

— Vatamane Vasca! striga Şoimaru, care vorbea ca apa leşeşte; să ne dai prada!

— Mai degrabă am să vă iau capetele! strigă cu îndrăzneală cazacul. Nu vă dau nimic. Cine eşti tu?

— Eu sînt oştean al lui Tomşa. Mă chiamă Şoimaru.

— Să fii sănătos pînă ce te-oi prohodi eu! răcni vatamanul. Drumul, pînă la pieptul meu e greu: am platoşă bună: o fată mare, a boierului Orheianu…

În rîpă, Bîrnovă zise lui Şoimaru:

— Auzi! Vra să zică pe boierul cel bărbos de astă noapte îl chiamă Orheianu…

— Tot am aflat ceva… zise zîmbind Şoimaru; apoi, alăturea de Simeon, făcu doi paşi şi se opri. Cazacii erau aproape, la zece paşi. Fata înfăşurată în blăniţă, din braţele lui Vasca, îl zărise şi-şi aţintea asupra lui ochii rotunzi: numai capul ei îl puteau zări, şi umărul lui Vasca. Restul era acoperit de adîncătura malului.

— Apoi, frate Bîrnovă, şopti uimit Şoimaru, are fată frumoasă pan Orheianu! … Hm, de aceea-şi pune cazacul viaţa pentru dînsa!… – Fata-l privea ţintă şi parcă-l străbătea cu lumina ochilor… Parcă-l chema, parcă-i cerea ajutor, cu ochii, cu toată fiinţa ei, şi-i făgăduia cele mai dulci răsplăţi. – Făcu un pas înainte şi strigă:

— Vasca! ascultă ce-am să-ţi vorbesc!

— Ce este? urlă cazacul.

— Ascultă, Vasca. Pune jos pe fata Orheianului, neatinsă, cu toate armele voastre, şi vă iertăm… Aici nu-i război pe viaţă şi moarte. Iertat să fii pentru ce-ai făcut…

— Îl ierţi, căci îl înţelegi… murmură lîngă Şoimaru înţeleptul Simeon.

— N-o pun! răspunse cazacul.

— Vasca! strigă iar Tudor Şoimaru; dacă nu pui pe fată jos, îţi iau umărul, ş-ai s-o laşi de nevoie…

Vasca începu a rîde cu disperată veselie, iar Şoimaru, deodată hotărît parcă de ochii fetei, ridică la umăr săneaţa. Cînd bubui împuşcătura, vatamanul îşi simţi braţul drept ca rupt din umăr, mîna-i căzu moartă şi fata-i lunecă din braţe. În aceeaşi clipă, apăru Cantemir pe mal sus, şi dădu drumul din arc unei săgeţi care ţipă scurt. Lîngă Alioşa, celălalt cazac îmbrîncă, lovit de moarte. Şi ca-ntr-o mută înţelegere, în faţa morţii fără cruţare, Vasca şi Alioşa, singuri rămaşi în viaţă, zvîrliră lîngă fată, unul săneaţa şi celălalt sabia. Bătrînul ridică amîndouă mîinile în sus, răcnind un singur cuvînt de deznădejde: „Rob!", şi vatamanul făcu semnul de supunere deplină cu braţul sănătos; din celălalt izvora sînge îmbielşugat, care se prelingea pe blana scumpă a fetei. Şi cu ochii închişi, domniţa, care uimise într-o clipă pe Şoimaru, căzuse iar în zdrobirea unui leşin, de cînd izbucnise gura săneţei îndreptată asupra ei.

Cantemir îşi dădu drumul de sus, Şoimaru şi Bîrnovă se repeziră la vale şi puseră tălpile picioarelor pe armele învinşilor. Dumitru Lie şi Ispas, coborîţi şi ei la poruncă, ridicară pe braţe copila leşinată; iar de pe mal, între capete de cai, privea c-un zîmbet liniştit Ilun tatarul, cu faţa palidă şi cu ochii tainici.

Şoimaru se plecă cu grijă şi ascultă răsuflarea fetei; apoi, punînd mîna pe jungherul dăruit de bei, aruncă o privire crudă asupra cazacului. Avea faţa crîncenă şi mînioasă.

— Şoimarule! zise Bîrnovă. L-ai iertat!…

— L-am iertat? întrebă c-un glas tremurător de întărîtare răzăşul.

Cazacul îl privea cu ochi neclintiţi.

— Dacă nu mă loveşti, zise el, avem să ne-ntîlnim altădată! Ori, dacă vrei,

ucide-mă, căci eu n-am să te cruț!…

Parcă nu-şi simțea brațul împuşcat şi privea cutezător spre cei trei prietini.

Şoimaru stătea în cumpănă; izbucnise în el o mînie repede; voia să lovească fără milă. Dar fata deschise deodată ochii şi-l privea neclintită. Cînd o văzu, apăsă jungherul în teacă şi se alătură de ea, să-i desfacă legătura de la gură.

— Ai vrut să te desleg, domniță, zise el cu supunere. Porunceşte ce să facem şi unde să te ducem!

Fata era zdrobită, nu putea răspunde cu glas; îşi adună numai blănița pe umăr şi-şi potrivi la tîmplă o şuviță de păr, cu degetele subțirele şi albe. Apoi zîmbi obosită, cu zîmbetul care ştia ea că-i şade bine.

Alioşa lega rana lui Vasca şi mormăia în barbă:

— Iaca vezi tu, vatamane! S-au împlinit veştile inimii mele. De-acuma ca fiarele, fără cai şi fără arme, avem să rătăcim pînă ce-om ajunge în Ucraina noastră.

Dar cazacul cel tînăr nu-i răspunse; oftă numai şi privea cum se depărtează blănița cea albastră pentru care era el să moară.

IX

Orheianu se împacă cu moş Chirilă

La han în urmă, boierul Orheianu ieşise la soare sprijinit de subsuori de doi slujitori. Mînia nopții îi trecuse; acuma necontenit îşi îndrepta cu grijă ochii lui mari şi bulbucați pe şleah, spre răsărit. Făcea doi paşi şi şchiopăta uşor, ş-atunci trăsăturile feței i se răsuceau. Alte două slugi cercetau şi orînduiau boclucuri într-o căruță uşoară cu roțile nalte. Boierul îşi aruncă şi spre ei ochii; şi începu a vorbi scuturîndu-şi barba mare.

— Iaca, nemernicilor, ați întîrziat pe drum, v-ați ascuns prin tufe, nu ştiu ce-ați făcut… De-abia acuma mi-ați adus căruța cu caii. Dacă erați pe urma mea astă-noapte, mă repezeam şi eu după ticălosul acela, după hoț… Chiar am crezut că v-a tăiat beregatele, ş-a luat trăsura cu toate cele tîrguite în Țara Leşască!

— Dă, stăpîne, răspunse vătaful cu umilință, am făcut şi noi cum am putut. Bine c-a dat Dumnezeu ş-am scăpat!

— Ce face? Ați făcut cum ați putut? M-ați lăsat singur cu ceilalți pe jos, – m-a zvîrlit calul în pulbere; – acu cine urmăreşte pe cazac? Cine-mi scapă copila? Aşa? Ați făcut cum ați putut? Am să vă arăt eu, păcătoşilor, dac-ați făcut cum ați putut!

— Stăpîne, după atîta năcaz şi oaste, cu toate cîte am pătimit, bine c-a dat Dumnezeu şi te-am găsit…

— Aşa? Ei, da, bine că m-ați găsit; altfel vă găseam eu pe voi şi-n borta şerpelui… Hm! La urma urmei bine că m-ați găsit… Da' lucrurile-s toate?

Neatinse? Nimica nu lipseşte?

— Toate, stăpîne, după rînduiala cu care mi le-ai dat…

— Ei bine, bine, măcar atîta… Da' ce-mi foloseşte? Oare boierii aceia care mi-au făgăduit ajutor se ţin de cuvînt? Asta-mi roade mie inima! Parcă mă arde în măruntaie neliniştea!…

Chirilă ieşise în prag şi-şi steclea în soarele dimineţii nasul roş. Şi lui îi trecuse mînia nopţii; fără vorbă multă se împăcase cu boierul ş-acuma îl privea cu ochi plini de veselă viclenie; mai ales că vedea că-n buzunările adînci ale oaspetelui se zăresc galbini adevăraţi, cu zimţi şi cu chipul craiului leşesc.

— Cucoane! strigă el cu glasu-i gros; să nu-ţi fie cu bănat! Da' ce credinţă poţi avea în nişte flăcăi? Bine, boieri or fi fiind ei, da-şi au şi ei drumul lor; mai ales dacă ticălosul cel de cazac a apucat pe drumul lui! Parcă drumurile oamenilor se-ntîlnesc numaidecît!

— Ce spui! întrebă boierul întorcînd peste umăr capul.

— Spun, boierule, că în ziua de azi e greu să ai credinţă în oameni…

— Aşa? Ai dreptate. Eu pe boierii aceia nici nu-i cunosc.

— Degeaba ai lăcrimat dumneata şi i-ai rugat… stărui Chirilă c-un zîmbet abia văzut.

— Ei, omule! răspunse boierul bărbos; astă-noapte eram tulburat tare. Eu îs om cu mînia repede… Hm! Poate că ai dreptate… Am cugetat şi eu că poate să fie aşa, de cînd stau ca pe jăratic şi mă frămînt. Dar am şi hotărît ce am de făcut… Trec şi eu Nistrul, şi în Lehia am prietini slavă Domnului… Am pe domnul Vladislav Dumbrovschi, voievodul Sandomirului, cunosc şi pe castelanul Braslaviei… Ei pot da poruncă şi mi-l aduc în fiare pe cazac. Cu boierii leşilor nu-i de glumit… E adevărat, avem şi noi averi ca şi dînşii; am dobîndit în viaţa noastră pămînturi şi sate; din mila lui Dumnezeu avem cu ce trăi; da-i vorba că ei au şi putere… La noi, cu schimbările domniei, întruna trebuie să păzeşti drumul hotarului…

— Hei, cinstite jupîne, strigă Chirilă, înţelegînd cum stau lucrurile; schimbarea domnilor bucuria nebunilor… Dar nu-i nimica. Toate trec; noi rămînem pe loc.

— Apoi, omule – temelia ţării n-o fac domnii; tot boierii se chiamă că ţin obiceiurile şi rînduiala. Domnul, ca cel ce nu-i. Prostimea, ca şi vita, stă cu botu-n pămînt. Da' neamurile boiereşti sînt cap şi minte pentru Moşie…

— Asta-i numaidecît! răspunse cu pătrundere Chirilă. Şi-şi făcu în gînd socoteală că o vorbă înţeleaptă care place boierului poate să-i sporească c-un ban rotund cîştigul. Ca hangiu cuminte, Chirilă ştia să se folosească şi de ghioagă ţintată şi de cuvînt dulce.

— Prea cinstite boierule! zise el iar, aducîndu-şi aminte de vorbele-i nesocotite de la miezul nopţii; în adevăr, noi, prostimea, ce putem şti? Nu ştim nici sama vorbei, nici nimica; avem şi noi ştiinţă cît păr pe broască… Noi cu

ghioaga şi cu vorba proastă!… Nu zic de mine, – eu în adevăr am greşit, dar îndată ce-am văzut cu cine am de-a face, am văzut boier cu greutate şi cu bani, mi-am dat cu palma asta peste gură şi m-am certat cum se cuvine… Da' cunosc pe alţii, care nu ştiu, cinstite jupîne, cum să se poarte cu lumea…

Boierul nu răspunse: încruntă din sprîncene şi mai făcu doi paşi spre şleah; iar şchiopătă şi i se încreţi obrazul de suferinţă. Vătaful, ţigan, cu obrazul plin de şiretenie şi de linguşire, grăi cu mîndrie îndreptîndu-se spre crîşmar:

— Bade Chirilă, măria sa are pămînturi la Orhei cît poţi cuprinde cu ochii de pe un munte. Cine le mai ştie sama?… La boierul nostru numeri douăzeci de prisăci, şi vite de nu le mai ştie nimeni sutele… Şi mori, şi hanuri… phii! lucru mare!

— Apoi am aflat noi puţintel din toate… răspunse blajin hangiul. – Chirilă, om înţelept, după ce-şi arătase ghioaga, din două vorbe descususe pe servitor, şi cînd se întoarse boierul prăbuşit de pe cal, ameninţările şi le înghiţise şi ghioaga se mistuise în întunecoase funduri. Hangiii în toate vremurile sînt oameni cu socoteală!

Boierul privea în lungul drumului şi clătina din cap cu nerăbdare:

— Nu vine nimeni, nu se vede nimica… zise el şi se-ntoarse în loc…

Şi nădejdea şi curajul pe care le avusese acuma-i slăbiseră.

— Ce fac eu aicea? vorbi el mai mult către sine, dînd din mîni; de ce stau? pe cine aştept? În ziua de azi numai în tine să ai credinţă… Pregătiţi căruţa! strigă el cu ochii înflăcăraţi spre servi; aşezaţi blană moale ca să nu mă zdruncine tare… Trecem Nistrul cît om putea mai repede, ş-acolo pun eu mîna pe hoţ. Am să mi-l spînzur în cîrlige în faţa mea şi cu mîna mea am să-l şfichiuiesc cu harapnicul… Am să-i arăt eu lui! Cum să cuteze el a pune mîna pe o copilă ca o floare? El e un păcătos nemernic, pulbere, un om de rînd, care trăieşte alăturea cu caii şi cu porcii, ca toţi ceilalţi, în cocioabele lor din ţara Ucrainei… Cum să-ndrăznească el să-şi ridice ochii spre o cneaghină? A, dar copila noastră se junghie mai bine, decît să sufere atingerea lui… Am trăit ş-am crescut-o noi între oameni aleşi, am fost cu ea şi la petrecerile lui Crai, în palat cu marmură şi aur, unde au venit boieroaicele leşte numai în mătăsuri îmbrăcate şi cu juvaieruri gătite… Şi copila noastră avea veşmînt ca şi ele, numai că era mai frumoasă… Copila noastră-i neam de voievod. Cum îndrăzneşte el? Să vie, dacă vrea, să-i dau dintre ţărancele noastre de la Orhei una şi încă ş-aceea nu-i de nasul lui, pentru că-i din servele mele!…

În mînia lui, boierul îşi scoase în afară pieptul şi parcă se asculta vorbind. Privindu-l cu ochi şiret, moş Chirilă îşi aduse aminte de fala şi mîndria unor şleahtici dintre cei mulţi care se abătuseră pe la hanul lui.

— Apoi, prea cinstite jupîne, grăi el cu umilinţă, se cunoaşte bine că ai sălăşluit între boierii leşi, la curtea lui Crai.

— Am sălăşluit, da, răspunse semeţ boierul, pentru că, din mila Ziditorului şi

a Maicii preciste, am avut cu ce mă înfăţişa. Pămînturile de la Orhei toate sînt ale mele. Cînd au cutezat nemernicii ţărani să se ridice, cerînd ocini, i-a bătut Aron-Vodă cu buzduganul… Şi noi, ca şi strămoşii noştri, avem urice şi îndreptări de la domni. Nouă ni se şi cuvin, căci sîntem neamuri alese…

Moş Chirilă se plecase din şele cu smerenie.

— Aţi adus caii? strigă cu glas mare boierul… Irimie! unde eşti?

— I-am adus, stăpîne! răspunse vătaful ţigan. Pregătim totul…

— Trebuie să plecăm pe dată! rosti cu hotărîre boierul. În fala lui leşască şi-n supărarea lui, prea cinstitul pan Orheianu nu uita că Domnia nouă se aşează şi că el trebuie să se puie la adăpost în hotarul prietinilor lui.

Dar ochiul cel ager al lui moş Chirilă, obişnuit cu lungul drumului, desluşise în depărtare călăreţi.

— Jupîne! strigă el cu capu-ntors spre răsărit, mi se pare că te grăbeşti. Văd venind călăreţi; poate-s boierii noştri de astă-noapte!

— Unde-s? ţipă boierul repezindu-se iar la marginea şleahului. Unde-s? – şi parcă-şi uitase durerea piciorului. Doamne-Dumnezeule! Ei să fie? Mi-au găsit fata? Se vede ceva? Parcă se zăreşte. Are blăniţă albastră, oameni buni! Ai, dar grozav de iute vin. Irimie Ţigane, caută repede în răcliţa ştiută şi dă-mi lanţul de aur care-l pun eu pe după gît… Să vadă că-i primeşte un boier mare cu toată cinstea.

— Jupîne! strigă iar hangiul. Dacă domniţa măriei tale are blăniţă albastră, apoi atuncea o aduc… Acu înţeleg bine că s-au purtat cu vrednicie. Apoi se şi cunoaşte că sînt voinici cu braţe de criţă! Cată să ne bucurăm tare pentru isprava lor!…

Înfăşurîndu-şi în pripă pe după gît lanţugul de aur, pan Orheianu grăbea, şchiopătînd uşor în calea celor trei oşteni. O bucurie mare îi umplea faţa, mînile începură să-i tremure de mişcarea năvalnică a inimii.

Din goana cailor, cu tropote scurte, şase călăreţi se opriră. Descălecară, şi Şoimaru coborî de pe grumazul fugarului, de subsuori, palida şi trudita odraslă boierească. Orheianu o prinse în braţe cu lacrimi adevărate; o sărută pe obraji, pe frunte, îi grămădi capul pe pieptul lui şi o legăna c-un glas gîngav de tulburare:

— Draga tatei! draga tatei! te socoteam prăpădită şi moartă… Şi iar începu s-o sărute. Apoi prinse a-şi şterge lacrimile cu mînica largă a hainei.

Hangiul Chirilă mormăi în prag foarte bucuros:

— Acuma-i cu inima lui adevărată; nu mai face ca şleahticii leşeşti…

Iar cei trei prietini zîmbeau cu puţină înduioşare şi bucurie.

X

Bucuria lui jupîn Stroie

După ce fata Orheianului ridică de la pieptul părintesc obrazul zîmbitor şi dulce îmbujorat, boierul întinse mînile spre Şoimaru şi spre tovarăşii lui. Îi cuprinse cu dragoste şi le grăi cu căldură:

— Mi-aţi dăruit copila! Spuneţi: să vă dau inima, să vă dau bogăţiile mele? Spuneţi-mi cine sînteţi, ca să mă bucur şi să vă rostesc numele pînă la moarte, cînd m-oi ruga lui Dumnezeu…

— Eu sînt de neamul meu tatar, răspunse beiul, arătîndu-şi dinţii albi, şi mă chiamă Cantemir!

— Cum! strigă cul uimire mare boierul, dumneata eşti cel care ai adus hoarda Bugeacului ca să pui domn pe Tomşa?

— Eu sînt, jupîne, răspunse tatarul. De ce te miri? Socoti că necredincioşii n-au inimă şi nu te pot ajuta la nevoie?

— Ah! strigă boierul ridicînd ochii la cer; fapta ta să fie primită la scaunul dreptului judecător. De asemenea ajutor al unui om de neam străin, pe care l-aş fi socotit mai curînd vrăjmaş, eu numai istorisindu-se am auzit, cum că ar fi fost la neamurile Apusului…

— Boierule, grăi Simeon Bîrnovă cu linişte, aşa oameni se găsesc şi-n ţările Răsăritului; precum vezi, Dumnezeu miluieşte c-o inimă bună pe cine crede el de cuviinţă. Voinţa lui e plină de taine!

— Adevărat! adevărat! întări boierul grămădindu-şi de două ori în piept barba stufoasă.

— Să nu te miri, jupîne, cuvîntă tot surîzînd Cantemir, că eu am frăţie cu doi viteji din legea dumnitale. Eu pe om îl caut după inimă, nu după lege! Şi ei nu s-au uitat că slăvesc pe Mahomed, cînd mi-au scăpat viaţa!

— Ţi-au scăpat viaţa? strigă iar cu uimire boierul.

— Mi-au scăpat viaţa, jupîne. Dumnealui Simeon Bîrnovă şi dumnealui Tudor Şoimaru.

— Simeon Bîrnovă? grăi Orheianul înturnîndu-se spre boier. Dumneata vei fi fiind feciorul lui Mihăilaş. Eu pe părintele dumnitale l-am cunoscut. Se vede că eşti om tare şi de ispravă ca şi el! Şi ce bucurie mi-ai pricinuit! Bine, însă dumneata eşti neam cu Doamna Irimiei… Iartă-mă, dar cum se face?… Ai venit cu Tomşa-Vodă…

— În ziua de azi oamenii se deosebesc după rudenii şi se adună după prietinii… răspunse zîmbind înţeleptul Simeon.

— Aşa-i, aşa-i, oftă boierul. — Dar pe dumnealui, urmă el întorcîndu-se spre răzăş, pe dumnealui nu-l cunosc după nume…

— N-ai de unde mă cunoaşte, jupîne, răspunse Tudor. Eu sînt orheian de pe

apa Răutului, şi de neamul meu îs răzăş. Dar am umblat mult prin străinătăţi…

Faţa boierului se încruntă uşor deodată, la aceste vorbe. Privi cu luare-aminte spre oştean. Din tăcerea ei izbucni însă fata, privind ţintă pe cel ce-o scăpase din braţele cazacului:

— Tată! dumnealui e din părţile noastre. E orheian! Şi de pe apa Răutului, pe care şi eu am văzut-o în pruncie… Ce potrivire! urmă ea cu gingăşie, împreunîndu-şi mînile. Dumnitale ţi-a fost dat să mă smulgi din braţele cazacului Vasca!

— Dumnealui te-a scăpat? vorbi boierul privind lung la Şoimaru.

— Atuncea mi-au fost plătite toate trudele! zise domol Şoimaru, stăpînit de privirea albastră a fetei. Asta a fost ca o minune şi ca o rînduire cerească!

Boierul privea cu stăruinţă şi cu luare-aminte spre Tudor.

— Şoimaru? Şoimaru? îngînă el.

— Da, boierule. Satului meu îi zice Şoimăreşti, după bătrînul nostru. Dar de douăzeci de ani nu l-am văzut. Ai mei au pribegit cu mine de pe cînd eram un prunc, au pierit prin străinătăţi, ş-acu am rămas singur pe lume… Dar mi-am adus aminte şi vreau să mai văd locul copilăriei. Pe urmă, cine ştie unde m-or purta valurile vieţii!…

Privirile boierului dobîndiră deodată tărie.

— A! strigă el cu glas mare: vrednic oştean a ieşit din pămînturile noastre, căci şi noi tot pe Răut ne-am trăit veleatul. Pe mine mă chiamă Stroie Orheianu! N-ai mai auzit de numele meu?

— Poate să fi auzit, jupîne, dar nu-mi aduc aminte…

— Nu-i nimica, ai plecat crud printre străini. N-ai ştiut nici de năcazurile, nici de zbuciumele, nici de valurile de pe la noi. Au fost destule; dar vremea le-a tămăduit pe toate şi toate s-au liniştit… Să-ţi aduci aminte de vorbele mele, căci eu îţi vreau binele… Eşti un oştean vrednic, jupîne Tudore Şoimaru, şi vreau să te strîng în braţe căci mi-ai scăpat copila din ghiarele duşmanului!…

Şoimaru nu înţelegea bine vorbele Orheianului, dar primi cu voie-bună îmbrăţişarea lui; apoi iar îşi întoarse căutătura spre fată: ea îl aţintea din vreme în vreme c-o privire care i se părea plină de luminile raiului.

Şi tatarul şi Bîrnovă privegheau privirile acestea zîmbind.

Scoţîndu-şi la iveală pe piept lanţugul de aur şi mîngîindu-şi barba, pan Orheianu se întoarse deodată spre Chirilă hangiul, care privea din prag la asemenea întîmplare puţin obişnuită chiar la un han de pe şleahul cel mare domnesc:

— Chirilă! strigă Orheianul; astăzi sînt vesel ca-n ziua în care răposata mea muiere mi-a dăruit odorul acesta! Caută tu un vin bun, prietine Chirilă, şi vezi de ne cinsteşte, şi ospătează cu ceva pe drumeţii trudiţi. Au umblat noaptea toată ş-acuma le cată ochii a foame…

— Boieri dumneavoastră, cît îţi zice *Tatăl nostru* toate-or fi pregătite! cuvîntă

moş Chirilă răsucindu-şi în loc pîntecele cu greu stăpînit de chimir. Şi ducîndu-se spre beciul lui, hangiul adăogi către Irimia vătaful:

— Acu, boierul nostru s-a făcut moldovan adevărat!… Se vede că la voie-bună îşi cîntă omul cîntecul!

Pan Orheianu, în bucuria lui adevărată, avea totuşi cugetul neadormit. Trei prietini, oşteni fruntaşi ai lui Tomşa, erau un sprijin mare pentru el. Nu mai avea a se teme de cercetaşi domneşti, putea să-şi vadă puţintel şi de interese la Orhei. O întrebare a lui Bîrnovă nu-l găsi deloc nepregătit.

— Boierule, îi zicea Simeon, dumneata erai pribeag la leşi cu văduva lui Irimia?

— E prea adevărat, răspunse Stroie Orheianu cu hotărîre. Am fost cu văduva Irimiei; i-am ţinut partea; am şi venit cu Constantin-Vodă şi cu Potocki pînă la Iaşi; dar cînd am văzut, boieri dumneavoastră, toate cîte cad pe biata Moşie, mai rele decît focul şi apa, cînd am văzut că leahul şi tatarul pradă şi din pricina lor vin şi alte oşti pe capetele noastre, m-am bătut cu pumnul în piept ş-am spus aşa, că cel mai tare are dreptate, şi dacă Tomşa-Vodă se aşează cu ajutorul Porţii în scaun, se alină şi năcazurile Moldovei. Hai să-l primim pe el cu toţii. Aşa am zis eu, boierule!

— Ai cugetat prea bine, jupîne Stroie, grăi Simeon. Împărecherile boierilor şi oştile megieşilor au dus ţara în risipire…

— Acesta e cel mai sfînt adevăr! întări cu mare glas boierul orheian.

Şi cu pieptu-i uriaş, întinzînd în laturi braţele, luă înainte pe oşteni, rîzînd cu voie-bună:

— Prietinii mei cei buni! strigă el. Poftiţi să cinstim un pahar pentru veşnică aducere-aminte!…

Apoi întrebă, ca în treacăt:

— Încotro vi-i drumul, boierilor? Pe cît am înţeles, mergeţi chiar pe drumul meu… Şi eu aveam treabă puţină la Orhei, şi pe urmă voiam să mă înfăţoşez la Domnia nouă.

— Mergi la Orhei, jupîne? întrebă iute Şoimaru cu ochii scăpărători.

— Mergem… dădu din cap boierul. Noi avem la Murgeni, pe Răut, casă mare de piatră… Şi în faţa casei noastre Răutul face iaz şi se găseşte în mijlocul lui un ostrov minunat care mult îmi era drag în tinereţile mele… Mergem, căci avem puţină socoteală de luat pentru mori, prisăci şi hanuri.

— Atunci mergem tovărăşie, jupîne Stroie, zise Cantemir cu zîmbetul lui subţire.

— Pentru asta mă bucur nespus!… grăi Orheianu.

— Bucuria e şi de partea noastră… răspunse tatarul şi privi ţintă spre Şoimaru.

Magda lui Orheianu pornise visătoare înainte; schimbase două vorbe cu Irimia vătaful şi intrase într-o camară, ca să-şi cerceteze straiele şi obrazul într-o

oglindă cu cerc de argint, pe care un slujitor, după ce scotocise îndelung, o descoperise între feluritele boclucuri din căruță. Cu ochii lui aprigi, răzășul o urmărise pînă în pragul hanului.

Iar boierul cel bătrîn, văzîndu-şi orînduite toate treburile, fără grijă şi cu sufletul deschis numai spre bucuria acelui ceas, duse ca-ntr-o îmbrățişare pe prietini la vinul cel vechi al lui moş Chirilă.

XI

Lui jupîn Stroie îi plac chefurile cu soții

În ograda cu zid de piatră a hanului, era o zarvă de gospodărie mare. Țipau gîşte şi cotcodăceau găini, zburdau prin soare viţeluşi porumbi; şi doi slujitori trebăluiau în lemnărie subt un şopron. O gură neagră de gîrlici se căsca în coasta clădirii; pe trepte de stejar urca acum a doua oară moş Chirilă din hruba cu poloboace, ducînd în mînă o oală mare smălțuită, plină de vin învechit la întuneric, la adîncime de patruzeci de trepte spre măruntaiele pămîntului.

Intră în uşa scundă de dindos. Baba Maria, nevasta lui din tinerețe, ieşea de la o vatră de jar, c-o țiglă lungă de fier în care erau trecuți străpunşi prin mijloc o jumătate de duzină de pui rumeniți.

Chiar atuncea se arăta în tinda strîmtă şi Orheianu, vesel şi roş la față, răcnind c-un glas mare:

— Vinul este, moş Chirilă?

— Este! răspunse hangiul, ridicînd cu grijă pînă la barba boierului oala smălțuită roş.

— Dar puii pe care mi i-ai făgăduit?

— De sama lor ştie baba!… şi Chirilă împinse pe mătuşa Maria înainte, cu țigla ei uriaşă.

— Dar de fetiță ați avut grijă? răcni iar boierul.

— Măria ta! răspunse atunci cu glas tînguitor baba; am fost eu la puicuță şi i-am descîntat de deochi… avea ca o sfîrşeală, o dureau tîmplele… S-au ațintit ochi mulți asupra ei… Ce să faci? O fată mîndră e ca o floare rară. Acuma se odihneşte puțintel. I-am dat ş-o lecuță de friptură. O aripioară de pui. Abia a gustat-o… abia a ciugulit ca o vrăbiuță, măria ta…

— Vreau s-o văd şi eu! vorbi boierul mai tare decît trebuia.

— Mi se pare că doarme, măria ta… dar nu te teme, n-are nimica… n-are nimica… şi eu ştiu că-i trebuie după descîntecul meu numai o leacă de hodină…

— Aşa!

— Aşa, măria ta, fii fără grijă!

— Atunci dă țigla cu pui să-i duc eu la prietinii mei, şi tu, Chirilă, vină după mine cu aghiasma creştinească… Bea boierul cel tatar, oameni buni, de-mi place

să mă uit la dînsul… Haide după mine!…

Uşor ameţit, Stroie Orheianu intră în odaia unde era întinsă masa, cu sulița plină de pui ridicată sus ca o armă răzbunătoare, ş-un hohot vesel de rîs îl întîmpină. Moş Chirilă, c-o mişcare uşoară, scoase ca din pîntecele-i uriaş oala ş-o aşeză la masă.

— Halal de tine, Chirilă! strigă boierul Stroie, şi cu mîna, lingîndu-şi din cînd în cînd degetele, împingea de pe ţiglă puii într-o strachină mare.

Beiului tatar îi sticleau ochii ca jaraticul. Cu mîna pe pahar, zîmbea necontenit, arătîndu-şi dinţii ascuţiţi ca de lup tînăr. Era însă senin la faţă, şi slujitorul lui cel tăcut şi palid sta în picioare în dosul lui, şi parcă-l priveghea. Lie şi cu Ispas se împărtăşeau şi ei din mila stăpînilor, intraţi numai pe-o clipă de la cai şi arme.

— Boierilor! zise tatarul cu voce limpede, aşa înţeleg eu prietinia: legată cu vin moldovenesc. Are ţara voastră lucruri bune, de aceea îi cunoaştem noi aşa de bine drumul…

— Atuncea bea un păhărel proaspăt! strigă boierul Stroie.

— Beau, căci încă nu mi-am ajuns măsura… răspunse tatarul. Cît oi stăpîni eu băutura aceasta aleasă, nu e rău. – Apoi, pe cînd boierul Orheian rupea în două un pui, se plecă la urechea lui Şoimaru: Ei, frate Tudore, văd că taci şi asta nu-i lucru bun… Tu nu bei?

— Nu mi-e sete…

— Frate, zise tatarul, eu cetesc în inima ta ca într-o carte…

— Trebuie să iasă la vînt să se răcorească… strecură o vorbă înţeleptul Simeon; dar el se părea că nimica n-auzise.

Ca şi cum ar fi ascultat de-o poruncă, Şoimaru se ridică uşor din locul lui şi se strecură în umbra tindei. După el ieşi şi Lie.

— Stăpîne, şopti slujitorul, ca şi cum ar fi primit o întrebare, jupînița se odihneşte în cămăruţa din partea cealaltă a tindei…

— Bine, răspunse Şoimaru fără să se mire de asemenea cuvînt; şi-i puse mîna pe umăr. Intră înlăuntru şi priveghează…

Faţa rotundă a lui Dumitru Lie se întinse într-un zîmbet de mare mulţămire. Se strecură iar în odaia unde boierul Stroie îşi ridica glasul răsunător c-o jumătate de pui într-o mînă şi cu pocalul de vin chilimbariu în alta.

— Eu ştiu sama petrecerilor şi-a prietiniilor! striga el. Eu am petrecut cu şleahticii la curtea lui Crai!… Eu am băut din toate vinurile lumii!…

Vocea liniştită a lui Bîrnovă începu să-l aţîţe, cu întrebări felurite; şi boierul, îndemînat de fala lui obişnuită, îşi scutura barba şi umplea încăperea c-un glas detunător.

Şoimaru dădu în capătul tindei de baba lui moş Chirilă. Fără îndoială că femeia avusese vreme să înţeleagă de la soţul ei multe lucruri, căci se opri şi-şi ridică ochii mititei aşteptînd o întrebare.

— Unde-i jupîniţa?… întrebă şoptit oşteanul.

Şi aducîndu-şi aminte de aurul dăruit de Tomşa, vîrî două degete într-un loc anume al chimirului şi scoase un zlot tătărăsc. Banul luci numai o clipă, şi bătrîna îl mistui în ghiara ei. Şoimaru mai voi să întrebe ceva, dar simţi că uşa cămăruţei s-a deschis. Baba se strecură spre cuptorul ei cu jar, nesimţită, şi răzăşul, întorcînd privirea, văzu cu uimire pe fata Orheianului. Parcă era mai albă în îmbrăcămintea-i de catifea ca mura. Părul castaniu îi era lins pieptănat, cu cărare la mijloc. Ochii albaştri, cu gene lungi negre, îl priveau c-un fel de lucire tainică.

— Ţi-am auzit glasul, pan Tudor, şopti ea. Am vrut să-ţi mai mulţămesc o dată…

Şi se trase îndărăt în umbra cămăruţei.

Şoimaru făcu un pas înainte. Apoi îndrăzni; trecu pragul, închise uşa şi se aşeză cu spatele în ea. Nu spusese nici o vorbă, dar în coşul pieptului îi ardea o flacără năprasnică şi inima îi bătea, cum nu-i bătuse niciodată la primejdii.

— Ce faci? zise fata punîndu-şi o mînă la obraz. Dacă vine tata?

— Nu te supăra! răspunse rugător Şoimaru, vreau să-ţi spun numai o vorbă…

Atunci fata zîmbi. Sta dreaptă în mijlocul cămării şi se uita la el ţintă.

— Ce vorbă vrei să-mi spui?…

Şoimaru tăcu şi-şi înfipse ochii învăpăiaţi în privirile ei dulci. Ea clipi şi-şi plecă pleoapele, apoi deodată începu a rîde.

— Te uiţi la mine fioros, ca atuncea cînd ţi-am văzut întăi ochii, în rîpa pîrăului…

— Atuncea te-am văzut şi eu întăia oară, grăi blînd Şoimaru. Eu poate te-am spăriat. Dar tu, jupîniţă, de-atunci îmi eşti dragă…

Şi deodată Şoimaru îşi scutură capu-nfierbîntat. Într-o clipă rostise vorba cea grozavă. Într-o clipă se petrecuse ceea ce de atîtea ceasuri îl chinuia şi părea fără scăpare şi ieşire. I se înegură privirea, – dar pe urmă văzu limpede pe fată. Nici nu ţipase, nici nu se trăsese tremurînd într-un colţ! Numai îşi plecase din nou ochii şi i se îmbujoraseră obrajii.

— Nu te-ai supărat! rosti Tudor Şoimaru cu blîndeţă. Cînd te-am văzut, parcă mi s-a înfăţişat o domniţă ca-n istorisirile cele frumoase şi de demult… De-acuma viaţa mea nu mai însemnează nimica. O pun la picioarele tale… Porunceşte-mi să mor…

Ea dădu din cap zîmbind:

— Nu! asta nu se poate!…

— Într-o clipă, urmă oşteanul, s-au răsturnat toate în jurul meu… înţeleg care-i pricina. Ar trebui să mă mîhnesc, şi sînt ca nebun de bucurie. Văd că taci. Spune-mi un cuvînt…

Ea nu-i răspundea; îl privea numai pe sub gene, cu fruntea puţin aplecată. Şoimaru dădu trist din cap; îşi aduse aminte de porecla pe care i-o dăduse Cantemir; îi spusese *Limbă-dulce;* şi-acuma nu găsea cuvinte destule ca să

cucerească pe fata care-i era dragă.

— Răspunde-mi un cuvînt… grăi el iar, cu glasul stîns.

Ea nu-i răspunse nici acum; el o privi cu sprînceana încruntată.

— Nu te uita aşa la mine, zise ea zîmbind şi clătinînd capul.

— Mă uit, căci vremea trece, şi cine ştie cînd o să mai fim singuri!

— Atunci nu mai mergeţi cu noi la Murgeni? îl întrebă ea cu prefăcută grijă.

Lui Şoimaru iar începu a-i bate inima cu grăbire. – Voia să mai spuie ceva, dar afară, la uşă, cineva începu să zgîrie lemnul. Glasul lui Lie se auzi vorbind către cineva: „Caut pe stăpîn!"

Magda Orheianului întinse spre el o mînă, cu capul puţin ferit în laturi. El cuprinse degetele subţiri, le sărută de două ori, le simţi că-i scapă, – şi repezindu-se îndărăt se strecură pe uşă în tindă, unde dădu peste Dumitru Lie.

Era singur. Rîdea.

— Ce este? îl întrebă cu asprime Şoimaru.

— Boierul cel bărbos strigă să plecăm! îi şopti Lie, şi vine să-şi caute fata… I s-a pus în uşă boierul Bîrnovă şi-l ţine c-o pildă din sfînta Evanghelie.

— Atunci pregăteşte caii şi carăle! vorbi cu însufleţire răzăşul. Mergem la Şoimăreşti, la noi acasă…

Pe cînd Lie se furişa afară, oşteanul se gîndea şi parcă-şi zicea cu glas: — De-acuma toate s-au tulburat în jurul meu… Trece peste mine un vîrtej mare! … — Mergem la Murgeni, îşi zise el iar cu bucurie. Acolo se alege de sărmana mea inimă!… Şi se repezi spre odaia tovarăşilor lui.

XII

Codrul şi tinereţile

Se apropiau, după cîteva popasuri, de apa Răutului. Carul împovărat rămăsese cu mult în urmă; Magda lui Orheianu, care se odihnise mult în blănile întinse în el, acuma ceruse cal înşeuat şi întrematã de somnuri dese, zburdalnică din pricina frumuseţii apusului de cireşar, pornise înainte printr-o margine de pădure, chemînd după ea c-o vorbă şăgalnică pe Tudor Şoimaru.

Boierul, bucurat şi el că se apropia de stăpînirile lui fără năcaz, fără să-i fi sosit vreun olăcar năprasnic de la Domnie, îşi grăbea calul. O vreme istorisise tovarăşilor despre minunatele lui petreceri la curtea lui Crai, apoi cu durere îşi amintise de pierderea în ţară străină a soţiei, care fusese aşa de scumpă inimii lui.

— Ah! boieri dumneavoastră… zicea el cu voce mişcată. Eu în viaţa mea am adunat multe bunuri ale pămîntului, dar toate sînt zadarnice dacă n-ai mulţămirea sufletească… Soţia mea a fost muiere frumoasă. Era leaşcă de neamul ei şi eu o botezasem în legea noastră şi mă unisem cu ea înaintea lui Dumnezeu… Aţi văzut-o pe Magda mea; era tot aşa de frumoasă şi tot aşa o chema. Nu-i vorbă,

fetița îmi samănă puțintel şi mie. Dar altfel toate ale maicei ei le are, şi umbletul, şi graiul şi toate cîte mi-au făcut năcazurile şi bucuriile… Căci trebuie să ştiți dumneavoastră, – vă spun ca la nişte prietini, – am şi cu copilița asta o leacă de năcaz. Îşi are încăpățînările ei, şi hotărîrile ei, şi cîteodată parcă-i o căpriță fără astîmpăr şi fără hodină…

Aşa grăia boierul cu glasul lui neistovit, pe cînd călăreau printr-un ținut minunat. Codrii apropiați, în valuri negre, cei ai depărtării învăluiți în pîclă, dealurile şi văile unduioase, apele curgînd în făgaşuri adînci de pămînturi văroase, toate, prevăzute prin lumina cea din urmă a soarelui, alcătuiau o icoană care nu mai este, a vechii Moldove cea plină de daruri. Era o singurătate desăvîrşită; nu se vedeau încă fumuri de sate, şi, în fînațurile fără hotar, trebuiau să iasă sara la păşune zimbrii şi cerbii, nesupărați de desimea oamenilor.

Simeon Bîrnovă grăi încet către Cantemir bei:

— De cînd am dat de Orheian, prietinul nostru Şoimaru tace şi-i ard ochii. E bolnav.

— Fără îndoială, răspunse tatarul; la noi se zice de aşa om că a intrat în luna cea oarbă. Fiecare dintre noi trebuie să aibă un năcaz ca el, şi i-a venit şi lui rîndul. Iar fata e frumoasă ca o georgiană, stăpînă de serai… Dar se deşteaptă el curînd, căci un om ca dînsul, cu inimă tare şi cu patimă năprasnică, se izbeşte cu fruntea de multe stînci ale vieții.

— Am vrut să schimbăm numai o vorbă, Cantemir, răspunse zîmbind boierul. Are şi el un ceas fericit dacă trece o fată frumoasă prin viața lui… Să-l lăsăm să se depărteze şi să îndemnăm la vorbă multă pe Stroie…

Pe cînd prietinii tăbărau cu întrebările pe capul Orheianului, Şoimaru şi Magda lui Stroie coborau în trap țăcănit un drumuşor lin de costişă. În lucirile amurgului, oțelele oşteanului fulgerau. Cu fusta largă şi încrețită de lînă vişinie revărsată în juru-i pînă la scările de argint, fata călărea bărbăteşte şi tunica de catifea strînsă pe mijloc, cu puf de blănița la gît şi la mînici, o ținea dreaptă în şa, cu sînii mici bulbucați uşor; în mersul calului se înmlădia pe şolduri; cu obraji îmbujorați, cu ochii lucind, părea îmbătată de fuga calului, de mireasma marginei de codru şi de lumina fumurie care scădea cu cît înaintau şi parc-o chema înspre un vis al umbrei.

Pădurea de fagi se isprăvea şi marginea ei cotea pe văi. După făgețelul tînăr care urma se ridica spre fundul văii o pădure tînără de mesteceni, în care deodată parcă se făcea lumină. Îşi înălțau trunchiuri albe şi-şi răsfirau rămurele subțiri cu frunziş mărunt. Peste valul uşor al mestecenilor se zăreau alte păduri şi poieni, şi iazuri, care arătau că oamenii şi-au făcut acolo aşezare.

Magda îşi opri calul şi ridică o mînă:

— Vezi colo în fund? Acolo-i Răutul! zise ea. Şoimaru o privea c-un fel de sălbătăcie.

— Văd, răspunse el; ca prin vis mi-aduc aminte de toate. Mai cu samă

sticlirea aceea de ape mi-a rămas parcă în luminile ochilor… Văd c-am ajuns repede…

— Cum repede? strigă rîzînd fata. Doar am apucat o noapte cu lună…

— Atuncea te odihneai în căruță…

— Ş-acuma răsare luna iar, plină, şi sînt alăturea cu dumneata calare… Ori în căruță, ori aicea, pentru dumneata e tot una cred… Şi pentru mine, – căci văd c-ai tăcut şi ieri, taci şi azi.

— În adevăr, vorbesc prea puțin… zise rîzînd Şoimaru. Aş vrea eu să-ți spun multe, dar glasul e nevrednic…

Fata zîmbi vicleană şi clătină gingaş din cap.

— Să mergem! să mergem!… strigă ea iute. Într-adevăr, glasul lui Şoimaru era nevrednic. Tăcut mai mult şi c-un fel de îndărătnicie în privire, răzăşul îşi petrecuse pînă acuma ceasurile. În el crescuse deodată iubirea ca o floare de sînge; şi sta ca-ntr-un vis încă, nedumerit, încolțit de dorinți.

Se repeziră la vale prin dumbrava de mesteceni. Şi deodată începură să se legene crengile fine deasupra lor, purtate parcă de cea din urmă lumină a zilei. Fata le privea călărind săltat şi sorbea cu capu-nălțat şi cu nările tremurătoare mireasma văii.

Deodată privi c-un rîs fugar pe Şoimaru şi cu pintenii de la cizmulițele ei de marochin roş lovi calul şi zvîcni înainte. Oşteanul simți ca o lovitură în piept; îşi îndemnă şi el fugarul.

Dar la o cotitură fata se oprise sub crengile unui mesteacăn bătrîn. Întoarsă în şa, îi făcu un semn de taină cu degetul la gură. Îl privea şireată, cu ochii aprinşi, şi gîfîia, cu buzele puțin deschise, ațintindu-şi urechea.

Se opri şi Şoimaru, simțind, în tăcerea care-i împresură deodată, ca o înfiorare tainică cuprinzîndu-i pe amîndoi. O privighetoare îşi ascuți parcă de cîteva ori glasul într-o tufă din apropierea lor; apoi, în tăcerea văii, rămase ca o bătaie surdă şi depărtată, necontenită, ca şi cum lucrători necunoscuți băteau pămîntul cu malurile în adîncimile singurătății.

— I-am mai auzit… şopti Şoimaru înălțat în şa şi ascultînd… Cînd eram odată cu bunicul, i-am şi văzut bătînd cu coada în vizuniile lor…

— Cînii de apă!… zise fata rîzînd şi privindu-l țintă. Şi eu i-am văzut… Şi i-am auzit de multe ori din locul acesta… Aici e frumoasă şi tainică pădurea de mesteceni…

Fără îndoială că frunzişul gingaş, şi ecourile, şi răsuflările pădurii aveau un îndemn, dar şi fata, cu înmlădierea-i de ramură şi cu privirea-i de şarpe, visase clipa aceasta pe cînd în blănuri moi o legăna căruța. Cum stăteau alături, deodată oşteanul o cuprinse scurt cu brațul şi ea se abătu la pieptul lui. Sta înlănțuită ca o liană de el, şi primea cu ochii închişi sărutările lui pătimaşe. Un braț o strîngea s-o frîngă şi ea ofta biruită de iubirea furtunoasă a bărbatului şi de bolnava ei curiozitate de fecioară.

Răzbătură pe sub mesteceni mai departe în umbră, se făcu pe urma lor tăcere; şi tainica bătaie a castorilor iar începu a suna în adîncimi.

XIII

Crucea răzăşilor

Cînd Tudor intră în satul strămoşilor lui, la Şoimăreşti, parcă i se luă un văl de pe frunte. Toată noaptea stătuse ca amețit, cu icoana fetei Orheianului înaintea ochilor. După ce tatăl şi fiica intrară în curtea lor de piatră, oşteanul, ca să poată revedea pe Magda cît mai curînd, se despărțise de ei ca să facă un ocol grabnic în satul lui. Hotărîse să se întoarcă cu calul aburind încă de fuga dusului. Pentru el iubirea cea mare a vieții lui era mai presus de toate. Ce-i mai păsa acum de celelalte? Aplecată puțin în şaua ei, fecioara îl privise cu ochii umezi, arşi de sărutările lui. Cu zîmbetu-i neclintit şi viclean, parcă-i spunea că-l aşteaptă şi-l chiamă; îi zîmbea întocmai ca-n umbra mestecenilor, cînd, frîntă de la mijloc, se agăța de grumazul lui, lăsîndu-se biruită pe iarba moale, umezită de roua înserării.

Acum, vîntul dimineții îl deştepta încet-încet. Îl deşteptau şi amintirile vechi.

— Fraților, zise el cuprinzînd mînile tovarăşilor lui, acesta-i satul meu!

— E un sat ca oricare altul… îi răspunse Cantemir.

— Se poate, dar acesta-i al meu şi nu l-am văzut de douăzeci de ani.

— Totuşi, Tudore, adă-ți aminte de cuvîntul meu: cît de tare schimbă Dumnezeu şi întîmplările toate hotărîrile noastre…

Şoimaru se încruntă uşor.

— Vreau să-ți spun că ai pornit aprig într-acoace. Dar drumul ți-a schimbat tare gîndurile…

Şoimaru privi cu luare-aminte spre tovarăşii lui, dar taina o ascunse în fundul sufletului ca pe un lucru scump.

— Vă înşelați, prietinilor, răspunse el cu linişte… Iată biserica. Iată țintirimul. Aicea zac mulți de-ai mei. Mai încolo e casa în care m-am născut…

Satul cu casele mari acoperite cu stuh, case curate, răzăşeşti, se întindea într-o vălcică, sub poală de pădure. Apa Răutului curgea pe vale, subțire şi limpede, scăzută de secetele verii. Nuci mari se ridicau din vii, şi un grangur cînta în pacea satului, în lumina dimineții. Era o zi de duminică şi toaca începu să sune în clopotnița bisericii albe c-o duruire melodioasă.

Şoimaru se opri, îşi descoperi capul cu plete scurte crețe, şi-şi făcu încet cruce.

— De învățătura aceasta veche a bunicului uitasem… zise el încet.

Apoi descălecă, şi prietinii punînd şi ei piciorul pe pămînt, porniră tustrei pe cărarea din marginea drumului, lăsînd slujitorilor frîiele.

Femei şi fete cu cațaveici de vulpe şi cu fuste de lînă, dungate cu vrîste

galbene şi roşe pe fund negru, veneau la leturghie. Femeile aveau broboadă cafenie pe cap; fetele erau cu capetele goale gătite cu flori de grădină. Unele erau frumoase şi spionau cu priviri agere pe cei trei oşteni.

Veneau şi răzăşi în urma lor, îmbrăcaţi în straiele cu care aveau obiceiul să iasă la oaste: ciubote de piele roşă, pantaloni largi şi încreţiţi în jurul mijlocului dintr-un şiac cafeniu şi ilice negre cu nasturi rotunzi de argint şi cu mînicile largi. Toţi priveau curioşi la străinii care intraseră în sat. Se uita şi Şoimaru cu luare-aminte la ei, dar nici un obraz nu-i era cunoscut.

Cînd apucară pe poteca bisericii, unul dintre răzăşi, om cărunt cu obrazul brăzdat, se abătu spre ei şi le pofti ziua-bună. Apoi grăi:

— Domnilor, să nu vă fie cu bănat. Eu sînt vataman în sat aicea. V-aş întreba pe cine căutaţi…

Şoimaru stătu în loc, zîmbind. Apoi zise către vataman:

— Ai să înţelegi îndată ce caut în sat la dumneavoastră, cînd ţi-oi spune cum mă chiamă… Dumnealor sînt numai prietini ai mei…

— Dar dumneata cine eşti?

Femeile şi bărbaţii se opriseră curioşi şi aşteptau.

— Pe mine mă chiamă Tudor Şoimaru! zise oşteanul privind în juru-i.

Îndată se stîrni zarvă între răzăşi; oamenii se apropiară cu murmur.

— Dar cine-i fi dumneata şi de unde? întrebă cu neîncredere vatamanul. Noi ne cunoaştem toţi; cu toţi sîntem Şoimăreşti şi neamuri şi ştim unul de altul…

Deodată însă îşi făcu loc prin îngrămădeală un bătrîn mărunt, îndesat, cu barba scurtă şi ţăpoasă, cu ochii ascuţiţi şi aspri.

— Oşteanul acesta se dă drept din neamul nostru… zise el c-un glas îndesat. Să mă uit şi eu la el…

Cu îndrăzneală apucă mîna lui Tudor, îl trase spre el şi-l privi în ochi.

— Nu eşti tu, zise el scurt, dintre ai lui Ionaşcu, care au pribegit peste Nistru?

— Sînt Tudor, feciorul lui Ionaşcu… răspunse mişcat Şoimaru; dintre toţi pribegii, eu singur mă întorc înapoi…

— Atuncea eu îţi sînt moş drept, frate cu tatăl tău… strigă bătrînul. Uită-te la mine şi mă cunoaşte!

— Te cunosc, moşule Mihu! îngînă Şoimaru.

Deodată glasurile răzăşilor, a tuturor neamurilor lui, se ridicară, şi braţe multe se întinseră spre el ca să-l îmbrăţişeze. Deodată oşteanul îşi simţi pieptul înfierbîntat de o căldură necunoscută.

— E feciorul lui Ionaşcu ş-al Anisiei… grăiau şi femeile cu glasuri tînguitoare. Şi dintre cele mai bătrîne porniră a boci încet.

Clopotele bisericii cîntau. Fără să ştie de ce, în mijlocul oamenilor adunaţi deodată din toate locuinţile satului, în mijlocul glasurilor, care întrebau şi răspundeau, Cantemir şi Bîrnovă se simţeau mişcaţi. Şoimaru era cuprins de mîni, îmbrăţişat de veri şi de mătuşe, şi glasuri rosteau nume: toţi erau ai unui Şoimar;

dar unul era Gavril a lui Ion a lui Vasile Neculai Şoimaru; altul era Grozav a lui Dumitru, a lui Matei Neculai Şoimaru; alţii se trăgeau dintr-un Vasile, alţii dintr-un Mihai, – din bătrîni vechi care luptaseră pentru moşie şi dobîndiseră pămînt pe vremurile lui Ştefan-Vodă cel Bătrîn.

— Vină cu mine! zise cu glas aspru bătrînul Mihu. Îl apucă de mînă şi-l trase între mormintele ţintirimului. Clopotele bisericii tăcură; se alinară şi vocile oamenilor; şi sub cireşii sălbatici, care-şi coborau rădăcinile între oasele morţilor, se făcu în lumina dimineţii tăcere.

Bătrînul îl opri dinaintea unei cruci de piatră, lîngă un mormînt plivit cu îngrijire, acoperit cu flori răsădite.

— Aicea, băiete, grăi Mihu îndesat, odihneşte părintele tău Ionaşcu! La mormîntul lui noi îngenunchem cu toţii…

Ca prin farmec, clopotele porniră iar, a treia oară – şi răzăşii îngenunchiară. Cu ochii împînziţi de lacrimi, Tudor cetea slovele săpate pe crucea de granit:

Aici este groapa
unde zace robul lui Dumnezeu IONAŞCU
din neamul ŞOIMĂREŞTILOR
care s-a strămutat la veşnicele lăcaşuri
la anul de la zidirea lumii 7102…

— Aici este îngropat părintele tău! îi strigă la ureche bătrînul Mihu. A pierit ucis de buzdugan mişelesc, pentru că s-a ridicat pentru drepturile şi ocinile noastre strămoşeşti, sculînd la război toate neamurile şi toate aşezările orheienilor!…

Clopotele tăcură iar.

— Tu nu-ţi mai aduci aminte? îl întrebă bătrînul. Erai un copil cînd s-a întîmplat aceasta; pe urmă, printre străini, ai uitat de toate!

Amintiri crîncene răscoliră deodată mintea şi sufletul lui Tudor. Cu ochii încruntaţi cetea necontenit slovele mari de pe crucea tatălui său, – şi-i veni în minte dintrodată dintre icoanele înegurate de uitare chipul palid, stropit de sînge, al unui oştean mort. Acela era tatăl său. Şi ciolanele lui se odihneau înainte-i, sub pămînt.

— Priveşte şi-n vale, dincoace, în livada părăginită, casa voastră! îi strigă răzăşul cel bătrîn. Suflă prin ea vînturile iernii şi bat peste dînsa puhoaiele ploilor. Ca ea s-au risipit, – duse de valuri şi vînturi, odraslele lui Ionaşcu. Iar cel ce ne-a despoiat pe noi de pămînturile de bătrîni cîştigate, de la Alexandru-Vodă şi de la Ştefan-Vodă, se îngraşă şi rîde nepedepsit, şi şi-a pus piciorul pe grumazul nostru…

— Cine-i? strigă Tudor sărind în sus cu ochii mînioşi.

— Cine-i? rînji bătrînul. Cine nu-l ştie? şi copilul din leagăn îi aude numele

cu blăstăm! căci ne-a sărăcit şi ne-a umilit! ne-a bătut şi ne-a sîngerat! Şi pe tine te-a lăsat orfan!

— Cine-i? strigă înăbuşit Şoimaru.

— E boierul cel mare de la Murgeni! Stroie Orheianu cel plin de averi şi fală! … zise răzăşul Mihu întunecat şi aspru.

La aceste vorbe, Cantemir şi Simeon se repeziră înainte. Tudor Şoimaru rămăsese ca fulgerat, cu ochii rotunziți, înfricoşați de groază lăuntrică. Abia avu putere să se stăpînească, înghiți greu de cîteva ori şi rămase privind întunecos spre mormîntul de dinaintea lui.

XIV

Tudor Şoimaru se arată om care şovăieşte

În sufletul lui Tudor Şoimaru bîntuia într-adevăr o furtună grozavă. Plecînd de la mormîntul părintesc, înconjurat de prietini şi de toate rudeniile, în nourii care i se frămîntau în minte întrezărise o lucire: se gîndise să se repeadă la Murgeni: dragostea lui cu fata Orheianului poate era împăciuirea şi liniştea. El era neam bun şi oştean tare; fata era a lui; poate ura din ochii bătrînului Mihu se va alina; poate umbra mortului din ţintirimul bătrînesc se va împăca. Pădurile şi imaşurile, şi fînaţurile, cu vîrtute cîştigate în războaie vechi, se vor întoarce după dreptate neamurilor; iar pentru sînge vărsat va veni zălog o copilă; şi amestecul va potoli dihoniile şi zavistiile, statornicind pace pentru un veac viitor. – Dar la Murgeni, unde se repezise într-un suflet, neliniştit şi bolnav, toată nădejdea i se risipi ca năsipul în vînt. Boierul împlinise cîteva datorii de pe mori şi hanuri, încărcase cîteva căruțe la cai odihniți, – şi repede venise, repede plecase pe un drum necunoscut.

— Ce fac eu? întrebă el înspăimîntat pe Bîrnovă.

Boierul şi tatarul îl priveau serioşi, cugetînd şi ei la năprasnicile întorsături ale vieții. Stăteau, numai ei, într-o chilie din casa curată a bătrînului Mihu. Ospătaseră puțintel, – ş-acuma trupurile trudite ar fi cerut hodină; dar suferința care lucea ca o nebunie în ochii lui Tudor îi ținea pe tustrei treji.

— Ce fac eu?

— Mai întăi de toate, răspunse Simeon Bîrnovă, nu înțeleg ce-ai căutat la Murgeni.

— Eram încredinţat că am să găsesc pe fată… zise încet Şoimaru.

— Ei, şi ce era dac-o găseai?

— I-i dragă fata… cuvîntă de la locul său Cantemir bei. E lucru lesne de înțeles!

— Poate tu, beiule, cugeți că ceea ce s-a întîmplat azi la ţintirim e lucru fără rost? N-ai înțeles tu că neamul lui Tudor ţipă împotriva Orheianului? N-ai auzit pe

Mihu strigînd că Ionaşcu, tatăl prietinului nostru, a pierit ucis de buzdugan, de mîna lui Stroie?

— Ba da. Dar eu socot că el se trăgea spre dragostea lui, – şi-şi părăsea neamurile! rosti limpede tatarul.

Tudor Şoimaru ridică ochii rătăciți şi-i îndreptă pe rînd asupra prietinilor lui. Dădu încet din cap în semn de împotrivire:

— Asta nu se poate! murmură el.

Cantemir îl privi zîmbind:

— Nu se poate? Mormîntul lui Ionaşcu l-ai văzut întăia oară; glasul lui Mihu pînă azi nu l-ai auzit, pînă azi toate neamurile tale ți-au fost străine. Dar dragostea a intrat în tine ca un cui de foc!

— Asta nu se poate! asta nu se poate! murmura îndărătnic Tudor Şoimaru. Eu m-am tras spre Răut şi spre neamurile mele pentru că mă chemau amintiri şi un dor năprasnic. Sînt frații mei cu toții. Şi-n pămîntul nostru dorm strămoşii mei cu toții. I-am văzut azi întăi, dar eu de ei sînt legat din veci, cu sînge şi durere! Şi cînd mi-a spus uncheşul Mihu că tata zace mort la picioarele mele, m-au zguduit fiori de moarte şi mi-au venit lacrimi! Nu se poate!

— Atuncea ce-ai căutat la Murgeni? întrebă iar Simeon Bîrnovă.

— Nu ştiu. Mi-i dragă fata. Am avut o nădejde de însoțire – care să împace vrăjbile…

— Apoi, frate, între tine şi neamul lui Stroie este sînge! grăi răspicat Simeon. Cînd ar afla Mihu şi neamurile voastre numai de gîndul tău, te-ar prigoni cu blăstăm…

Tudor Şoimaru privi țintă la prietinul lui; se făcu galben şi strigă răguşit şi brusc:

— Atuncea ce fac eu?

Bîrnovă dădu din umeri. Cantemir tatarul zîmbi arătîndu-şi dinții.

— După cît înțeleg, grăi ei, Tudor pleacă după fată. În el fierbe dragostea.

— Se poate, răspunse Bîrnovă, dar asta trece.

— Nu trece! nu trece! gemu c-un fel de turbare Tudor. A căzut ca un trăsnet în sufletul meu. Nu ştiu ce voi face! nu înțeleg ce se petrece cu mine! mi se pare c-am să nebunesc! Am venit la mormîntul părinților mei, – şi-acuma o vijelie mă mînă în altă parte, cine ştie unde! Văd că trebuie să părăsesc toate, au să mă urmărească toți cu ură şi blăstăm că-i las, că nu mă ridic pentru dreptatea lor şi nu plătesc sîngele celor morți! Dar ce pot să fac, prietinilor mei dragi, dacă Magda Orheianului mi-i dragă şi nu-mi mai pot afla loc şi stare din pricina asta?

— Atunci să mergem s-o căutăm! zise tatarul cu acelaşi zîmbet ascuțit.

— Dar unde?

— Alah are să ne îndrepte… Ş-ai să ne îndrepți şi tu, – căci vei fi ca un copoi pe urmele căprioarei; vei adulmeca urma dragostei tale…

— Atunci merg şi eu cu voi!… rosti Simeon Bîrnovă. Aşa-i voința

Celui-de-sus, precît văd. Cînd vor trece toate şi se vor limpezi toate ale sufletului tău, atunci te vei trezi şi vei urma calea de la care nimica nu te poate întoarce. Tu ai, Tudore, suflet prea pătimaş: şi ast'dimineaţă, la crucea lui Ionaşcu, m-am îngrozit cînd am văzut ochiul tău sălbatic şi obrazul ca de mort. Au să te cheme înapoi amintirile şi morţii!

— Deocamdată să-l lăsăm să meargă după vînt! grăi rîzînd Cantemir. Acesta e lucru prea înţelept.

Tudor Şoimaru sta cu fruntea rezemată în palme şi cu coatele pe genunchi. Ridică iar capul. Parcă nici nu înţelegea bine vorbele care se rosteau lîngă el. Dintrodată se zvîrli de la locul lui în picioare.

— Trebuie să mergem! trebuie s-o caut! strigă el. Văd că ce cugetam eu nu se poate! văd că pentru mine zile de linişte nu pot fi! Din lume am venit, în lume mă duc: trebuie s-o găsesc!…

Văzu că prietinii lui nu spun nimica, că-i zîmbesc şi-l înţeleg; – se lăsă la locul lui pe laiţa de plop aşternută cu scorţuri.

— Vra să zică plecăm? întrebă el cu trudnic glas.

— Da, răspunse Cantemir. Ne odihnim şi plecăm… Şoimaru avu o clipă de destindere din încordarea şi durerea lui. Se linişti, se lăsă pe-o coastă, şi-n scurtă vreme un somn de plumb îi amorţi mădularele zdrobite. Adormiră pe lăiţi şi Bîrnovă şi Cantemir. Şi tîrziu, cînd da soarele în asfinţit, se deşteptară cu capetele grele.

Din mijlocul chiliei îi privea zîmbind bătrînul Mihu. Pe-o măsuţă cu trei picioare aburea mîncarea.

— Eu socot că v-a deşteptat mirozna bucatelor… zise răzăşul. Poftiţi şi ospătaţi din ce s-a milostivit să ne dăruiască Domnul!… Dacă ar fi fost dreptăţi în lume şi n-ar fi fost asupra noastră hrăpiri şi moarte, – ospăţul ar fi fost mai ales!…

Tudor privi tulbure la bătrîn. Se trase într-un colţ, dădu cu apă rece pe ochi, apoi se aşeză pe un scăunaş cu trei picioare. Bîrnovă se răcorea şi el. Cantemir, cu faţa spre Meca, îşi făcu spălatul legiuit şi rugăciunea şoptită.

Cînd începură a mînca din mîncarea de oaie, Mihu îl iscodi pe Tudor, cu glasu-i aspru şi îndesat:

— Vra să zică, nepoate, acu ai să te-ntorci la Iaşi.

— Fără îndoială, răspunse oşteanul.

— Da' la Domnia nouă este vreo nădejde de dreptate?

— Este. Vodă Ştefan ţine cu norodul.

— Ei, şi pe urmă, adăogi răzăşul, după cît ştiu, Orheianu e boier de-al Movileştilor.

— Da!

— Îl cunoşti?

— Îl cunosc…

Moşneagul cel mititel părea mirat de răspunsurile scurte şi îngheţate ale lui

Şoimaru. Privirile i se întunecară, obrazul i se încreţi de o parte şi de alta a mustăţii tuşinate.

— Băiete, rosti el domol, ţi l-a scos Dumnezeu în cale, dar nu ştiai că el e prigonitorul nostru şi ucigaşul tatălui tău. Acuma să-l cauţi – şi să faci dreptate!…

Ochii căprii ai lui Tudor se înegurară. – Bătrînul clătină din cap şi-l privi c-un fel de îndîrjire. Oşteanul nu îndrăzni să puie cuvînt de împotrivire.

— Dintre copiii mortului, grăi Mihu, tu singur ai rămas. Casa pustie şi mormîntul sînt diata lui şi moştenirea ta. Cată şi priveghează, căci altfel, pe ceea lume, sufletul lui se zbuciumă. Şi dintre toate neamurile, tu te-ai ridicat căpitan de oşti, ca şi Ionaşcu; tu trebuie, ca şi el, să ridici pe orheieni, să ceri dreptate, ori cu pace ori cu arma. A venit vremea; Dumnezeu te-a trimes între noi, şi ai de îndeplinit o datorie!

Cantemir şi Bîrnovă priveau la fratele lor de război. Se îngălbenise ca la marginea mormîntului, în ţintirim. Vorbele tari ale răzăşului îl străpungeau şi-l usturau.

— Moşule Mihu, zise deodată oşteanul, am să cer dreptate lui Vodă Ştefan, – şi neamurile noastre au să intre în stăpînirea pămînturilor vechi.

— Aşa este: să-ţi ajute Cel-de-sus! Şi pe urmă caută pe cel care a pus în mormînt pe părintele tău.

— Dumnezeu are să-mi hotărască drumul! răspunse Tudor cu ochii înfrigurați.

Înţeleptul Simeon îl privi ţintă şi-şi făcu socoteala în gînd: „Căile prietinului meu sînt încurcate. Tomşa va face dreptate Şoimăreştilor. Pe Magda, el se gîndeşte s-o răpească pentru dragostea lui. Iar pe Orheian, dacă-i va sta în cale, îl va călca în picioare…”

Şi într-adevăr acesta era gîndul lui Tudor Şoimaru; îi venise la glasul aspru al lui Mihu, – şi i-l îndreptăţea pornirea lui de oştean pribeag şi crîncen. Sufletul lui altfel nu putea găsi linişte: era ca o fiară flămîndă care se domoleşte numai lîngă pradă.

— Vra să zică mergem să căutăm întăi pe Orheian la Iaşi? întrebă Cantemir şi-şi arătă dinţii albi.

— Mergem întăi la Iaşi… răspunse Şoimaru şi oftă adînc.

XV

Cum urcă Tomşa în scaun domnesc

Cei trei prietini şi slujitorii lor ajunseră alaiul lui Tomşa aproape de vama Iaşilor. Boierii de toată mîna ieşiseră întru întîmpinarea lui Vodă cel nou. Îi sărutaseră mîna şi i se plecaseră cu umilinţă. Iar cînd ajunseră la Vamă, Domnul dădu poruncă de popas, cum era obiceiul vechi, ca să împlinească toată gătirea de

intrare în scaun.

Acolo se aşeză oastea. Darabanii îşi lustruiră curelele şi alămurile, călăreţii îşi închingară caii. Domnul pofti la o cafea şi la sfat pe boierii cei mari. Un diac scrise toată rînduiala şi Nicoriţă Armaşul primi poruncă s-o facă cunoscută tuturora, feţelor alese, breslelor şi orăşenilor de toată mîna. Tomşa lămuri şi lui Husein aga *ţeremonia* care se face la domniile nouă ale Moldovei, iar turcul, grav, clipi numai din ochi şi arătă printr-un semn, punînd mîna la piept, că are asupra lui lucrul cel mai de căpetenie: hatişeriful măritului Sultan. – După ce toate fură puse la cale, Vodă ieşi ca să vadă tabăra. Era mulţămit şi zîmbea. Însfîrşit, ajungea la Iaşi în scaun; zdrobise pe Movileşti şi, prin dreaptă orînduire a lui Dumnezeu, se aşeza în locul care i se cuvenea, de unde poruncise ţării şi părintele său Aron-Vodă! Îşi mîngîia barba rotunjită din proaspăt, frumos, de bărbierul lui grec, Nicola, – şi, privind la cerul albastru, se bucură în sine-şi de vremea frumoasă care avea să scoată a doua zi, duminică, tot norodul Iaşului întru întîmpinarea lui. Aşa, vesel şi mulţămit era cînd dădu cu ochii de Şoimaru şi de Bîrnovă, care-i pîndeau trecerea.

— Aha! zise el oprindu-se şi punîndu-şi mînile la spate. Te-ai întors, boier Simeoane? Ţi-ai văzut ocina părintească, căpitane Şoimarule?

— M-am întors, răspunse Bîrnovă, ca să fiu faţă la aşezarea în scaun a măriei tale!

— Aha! prea bine. Dar Şoimaru ce-a făcut?

— Doamne! grăi Şoimaru înălţînd capul. Mi-am găsit neamurile sărăcite şi casa părinţilor mei pustie. Am să vin cu toţi ai mei ca să îngenunchem la dreptatea măriei tale.

— Vom face dreptate, căpitane, căci pentru asta am venit în Moldova… răspunse cu bunătate Tomşa. Apoi, apropiindu-se, bătu pe oştean pe umăr.

— Doamne, îndrăzni Şoimaru, nădăjduiesc întru dreptate, chiar cînd va fi s-o dai împotriva unui sfetnic al măriei tale!

— Cum? cum? zise scurt Tomşa, ridicînd în sus barba. Cine v-a călcat hotarul?

— Măria ta, pricina noastră o avem cu boierul cel mare de la Murgeni, cu Stroie Orheianu!

— Ei? cum sfetnic al meu? Orheianu e al muierii lui Irimia, nu e al meu! Unde-i, – ca să-l spînzur în cîrlige!

— Măria ta, răspunse Tudor, am oblicit cum că jupîn Stroie a venit să cadă în genunchi la măria ta şi să se roage de iertare.

— Aşa? unde-i? nu-l văd; n-a venit!

— Atunci ne-am înşelat noi. Am auzit numai zvon.

— Vrea să se plece la mila mea? Să vie, să vedem. Unde-i Nicoriţă? Să vie el, poate are Nicoriţă ştire că jupîn Stroie Orheianu vrea să se plece. Nicoriţă!

Un slujitor domnesc de aproape se repezi, şi-n scurtă vreme aduse pe

Nicoriță. Boierul aţinti pe Vodă şi cu ochii vicleni şi cu vîrful lustruit al nasului lui ascuțit: voia, ca de obicei, să-i prindă gîndul. Cînd îl văzu vesel pe Tomşa, zîmbi şi el, ajuns parcă de o veste bună.

— Ce ştii, armaşe, despre jupîn Stroie Orheianu? întrebă Domnitorul.

— Măria ta, ce să ştiu?

— A trimes veste că se pleacă la îndurarea domniei mele?

— Nu, măria ta; Orheianu e de partea Movileştilor şi a leşilor, şi e fugar cu toți ceilalți.

— Aşa? Ştii bine? Atunci nu-i adevărat, căpitane Şoimarule, şi cînd va fi să-l vedem la scaunul domniei mele, avem să-l vedem amîndoi înălțat foarte sus, unde i se cuvine. Iar pentru toate durerile răzăşilor, să ridicați jalobă, ca să se facă dreptate!…

Nicoriță îşi purta ochii de guzgan cînd la Vodă, cînd la Şoimaru, necontenit, – şi cînd auzi că e vorbă de jalobă şi de dreptate, crezu de cuviință să zîmbească iarăşi, pătruns de o mare fericire.

— Vezi? grăi Bîrnovă, după ce plecă Vodă Tomşa; vezi că Orheianu şi fata nu-s la Iaşi?

— Văd, răspunse întunecos Şoimaru. Avea dreptate Cantemir. Va trebui s-o căutăm pe hotarul leşesc…

Amîndoi trecură prin zvonul taberei, – şi găsiră curînd pe bei, între nohaii lui. Tatarii hodineau cu capetele pe şele, iar caii, în şiraguri lungi, ronțăiau orz din trăisti aninate cu baierile pe după urechi. Gherei mîrzacul asculta, cu brațele încrucişate pe piept şi cu capul înclinat, poruncile Domnului său.

— Ce-ați făcut? întrebă vesel Cantemir, întorcîndu-se în loc.

Bîrnovă zîmbi:

— Văd că înțelegi, beiule, fără să-ți mai spunem. Şiretenia lui Tudor a fost de prisos, căci Orheianu a trecut hotarul în Lehia.

— Fără îndoială. Chiar cînd s-a întîlnit cu noi, întorcea spatele Domniei nouă.

— Aşa este, zise şi Şoimaru; numai eu nădăjduiam că Magda îl va face să rămîie în țară.

Tatarul zîmbi:

— De ce?

Tudor nu răspunse. Beiul îl privi lung.

— Să şedem, zise el scurt.

Bătu în palme şi unul din servii raşi pe cap întinse-un covor pe iarbă. Se aşezară la sfat; şi Cantemir, zîmbind, întrebă iar pe răzăş.

— De ce?

— A fost o socotință a mea… răspunse Şoimaru, privind într-o parte, în pămînt.

— Pentru că socotea că i-i drag fetei… zise din locul lui Simeon Bîrnovă.

— Într-adevăr, credeam, – rosti cu îndoială Şoimaru. — Credeam! urmă el cu înviorare, căci am avut amîndoi un ceas de dragoste!

— Aşa? îngînă cu dulceaţă tatarul. De aceea îţi fierbe în clocot sîngele. Bine. Atunci mergem!

— Unde?

— Cum unde? Doar am mai vorbit. Ascultă, frate! Tu să mă crezi c-o fac şi din dragostea pentru tine, dar o fac şi pentru mine, şi pentru nohaii mei. De vreme ce am răzbit pe leşi la Prut şi în calea noastră nu mai avem pe nimeni, se cade, cum e obiceiul nostru, să prădăm olatul lui Crai cît vom putea şi pînă unde ne-a purta norocul! Pe oamenii mei cată să-i duc la dobîndă, iar pe tine către dragostea ta. Poate s-avem a doua oară norocul s-o furăm altora, cum am răpit-o cazacului!

Tudor Şoimaru sări în picioare, apoi se lăsă asupra beiului, îmbrăţişîndu-l şi sărutîndu-l de două ori pe amîndoi obrajii.

— Bine, zise Cantemir, ştiam c-ai să te bucuri. Mă bucur şi eu că merg în Lehia c-o sabie ca a ta…

— Şi ca a mea! glăsui cu mîndrie Simeon, ridicînd în sus un deget.

— Atunci rămînem legaţi pe viaţă! strigă vesel tatarul. Putem pleca îndată ce s-aşează Tomşa în scaun. Gherei al meu îmi spune că a trimes olac în privirea lui Constantin-Vodă, feciorul Irimiei, – că pleanul şi robii trec în linişte spre Bugeac. Îmi mai rămîn destui oşteni ca să facem o leacă de harţ peste Nistru, în Podolia…

Şoimaru avea o privire înfrigurată. Dragostea fetei Orheianului ardea în el ca o otravă dulce. Icoana Magdei, a singuraticei lor tovărăşii, calare, pe sub mesteceni, cînd se apropiau de apa Răutului, a arzătoarei lor îmbrăţişări, în farmecul pădurii şi al singurătăţii, îi stăteau în luminile ochilor. Lumea, tovarăşii, toate cîte erau în juru-i, le privea prin aburul acestor umbre.

— Of, Doamne, gemu el încet, cu înfiorare; eu cred c-avem s-o găsim!

Simeon Bîrnovă dădu din cap şi zise cu filosofie către bei:

— Eu sînt cel mai în cîştig; n-am grija oştenilor, n-am durerea dragostei. Umblu prin lume cu doi prietini. Dar, vezi dumneata, beiule, cum naşte furtuni şi dureri un căpşor de fată care a şi uitat poate pe acel care a scăpat-o din ghiarele lui Vasca!

— Cine ştie! zise şi tatarul; fata Orheianului are ochii neliniştitori; pare schimbătoare ca zilele de april…

— Hm! azi poate-i pare rău după Vasca! mormăi Bîrnovă. Asta poate să fi ascultat şi ea şoapta şarpelui, de care se vorbeşte în cartea cea sfîntă!

Cufundat în visul dragostei lui, în picioare şi privind în zarea răsăritului, Tudor Şoimaru nici n-auzea aceste cuvinte.

A doua zi, în sfînta duminică, alaiul domnesc se tocmi, cu boierii mari şi mici înainte, călări pe cai aleşi, şi cu darabanii şi călărimea în leafă pe urmă. La mijloc venea Vodă, pe calul lui alb, cu Husein aga în stînga şi Cantemir bei în dreapta, înconjurat de paici şi slujitori domneşti. Hoarda şi ienicerii rămăseseră tăbărîţi în

afara tîrgului, cu straşnice porunci de linişte. – Prostime multă din toate satele apropiate şi toţi mahalagiii Galatei şi Tătăraşilor umflau peste samă, pe o lungime nemăsurată, convoiul domnesc: toţi holbau ochii la oştenii cu straie colorate roş şi albastru, la hainele strălucite ale feţelor alese, şi ascultau cu gura căscată meterhaneaua cu multe fluiere, surle şi tîmpene. Era o pulbere pînă la nouri, răscolită de atîtea mii de oameni, şi un murmur greu, prin care abia răzbătea cîntarea muzicii. – Şi cum intrară în tîrg, răsăriră pe la toate zaplazurile şi pe toate casele alte figuri uimite, bucuroase totdeauna de priveliştile şi petrecerile domneşti. În mijlocul tuturora, Ştefan-Vodă Tomşa stătea măreţ pe calul lui arăbesc şi nu vedea pe nimeni, orbit şi înfierbîntat. Prostimea şi oamenii spînzuraţi pe acoperişuri ţipau din vreme în vreme: „Trăiască măria sa!"; el dădea din cap şi zîmbea privind un punct dinaintea lui. În mîna dreaptă purta schiptrul voievozilor, în cap cucă şi peste hainele scumpe cabaniţa împărătească, mărginită cu samur alb. Cu pieptul scos, drept în şa, cu privirea încruntată şi mîndră, feciorul din flori al lui Aron-Vodă avea ceva din măreţia zilelor de odinioară; dar în stînga lui, Husein aga, simplu îmbrăcat şi cu privirea dreaptă şi aspră, arăta adevărul înşelătoarei măriri şi rana veacului.

Printre case mărunte şi pe uliţi întortochiate alaiul mergea foarte încet. Acum la fiecare răspîntie se adăogeau alţi privitori, şi ieşeau la iveală mai ales multe muieri, îmbrăcate frumos şi împodobite la cap, – vorbăreţe ca nişte ţărci şi înveselite peste măsură de privirile piezişe şi de zîmbetele pe sub mustaţă ale oştenilor tineri. În toate nenumăratele clopotniţi ale Iaşului vuiau clopotele: cele mici bătînd repede şi mărunt, cele mari c-un vuiet tremurător, gros şi adînc. – Iar la Sfîntul-Neculai „cel bogat", cum vesti un slujitor apropierea Domnului, ieşi în pridvor mitropolitul, cu toţi vlădicii şi egumenii mănăstirilor ieşene, toţi în veşmintele cele mari şi-n odăjdi. Un crainic domnesc, alergînd înainte cu toiagul înălţat, ceru loc; boierii împinseră cu caii mulţimea în laturi, şi Vodă înaintă falnic spre scara bisericii, singur, – căci căpiteniile Împărăţiei se trăseseră spre curtea domnească. Cum descăleca, Domnul şi făcu un pas pe scara de piatră, mitropolitul coborî o treaptă şi-i înfăţişă sfînta evanghelie cu scoarţele înflorite cu argint şi cu iconiţe de smalţ albastru. Cu evlavie şi rar, Tomşa făcu trei cruci şi sărută cartea sfîntă cu ochii închişi. Îndată trei psalţi începură a cînta pe nas, cu glasuri înalte, axionul… Intrînd în biserică, împresurat de boieri şi cler, Vodă înălţă braţele ca să-şi scoată din cap cuca; meterhaneaua bubui şi ţipară fluierele; iar Bîrnovă şi Şoimaru, care se opriseră afară, începură a privi la mulţimea care se înghesuia, cu strigăte şi sudălmi felurite, în uliţă şi-n jurul bisericii.

Pentru Tudor Şoimaru toate alaiurile şi toate sărbătorile nu însemnau nimic. De şi toate pentru el erau o privelişte nouă, ca pentru un străin, îl stăpînea numai dorinţa aprigă a plecării, pe fior de furtună, spre dragostea de peste hotar. Simeon Bîrnovă îl lămurea ce se petrece în biserică, cum se închină Vodă, cum e purtat prin altar şi i se pune pe cap nebederniţa, cum e binecuvîntat şi uns, şi sărutat pe

frunte de mitropolit, cum se aşează în strana domnească, – cum înalt prea sfinţia sa îl blagosloveşte de domnie şi diaconul cu braţ înălţat începe rugăciunea „Şi încă ne rugăm", – şi pomeneşte, la rînd, numele noului voievod… Tudor nu-l auzea; el se gîndea că a doua zi, în zori, îşi va lua zborul, cu Cantemir şi cu hoarda, spre Hotin.

Se gîndea încă şi visa treaz pe cal, între ceilalţi oşteni şi căpitani, – cînd clopotele turnurilor începură a bate de iznoavă şi de sîrg, şi trăsniră puştile în apropiere, la curtea domnească. Poporul începu a răcni: „Trăiască măria sa Vodă Ştefan!"; călăreţii făcură iar loc la scara bisericii şi Tomşa, ieşind în pridvor, îşi aşează iar în cap cuca. – De-aici alaiul se îndreptă spre Curte, – şi Tudor îl urmă în neştire. Acolo, la scara cea mare, descălecă şi el şi văzu cum vătaful de aprozi aşează scaun pentru Vodă şi pentru feţele Împărăţiei; simţi o clipă privirea Tomşei aţintită cu zîmbet asupra lui; îi surise apoi, c-un semn uşor de înţelegere, şi beiul nohailor, – şi vremea trecu iar peste el ca peste o piatră, pînă ce înaltul hatişerif fu cetit şi tălmăcit şi se încheie toată rînduiala după izvod şi după datină.

Era încă devreme; mai erau două ceasuri pînă la amiază, cînd căpiteniile şi boierii mari urmau să întovărăşească pe Domn la cea dintăi gustare în palatul lui. Mulţimea împresura zidurile Curţii, oştenii erau tăbărîţi şi descălecaţi înlăuntru, iar Domnul intrase cu Husein în spătărie şi rînduia cele întăi afaceri ale stăpînirii. Era încă huiet şi meterhaneaua nu mai contenea.

Tudor simţi o mînă pe umăr. Se întoarse, în colţul de gang în care se afla, şi cunoscu pe Cantemir.

Îi zîmbi cu bucurie.

— Ce faci, prietine? îl întrebă beiul. Te uiţi cum se aşează Tomşa?

— Ba aştept să plec în curînd! răspunse Tudor.

— Bine, vom pleca mîne în zori; ori chiar la noapte, dacă vrei.

— Pînă atunci, grăi deodată Bîrnovă în dosul lor, face să privim cum se ţese o mărire, care mîne se va destrăma şi va putrezi ca o pînză netrebnică…

— Hm! de ce vorbeşti aşa? zise tatarul; şi eu sînt neam de domn; îmi aminteşti că sunt pulbere şi ticăloşie?

Bîrnovă prinse a rîde.

— Văd că cunoşti şi tu adînc din cărţi, beiule, – dar tu te-ai ridicat şi te ţii sus, cu braţul tău; şi vitejii au în lumea asta altă soartă…

— Nu; căci singur ai spus, şi o ştiu şi eu; în lumea noastră totul e deşertăciune. Numai Tudor Şoimaru are dreptate, căci el urmăreşte o clipă de dragoste care face mai mult decît o viaţă de mărire.

— Of, Doamne… murmură Şoimaru, strîngînd braţul beiului; amar şi aspru e acest dar dumnezeiesc!…

Pe dinaintea lor trecu Nicoriţă Armaşul şi le zîmbi prietinos. Îşi făcură loc apoi şase oşteni care aduceau între şpăngi doi boieri.

— Acestea sînt rămăşiţi de-ale Movileştilor… murmură Simeon Bîrnovă.

Tudor, cu gîndul la altele, tot putu băga de samă cum iese Vodă Tomşa în uşa spătăriei şi cum rîde cu răutate către cei prinşi:

— A! voi sînteţi Iancu Fior şi Gheorghieş Ciudin! zise el ascuţit. Prea bine. Voi v-aţi închinat Movileştilor, pentru ei veţi muri. Dumnezeu să vă bată, ş-acest buzdugan!

Trăgînd pe sub mantie, de la spate, din chimir, buzduganul de argint, făcu trei paşi şi bătu pe nemernicii boieri în frunte şi-n piept.

— Să vie Iancu Ţiganul să înjunghie berbecii!… se răsti el apoi şi privi cu ură şi cu cruzime pe prinşii sîngeraţi. – După asta se îndreptă spre Nicoriţă şi-l înţepă cu ochiul cel fugar:

— Ai pus la popreală pe cei care ţi i-am dat eu pe izvod?

— Măria ta, toţi sînt aproape şi ţi-i aduc cînd porunceşti! răspunse grăbit Nicoriţă.

— Ai, berbecilor, berbecilor! strigă Tomşa întorcînd capul şi aruncînd o căutătură grozavă în juru-i. Multe necredinţe şi ticăloşii aţi săvîrşit; acuma, la domnia Tomşei, v-a sosit şi vouă veleatul!…

Mitropolitul şi vlădicii, şi boierii cei mari, care ieşiseră şi împresuraseră pe Vodă, rămaseră neclintiţi, fără să mai privească unul la altul. Glasul ascuţit şi rău al lui Tomşa îi bătuse parcă peste obraz şi le alungase sîngele la inimă. – Iancu, ţiganul cel mare negru şi buzat, îşi făcea loc în cămaşa lui roşă printre oşteni. – Vodă rîdea în barbă şi strecura în juru-i privirea-i ascuţită ca un vîrf de jungher.

— Îşi începe Tomşa domnia, ş-are să curgă sînge boieresc; asta nu-i bine!… grăi moale Simeon.

— Cum? tresări Tudor. A, da! – şi privi spre Cantemir zîmbind, ca şi cum acesta i-ar fi şoptit ceva despre plecarea pe drumul Lehiei.

XVI

Drum peste Nistru

La începutul lunii august, domnul Stanislau Lancoronski, voievodul nou al Podoliei şi căpitan al Cameniţei, mare magnat al Lehiei şi credincios al lui Crai, repezi o ştafetă căzăcească, cu scrisoare, către Sbignev Osolinski, voievodul Sandomirului.

„Prea luminate şi prea milostive pan voievoade! scria el. Cea mai proaspătă ştire din partea modovenească este năvălirea tatarilor lui Cantemir în hotarul Republicii noastre. Iată cel dintăi rezultat al politicii femeilor şi al necugetării unora din şleahticii noştri. Fără învoirea Craiului şi fără un scop hotărît, trec şi se războiesc într-o ţară străină, întărită pe necredincioşi, şi la urmă trebuie să suferim pagube nesfîrşite noi nobilii de la hotar. Străjile noastre de la Nistru ne-au pus în cunoştinţă acum o săptămînă că tatarii se pregătesc să treacă apa. Într-adevăr, în

curînd, răzbind prin trei locuri, au împuns ş-au alungat puţinii noştri oşteni, ş-au pornit pe acelaşi drum pe care, numai cu o săptămînă înainte, se retrăseseră în grabă spre Leopol doamna Elisabeta lui Movilă cu curtea ei şi cu fugarii. Ce putem face noi, – căci pan Potocki, care a cîrmuit înaintea noastră acest olat, a risipit toţi oştenii în războaiele Moldovei, pînă ce-a ajuns să cadă chiar el singur în mînile necredincioşilor! Rogu-te, prea luminate, trimete-mi în grabă ajutorul ce vei crede de cuviinţă şi pregăteşte-te şi măria ta singur a face faţă sălbaticilor nohai, – căci, după obiceiul lor, pe unde trec, pradă şi ard, şi norodul îngrozit întoarce spatele şi fuge lăsînd ţinuturile pustii. Ci dacă luminăţia ta şi măria sa pan Zolkiewski, hatmanul coroanei şi voievodul Chievului, pe care deasemenea l-am înştiinţat, – veţi repezi oşteni buni într-ajutorul meu, vom putea cît de degrabă curăţa ţara de această ciumă a pustiului. Şi iarăşi m-aş ruga, prea luminate voievoade, să stăruieşti printre magnaţi, ca toţi să se ridice şi să ceară, ca noi nobilii cei vechi să nu fim neliniştiţi şi sărăciţi din pricina muierilor ş-a cumnaţilor! Încă o dată nădăjduind la un ajutor al îndurării tale, te rog a primi salutarea mea frăţească!”

Scrisoarea aceasta a fost numai un început şi a fost urmată de altele. Cum era şi firesc, voievozii de la hotar îşi păstrară puterile pentru apărarea lor şi Podolia fu lăsată în sama lui Dumnezeu şi a tatarilor. Aprigii călăreţi ai Bugeacului, purtaţi de Cantemir şi Gherei, risipiră puţina împotrivire a leşilor, găsiră şi răscoliră şi cele din urmă rămăşiţi din oastea lui Potocki; apoi, cu sulița într-o mînă şi cu şumuiacul uns cu păcură în alta, se împrăştiară asupra satelor, a tîrguşoarelor ş-a curţilor. Era tocmai în vremea cînd ţăranii ruteni treierau cu caii orzul şi hrişca. Vestea năvălirii tătărăşti izbucni şi se risipi ca tunetul. Îngroziţi, gospodarii înhamau la căruţe, trînteau claie peste grămadă boclucurile şi copiii ş-o apucau în goană spre miazănoapte, către ţinuturi mai liniştite. Unii umpleau codrii şi păpurişurile bălţilor. Puţini aveau vreme să îngroape pînea treierată. Lăsau casă şi holdă la voia întîmplării, a faclelor necredincioşilor, ş-a vîntului.

Aşa, în fuga cailor, crunţi şi zbîrliţi, tatarii lui Cantemir îşi împlineau menirea pe acest pămînt. Iar Simeon Bîrnovă şi Tudor Şoimaru căutau, în ţară străină, urma fetei Orheianului.

La două popasuri de la Nistru, între Hotin şi Cameniţa, cei trei prietini, descălecaţi la o margine de sat, se sfătuiseră asupra drumului de urmat.

— Eu, zise Cantemir, nu-mi pot lăsa aşa, în voia întîmplării, oştenii mei. Cată să-i ţin strîns, căci dacă se răsfiră e primejdie. Nu vă pot întovărăşi pînă la Leopol. Dar vestea intrării mele are să sloboadă toate drumurile, are să deschidă toate tîrgurile. Aveţi să puteţi trece unde voiţi şi pînă unde veţi găsi de cuviinţă, fară nici o supărare.

— Drept cuvînt, răspunse Simeon Bîrnovă; sulița şi focul de data asta sînt chei bune.

— Fără îndoială, grăi rîzînd şi Şoimaru. Atuncea eu şi cu Simeon mergem la

Liov. Limbile leşeşti pe care le-am prins la Nistru spuneau aşa, că sînt rămăşiţi din oastea lui Potocki; că Moviloaia a pornit drept spre Liov, hotărîtă să ceară ajutoare nouă rudelor şi magnaţilor.

— Asta spuneam, zise Cantemir bei; vi-i deschis drumul la Liov.

— Lucru prea lesne, răspunse Tudor, cu înfrigurarea care nu-l mai părăsea. Eu am trăit şi m-am ridicat în Lehia; fratele Simeon şi el multă vreme printre leşi a sălăşluit; amîndoi umblînd ca-n ţara noastră. Bani avem, ceartă nu căutăm nimănui; trebuie s-ajung teafăr în cetatea aceea, s-o văd pe Magda, să-i vorbesc, şi să se aleagă într-un fel de viaţa mea…

— Ce? Nu cumva crezi că de dragoste piere omul? îi strigă rîzînd înţeleptul Simeon.

Şoimaru îl privi fără să clipească şi fără să zîmbească. Avea ochi pătimaşi şi plini de foc.

— Hei, îi zise domol Bîrnovă; dacă ai fi tu cărturar ca mine, ai fi pătruns de adevărul eclesiastului care zice că şi aceasta este o deşertăciune, că şi dragostea piere şi se scutură ca florile primăverii…

După ce mîncară şi se înviorară cu cîte-o cupă de vin, îşi făcură planul de drum. Lie şi Ispas ascuţiră săbiile şi jungherele, stăpînii cercetară cu amănunţime caii, – apoi se culcară şi hodiniră pînă ce lumina zorilor bătu în pleoapele lor închise.

Atunci se sculară, se îmbrăcară cu straie leşeşti anume pregătite, şi se spălară la fîntîna cu cumpănă din bătătură. Pe vale, spre iazul acoperit de aburi lăptoşi, oştenii Bugeacului se pregăteau şi ei de plecare. Cantemir îi îmbrăţişă şi-i sărută frăţeşte şi le zise la despărţire:

— La vreme de primejdie aveţi încredere în jungherele cele de mine dăruite, mai mult decît în săbii. Sînt bătute dintr-un fier minunat; sfarmă încuietori şi taie ca bricele!

Tudor şi Simeon încălecară.

— Pe lîngă junghere, vă dau şi pe Ilun, zise iar beiul. E credincios ca un cîne, viclean ca un şarpe şi viteaz ca leul! Îl cunoaşteţi: să vă încredeţi în el!

Ilun tatarul primise poruncă şi, îmbrăcat în straie leşeşti şi el, venea pe calul lui mărunt. Nu zicea nimic. Privea ţintă numai cu ochii lui vii şi zîmbea cu zîmbetul lui misterios.

Porniră la asfinţit, urmînd linia Nistrului. Se deschidea din urma lor o zi mohorîtă şi leşietică. Soarele se arătase o clipă în zarea răsăritului, numai ca o linie de sînge, pe urmă nouri posomorîţi astupaseră totul. La două ceasuri după ce se luminase deplin, începu să ploaie mărunt.

— Văd că sîntem buni la Dumnezeu… grăi Şoimaru. Ploaia măreşte pustietatea…

Într-adevăr. În drumul lor, pînă la amiază, nu întîlniră ţipenie de om. Se vestise la mare depărtare că nohaii au trecut Nistrul, după războiul Tomşei, şi

hotarele se bejeniseră. Satele zăceau în văgăuni şi sub poale de pădure ca-ntr-un văl fumuriu de moarte. Ici-colo, la o răspîntie, îi privea de la o fîntînă, într-o margine de crîng, vreun moşneag nevolnic, cu părul zbîrlit şi cu ochii rotunzi. Ar fi vrut să-i întrebe veşti şi nu îndrăznea; se strecura iar prin ploaie spre cătunul lui, unde rămăseseră numai mîţele flămînde, paserile împrăştiate şi prisăcile lăsate la voia întîmplării.

Pe ploaie, ajunseră tîrziu, după amiază, la cel dintăi tîrg plin de oameni, la Vieluşca. Traseră la un han urît, alcătuit dintr-o casă leproasă şi dintr-o şandrama lăsată pe o coastă. Hangiul era ovrei, după obicei, şi se înfăţişă înaintea domnilor care-i făceau cinstea să-i aducă bun cîştig. Cai frumoşi, haine scumpe şi slujitori: semn bun, dobîndă grasă!

— Poftiţi, măria voastră! zise hangiul ploconindu-se cu mînile la piept. Aici avem şi ospătărie: cea mai bună ospătărie din ţinut, şi nişte odăi de hodină, cu chilote de puf, ca-n palatul voievodului nostru!

— Bine, bine! răspunse Tudor, fără să-l privească. Tîrguşorul întindea în toate părţile, ca o caracatiţă, ulicioare întortochiate şi pline de glod, căsuţe tupilate şi şandramale în risipire. Numai biserica ortodoxă, cu turn bulbucat, era clădire de piatră şi se ridica deasupra, spre cer. Dezbrăcaţi de mantii, tovarăşii intrară în casa scundă a negustorului.

— Poftiţi o mîncare bună? întrebă ovreiul ploconindu-se. Eu sînt vestitul Avramicu, poate aţi auzit de mine; toţi domnii ţinutului mă cunosc; la mine se face mîncare gustoasă şi se găseşte vin bun de la Moldova…

— Aşa? întrebă Tudor zîmbind. Dumneata eşti vestitul Avramicu?

— Da, eu sînt, sărut mîna, măria ta. Să fac o friptură? Cît vin să scot?…

— Adă ce vrei, zise oşteanul, căci ni-i foame şi ni-i sete…

Vinul într-adevăr era bun, şi friptura ca pentru oameni flămînzi. Iar negustorul deveni deodată om cumsecade şi făcu pe cei doi prietini să-şi ridice capetele, cînd, plesnindu-şi palmele una de alta şi văitîndu-se, începu a vorbi despre lucrul cel mai de samă din lume.

— Vai de viaţa mea! gemea bietul hangiu. Nu de multe zile au trecut pe la noi spre Liov boieri mari şi oşteni aleşi, cu Doamna de la Moldova. Cîte parale au lepădat la mine, şi la alţi negustori… – numai Dumnezeu din cer să le deie sănătate şi bine… Atunci m-am gîndit că se întorc vremuri bune pentru negustoria noastră… Dar a venit o veste că au să pustiască ţara tatarii cei nelegiuiţi. Dumnezeu să ne păzească! Dacă vin şi la noi, rămînem calici lipiţi pămîntului! Ce ne facem? Vai de noi! Dumneavoastră n-aţi auzit nimic? Mi se pare că veniţi dinspre partea Cameniţei…

— Cum? întrebă Tudor ridicîndu-se în picioare. Doamna de la Moldova a trecut pe-aici?

— Da, măria ta, a trecut prin Vieluşca.

— Se ducea la Liov?

— Nu ştiu, măria ta, eu ştiu că s-au pornit, toţi, cu magnaţii noştri, la tîrgul cel mare, la Ianev.

— La Ianev?

— Da, au apucat tot drumul mare. Hei, cîţi bani au lăsat şi-n sărăcia noastră! …

— Bine, zise Şoimaru, mai dă-ne o cană de vin…

— Da, mărite stăpîne; dar ce ne facem noi? Dumneavoastră ce-aţi auzit dinspre partea tatarilor?

— Dă, Avramicule, – din ce s-aude, am aflat şi noi veşti rele!

— Au intrat nohaii şi pradă?

— Au intrat şi pradă!

— Ai, Doamne, Doamne! cum îi mai rabdă Dumnezeu şi nu dă peste ei o ploaie de pucioasă şi foc! cum nu se deschide pămîntul să-i înghită! Cum nu se ridică un Macaveu să le sfarme măselele şi să le deie măruntaiele la cîni şi la corbi! Vai de noi! Au să ne ardă ş-au să ne sărăcească!

Negustorul aduse într-adevăr alt ulcior cu vin, dar o clipă se opri la gura pivniţei ca să vorbească două vorbe dureroase cu vecinul, – şi-n curînd, prin ploaia măruntă şi cenuşie, tîrguşorul începu a furnica. Vestea alergase ca focul din prag în prag. Cînd Simeon şi Tudor isprăviră vinul, uliţa era plină de ovrei uzi de ploaie şi spărieţi. Avramicu se văita cu mînile la tîmple; apoi, cu degetele răşchirate, arăta spre muşterii lui din prăvălie; şi lămurea şi tălmăcea vestea cea proaspătă c-un glas tînguitor şi răguşit.

XVII

Un şleahtic subţire

După ce plecară înainte, fiind pe drum, în cîmpie goală, Simeon Bîrnovă zise:

— Dar ştii, frate Tudore, că dragostea începe să te îndrepte la ţel?

— Ah! răspunse oşteanul, că n-am aripi, s-ajung mai repede unde s-au cuibărit Movileştii…

— Mai va, cuvîntă Simeon, căci eu cred că tot la Liov avem să dăm de ei; şi pînă la Liov mai avem cale lungă! — Dar cum plouă, cum plouă fără oprire! adăogi boierul scuturîndu-şi contăşul larg.

Caii mergeau acuma mai greu pe drumul desfundat; zările erau închise de pretutindeni în zăbranic. Cu toate acestea, Tudor era împăcat, căci putea intra înlăuntrul Lehiei neobservat. Dacă trecea în colo, cătră Galiţia, se chema că nu mai era om de margine, şi nici un ochi nu l-ar mai fi cercetat şi privegheat.

Dar drumul era anevoios şi prin sate găseau răscoală, – parcă vîntul adusese veste despre ordia lui Cantemir bei.

Noaptea o petrecură la un gospodar rutean, la o margine de sat. Tot ploua, –

şi, la cina întinsă pe măsuța scundă cu trei picioare, omul, mirosind a ploaie ş-a paie umede, le mărturisi îngrijorările lui.

— Toată ziua am muncit azi, boieri dumneavoastră; am pus la loc adăpostit pînea pe care am izbutit s-o strîng în vara asta. La noi, poate nu știu luminățiile voastre, e tare greu. Stăpînul nostru de-aici e bun şi ne împăcăm cu el, dar ne strică prea mult zilele cu vînătoarea, cu clăcile şi cu podvezile… Ce să faci? Nu vă supărați, căci văd că şi dumneavoastră veți fi fiind boieri… E adevărat că şi magnații trebuie să trăiască şi să petreacă pe lumea asta, dar se cade să poată răsufla şi nişte bieți oameni, mişei şi proşti cum sîntem noi! — Acuma dacă dau peste noi necredincioşii, cum au mai călcat pe părinții noştri în zilele cele vechi, – ce facem? E adevărat că stăpînii trebuie să se îngrijească, să strîngă oşti şi să ne deie arme… Dar eu ştiu? Nu vă supărați, dar domnii noştri anul acesta nu-ma-n bencheturi şi-n petreceri o duc…

Aducîndu-le căniți cu mied şi ospătîndu-i din sărăcia lui, omul spunea că-l chiamă Maftei, că are muiere şi şase copii numai ca ulcelele. Se scărpina la ceafă, vorbind de năcazuri, şi se îngrijea de ziua de mîne, – care totdeauna vine c-o picătură de amărăciune pentru omul cel umilit!

Tudor îl asculta cu luare-aminte şi-i ațîța sporul la vorbă. Apoi îl cercă cu cîteva întrebări şi putu să afle ceva nedesluşit despre trecerea unor boieri strălucițI pe drumul cel mare de la marginea satului.

— Am auzit că voievodul nostru, pan Potocki, lămurea țăranul, a fost înfrînt de turci în pămîntul moldovenilor şi chiar l-au prins… Iar şleahticii care au trecut erau dintre tovarăşii lui… Dar nu era supărați… urmă cu oarecare uimire Maftei; nu! şăguiau şi se veseleau, cum i-i dat boierului cînd umblă la drum cu muieri şi copile…

— Vra să zică erau cu ei şi femei?

— Erau, da, – şi-ncă mîndre groaznic! şi-mbrăcate numa' cu matasă şi cu aur…

Tudor tăcu. Deci era pe drumul cel bun! Omul iar îşi începu tînguirile lui, scărpinîndu-se în cap, ca cel ce era aşa de năcăjit, dar acuma-l asculta numai Bîrnovă, căci oşteanul îşi repezea gîndul cu dorul înainte, departe.

A doua zi soarele le luci în dreapta printre nouri încrețiți, – şi parcă umblau printr-o țară nouă sub lucirile lui. Urmau un drum mai larg, pe malul unei ape care se chema Podoreza. Grăbeau către Ianev, tîrg întemeiat, cu iarmaroace multe la sărbătorile împărăteşti, într-o parte a Lehiei, pe care Şoimaru începea s-o cunoască. Un vînt subțire zbicea pămîntul, – şi popasul de amiază i se păru lung răzăşului.

— Trebuie să plecăm, grăi el; azi numaidecît vreau să ajung la tîrg!

În soarele după-amiezii, cei doi tovarăşi se încrucişau cu oamenii care umblau la treburile şi nevoile lor.

— Aici e ținutul mai aşezat… – băgă de samă Simeon Bîrnovă.

Iar întîmplarea, care e cel mai bun prietin şi învăţător cîteodată, – le scoase în cale ştirea care urma să frămînte pînă în măruntaie pe Tudor Şoimaru.

Coteau pe lîngă o costişă trăgănată. În fund, în văi, lucea un iaz. Dincolo, se ridica la deal o pădure. La poalele pădurii şi la marginea iazului, departe încă, se înălţa o curte boierească albă, împresurată de plopi subţiri. Era o curte de boiernaş sărac, ori holtei: căci era clădită numai c-un singur rînd şi părea a fi din bîrne şi lipitură de lut. Satul de colibe zbîrlite era grămădit dincolo, într-o rîpă. Pe întinderi munceau oameni: treierau cu cai şi tăvălugi de piatră clăi mari de orz.

În stînga, cum mergeau ei în trap întins, – deodată zăriră un vînător. Era călare pe un roib mărunt şi venea către drum urmat de servul său, tot călare, pe-o mîrţoagă slabă.

— Acesta trebuie să fie stăpînul curţii ş-al moşiei… zise Simeon Bîrnovă. Are să ne oprească în loc…

— N-avem vreme, n-avem vreme! răspunse neprietinos răzăşul.

— Cu toate acestea îţi spun c-are să ne oprească şi nu ne putem împotrivi. Poate găsim în el chiar un prietin!

Tudor Şoimaru mormăia nemulţămit, – cînd boierul care suia costişa spre ei îi chiui cu voie-bună.

— Ehei! prietinilor dragi, aşteptaţi-mă puţintel…

— Na! asta-i beleaua! gemu răzăşul scuipînd cu ciudă într-o parte.

Dar n-avea ce face. Opri Bîrnovă, opri şi el, – şi se întoarseră spre cel ce venea. Era un om uscat, cu ochi arzători, îmbrăcat simplu, cu straie mohorîte. În cap purta o pălărie mare de paie, largă şi pleoştită ca un clopot, cum poartă şi azi în vremea verii ţăranii Mazoviei. Cu stînga strîngea dîrlogii căluţului, iar dreapta o ţinea ridicată la înălţimea pieptului şi ţapănă: pe pumn sta neclintit şi drept eretele, cu care boierul ieşise la vînătoare. Înaintea calului umblau cu boturile în pămînt doi prepelicari cu pete albe şi cărămizii.

Străinul era ca la trei sute de paşi depărtare, pe mirişte, şi dintrodată struni frîul şi privi cu fală şi mîndrie spre cei doi drumeţi opriţi cu slujitorii lor în şosea. Întoarse capul şi spuse un cuvînt servului care sta umilit şi trenţeros pe gloaba lui, împodobit cu straiele cele mai vechi şi cu şapca cea mai soioasă a stăpînului său. Cînd întoarse iar capul spre ei, cei doi tovarăşi înţeleseră lămurit că leahul doreşte să le arate vrednicia eretelui. Într-adevăr, servul sări de pe cal şi despărţi cu grabă cînii împărechiaţi la acelaşi lanţug. Îi aţîţă cu vorba stăpînul, – şi amîndoi porniră prin mirişte adulmecînd şi mişcîndu-şi cozile drepte. Curînd unul căzu în oprire, neclintit şi c-un picior întors în laturi. Stăpînul locului făcu două copce cu calul, se opri scurt şi ţipă ascuţit un cuvînt de poruncă. Cînele zvîcni înainte şi prepeliţa sări în aer şi porni sfîrîind în zbor, la înălţimea omului. Vînătorul, cu vioiciune înălţă braţul, – şi paserea de pradă, fîlfîind repede şi mărunt din aripi, pluti o clipă, apoi porni ca o săgeată într-un zbor drept şi şuierător. Ajunse prepeliţa, o rupse din zbor cu cîngile şi se întoarse lin la vînător. Leahul îşi înălţă pălăria de paie în

semn de salutare; cei doi tovarăşi crezură de cuviinţă să se închine şi ei în acelaşi fel; şi, cînd vînătorul ajunse la drum, se găsiră buni prietini.

— Eu sînt Nicolai Zubovski… le zise uşor şi în chip firesc vînătorul.. Trebuie să fi auzit dumneavoastră de mine, căci nimeni n-are cîni ca mine şi erete ca al meu… Mă costă o avere! adăogi el cu fală, înălţînd spre ei braţul cu eretele.

Tudor şi Bîrnovă se înclinară, cu ochii plini de admiraţie neprefăcută.

— Dumneavoastră cine sînteţi? grăi iar Nicolai Zubovski. Trebuie să fiţi din părţile Chievului, căci nu vă cunosc. Altfel eu sînt prietin şi rudă cu toată Podolia, Sandomirul şi Pocuţia… Noi sîntem casă veche!…

De ce trebuiau să fie numaidecît din părţile Chievului, Şoimaru nu-şi dădu socoteală; însă nu găsi nici o pricină de împotrivire.

— Aşa este, pan Zubovski, răspunse el; de unde ai gîcit? Sîntem într-adevăr din părţile Chievului.

— Şi pot avea cinstea să ştiu numele domniilor voastre? întrebă boierul.

— Da! se grăbi să se amestece Simeon. Sîntem doi fraţi din neamul Barnovski. Eu sînt Simeon şi pe fratele meu îl chiamă Tudor.

— Sînt nesfîrşit de fericit! grăi cu o politeţă aleasă leahul.

Tudor îl privea nerăbdător, cu toate acestea nu putea să plece mai departe fără schimb de vorbe, ceremonii şi vederi politice, şi fără a cinsti un pahar de vin: asta o înţelegea din privirea veselă şi faţa deschisă a lui pan Nicolai Zubovski şi din grozava lui mîncărime de limbă. Crezu că-i mai nimerit să se plece fatalităţii, – şi se gîndi să facă o plăcere acestui prietin cu sila, admirîndu-i cu foc eretele.

Într-adevăr, pan Zubovski, lovit în cea mai delicată slăbiciune, îl privi c-o neţărmurită recunoştinţă.

— Eretele meu! zise el. Văd eu că dumneata, pan Tudor, eşti cunoscător… Acest erete, pe care-l chiamă Ali, e o pasere măiastră. Ştiţi cîţi ani l-am învăţat? Doi ani, domnilor, în fiecare zi! – Şi ştiţi de unde mi-a fost adus? – Domnilor, acest erete a fost furat, ca să zic aşa, pe cînd se învăţa la zbor, de la hanul Crîmului! Şi ştiţi cît mă costă?…

Se opri la această întrebare şi aşteptă rece şi nepăsător. Tudor şi Simeon nu ştiau cît costă; mărturisiră asta cu sinceritate.

— Domnilor mei, mă costă o avere! declară cu pătrundere pan Zubovski. Dumneavoastră, dacă sînteţi în adevăr cunoscători, trebuie să băgaţi de samă, şi chiar vă rog să băgaţi de samă, că Ali are cap lat, ciocul bine întors şi ghiare negre!

— Aşa este! grăi cu mirare Tudor.

— Acuma veţi înţelege ce fel de om sînt eu! sfîrşi leahul. Eu sînt un om care petrec vara pe pămînturile mele şi am o singură patimă: vînătoarea. Iar iarna petrec la Liov ori la Varşovia, – unde pot să spun că mi-am ruinat tinereţile! Eu, domnilor, nici nu m-am însurat şi nici n-am să mă-nsor, căci din pricina vînătorilor, a chefurilor şi a mazurcei, mi-a rămas fruntea cam pleşuvă!…

Rîzînd, domnul Zubovski îşi dădu pe ceafă pălăria şi arătă o frunte naltă, care, se prelungea într-un început de chelie.

Simeon prinse a rîde cu voie-bună.

— Oi, pan Zubovski, strigă el, fii vesel şi petrece, – căci învăţătura cea din veacuri spune că pulbere sîntem şi-n pulbere ne vom întoarce!

— Aşa? strigă şleahticul strîngîndu-i mîna. Tot astfel mi-am zis şi eu, – şi rosti fraza cu măreţie în latineşte: *Pulvis es!* Ce mult mă bucur, domnilor mei, adăogi el, că am să vă ospătez şi am să vă cinstesc cu vinul meu. Căci trebuie să ştiţi că în pivniţa mea se găseşte cel mai bun vin al Lehiei: Tokay din vremea craiului Sigismund!

După acest modest cuvînt se grăbi să poftească pe drumeţi în castelul său.

— Am să vă fac cinstea, grăi el, să vă dau la masă şi prepeliţi, pe care azi cu eretele meu le-am vînat pentru înălţimea, sa Vladimir Coribut, marele sfetnic al regelui nostru…

— Aşa? întrebă pătruns de uimire Bîrnovă.

— Da, precum vă spun. Mini le primeşte prin servul acesta al meu. Iar mîne-sară, dacă Isus şi Maica Precistă ne vor ajuta, mă voi înfăţişa şi eu în strai de gală la masa cea aleasă şi la serbarea care se dă în palatul lui de la Ianev, unde a venit să petreacă puţină vreme şi să aşeze pacea între magnaţi…

— Cum se poate?

— Da, şi mi-a făcut cinstea să mă poftească şi pe mine. Are pentru mine o deosebită prietinie pan Vladimir Coribut. E vorba să se puie la cale o unire a lui Samoil Corecki cu domniţa Ecaterina a răsposatului Irimia, prinţul moldovenesc!

Tudor Şoimaru tresări ca izbit în piept pe calul lui şi obrazul deodată i se lumină. Bîrnovă îi aruncă o privire plină de înţelesuri.

— Cum se poate, nobile domn? întrebă el cu prefăcută mirare. După ştiinţele mele, curtea doamnei Elisabeta Movilovna, care a fugit din Moldova după războiul cu necredincioşii şi cu Tomşa, a trecut spre Liov.

— Da, aşa este, precum spui, încuviinţă cu obişnuita-i siguranţă pan Zubovski; însă trebuie să vă mai spun că pe drum s-a întîlnit doamna lui Movilă cu pan Vladimir. Ei sînt rudenii destul de apropiate, cum veţi fi ştiind; şi-ndată au pus la cale ceva în privinţa domniţei şi a lui Pan Samoil, care venea cu armele şi oamenii lui în tovărăşia nobilului nostru prietin Coribut! Deci au poposit cu toţii la Ianev, – şi acolo va trebui să mă înfăţişez şi eu mîni.

În faţa acestei descoperiri neaşteptate, rămăşiţa de îndîrjire a lui Tudor Şoimaru pieri ca printr-un farmec. Deodată limba lui se înmulţi şi găsi complimente pentru toate cîte împresurau şi priveau pe domnia sa domnul Nicolai Zubovski. Bîrnovă spori şi el această tămîie de cuvinte. Şi şleahticul, fericit de noua prietinie care-i aducea atîtea drepte şi cuvenite laude, – Îşi înălţă pieptul în şa şi se jură pe toţi cuvioşii sfinţi ai calendarului, că el înţelege să găzduiască şi să ospăteze asemenea prietini într-un chip regesc şi vrednic de strămoşii lui!

Deci porniră cu toţii însufleţiţi şi veseli, spre curtea împresurată de plopi subţiri, – unde ajungînd, Zubovski întinse braţul drept şi-i pofti ceremonios şi cu dragoste:

— Poftiţi, nobilii mei prietini, în această colibă a liniştii mele!

XVIII

Calea întîmplării

A avut loc un chef la toartă, cum zic moldovenii, în castelul lui pan Zubovski. Vinul din pivnicioara lui, de şase coţi de lungă şi patru de largă, de şi nu va fi fost chiar de pe vremea gloriosului rege Sigismund, se dădea cu înlesnire la băut în nişte pocaluri mari, albastre. Cătră miezul nopţii şleahticul îşi săruta oaspeţii şi începu a le vorbi cu durere despre micimea timpurilor în care era sortit să trăiască. Nimenea, zicea el, în acele vremi de decadenţă, nu mai pricepea gustul pentru adevăratele şi marile vînători care au desfătat pe strămoşi; nimenea nu mai era în stare să înveţe un şoim, ori un erete, şi trebuia să se găsească el, un boier destul de sărac dintr-un fund al Poloniei, care să amintească pigmeilor de gusturile curate şi de petrecerile epocilor de slavă! Dar pentru asta şi-a cheltuit averea şi şi-a îndatorat patrimoniul! Pan Nicolai era melancolic şi entuziasmat. Era entuziasmat de generozitatea sa şi se întrista peste samă de relele care bîntuiau Republica. Nimenea nu mai înţelegea datoriile care leagă pe un cetăţean de mărirea patriei. Au uitat să creadă, au uitat să lupte. În nefericita Polonie cei din urmă eroi subt ochii lui se stingeau şi domnia sa îi putea număra cu uşurinţă pe cele zece degete ale mînilor.

— Vai nouă! striga cu lacrimi nobilul. Am ajuns în veacul din urmă. Turcul ne umileşte, tatarul ne calcă hotarul, ticălosul cazac ridică cerbicea! Ce vom deveni? Pînă cînd ne va roade politica? Pînă cînd neînţelegerile se vor rezema pe trufia personală? Vom pieri, domnilor mei! vom pieri! gemea cu durere pan Zubovski, şi umilea grabnic cupele cu vin chilimbariu.

Dar la această petrecere aleasă, leahul, vorbind necontenit, rupse şi vălul care ţinea încă în nelinişte şi nehotărîre inima răzăşului de pe Răut. Cu multă fereală şi foarte pe departe Bîrnovă întrebîndu-l despre alesele obraze care întovărăşeau pe Elisabeta Movilovna, – pan Nicolai aşează deodată, între cuvinte necunoscute, şi răsunătorul nume al boierului Stroie Orheianu!

— Cum? domnia ta cunoşti pe pan Orheianu? izbucni, de la locul lui, Şoimaru.

— O, da! răspunse moale şleahticul; noi ne-am împrietinit acu două ierni la Varşovia şi ne-am înţeles de minune. De multe ori am petrecut împreună. E un om gras; are o barbă cum n-are nimeni pe lume. Ş-afară de asta cine să nu-l cunoască? V-aş întreba dacă se poate să nu fie cunoscut tatăl celei mai frumoase

fete din Lehia! Fata moldovanului, pe cinstea mea, a spăriat pe toți nobilii Republicii! Nu știți asta? Grozav lucru! Și eu m-aș fi amorezat de ea, dac-aș fi avut numai cu zece ani mai puțin decît am!…

Straşnic ar fi vrut Tudor Şoimaru să mai întrebe o dată pe pan Zubovski dacă într-adevăr fata Orheianului, Magda lui, se va înfățișa la petrecerea din Ianev! Parcă nu-i venea să creadă; i se umeziră ochii, se învîrtea odaia cu el. Ce înseamnă asta? Prin ce încîlcitură a împrejurărilor şi a întîmplărilor, pornind de la Iaşi pe urmele dragostei, a ajuns aşa de repede la pragul fericirii? Cum s-au orînduit un hangiu ovrei, un țăran prost ş-un şleahtic, în cărarea vieții lui, ca să-l lumineze, să-i arate calea, să-l ducă aşa de aproape de Magda Orheianului! Aici s-a aşezat numaidecît degetul nepătrunsului orînduitor ceresc! Zîmbea, aşa de fericit de vestea cea bună, aşa de cufundat în lumea lui, încît pan Zubovski trebui să-l tragă de doua ori de mînică şi să-i puie cupa-n mînă.

— Vra să zică mergi? îi strigă el.

— Unde? tresări Şoimaru.

— Cum unde? Te întreb a doua oară, frate dragă! Te întreb dacă mergi şi domnia ta la Ianev! Fratele domniei tale stă la îndoială! Eu tare vă rog să mergeți. Aşa de tare vă iubesc şi vă socotesc aşa de buni prietini ai mei, încît fără domniile voastre nici nu vreau să mă înfățişez la petrecerea lui Coribut! Haideți, dragilor mei, cu mine. Vă duc eu. Îmi faceți o mare plăcere!

Şoimaru îl privea cu gura căscată.

— Mergeți? strigă Zubovski. Aşa-i că mergeți?

— Mergem… izbuti să îngîne răzăşul.

Şleahticul fu prea fericit de bunătatea pe care o arătau noii lui prietini: îi făceau lui un gust ş-o plăcere; se cuvenea să mai ridice în cinstea lor o cupă de vin, şi să le mai încredințeze şi alte nobile dureri ale sufletului său! Dar Şoimaru părea spăriat şi se uita înainte-i cu ochii țintă. Nu mai rosti pînă tîrziu nici o vorbă, şi pan Zubovski rîdea tainic, şi făcea din ochi cătră Bîrnovă, – arătînd prin aceasta că cel mai slab dintre ei într-ale vinurilor a trecut în lumea celor cu ochii painjeniți şi limba amorțită…

Tîrziu, rămînînd singuri în odăița lor, la lumina unei făclii de seu, – Şoimaru rosti cu glas tînguitor cătră Simeon:

— Spune-mi, frate iubite, dacă sînt treaz…

— Asta nu pot s-o ştiu… răspunse rîzînd boierul.

— Spune-mi dacă nu visez, şi dacă am auzit bine! Ce se-ntîmplă?

— Ce să se întîmple? taci şi aşteaptă să se desăvîrşească rînduiala care ne poartă pe acest drum… Pînă acum tu eşti ca unul care a găsit o comoară… Se uimeşte, nu-i vine a crede, se gîndeşte că aşa lucru e cel mai rar în lume şi-n viață, cu toate acestea e adevărat!…

— E adevărat, e adevărat… îngînă Tudor Şoimaru. Parcă mă tem de-o nenorocire!

— Se poate să vie şi asta, grăi Bîrnovă. Scrie la carte că era la elini un rege care s-a înfricoşat aşa din pricină necontenitelor lui noroace. Fii cu inima tare, aşteaptă, şi culcă-te, ca să fii hodinit mîni… Cine ştie! poate trebuie să răpim pe fată!…

Şoimaru tresări. Murmură:

— Da, acesta a fost gîndul meu.

Bîrnovă rîdea:

— Vezi? — Dar tu te-ai mai gîndit c-avem să dăm cu ochii de boierul Stroie? Ce-are să zică el? El ne cunoaşte!

— La asta nu vreau să mă gîndesc! strigă Şoimaru. Ce are să facă? Are să ne deie pe mîna gîdelui? Doar i-am scăpat copila de la primejdie. Aş putea spune că i-am scăpat viaţa… Pe urmă eu numai două vorbe vreau să schimb cu Magda…

— Bine, bine, fă-ţi tu toate prepusurile şi toate planurile… mormăi Bîrnovă, învălindă-se cu pătura de lînă. De ce ni-i scris, n-avem să scăpăm…

— Cum va da Dumnezeu!… zise senin Şoimaru, făcîndu-şi cruce. Şi suflînd în luminare, se întinse în aşternut şi închise ochii fericit. – Nu se trezi decît după şase ceasuri, în ziua albă, cu sufletul hotărît şi tare, căci visase toată dulceaţa şi fericirea lumii.

XIX

O întîlnire de dragoste

În palatul de la Ianev al marelui şleahtic Vladimir Coribut ardeau mii de lumini de ceară, parfumată cînd, după revărsarea serii, pan Zubovski şi prietinii lui îşi făcură loc printre domni şi servi. Lie şi Ilun Tatarul rămaseră la scări, iar Ispas, după porunca lui Bîrnovă, scoase caii din curte, şi-i grămădi aproape, în dosul zidului, în ulicioara strîmtă care dădea deodată în mahalaua ovreiască. Lumini şi fînare nu erau acolo, oameni nu umblau, străjerii toţi slujeau la palat, – aşa încît caii şi cotlonul erau la îndemînă, pentru orice împrejurare.

Tudor şi Simeon se gătiseră cum putuseră pentru petrecerea domnească în care intrau. Îşi scuturaseră de pulbere catifelele şi dăduseră lustru nou săbiilor şi jungherelor celor dăruite de Cantemir bei. Bietul pan Nicolai nu ştia ce vine în urma lui; nici nu bănuia ce furtună împinge zîmbind în sălile petrecerii; vorbea vesel şi înfăţişa cîtorva prietini vechi, boiernaşi de prin colţuri, pe cei doi nobili străini din părţile Chievului. Bîrnovă saluta adînc; Şoimaru, cu bătaie de inimă, cerceta cu ochii în juru-i şi aştepta.

Slugi începură a umbla cu băuturi răcoritoare. Nobilul domn şi stăpîn al locului, un om cărunt cu înfăţişare măreaţă, îşi făcu intrarea, iar Zubovski, ca toţi ceilalţi rînduiţi pe lîngă pereţi, îşi plecă adînc spre duşamele fruntea pleşuvă. Se aplecară şi cei doi prietini, apoi căutară umbra unui colţ. Dar Coribut era prea

falnic şi prea din apropierea regelui, iar boiernaşii de ţară erau prea mulţi; le făcu numai semn de dragoste cu degetele înmănuşate, le zîmbi şi se opri între patru sau cinci şleahtici de sama lui. De şi om în vîrstă, credinciosul regelui îşi purta sprinten anii, şi, ca unul ce toată viaţa se învîrtise la curte, ştia să fie galant şi curtenitor cu toate femeile în mătăsuri: de aceea cum strigă un slujitor în livrea roşa numele văduvei lui Irimia, – el îşi îndreptă pieptul, puse mîna stîngă pe spadă, şi cu dreapta îşi pipăi şi-şi îndreptă grabnic gulerul drotat de horbotă. Unii din nobili, după pilda regelui, urmau, în acel timp, moda franţuzească.

Doamna Elisabeta intră cu paşi rari şi cu bărbia înălţată. De şi călca spre treizeci şi opt de ani, văduva Irimiei era încă frumoasă şi părea tînără. Mijlocu-i era strîns în corset de coarde de fier, şi haina de catifea neagră îi strîngea sînii, fugea ca un val larg în josul mijlocului, şi se prelungea într-o coadă grea, purtată de un copil de casă. Îi luceau zalele unui lanţ greu de aur la gît; atîta podoabă avea, – şi cercei mari de ametistă în urechi. Pieptănătura îi era îngrijită, în vălurele nesfîrşite, sprîncenele arcuite negru, buzele uşor rumenite, obrazul de-o albeaţă fără lucire. Deasupra catifelei negre, obrazul acesta frumos şi energic avea pecetea stăpînilor. Ochii negri numai îi erau ascuţiţi şi neprietinoşi. – La dreapta ei intră Alexăndrel, al doilea fecior al Irimiei. Pe acea vreme coconul avea numai paisprezece ani. Era subţirel şi bălan, blînd la înfăţişare ca răposatul voievod, şi purta cu gingăşie strălucitul strai leşesc. Îndată după ei, înaintară două din cele patru fete ale Elisabetei, cele mai tinere: Caterina şi Ana. Cea dintîi mai ales, de şi purta straiul mohorît al pribegiei, era de o frumuseţă nespusă; era maica ei, mlădie, fină, plină de focul tinereţii. Pentru ea se făcuse această primire regească, – şi-n preajma ei căta să se aşeze nobilul şi viteazul Samoil Corecki. – Coribut, cu paşi grăbiţi ieşi înaintea Doamnei, se închină după toate regulele etichetei; se socoti fericit de cinstea ce i se făcea, – şi dîndu-i mîna o duse ş-o aşeză într-un jîlţ aurit.

Tudor şi Bîrnovă, fără să-şi dea sama pentru ce, erau mişcaţi. Femeia aceea mîndră era soaţa Domnului moldovenesc; şi copiii aceia erau odraslele lui. Umblau în ţară străină pribegi şi despărechiaţi. Unul lipsea şi pierea la Nistru în valuri; altul pribeag; fetele celelalte, măritate după papistaşi, grăiau limbi străine în ţări depărtate. Erau goniţi din ţara lor, de şi cătră ea îi îndrepta cu îndîrjire Doamna. Pentru aprigul ei dor de domnie se risipea sînge şi curgeau lacrimi. Cu toate acestea Bîrnovă, mai amestecat în luptele lăuntrice ale Moldovei, nu simţea în suflet ură. Iar Şoimaru parcă era străbătut de o mişcare de dragoste cătră copiii aşa de gingaşi, aşa de senini şi aşa de nefericiţi.

Cum se aşează Doamna în scaunul ei, şi cum o împresurară şleahticii cei mari, – porni în odaia de alături o muzică lină de viori şi viole, întovărăşite de bătăile moi de strune ale harfei. Erau muzicanţi aleşi de la Varşovia, cîntînd pe instrumente cu forme ciudate, o melodie dulce şi subţire ca o tremurare de ape cristaline; ceva blînd, ceva gingaş şi străin, – cum n-auziseră în viaţa lor asprii

moldoveni.

— Acesta-i Corecki… zise deodată cineva lîngă ei.

Viteazul leah care a cutreierat Moldova era un bărbat spătos de treizeci de ani, palid şi cu ochii mari, negri. Se înclina zîmbind asupra domniţei Ecaterina. Îi sărută mînuţa albă, apoi îşi ridică ochii de foc ş-o aţinti. Ea rîdea sfioasă şi-şi ferea privirile, răspunzînd ceva din vîrful buzelor la o întrebare îndrăzneaţă.

Dar deodată viorile şi harfa conteniră şi Şoimaru se cutremură şi îngălbeni în colţul lui. Zărise lîngă Doamnă şi lîngă fetele Irimiei pe Magda Orheianului. Cînd venise? Pe unde se strecurase? Cum de nu băgase el de samă? Ea era. Avea zîmbetul ei copilăros şi ciudat, şi era cea mai frumoasă, singura lumină între toate luminile stinse.

Bîrnovă îşi simţi braţul strîns ca-ntr-un cleşte de fier.

— Ce este? întrebă el în şoaptă.

— Iat-o! îi suflă la ureche Tudor Şoimaru.

Sîngele îi năvăli în faţă şi inima-i bufnea cu grabă în coşul pieptului.

O urmărea şi o sorbea cu ochii. O văzu depărtîndu-se cîţiva paşi de grupul Doamnei şi trecînd spre o perdea grea de postav care acoperea fereastra. Căuta cu privirile pe cineva. Apoi zîmbi şi-şi clătină capul cu o tremurare dulce, ştiută prea bine de Şoimaru. Bîrnovă apucă pumnul stîng al răzăşului şi-l strînse la rîndul lui cu putere, căci spre Magda înainta zîmbitor un tînăr cu părul bălai şi buclat, cu ochii albaştri. Numai nasul drept şi bărbia adusă înainte arătau energie pe obrazul lui frumos. Purta un dolman uşor, aninat numai pe un umăr şi ţinut de un şnur de aur. Mănunchiul săbiei întoarse era bătut în pietre scumpe. Mîna rezemată pe sabie ţinea şi cuşma cu pană prinsă cu bumb de rubinuri care fulgerau roş.

Şoimaru îşi înăbuşi un gemăt. Închise ochii. Cînd îi deschise, văzu sînge. Totuşi avu puterea să întrebe cu linişte pe vecinul necunoscut care sta şi privea lîngă el.

— *Panie!* rogu-te să nu te superi. Eu sînt străin şi nu cunosc lumea de aici. Ai putea să-mi spui, luminăţia ta, cine-i tînărul din dosul Doamnei, lîngă perdea?…

— Acel care spune vorbe dulci fetei celei năltuţe?

— Da.

— Acela-i om de soi, e un nepot al Radzivililor: îl chiamă Pavel Minski. E litvan şi are moşii de nu le mai ştie marginile… Hm! vorba lui cu fata trebuie să aibă un înţeles… Am auzit eu zvonindu-se ceva… Fata e a unui boier moldovan. În adevăr, frumoasă, precum am auzit. Trebuie să fie om deştept şi şiret boierul acela, de vreme ce vrea să izbîndească a avea un aşa ginere ales!…

Vecinul se trase înapoi. Şoimaru întoarse spre el o privire cruntă. Bîrnovă simţi că mîna pe care o ţinea tremură, – apoi se răsuci şi se smunci năprasnic din încătuşare. – „A venit clipa primejdiei!" cugetă ca-ntr-o fulgerare înţeleptul boier. Privi în juru-i: nu vedea nicăieri pe pan Nicolai Zubovski. Măsură depărtarea pînă la ieşire şi văzu că are de făcut zece paşi. Se trase mai aproape de uşa aceea care

era scăparea la primejdie, – şi-şi căută alene şi nepăsător un loc îndămînos.

În vremea asta, ca şi cum nimic n-avea să se întîmple, urmărea cu ochii foarte liniştiţi pe tovarăşul său. Şoimaru îşi făcu greu loc cu coatele. Nu mai cerea iertare, nu mai asculta mormăirile şi înjurăturile care-i izbucneau pe urme.

El avea un singur scop: să se apropie de Magda. Cînd fu la doi paşi de ea, viorile şi violele începură iar…

Auzi glasul dulce al fetei Orheianului într-un uşor tril de rîs:

— Îmi place… îmi place muzica, pan Minski!

— A, nu, zicea tînărul, mie nu-mi place, căci mă împiedică s-aud glasul tovarăşei mele!

Încet şi cu obrazul ca de piatră, Şoimaru se apropie şi atinse umărul, ca din nebăgare de samă, pe litvan.

— Mă rog, ce-nsemnează asta? întrebă şleahticul scurt, întorcînd capul.

Magda, dînd în această clipă cu ochii de răzăş, deschise gura şi ar fi slobozit un ţipăt, dacă uimirea nu i-ar fi fost aşa de cumplită. Părea împietrită, şi se făcu albă ca varul. Şoimaru se temu chiar o clipă că va cădea moartă la picioarele lui.

— O greşală, pan Minski, zise cu linişte oşteanul; am vrut să spun un singur cuvînt domniţei.

— Poftim!

— Un cuvînt tainic…

Litvanul privi nedumerit la Şoimaru – apoi la fată.

— Un cuvînt tainic? vorbi el cu dispreţ, şi-l privi din creştet în tălpi. Eu văd că domniţa nu răspunde. Nici nu te cunoaşte!…

Răzăşul se simţi umilit de privirea mîndră a şleahticului, de înfăţişarea lui bogată, frumoasă şi sigură. Pentru întăia oară în viaţă se simţi mai mic lîngă altul şi asta din pricină că judecător era o femeie care tăcea. – „De ce tace?" se gîndea Tudor cu moartea în suflet.

O clipă ochii Magdei fulgerară spre el. I-au îndreptat o rugă? O rază de dragoste? O săgeată de nepăsare?

— Domniţă, zise litvanul, cine este domnul acesta?

— Nu-l cunosc…! răspunse cu glas dulce şi gingaş fata Orheianului.

Şoimaru nu-şi dădea sama că lîngă el stătea poate un logodnic, şi încă unul din cei mai frumoşi şi mai bogaţi logodnici ai Lehiei. El primi ca o lovitură de măciucă în creştet răspunsul fetei, – şi tremurarea ei de pleoape i se păru clipire de fulger în furtună. În sufletul lui se răsfrîngea aceeaşi fulgerare şi începea să bîntuie vijelia. Pipăi mănunchiul paloşului, apoi strînse cu stînga jungherul lui Cantemir. Nu ştia ce face. Credea că stă în loc de-o veşnicie, şi nu trecuse decît o clipă de la răspunsul fetei. – Cînd în faţa lui s-a aşezat ca un nour greu boierul Stroie? De unde a răsărit şi el? – Minski întreba ceva şi-l arăta zîmbind cu bărbia lui adusă înainte. Iar Orheianu, rîzînd larg şi scoţîndu-şi burta în afară, striga cu nedumerire:

— Cu ce împrejurare pe la noi, pan Tudor? L-ai văzut, Magdă, pe dumnealui?…

— Domnița, – se amestecă litvanul, nu cunoaşte pe acest străin.

— Nu-l cunoaşte? a! da! de unde să-l cunoască! strigă Orheianu rotind între cei trei o privire vicleană. Şi chiar dacă l-ar fi văzut undeva, de unde îşi mai poate aduce aminte? Şi nici nu înțeleg la urma urmei ce caută dumnealui aici, – căci eu îl ştiam căpitan în simbria Tomşei!…

După felul cum s-a ridicat de la locul ei Doamna Irimiei la acest cuvînt, – Bîrnovă înțelese că s-a prăbuşit sabia primejdiei asupra răzăşului.

— Atunci e un spion! rosti cu dispreț litvanul, şi trase repede sabia.

Se iscă învălmăşeală, şi Simeon înțeleptul se alătură de uşorul uşii privind cu luare-aminte.

Viorile tăcură. Şoimaru îşi lăsă brațele în jos ca la o trudă mare. După vorbele înfrigurat şoptite ale Doamnei Elisabeta, Vladimir Coribut se întoarse şi strecură o poruncă fulgerătoare unuia dintre copiii de casă. Îndată, după o clipă, pătrunseră slujitorii îmbrăcați în roş ai nobilului, smunciră străinului de la şold paloşul şi-l luară între piepturi. Şoimaru abia avu vreme, c-o mişcare scurtă, să tragă sub chimir, la spate, jungherul. Era o mişcare de care nu-şi mai da socoteală, – căci în inimă i se abătuse disperarea morții.

XX

Visurile lui pan Coribut

În sala de petrecere se făcu o tăcere ciudată. Oaspeții se uitau unii la alții, aşteptînd o lămurire, presimțind ceva grav. Pan Vladimir Coribut se întoarse de către uşă şi dădu cîteva deslușiri Doamnei Elisabeta:

— Spionul va fi pus la oprire şi mîni îl vom cerceta… sfîrşi el.

Atunci unul din cei mai mari boieri moldoveni din suita Doamnei, vornicul Nistor Ureche, om nalt cu ochii vii, cărunt şi bărbos, – se apropie aducînd de braț pe Orheianu.

— Se pare că vom descoperi lesne cheia întîmplării, luminată Doamnă, cuvîntă el, c-o voce groasă, rară şi adîncă. Şi se întoarse şi spre Coribut, cu care era prietin: Pan Vladimir, ascultă şi dumneata! Ştiți ce spune dumnealui jupîn Stroie Orheianu? Din vorba lui m-am lămurit deplin…

Stroie îşi făcu loc, cu trupul lui mare, înclinîndu-şi pletele lucitoare spre Doamna Irimiei.

— Iată despre ce-i vorba, măria ta, grăi el. Într-o împrejurare oarecare, după lupta cu vicleanul Tomşa şi cu păgînii, am văzut pe acel oştean în tovărăşia lui Cantemir…

— Se poate? zise Coribut înălțînd sprîncenele.

— Pre cinstea mea, măria ta, şi domnii mei! adăogi grabnic Orheianu. N-am putut atunci să le arăt mînia şi disprețul meu, căci eram la o strîmtoare, dar i-am cunoscut, ş-a trebuit să-i sufăr, măria ta şi domnii mei, de şi eram dezgustat ş-aş fi vrut mai degrabă să-i văd înălțați în furci!…

Nimeni n-avea vreme să întrebe de amănunțimi pe pan Orheianu. Toți ridicară capetele şi-şi ațintiră ochii asupra vornicului Nistor, căci glasul lui greu răspundea parcă bănuielii tuturor:

— Eu socotesc, vorbi el, că spionul a venit cu rost între noi. Cantemir, după cît ştiți cu toții, a trecut hotarul şi pradă cu nohaii lui. Ce caută aici un oştean în leafă la Tomşa şi legat cu beiul din Bugeac?…

Toți tăcură. Doamna Irimiei avu o înfiorare şi privi spre coconul Alexandru. Ochii ei spuneau limpede teama pentru viața lui. Cei din jur înțeleseră această privire dureroasă. Coribut zise cu tărie:

— Doamnă, îl voi cerceta eu singur…

Iar jupîn Stroie pufni şi privi c-o mîndrie îndreptățită în jur, căci toți trebuiau să înțeleagă că dumnealui era cel care scăpase de aşa grozavă primejdie adunarea. Magda se apropiase şi ea şi îngenunchiase lîngă văduva Irimiei; era acuma rumenită de sîngele care-i zbucnise în față, ochii îi erau însuflețiți şi se strecurau des spre frumosul şi falnicul Minski: parcă el o scăpase teafără dintr-o cumpănă mare. Aşa părea mai frumoasă, şi tînărul litvan simți nebunia în sînge, pentru ochii aceia ca două flori stranii. Numai domnul Zubovski nu se găsea nicăieri. O fericită rînduială a zeilor îl făcuse să se despartă de cum intrase în sală de oaspeții lui din părțile Chievului, pentru care, treaz şi teafăr, nu mai avea admirația şi dragostea ce i le insuflase vinul contimporan cu craiul Sigismund; aproape nimeni nu-l văzuse în tovărăşia lor. Totuşi era prudent să fie cît mai departe de o afacere aşa de gravă şi de neplăcută, care-i arăta cît de înşelătoare sînt fețele şi cît de duşmane şi de trădătoare inimile omeneşti! Prilej de jalnice tînguiri în castelul lui singuratic dintre plopi!

Cînd văzu că slujitorii cu livrele roşe au cuprins pe Tudor şi i-au smuls sabia, înțeleptul Simeon se năpusti pe uşă şi pe scările de piatră. Doi copii de casă coborau şi ei odată cu el, strigînd către cineva pe care-l chema Onesim că stăpînul porunceşte oştenilor de pază să vie să ridice şi să puie în lanțuri pe un spion prins în palat. – „Stroie Orheianu nu m-a zărit, se gîndea boierul; pan Zubovski sînt încredințat că nu va sufla un cuvînt; cată să mă pun la adăpost şi să văd ce-i de făcut…” Prin învălmăşeala care se iscase pe scara largă de piatră, coborî, şi jos dădu cu ochii de Lie şi de Ilun. – Servul lui Cantemir, cu ochii lui mici ca de păcură, înțelese slova care era scrisă pe obrazul lui Simeon Bîrnovă. Lie întrebă şi el bănuitor:

— L-au prins? El e spionul de care a venit zvon de sus?

— Da; tăceți; stați liniştiți la o parte…

Haiducii leşeşti sosiră cu paşi grăbiți sunîndu-şi pintenii şi şpăngile. Iar pe

scări, strîns ţinut ca o fiară primejdioasă, coborî între slujitori căpitanul Tudor. Fruntea lui goală şi fierbinte fu izbită de răcoarea nopţii; armele sunară în juru-i; cătuşele îi prinseră braţele. Atunci, ca printr-un farmec, se desmetici; şi omul aspru care era în el, bătut de atîtea focuri şi primejdii, se deşteptă. Era prins într-o capcană, era la o mare primejdie. Începu să se liniştească, – trebuia să se gîndească fără preget la scăpare! – Deodată înţelese limpede ce s-a întîmplat. Şi gîndul lui izbit şi amorţit, atunci, acolo, lîngă Magda, deodată se răsucea şi sclipea: ah! acuma îi veneau în minte o mulţime de vorbe pe care ar fi trebuit să le rostească, vorbe ascuţite de mîndrie către nobilul litvan, cuvinte amare către fata Orheianului, pentru dragostea lui călcată în picioare… Hm! ar fi putut să-i amintească şi de Vasca vatamanul zdrobit pentru ea, – şi-ar fi putut s-o facă să înţeleagă, rînjindu-i, că pentru dragostea ei are şi el soarta cazacului… Dar ar fi putut-o privi adînc în ochi, şi-n luminile lui ea ar fi văzut desluşit icoana celei mai arzătoare clipe din viaţa lui de oştean, – cînd erau amîndoi, alături, pe iarba poienii, şi susura uşor pădurea în juru-le! Toate le-ar fi putut face, toate-i veneau acuma limpede, ş-atuncea, în faţa ei, rămăsese zdrobit şi neputincios!

Privi lanţurile de la mîni, se uită la chipurile haiducilor leşi, care-l luaseră între şpăngi. Pe lîngă haiduci mai erau şi boiernaşi, slujitori ai lui Coribut, – şi tresări, zărind la lumina unei facle cum umblă cu linişte între aceştia Ilun, tatarul lui Cantemir. Atunci îşi înăbuşi cu desăvîrşire turbarea şi gîndurile, şi mintea-i rămase limpede şi atentă; căci pentru un om ca el acuma viaţa avea un preţ nemărginit; împrejurarea voia să i-o scurteze, el deci trebuia să lupte cu îndîrjire, să iasă deasupra!

În palat petrecerea nu se prelungi mult: Doamna Elisabeta era neliniştită, şi şleahticii auziseră un nume care începea să fie groaznic şi aveau vedenia ticăloşiilor şi prădăciunilor tătărăşti.

— Domnilor, zicea pan Vladimir Coribut, întîmplarea din această sară, de şi a fost foarte displăcută, a fost binevenită: căci ea ne-a amintit că avem o datorie de împlinit faţă de patria noastră. Fierul şi focul nohailor au intrat în pămînturile de la margine. Nenorocirea se poate întinde. Vă rog să aveţi în vedere, înainte de toate, interesul demnităţii noastre şi neştirbirea vechii şi glorioasei noastre Polonii!… De mîni să adunăm oşti şi să zdrobim pe duşman!…

Nobilii, uşor de aprins, se strînseră în juru-i cu ochii licăritori şi jurară pieirea nohailor; cu mîna pe străjile săbiilor, făgăduiră ridicarea lor ş-a căzăcimii. Iar Coribut, care a fost totdeauna legat cu Movileştii şi era şi cuscru Doamnei, – se apropie mişcat de scaunul Elisabetei ş-o mîngîie c-un cuvînt cavaleresc:

— Înaintea domniei tale se vor pune piepturile nobililor Poloniei!…

— Mulţămesc, pan Vladimir, răspunse văduva aţintindu-l cu privirea-i ageră. Totdeauna am găsit scăpare şi scut în Republică. Totdeauna în acest pămînt, care pot zice că e patria mea ş-a copiilor mei, – am găsit ajutor de braţe tari pentru dobîndirea drepturilor asupra Moldovei!

Coribut tăcu şi se înclină. Elisabeta totdeauna găsea un sprijin în numeroasa ei înrudire leşască, – însă Craiul voia pace cu Padişahul, şi nu se cădea ca un sfetnic, faţă de toată lumea, să facă un legămînt prea vădit. Totuşi isteaţa văduvă a lui Movilă aceasta voia. La închinarea mută a lui Coribut, îşi strînse buza de sus între dinţi, zîmbi cu graţie, privind în juru-i, şi se ridică de la locul ei.

După ce Doamna, domniţele şi coconul se retraseră, adunarea se sparse, nu fără multă vorbă şi făgăduieli războinice. Elisabeta trimise căpitanului gardei franţuzeşti pe care o avea în leafă cuvînt de plecare la Liov a doua zi în zori. Iar Vladimir Coribut, gînditor, în odaia lui, pe cînd se lăsa alene dezbrăcat de servi, îşi aminti că are de îndeplinit o cercetare.

— Voi supune la caznă pe spion mîni dimineaţă, murmură el. Iar mîni, ziua toată, am destulă vreme să-l spînzur!

Era trudit şi oftă greu, mulţămit că putuse să-şi amintească şi de asta între încurcatele lui treburi şi izbutise a lua o hotărîre. Se lăsă îmbrăcat în halat, îşi lăsă capul pleşuv să fie învălit în scufă şi se întinse c-un gemăt de mulţămire în patu-i cu polog. În lumina celor două lumînări de ceară care ardeau pe măsuţa de lîngă căpătîi, – deschise, cum îi era obiceiul totdeauna înaintea somnului, una din cărţile latineşti, cu scoarţe tari, care nu-l părăseau niciodată; căci nobilul era om cărturar, spirit rafinat şi prietin cu învăţaţii de la şcolile cele mari din scaunul crăiei leşeşti.

Cetea pentru a nu ştiu cîtea oară arzătoarele satire ale lui Decimus-Iulius Iuvenalis. Zîmbea înălţînd sprîncenele, cuprins de un fel de bucurie lăuntrică, văzînd cum descopere în stihurile bătrînului poet asemănări cu începuturile de putreziciune a Republicii. Nobilime crudă şi coruptă, cugeta el, iată-te descrisă de stilul lui Iuvenal, – iată, te văd în senatorii lui, în acei *patres-conscripti* burtoşi şi beţivani, care, în loc de interesele dureroase ale patriei, dezbat cu gravitate asupra celui mai bun şi mai gustos sos al unui peşte de mare! Puţini sînt astăzi bărbaţii care se pot mîndri că-şi închină viaţa toată binelui public… Şi zîmbind, pan Vladimir Coribut uita micile lui scăderi, înălţîndu-se pe aripa fulgerătoare a poetului roman.

Era tîrziu tare după miezul nopţii, şi luminările de ceară verzie de Veneţia se topiseră pînă la jumătate. Şleahticul scăpase cartea pe învălitoarea uşoară de păr de cămilă, – şi intra în plăcerile celui dintîi somn, cînd, în curtea palatului, izbucni o larmă năprasnică şi sunară arme. Bătrînul lui serv mazur intră somnoros şi poticnindu-se la prag. Îşi freca ochii şi bîlbîia.

— Ce este? strigă Coribut ridicîndu-se în aşternut. Cum de nu pot ceti în linişte?

— Înălţime! răcni servul cu braţele întinse. Vin tatarii!

Ce se-ntîmplase? Nobilul şleahtic sări desculţ şi gol din aşternutul său şi zvîrli într-un colţ satirele lui Iuvenal.

Cum au îndrăznit necredincioşii să s-avînte aşa de departe? Cum de n-a sosit

nici o ştire mai din vreme? Nu s-a văzut mai întăi lumina incendiilor din satele cazacilor ş-a prostimii? Nobilii şi oştenii din Ianev n-au sărit ca să apere pe Domnul lor şi onoarea Lehiei?

— Au pus păgînii foc tîrgului? urlă el către servul mazur.

— Nu ştiu, înălţime; aşa am auzit strigînd jos şi pe uliţi că vin nohaii…

Servul nu era prea înfricoşat, însă era fără straie pe el şi zbîrlit.

— Cum de îndrăzneşti să te înfăţişezi astfel înaintea mea, păcătosule? strigă cu glas mare, deodată mîniat, nobilul. Piei dinainte-mi, spurcatule; du-te şi vezi ce este! Nu vine nimeni să-mi deie o ştire adevărată?…

Mazurul se poticni îndărăt şi dispăru în întunecime, iar şleahticul văzu că şi el era într-o stare foarte apropiată de aceea a moşului Adam, căci îi căzuse scufa şi i se desfăcuse halatul. Se gîndea să se îmbrace repede, căuta o armă, voia în orice caz să fie găsit c-o înfăţişare ceva mai războinică. Aştepta necontenit să intre cineva pe uşă, căci larma de jos nu mai contenea. Dar nu venea nimeni şi zvonul încet-încet se potoli.

Atunci, mîniat, magnatul sună clopotul de argint, ceru straiele, porunci să se scoale toată lumea şi ieşi îmbrăcat să vadă, cu ochii lui, cărei prostii, cărei fapte necugetate se datora neliniştea nopţii lui. Servii îl gătiră; – îl simţeau mînios şi umblau în juru-i cu o îngrijorată repeziciune.

Dar de mînia lui şi de răcnetele şi de bătăile lui din picior, şi de pedepsele cu biciul pe care le orîndui gardienilor şi străjilor, – cei cinci fugari care grăbeau spre Nistru pe cai hodiniţi, prin lumina zorilor, nu puteau avea ştire. Ei numai îşi închipuiau că după larmă şi cercetări de ceasuri, – măria sa îşi va revărsa tot puhoiul mîniei; şi, cînd va afla care a fost adevărata noimă a zvonului despre năvălirea nohailor, va fi prea tîrziu ca să repeadă gonaşi. De altminteri goana unor călăreţi puţini şi singuratici spre ţinuturile Podoliei, bîntuite de oştenii lui Cantemir, trebuia să fie cu îndoială, cu încetineală şi cu oprire.

Tudor Şoimaru călărea alături de Bîrnovă, încruntat, însufleţit numai de scăparea rîvnită. Turbarea mîniei, durerea inimii rănite, toate le călca deocamdată în picioare cu fugarul. Dezamăgirea în adevăr fusese crîncenă, dar viaţa avea preţ cel puţin pentru clipa cea grozavă şi viitoare cînd va ţinea-o pe copila aceea cu ochi înşelători sub fulgerul privirilor lui. – „În viaţă mai putem avea întîlniri!" cugeta răzăşul şi aţintea răsăritul înflăcărat al soarelui cu priviri învierşunate.

Bîrnovă zîmbea şi era fericit de întorsătura lucrurilor, după aşa grabnice peripeţii. Zîmbetul lui mai ales era îndreptat spre Ilun Tatarul, care umbla liniştit şi fără gînduri pe harmasarul lui de Bugeac. Ilun intrase cu slujitorii care duceau la închisoare pe Şoimaru; Ilun observase gangurile şi locul. Iar el, Bîrnovă, cu Lie şi cu Ispas, iscaseră larma cea cumplită pe uliţile tîrgului, în puterea nopţii, vestind urgia tătărască. În învălmăşeala furtunoasă a oştenilor de la palat, Ilun îşi găsi drumul prin întunecime, ca mîţa; – şi cu Ilun şi cu jungherul de la Cantemir, căpitanul Şoimaru uşor îşi putu croi o cale grăbită pînă în dosul zidurilor unde

aşteptau caii. Bîrnovă nici nu mai întrebă dacă fuseseră lovituri şi cursese sînge. Jungherul crunt şi ochii răi ai răzăşului spuneau ceva, – dar picăturile de păcură ale tatarului erau tainice ca totdeauna.

XXI

Cînd se întoarce puiul la cuib

Cantemir îşi ţinu hoarda la tomnatic, pe marginile Lehiei, pînă ce dădură cele dintîi îngheţuri ale iernii. Bîrnovă şi Tudor Şoimaru se despărţiră cu mult mai devreme de el; pe cel dintăi îl chema Vodă Tomşa la Iaşi, ridicîndu-l în boierie, iar răzăşul se trase la cuibul de pe Răut, ca un vultur rănit.

Toate ale vieţii lui, tinereţa zburdalnică pe tărîmurile Apusului, bătăliile şi faima ostăşiei, şi furtunoasa lui dragoste, toate fuseseră pulberi la vînt: cu nimica nu rămînea! Deci îşi plecă întunecos fruntea pe umărul bătrînului Mihu şi-i zise, intrînd în săraca lui gospodărie:

— Uncheşule Mihu, curînd vom merge la Domnie pentru dreptatea noastră. Pînă atunci am venit să mă odihnesc de rănile şi durerile mele!

Bătrînul îl sărută pe frunte şi nu-l întrebă deocamdată nimic. Îl lăsă trei zile, îl lăsă o săptămînă în chilia lui, ca-ntr-un întuneric, după aceea îl apucă de mînă şi-l trase afară, în livada din coasta casei.

— Băiete, îi zise, aşezîndu-l alături de el pe un scaun de stejar. Ieşi la lumină şi priveşte soarele cu lucire de toamnă… Eu cunosc oamenii. Tu ai avut copile, un năcaz de dragoste…

Şoimaru nu răspunse nimic.

— În adevăr, porni iar bătrînul, tu ai fost un pribeag şi neamurile nu le-ai cunoscut. Noi ţi-am fost şi-ţi sîntem poate încă străini. Dar cît ai petrecut tînăr, ai fost ca mînzul cel sălbatic şi neştiutor. Acuma, la cele dintăi dureri, trebuie să simţeşti şi tu că omul nu poate trăi singuratic pe pămînt.

— Vă am pe dumneavoastră… rosti cu greutate Şoimaru.

— Tu vorbeşti din vîrful buzelor, nu din inimă, îi răspunse Mihu zîmbind; dar aşa este! Ş-un fir de iarbă îşi are rădăcina lui. Tu nici nu bănuieşti cîte legături ai în pămîntul acesta pe care-l calci. Noi avem sub brazdă, în ţărîna neagră, mai mulţi Şoimăreşti decît cei care trăiesc astăzi. Bunii şi străbunii noştri toţi sînt dedesubt, – şi dacă ai venit la pămîntul tău, să ştii că mîna cea fără greş a lui Dumnezeu te-a îndreptat!…

Căpitanul Tudor ridică ochii şi văzu într-o pînză de lacrimi privirile aspre ale moşneagului.

— Ce braţ de criţă şi ce suflet neîntinat ai tu, copilule! Eu te-am înţeles dintr-o privire, cînd te-ai arătat între noi întăia oară. Dar tot atunci am înţeles că încă nu eşti al nostru. O furtună te sufla pe alte căi. Dar eu ştiam c-ai să te întorci!

Bătrînul Mihu oftă şi-i apucă mîna dreaptă între palmele lui.

— Singuratic şi mîhnit, urmă el, să ştii că am trăit eu pe lume! Eu nu m-am însoţit cu nimeni şi copii n-am avut. De-aceea Dumnezeu te-a trimes la mine, ca să fii braţul meu! Îţi aduci tu aminte din pruncie de codrii noştri, şi de apele noastre, şi de turmele pe nesfîrşite imaşuri?…

— Îmi aduc aminte… răspunse încet Şoimaru.

— Toate au fost cîştigate cu sînge vitejesc de Şoimaru cel bătrîn şi de cei patru feciori ai lui, acu două sute şi mai bine de ani, în domnia lui Alexandru-Vodă cel Bun! Noi avem uric de la el, cu pecete domnească, ş-avem întărituri de la Ştefan cel Bătrîn şi de la Vodă Rareş, de cînd stăpîneam şi peste tatarii din Bugeac… Tu nu te-ai gîndit niciodată la toţi cîţi au trăit înaintea noastră?… Nu te-ai gîndit. Erai un copil, şi erai un străin…

— Aş mai vrea să văd mormîntul tatei… răspunse Tudor of tind.

Deodată îşi simţi şi el glasul mişcat ca al uncheşului Mihu. Şi un timp tăcură amîndoi, fără să se privească, cu ochii aţintiţi în lumina de toamnă. Se cernea o linişte dulce din cer, printre frunzişurile merilor, şi albinele bîzîiau moale în prisaca de-aproape. Fluiera în guşă o mierlă, într-un nuc cu frunză arsă de brumărel. Şi se vedeau departe cîmpii în ceaţă; şi-n altă parte păduri pe coastele cărora parcă alergaseră suflări înflăcărate. Satul, cu casele răzăşilor curate şi albe, se revărsa pe coastă în livezi. Într-un ochi de verdeaţă sclipea crucea bisericii: acolo, subt ea, era şi ţintirimul, cu mormîntul părintesc!

În sufletul oşteanului pătrundea pe furiş un simţimînt necunoscut. Deodată îi apăru în amintire icoana unui bărbat trist, cu faţa prelungă, – acela era tatăl lui; şi văzu şi ochii albaştri şi duioşi ai mamei care l-a strîns la sîn şi l-a legănat şi i-a murmurat cîntarea moale a leagănului. Fusese departe şi se trezea în pămîntul prunciei, fusese străin ş-acuma deodată privea cu ochii îmblînziţi la uncheşul Mihu, pe care-l cunoştea.

Şi c-un glas care lui Tudor i se părea că-i intră în inimă, bătrînul răzăş din neamul Şoimarului începu a pomeni de bătrîni, fiecare unde a sălăşluit, şi de feciorii bătrînilor, care lui i-au fost strămoşi, – şi de toţi cei vechi care dorm sub cruci în ţintirim. Şi de pămînturi vorbea, cărora el tot „bătrîni" le spunea – şi le împărţea şi le arăta pe fiecare, întinzînd mîna în toate părţile zării; şi înşira nume de oameni din neamul lor. Pe urmă tăcu şi privi cu luare-aminte spre nepot.

Tudor oftă iar. Soarele de toamnă era prietinos şi mîngîietor. – Şi dintrodată, fără să-şi dea samă cum, simţi nevoia să-şi descarce sufletul către bătrînul Mihu. Şi-i spuse simplu, în puţine cuvinte, cum a avut o dragoste care i-a rănit inima, şi dragostea aceea întîmplarea şi Dumnezeu au voit să fie chiar fata Orheianului.

— Dar m-a călcat şi m-a umilit, uncheşule… grăi el cu glas greu.

Bătrînul îl privi şi clătină din cap. Îl întrebă cînd a cunoscut pe fată, şi cînd s-a întors de către ea. Apoi stătu tăcut vreme multă, cugetînd. Iar cînd soarele era aproape de zare şi toaca începu a bate în turnul bisericii, se sculă şi zise lui Tudor:

— Scoală, copilule, să mergem la biserică… Astăzi avem slujbă pentru sufletele morților…

Tudor se sculă în picioare, îşi strînse chimirul şi-şi trase dinainte jungherul argintat. Privi în juru-i; îşi coborî ochii spre uncheşul pitic de lîngă el. Moşneagul tăcea, cu ochii lui pătrunzători şi cu barba-i tuşinată: părea că ascultă cîntarea gravă a clopotului din turn, care se revărsa tremurînd în întinderi.

— Cînd eram noi stăpîni pe toate pămînturile noastre, grăi el rar, – apoi clopotul acesta nu se auzea de la hotarele moşiei… Haide să mergem!…

Ieşiră în drum şi apucară spre biserică. Răzăşii ceilalți avuseseră cuvînt de la Mihu, căci se întorseseră mai devreme de la treburi şi acuma ieşeau şi ei la rugăciune. Lăsară pe Tudor să treacă înainte; tăceau; şi cînd conteni clopotul, rămaseră sunînd pe drum numai ciubotele lor de piele roşă, cu turetcile răsfrînte.

— Ei pe tine te-au aşteptat ca pe Domnul Hristos! îi şopti Mihu, ridicînd ochi sclipitori. Şi Tudor simți suindu-i-se în creştet un fior de semeție.

XXII

Umbra Ionaşcului

În toamna aceea, moşul şi nepotul au străbătut toate hotarele răzăşiei de odinioară. Tudor pe calul lui de oaste, Mihu pe-un mărunțel roib prins din ceair, cu Lie după ei, umblau în trap moale pe cărări, printre imaşuri şi fînațe şi pe margini de păduri. Se scuturau frunzele în vîntul toamnei, şi semincerii cei bătrîni de sute de ani oftau aspru şi se pregăteau pentru o nouă iarnă. Bătrînul arăta oşteanului în ce locuri sînt semnele de hotar şi-n ce copaci vechi au fost bătuți odinioară bourii. Brumele scînteiau sub pîcla cîmpiilor; şi Tudor sta privind în largul cuprins al moşiei părinteşti şi-n trecut…

Peste sufletul lui greu izbit şi sîngerat se aşeza o linişte ş-o hotărîre. Dragostea lui îi părea o rătăcire, – şi hotărîrea era să clădească iar casa risipită şi să ridice din paragină livada lui Ionaşcu. Fără să-şi deie samă, veşnicile tînguiri ale răzăşilor, pentru încălcarea şi hrăpirile Orheianului, îi sfredeliseră urechile şi inima: durerea tuturora începea să fie şi durerea lui.

În cea dintăi zi de ninsoare, în postul Crăciunului, Mihu îi desfăşură înainte şi uricele îngălbenite, – scrise de mîni de mult putrezite, şi înflorite cu pecețile voievozilor celor mari ai Moldovei. Stătură mult de vorbă şi alcătuiră jaloba către Domnie; – după aceea, bătrînul, într-o lumină fumurie, răspunse cu întreaga lui durere la o întrebare a oşteanului:

— Vrei, copilule, zicea el c-un glas scăzut, – să-ți istorisesc cum a pierit părintele tău pentru dreptul nostru? Ascultă. — Tu n-ai suferit sub domnia lui Vodă Aron căci erai un prunc neştiutor, dar află că atunci cu toții, în toată țara, am petrecut crunt năcaz.

Nu ştiu ce va fi avut Domnul. Poate haznaua lui era săpată pînă-n adincimile Tartorului şi nu se mai putea umple; ori poate el era ca lupul cel nemilostiv, care voia să ieie şapte piei de pe-o biată oaie. Ştiu că birurile s-au îngreuiat deodată, şi vatamanul nostru, cînd ne-a scos la cislă, a pus toiagul deoparte ş-a spus aşa: „Fraţii mei! eu nu pot jăcui norodul!…”

Atunci era vremea cînd Vodă Aron a poruncit să ieie de tot omul cîte un bou; şi dacă n-avea un sărac bou, dădea unul chiabur pentru el. Atunci a fost crîşcarea, căci s-au revărsat ca lăcustele asupra ţării ilicarii, birarii, dăbilarii şi podvodarii. Atunci au ieşit în ţară oamenii răi care tăiau gospodarului punga de la brîu, care ridicau în căngi şi-n furci pe săriman! Vai nouă!…

Bătrînul oftă greu şi privi neguros spre oştean.

— Ştii de ce s-a iscat pricină între noi şi Orheianu? urmă el cu glas înăbuşit. Căci tabunul nostru de cai a fost găsit într-o bună dimineaţă păscînd lîngă curtea Orheianului. Toţi haidăii lui s-au ridicat cu ciomegele, au bătut caii şi i-au închis în ocoale, – iar boierul a scris carte la staroste, la vornic şi la Domnie.

S-au iscat mărturii precum că noi de ani de zile împingem vitele noastre la păşune pe hotarul Murgenilor. Au şi jurat oameni, – care pe urmă au pierit, după fapta şi jurămîntul lor! Toţi erau slugi ale Orheianului, venetici de prin pustietăţile de peste Nistru. — Şi s-a făcut o dreaptă judecată, fătul meu, – ca să plătim noi răzăşii gloabă ca pentru moarte de om o jumătate întreagă din moşia noastră! Aceasta a fost dreptatea lui Aron-Vodă, pentru care l-au blăstămat neamurile să nu putrezească şi veşnic să-i roadă inima viermii cei neadormiţi!

Ionaşcu era oştean, ca şi tine. Îşi începuse anii subt Ion-Vodă cel Cumplit şi-i sîngeraseră multe răni la Roşcani! Atunci, în nemila acelei vremi, s-a ridicat el, şi-a desprins sabia din cui şi s-a încins cu ea. Ne-a chemat pe tot neamul la biserică ş-a cuvîntat astfel: „Fraţilor dragi! (ia aminte, copilule, s-auzi ce-a spus părintele tău!) fraţilor dragi! noi am fost totdeauna oşteni de margine, şi ne-am bătut cu toate neamurile pămîntului. Noi ogoarele noastre le-am dobîndit cu braţul nostru, şi le-am îngrăşat cu sînge. Cum vine un om al Domniei, care-i boier de ieri – şi ne hrăpeşte drepturile noastre, nouă care stăm aici de la descălecătoarea voievozilor celor de demult?” Aşa fel a grăit! Ş-a mai spus: „Fraţilor! mai bine să ne-acopere ţărna mormîntului, decît să ne plecăm!…”

Atuncea au jurat toţi în biserică pe sfînta evanghelie, ş-au bătut mătănii înaintea lui Dumnezeu. Şi mai întăi am mers la Vodă ş-am cerut dreptate. Iar Vodă a spus că atunci cînd vine înaintea lui o pricină între un răzăş ş-un boier de mîna întăia, dreptatea nu poate să fie decît de partea boierului! Ai auzit? Aşa ne-a răspuns Vodă! Atunci ne-am ridicat în primăvară cu plugurile ş-am tras o brazdă pe unde era hotarul nostru cel vechi…

Au venit călăraşi de la Bîrlad. Noi am prins caii, ş-am încins săbiile. Şi s-au sculat cu noi multe sate către Soroca, pentru jacurile şi ticăloşiile dăbilarilor…

Atunci Vodă singur a venit să facă rînduială: Măria sa Vodă Aron… Şi-a pus

coiful cu bold ş-a încălicat pe-un cal cu frîu bătut cu argint, ş-a repezit asupra noastră darabani şi călărime. Ne-am tăiat în săbii, ne-am împuns cu sulițile; ne-au răzbit!

A trebuit să ne plecăm la mila lui, – şi el ne-a chemat la dreptate domnească.

S-a aşezat în scaun în curte la Murgeni ş-a adus înainte-i pe oamenii noştri cei mai bătrîni.

A zis scurt: „Să le taie capetele!" Şi oştenii, cu săbiile, le-au retezat capetele.

După aceea Orheianu a strigat:

— Doamne, fă-mi şi mie dreptate!

— Ce dreptate, jupîne Stroie?

— Dreptate pentru năcazurile mele, pentru risipa averii, pentru încălcări, pentru toate valurile care le-am suferit cu aceşti nemernici răzăşi!

— Drept este, răspunse Domnul. Mai întăi se cuvine să ți se întoarcă hotarul pe care ți l-am dat noi…

— Măria ta! acela-i pămîntul nostru drept! a strigat atunci cu îndrăzneală şi îndîrjire Ionaşcu.

— Aşa? grăi Vodă cu bunătate. Cine eşti tu? Apropie-te?

— Acesta-i căpitenia, măria ta! a strigat Orheianu. Şi tatăl tău s-a apropiat.

— Bine, zice Vodă cu linişte. Cum te chiamă? Ionaşcu? Foarte bine! Află, Ionaşcule, că pentru năcazurile lui, pentru risipa averii, pentru încălcări şi pentru toate valurile care a avut a le suferi din pricina voastră, i se cuvine lui jupîn Stroie, pe lîngă ce i-am dat noi odată, încă o jumătate din ce v-a rămas vouă!

— Mărite Doamne! a strigat atunci cu tărie Ionaşcu: pentru această dreptate, Dumnezeu din cer îți va plăti!…

Stroie s-a repezit spre el:

— Mişelule! i-a răcnit; cum cutezi a vorbi cu Domnul tău?

— Foarte adevărat, a zis Domnul; pentru cutezarea lui, bate-l cu buzduganul…

Ş-atuncea i-a repezit Aron lui Stroie buzduganul persienesc în chip de diavol cu coarne ascuțite. Orheianu din zbor l-a prins de coadă, şi a împuns cu el în piept pe tatăl tău; apoi l-a trăsnit în frunte de trei ori de l-a însîngerat, şi iar l-a împuns cu coarnele ascuțite în luminile ochilor, şi iar l-a bătut cu măciuca în moalele capului!

Aşa a căzut părintele tău, copilule, pentru dreptate…

Bătrînul Mihu suspină amar şi tăcu.

Tudor Şoimaru, care zăcea într-un fel de neclintire, zvîcni dintrodată din locul lui, cu privirile înfrigurate şi galben la obraz. Prinse de braț pe moşneag, îl strînse, şi grăi c-o tulburare pe care nu şi-o mai putea stăpîni:

— Uncheşule Mihu, iartă-mă!…

Bătrînul îi mîngîia fruntea muiată de sudoare; nu-i răspunse, căci era de prisos. Copilul fusese deplin întors cu fața către adevăr: aceasta o simțea răzăşul.

Iar oşteanul, de şi ar fi voit să-şi mai reverse în cuvinte simţirea aprigă, care-i bîntuia sufletul cu aripi zimţuite, sta fără putere de vorbă. Sta încremenit, i se aţintiră ochii, şi-n umbra chiliei strimte, i se arătă ieşind ca dintr-un mormînt răzăşul care-i era tată, sîngerat la frunte şi cu ochii închişi. Era o umbră: plutea nedesluşită, cu mînile încrucişate pe piept ca un Hristos. – Şoimaru gemu ca de suferinţă la vedenia aceasta, îşi scutură capul, îşi trecu mîna pe frunte şi pe ochi, – şi şi-o trase în jos muiată de lacrimi, ca de un sînge al mortului…

XXIII

Hîrţoagele cele vechi

Şoimaru se înfăţişă cu bătrînul Mihu la Domnie cu trei săptămîni înainte de sărbătorile de iarnă ale anului 1613. Acolo ridicară plîngerea şi înmînară lui Tomşa jaloba răzăşimii. Apoi, după ce din bunătatea Domnului se hotărî soroc apropiat, uncheşul şi feciorul se întoarseră la Şoimăreşti cu mare nădejde, pentru a întruchipa credinţile şi mărturiile de trebuinţă. – Cu bătrînii şi cu preotul Ştefan, ţinură în biserică sfat, făcură cislă şi strînseră banii pentru cheltuieli.

Cu trei zile înainte de praznicul celor trei mari ierarhi, sfîrşit de ianuarie, – Mihu, preotul şi Tudor vîrîră zloţii tătărăşti în chimiruri, îşi făcură cruce, se suiră în sănii şi porniră spre scaun, din mijlocul tuturor neamurilor adunate în preajma bisericii.

— Să vă întoarceţi sănătoşi şi cu veste bună! le strigau cei mai bătrîni.

Era o vreme lină, nu prea aspră, ş-un omăt de iarnă fără viscole. Cerul era senin şi codrii plini de promoroacă. Slujitorii aşezară bine sănetele încărcate şi dădură drumul celor trei săniuţe uşoare, cu cai iuţi, pe calea lucie. Învălit în cojocu-i de oaie, Tudor îşi făcea socoteală dacă şi-a luat toate îndreptările în taşca de piele, şi cugeta ce vorbe alese să rostească în faţa măritului divan: căci pricina era mare şi cuprindea averea tuturor Şoimăreştilor de faţă şi celor ce aveau să vie: erau mulţi şi astăzi şi aveau să fie cu mult mai mulţi în viitor: era vorba de o încălcare de şase mii de fălci. – Clopotele de aramă ale cailor sunau cu putere, pe o întindere nemărginită şi albă, care părea pustie ca o ţară din visuri.

După sfaturi la conace, îndoieli şi nădejdi întru dreptate, oamenii Şoimăreştilor ajunseră la Iaşi chiar în ziua de sărbătoare şi se înfăţişară în ceasul al treilea al dimineţii, la curte.

Tudor găsi numaidecît pe Bîrnovă, care era în mare cinste la Tomşa, şi, după ce se îmbrăţişară, îi aminti în scurt pentru ce a venit.

— Aţi căzut bine… zise Bîrnovă celor trei răzăşi, căci Vodă azi e în toane bune! Acum ascultă slujba la biserica Sfîntul-Neculai!

Şi poftindu-i în camera lui din Curte, le puse dinainte o gustare uşoară, ca de dimineaţă, şi începu a povesti lui Tudor ce întîmplări au mai avut loc în scaunul

Iaşului şi ce schimbări s-au mai făcut.

— Uită-te pe ferestruică, îl îndemnă el, ai să vezi oşteni proaspeţi.

Într-adevăr, în ograda împresurată de ziduri a palatului sur, pe sub bolţi, umblau oşteni noi, cu straie strîmte cu ceaprazuri şi căciuliţi cu pene.

— De aceea mă vezi şi pe mine aici… urmă Simeon. Aceştia sînt siimeni ungureni şi Vodă mi-a încredinţat mie toată rînduiala lor. Le-a dat şi lor odăi lîngă spătărie, şi, precum vezi, straie foarte mîndre…

Popa Ştefan şi Mihu ascultau cu luare-aminte.

— Vra să zică, întrebă răzăşul cel bătrîn, Vodă Tomşa se găteşte de domnie lungă!

— Dă! răspunse cu obişnuita-i filosofie înţeleptul Bîrnovă; parcă cine poate şti întîmplările ceasului ce vine? Domnia lui Vodă Ştefan e-n mîna lui Ahmet sultanul.

— Va da Dumnezeu şi va sta… cuvîntă preotul; căci după cît se zvoneşte în ţară, e om cu priinţă pentru norod…

— Da, aşa este… întîmpină Simeon, însă e crunt, părinte; şi dintr-un cuvînt varsă sînge… De multe ori şi la ospeţe răpune capete boiereşti. Asta nu-i bine.

— Aşa-i voia lui Dumnezeu… îngînă preotul clătinîndu-şi barba mare, albă.

— Aşa s-aude c-a fost şi Lăpuşneanul… rosti Mihu bătrînul îndesat. Aşa a fost şi Ion-Vodă. S-au pus cu paloşul asupra boierimii!…

În curînd s-auzi afară zvoana alaiului domnesc. Răzăşii ieşiră cu Bîrnovă, şi grăbiră întru întîmpinare.

Pe poarta deschisă intră Vodă, între boieri, falnic. Blana-i scumpă se revărsa pe crupa calului; gugiumanul de sobol cu trei pene de struţ scînteia în soarele de iarnă. Cu mîna înmănuşată galben ţinea frîu de matasă albastră, cu lanţ şi zăbale de argint. – Siimenii şi darabanii, înşiraţi înaintea bolţilor, stăteau drepţi ca nişte stane de piatră. Domnul îi privi cu mulţămire. Apoi, între boieri, zări pe Bîrnovă şi înţelese că are a-i spune ceva.

— Ce este, jupîn Simeoane? îl întrebă vesel.

— Măria ta, zise boierul; a venit căpitanul Tudor cu doi răzăşi din neamul lui şi se pleacă la mila şi îndurarea măriei tale, rugîndu-se de ascultare.

— Unde-s? strigă Tomşa, şi repezindu-şi ochiul cel scînteietor în laturi, zări pe Şoimaru. Acolo eşti, căpitane Tudore? grăi el. Apropiaţi-vă!…

Răzăşii se apropiară.

— Acesta-i uncheşul meu Mihu, măria ta; ş-acesta-i părintele Ştefan… grăi Tudor. Şi pe rînd, alăturîndu-se de scară, sărutară mîna Domnului. Măria ta, urmă cu îndrăzneală oşteanul, ne-am înfăţişat, căci măria ta ai hotărît pe azi socorul!

— Bine. Noi n-am uitat, căpitane Tudore, vrednicia ta, şi am credinţă că la nevoie vei şti să-ţi pui pieptul iar…

— Cu toate neamurile mele, măria ta!… rosti cu însufleţire Şoimaru.

— Noi am mai ridicat steaguri pentru domnii noştri, întări, cu glasu-i aspru,

Mihu.

— Mazilii şi neamurile la domnia mea sînt în cinste… le zise Tomşa, zîmbind. Te poftesc, căpitane Tudore, la masa mea, cu soţii. Şi să poftească şi toţi cinstiţii boieri care i-am însemnat în izvod…

Boierii din juru-i descălecară. Doi paici ţineau de frîu calul Domnului, şi armaşul Nicoriţă se înfăţişă la scară.

— Pricina voastră merge bine… îi şopti lui Tudor la ureche Simeon Bîrnovă.

Şi trecînd pe sub gang intrară în odăile palatului. Tomşa avea Doamnă şi era om cu gusturi. Toată toamna intraseră la el, cu lucruri scumpe şi alese, negustori raguzani, greci din Levant, nemţi de la Liov şi Cracovia, saşi din Bistriţa şi Sibiu. – Ş-acuma răzăşii treceau prin odăi frumos împodobite cu divanuri, măsuţe încrustate, covoare persieneşti şi oglinzi de Veneţia.

Sufrageria cea mare n-avea podoabe. Avea numai icoane la răsărit. O masă lungă de stejar acoperită c-o faţă albă de pînze încheiate cu horbote se ridica în mijloc, şi-n juru-i erau rînduite scaune cu spătare. În capătul de apus sta jilţul Domnului, mai larg, mai bogat şi dăltuit cu înfloriturі.

Cînd se umplu încăperea, intră şi părintele mitropolit cu Vodă. Tomşa se încredinţă dintr-o privire că răzăşii lui sînt de faţă, apoi porunci să se aducă la masă. Boierii, de la logofăt, vornic şi hatman, fiecare după rang, se aşezară în dreapta şi-n stînga domnitorului, – iar mitropolitul, ridicîndu-se, se închină la icoane şi blagoslovi pînea albă şi cele dintîi gustări reci de pe masă. – După rînduială, spătarul, care era Irimia Suceveanu, se aşeză lîngă Vodă, cu sabia domnească atîrnată de gît; şi armaşul Nicoriţă, la o poruncă, ceru mîncările calde, – şi medelnicerul se şi înfăţişă cu tigăile acoperite cu capace…

Era în cîşlegi, deci era vreme de petrecere. Şi pentru că Domnul avea gust să se veselească în ziua aceea, un taraf de lăutari începu a cînta cu alăute, cobze şi naiuri. Cînd stătură ei, înălţară glas psalţii de la Sfîntul-Nicolae cel domnesc.

Bătrînul Mihu nu spunea nici un cuvînt. Plivea numai această masă bogată pe care el în viaţa lui încă n-o văzuse, era peste samă de uimit, însă se stăpînea şi stătea ţapăn şi semeţ la locul lui.

Vodă întinse pocalul şi armaşul turnă vin. Cînd stăpînitorul duse băutura la gură, – trăsni năprasnic o puşcă în ograda Curţii, de se cutremurară zidurile. Siimenii şi darabanii hăuliră şi urară sub ferestre. Boierii se sculară şi rostiră cu umilinţă: – Să-ţi fie de bine, măria ta!… – Apoi începură a bea vin cu toţii.

„De aceea-i puţină dreptate în lume… se gîndea răzăşul cel bătrîn; că cei mari o mînîncă ş-o beau cu vinurile… Şi prostimea rabdă şi însetează…”

Mesele lui Tomşa nu erau lungi. Domnul nou nu era nici mare mîncău, nici beţiv. Se mulţămea c-o plachie de păsat şi c-o bucată de berbece fript, şi bea vin o singură cupă. Se sculară după un ceas de vreme, se închinară, şi Vodă se trase în odaia lui la puţintică hodină.

— Ei, ce zici, uncheşule Mihu? întrebă Tudor. Te bucuri c-ai ospătat la o

masă domnească?

— Nu prea, băiete, căci am rămas flămînd… răspunse răzăşul. Acuma aştept pe Vodă la divan; poate dreptatea lui m-a sătura.

— Vodă-i om ager… le zise Bîrnovă. Dreptate vă va da, şi pentru că o aveţi, şi pentru că Orheianu e fugar, şi pentru că vrea să aibă la apa Răutului un steag de călăreţi credincioşi.

— Ai lui vom fi, rosti bătrînul; numai să ne aline amărăciunea!

— Va fi lesne, căci eu văd că-i de partea noastră! zise bucuros căpitanul Tudor.

— Nu aşa! grăi bătrînul. Nu dreptate cu părtăşie. Eu vreau să ne judece divanul şi Domnul după urice, după mărturii, după toată rînduiala, cu toată credinţa, căci dreptatea-i numai una pe pămînt, cum în cer e numai un singur Dumnezeu…

În adevăr, cînd Domnul, după hodină, intră în spătărie şi ceru boierilor să ieie parte la judecata pricinii, zise privind spre marele logofăt Ion Stîrcea care şedea din a dreapta lui:

— Nu-i aşa, cinstite jupîne, că cel ce nu se înfăţişează la judecata Domnului său, arată el singur prin aceasta că este vinovat?…

— E foarte adevărat! şopti repede, în dosul Domnului, armaşul Nicoriţă.

— Deci, zise Tomşa, pentru ce nu s-a înfăţişat la acest judeţ dumnealui jupîn Stroie Orheianu?

— El e hiclean cătră Vodă şi hain cătră Moşie… grăi bătrînul Stîrcea, fără să privească la ochiul cel rău al Domnitorului.

— Va fi judecat şi osîndit! strigă Tomşa.

Boierii dădeau din cap în scaunele lor. Nu era de faţă nici un neam al Orheianului; toţi fugiseră, ori fuseseră tăiaţi din porunca noului Domn. Pe ei judecata intereselor altora nu-i durea. Aşteptau îndreptările răzăşilor, în linişte, şi ştiau că vor trebui să spuie şi ei ce va zice Vodă.

Mihu şi Tudor ieşiră înainte şi lămurira iar, – cum de la domnia lui Vodă Aron, pămîntul lor pe nedrept a fost răşluit de boierul Stroie Orheianu. Domnul asculta cu barba rezemată în palmă, – şi cînd tăcu Şoimaru, rămaseră scîrţîind în condici numai penele de gîscă ale diacilor.

Vornicul de Ţara-de-jos, Iosif Murgoceanu, ridică dintre umeri capu-i de leu cărunt. Era un boier bătrîn care fusese voinic şi tare în zilele lui.

— Doamne! zise el; boieri dumneavoastră pricina aceasta mie nu-mi este necunoscută, căci răzăşii de pe Răut au mai pornit judecată ş-au mai venit cu jalobe, dar totdeauna au fost alungaţi… Este adevăr ce spun ei.

Mihu aţinti uimit şi mişcat asupra boierului ochii lui străpungători.

— Atuncea să le facem dreptate, grăi Vodă privind pe rînd pe boieri.

Dar răzăşul cel bătrîn înţelegea să-şi dovedească altfel dreptatea lui cea tare. Făcu un pas înainte şi, desprinzînd de la şoldul lui Tudor taşca de piele galbenă, o

aşează încet pe masa divanului. O desfăcu şi scoase cu luare-aminte şi c-un fel de evlavie uric după uric şi hîrtie îngălbenită după hîrtie îngălbenită.

— Mărite Doamne, strigă el cu îndrăzneală, şi cinstiților boieri! Vă rog în genunchi să deschideți şi să cercetați aceste îndreptări ale noastre. Aici este uricul nostru cel mai vechi, dincoace sînt întăriturile altor domni. Vrednicul logofăt de slovenie să le cetească şi să le mai tălmăcească o dată! Întindeți mînile şi pipăiți peceţile şi le vedeți neştirbite, şi vedeți şi mărturiile scrise şi întărite de vlădica de la mănăstirea Comana, – ale unor oameni vechi, dintre care unii au răposat, iar alții nu se mai pot purta. Din ele se vede că la cea dintăi pricină, cînd s-a pus grozav hatalm asupra noastră, pentru herghelia prinsă, – au venit mărturii minciunoase ş-a ridicat neadevăruri boierul împotrivă-ne! Iar pentru a doua răşluire, poate-şi aminteşte şi cinstitul boier care s-a milostivit să ne ieie apărarea!

— Atuncea răzăşii s-au sculat cu armele! zise cineva.

— Cel care s-a ridicat a fost părintele meu Ionaşcu, grăi deodată, înălțîndu-şi capul, Tudor. Pentru dreptate s-a ridicat; şi boierul Stroie l-a bătut cu buzduganul şi l-a vîrît în pămînt!

— Şi oare noi nu sîntem neamuri? se amestecă Mihu. Şi moartea lui Ionaşcu n-a răscumpărat neascultarea noastră? Şi dreptul nostru nu rămîne tot curat?

— Bine, grăi Tomşa, cu bunătate, să cercetăm toate hîrtiile răzăşilor.

— Doamne! zise iar Murgoceanu. Tot ceea ce spun răzăşii e curat adevăr. Boierul Stroie le-a luat cu sila moşia!…

— În faţa lui Dumnezeu cel mare! zise şi popa Ştefan cu pătrundere, înălțînd ochii la icoane: încredințez, măria ta, că mărturiile scrise şi legate sînt făcute după ştiință şi după adevăr!…

Cărturarii cercetară pergamentele. Vodă îşi întinse capul spre ele şi grăbiră şi boierii să-şi strîngă buluc pletele în jurul lui Tomşa. Apoi se făcu sfat cu glas încet şi un diac, cu nas mai lung şi mai subțire decît al lui Nicoriță, şi slab de părea că-i piele întinsă pe oase, – scrise cu slove mari şi cu cerdacuri hotărîrea de dreptate a răzăşilor din neamul lui Şoimaru. Această hotărîre fu înşirată pe hîrtie scorțoasă şi o iscăli Vodă chiar pe loc. În ea scria toată pricina şi se arătă lămurit că se întoarce răzăşimii tot pămîntul, pînă dincolo de Murgeni, cu tot cu curtea boierului, care, de şi a fost clădită cu cheltuiala lui, pe vremea lui Vodă Aron, tot răzăşilor se cuvine.

Mihu asculta cu luare-aminte şi era mulțămit mai ales de lungimea hotărîrii şi de pomenirea hotarelor, după uricul cel de la Alexandru-Vodă bătrînul. Pipăi şnurul şi pecetea verde, şi cel dintîi îngenunche şi sărută mîna lui Ştefan-Vodă Tomşa.

XXIV

Răzăşul prinde rădăcină

Cînd se întoarseră cei trei răzăşi între neamuri, la Şoimăreşti, bătură din sănețe în semn de bucurie, şi popa Ştefan dădu poruncă dascălului să se suie în turnul bisericii şi să tragă clopotele. Oamenii se adunară în grabă şi aflară pe părinte în odăjdii, slujind. Primiră vestea cea bună cu sufletele înfiorate de bucurie, – ş-apoi îngenunchiară, cînd preotul îşi înălță brațele şi murmură, cu fruntea plecată, o umilită rugă.

— Oameni buni! Dumnezeu ne-a izbăvit! grăi el după aceea oftînd.

Şi toată răzăşimea, nebună de bucurie, cuprinse în brațe şi-ntre inimi pe Mihu şi pe Tudor şi-i purtă la casa cea mai încăpătoare, ca să prăznuiască cu toții, cu vin şi bucate, asemenea izbîndă.

Niciodată Tudor n-a aşteptat cu atîta nerăbdare o altă primăvară a vieții lui. Dar veni austrul cel răsunător şi topi zăpezile; şi după ce sosiră cocoarele, căzu un călăreț vestitor de la Domnie, înştiințînd satul că Vodă a rînduit pe starostele de Bîrlad să cunoască hotarele de demult după urice şi să aşeze iar bourii sfărîmați.

A venit starostele cu călărimea, a împlinit porunca Domniei şi s-a întors încărcat de daruri, ca o albină de miere. Iar răzăşii au dat drumul vitelor în locurile cele vechi, au tăiat lemne de case din pădure, ş-au brăzdat locurile cele bune de lîngă ape, din care dobîndise avere şi osînză jupîn Stroie Orheianu.

— Doamne, copilule! grăi într-un rînd moşneagul, călărind alături de Tudor pe-un drum lăturalnic al moşiei.. Acuma poate să mă sloboadă Cel-de-sus: căci am ajuns ziua întru care am nădăjduit!

Şoimaru privea gînditor întinderile, înghița mireasma jilavă a pămîntului – şi părea dus pe gînduri.

— Nepoate! zise Mihu; eu te-aş întreba un lucru, dar să nu te superi…

— Întreabă-mă, uncheşule… răspunse încet oşteanul.

— Copilule, întoarce-ți ochii spre mine şi spune-mi dacă n-ai nici o părere de rău în inima ta.

— Părere de rău? Pentru ce?

— Pentru dragostele tale. Cine ştie! Poate odrasla Orheianului a fost prea frumoasă, ca s-o poți uita…

— Într-adevăr era frumoasă… vorbi zîmbind Tudor.

— Şi poate dragostea ta învie ca floarea după ger. Poate-i mai tare decît tot ce-ai putut găsi între noi. Căci patimile tinereții lasă urme ca de foc…

Tudor îşi opri calul şi privi țintă la bătrîn.

— Uncheşule Mihu, grăi el, de ce-mi vorbeşti aşa? N-ai avut credință în mine?

— Ba da.

— Uncheşule Mihu, dacă inima nu m-ar asculta acuma pe mine, cum am ascultat-o altădată eu pe ea, – mi-aş smulge-o din piept ş-aş zvîrli-o la cîni!

— Cuvîntul tău e tare… zise Mihu zîmbind. Însă văd că trece vremea şi tu n-ai ochi pentru alte buze rumene, de care s-or mai fi găsind pe lume, şi de care se mai află poate şi-n jurul tău…

— Asta-i mai greu, uncheşule… Altă femeie nu-mi va mai fi dragă…

— Hm! atunci, copilule, încă nu te-ai tămăduit deplin…

— Ba da, strigă c-un fel de mînie oşteanul. Inima e-a mea; o simt ş-o cunosc. Ce-a fost a trecut!

Bătrînul plecă fruntea şi suspină, cum îi era obiceiul la gînduri de amărăciune.

Tudor strecură o privire neliniştită spre el. – Va fi avînd oare dreptate bătrînul? Încă n-a prins destulă rădăcină între ai lui? Îl cearcă dorurile lui de pribegie? Îl împunge încă în inimă amintirea dragostei? Se temea parcă el singur să-şi dea samă ce vînt începe să adie peste el. Simţea numai, după ce se deschisese asupra lumii lumina primăverii, că-l cuprinde o nelinişte nedesluşită. – Cu toate acestea parcă-şi da destul de bine sama că o întîlnire nouă cu Magda n-o dorea decît ca s-o ardă cu ochi de mînie. Începea s-o amestece în inima lui pe fată cu tatăl ei, care era mare şi umflat numai de păcate şi de venin!

Şi-n cugetul lui, amintindu-şi de cuvîntul de îndoială al bătrînului, – deodată se ivi o înţelegere. De asta-l bănuise Mihu că nu mai are ochi pentru altă femeie: pentru că adesea, pe la pîrleazul din fundul livezii, de cînd înmuguriseră merii, intra o fată măruntă, cu pielița smadă şi cu ochii negri. Avea sprîncene codate. Gura-i era cam mare, dar plină şi rumănă, înflorită totdeauna de dinţi mărunţi şi albi, ca de-o veselie. – Asta-i o strănepoată… zisese Mihu. E copila lui Savin…

Şoimaru se întoarse în şa către uncheş şi-l întrebă deodată:

— Cum o chiamă?

— Ce este? răsări bătrînul. De cine vorbeşti?

— Întreb de fetiţa lui Savin, care trece din cînd în cînd pe la noi…

— Aşa? grăi bătrînul şi începu a rîde pe sub mustaţă. Vorbeşti de Aniţa… Nici nu înţelegeam ce vrei să spui.

— Aniţa o chiamă?

— Da. Pe asta erau s-o fure odată tatarii, cînd era de cinci ori şase ani, şi cînd s-au abătut ei prin părţile noastre la pradă… dar s-au răzgîndit pentru că era urîtă ş-avea o gură cam mare…

— După cît am văzut eu, zise Şoimaru, n-au avut cuvînt: ar fi trebuit s-o fure…

— Aş! nu! răspunse bătrînul. E-o urîtă!…

Atunci băgă de samă Tudor zîmbetul viclean al moşneagului şi tăcu.

— Hm! se gîndea el totuşi; de ce-o fi trecînd aşa de des fetiţa lui Savin prin livada noastră?…

A schimbat în două rînduri cu ea cîte două vorbe. O dată se ducea să caute nişte boboci rătăciţi… Acuma se-ntoarse Mihu şi-l întrebă:

— Ai vorbit vreodată cu dînsa?

— Da, răspunse Şoimaru aproape fără să-şi deie sama ce spune. A doua oară zicea că se duce să întrebe de-o sită deasă la nînaşa…

— Cum?

— Îmi spunea unde se duce, răspunse Şoimaru cu nepăsare.

— Ce au şi fetele acestea cu sitele dese şi cu drumurile la nînaşa!… îngînă moşneagul.

Cînd se întoarseră în sat, se opriră la casa bătrînească şi risipită a lui Ionaşcu, unde cărăuşi adunau lemn nou. Descălecară şi statură o vreme de vorbă cu meşterii care-şi pregăteau bărzile, sfredelele şi cuiele de lemn. Un fîntînar, cu picioarele goale şi încins peste cămaşa udă cu frînghie de tei, curăţa fîntîna părăsită.

— Eu socot că la toamnă ai să te poţi aşeza în casa părintească… îi spuse Mihu.

Pe urmă intrară în livadă, unde bătrînul încă din mustul omătului hultuise cu mlăzi bune pădureţii de măr şi păr risipiţi în toate părţile. Amîndoi cercetară mugurii, care porniseră – şi, stînd cap lîngă cap, se bucurau de creşterea vieţii într-un sîmbure de verdeaţă şi de roadă viitoare a unui pom uriaş, închisă numai într-un muguraş.

De ce ridicarea casei părinteşti ş-a livezii părăginite îl înduioşau astfel ca pe un copil? Şi de ce uncheşul Mihu îi vorbea întruna de ele şi-l aducea necontenit acolo, ca la un izvor de viaţă vie? Vicleşugul moşneagului deodată i se lămuri cu desăvîrşire, – dar vedea în el atîta adevărată dragoste, încît îl cuprindea o milă nespusă!

— Îţi place cum se ridică toate, copilule? întrebă încet moşul.

Tudor răspunse dînd din cap. N-avu cînd vorbi: căci în fundul paraginei, între plete de cătină, deodată zări pe Aniţa, cea care era să fie furată de tatari. Sta neclintită şi-l privea cu luare-aminte.

XXV

Boierii se burzuluiesc împotriva Tomşei

Uitarea este leac al multor dureri pe pămînt; dar nu toate sufletele oamenilor sînt ca apele care se tulbură, fac creţuri şi se zbuciumă în furtună, iar apoi s-alină şi-ntind un luciu curat, ca şi cum în veci nimic nu le-ar fi răscolit. Uneori durerile aprige lasă pe urma lor o drojdie de otravă: sînt suflete care cu greu se lămuresc. Aşa era sufletul lui Tudor Şoimaru.

Era încă în el o nehotărîre ş-o suferinţă. Cînd vedea în lumina amintirii pe

Magda, se încrunta, şi era bine încredinţat că, dacă i-ar fi răsărit din pământ, ar fi ridicat pumnul s-o zdrobească. Uneori însă Magda aceasta îi zîmbea. Vremea, cu toate acestea, ajutată de moşneagul cu barba tuşinată, îl scotea la un liman nebănuit de el.

Ogorul lui rodea şi livada înflorea. Vitele lui murgi sunau din tălănci la imaş, şi mînzii zburdau în ceair. Cunoştea acuma bine toate hotarele mîndrei moşii bătrîneşti. Era în frunte totdeauna la adunările răzăşimii şi la cislele lor.

Asculta cu luare-aminte slujba cu voce înceată a părintelui Ştefan, şi adeseori se oprea în picioare, cu capul plecat adînc, lîngă mormîntul lui Ionaşcu şi al Anisiei. Se amesteca în certurile şi împăcările neamurilor, şi c-o îndîrjire de adevărat răzăş se scula împotriva pribegilor hoţi de vite care treceau Nistrul în nopţi furtunoase.

Petrecu la clăci, la nunţi, la botezuri şi se întristă cu rudele la căpătîiul morţilor. Se ridicase în el boiernaşul de ţară, răzăşul care ţine de neamurile lui ca albina de matcă. Şi nici nu-şi da încă el bine samă cum, trecînd vremea, ajunsese stăpînit, de şi era căpitenie a tuturor răzăşilor de la Răut, şi cum mortul cel ucis de buzdugan subt Aron-Vodă, de şi era îngropat şi putrezise în sicriul lui, se înălţa ca o umbră din mormînt, nesimţită, dar stăpînitoare.

În jurul lui umbla ş-o dragoste îndrăzneaţă care, de şi nu-i tulbura somnul şi zilele, îl învăluia într-un farmec plăcut. Anița se încrucişa totdeauna cu drumurile lui. Era o dragoste îndîrjită şi stăruitoare. – Tudor socotea pe fata lui Savin drept o copilă, dar copila aceea avea o pieliţă smadă şi ochii adînci, şi visa în toate nopţile la el.

Domnia lui Tomşa se prelungea; căci pe vremea aceea, dacă petrecea un an de linişte, Vodă se socotea fericit şi benchetuia, şi socotea anul nou ca o facere de bine a soartei. Şoimaru, la porunca stăpînirii, de multe ori se repezi călare pînă la Iaşi. De-acolo îl trimetea Domnul la hotarul muntenesc, ori către Hotin, în fruntea unui steag de curteni. Iar către iarna anului 1614, căpitanul Tudor Şoimaru se înfăţişă la porţile Iaşului cu călărime răzăşească, ridicată de pe Răut. Şoimăreştii voiau să împlinească o datorie către Vodă Tomşa: şi veneau să facă trei săptămîni în slujba Domniei, pentru împliniri de biruri şi podvezi.

În acel timp Tomşa stătea bine în scaun, însă boierii erau în suferinţă şi în mare nemulţămire. Asemenea Domn fără priinţă pentru drepturile lor, şi fără cinste pentru obrazele lor alese, încă nu pomeniseră ei. Prea mulţi oftau acuma după plăcuta vreme a domniei lui Irimia, care a fost cu fală, cu laude pentru boieri şi cu cinste, cu nici o scădere în drepturile lor. Căci fiecare îşi ocîrmuia satele şi pămînturile după socotinţă, – şi nu îndrăznea prostimea să se obrăznicească într-atîta, ca în această vreme de scădere. Şi mai ales le era lor înfricoşare de năravul cel rău pe care-l avea acest Ştefan-Vodă: că la el viaţa unui boiarin era ca a unui om de rînd. Suduia şi zdrobea cu mare uşurinţă. Şi pe lîngă asta moartea cea fără dreptate era şi ruşinoasă peste samă: înţepa pe un boier alăturea c-un

mojic de rînd, tîlhar la drumul mare.

Cu multe scrisori viclene trimese peste hotar la leşi, izbîndise să aducă din boierii fugiţi la văduva Irimiei. Dar cum se împlini o duzină de berbeci, cum avea el obicei să zică, Iancul Ţiganul ieşi în curte ascuţindu-şi cuţitul şi, cam ameţit de băutură, strigă de jos rînjind către Vodă, care sta la fereastră: — Doamne! ai adunat berbeci graşi. Nu porunceşti să-i înjunghii? – Şi vorba gîdelui s-a împlinit curînd, căci ochiul cel fugar al lui Tomşa iubea să sclipească spre sînge.

În drumurile lui la Iaşi, Şoimaru simţi şi auzi de la Bîrnovă că boierii se frămîntă, şi că Tomşa rămîne tot cu mai puţini credincioşi în preajma lui.

Veşti umblau pe la boierii care stăteau la ţară, poftindu-i la sfaturi la Bîrlad, la Focşani ori la Suceava. Unii pribegiră şi peste hotar şi ajunseră cu lacrimi la picioarele Doamnei lui Irimia, cerîndu-i autor.

La începutul primăverii anului 1614, cînd se încheiau codrii, căzu la Şoimăreşti oaspete grabnic de la Iaşi.

Şoimaru tocmai ieşea de la biserică, între răzăşi, căci se nimerise să fie într-o duminică: Lie îi sosi întru întîmpinare chiar lîngă morminte, unde se aprindeau candele morţilor.

— Stăpîne, îi zise el încet, a sosit de la Domnie, trudit şi frînt de drum, boierul Simeon.

— Ce este? De ce? întrebă răsărind Tudor.

Dar Lie nu putea şti nimic. Oşteanul se uită în juru-i să vadă dacă-l bagă în samă cineva, apoi se trase către poartă şi porni repede spre gospodăria lui. Doi cai albi de spumă răsuflau încă greu la cheutoarea casei şi Ispas sta pe prispă dinaintea lor.

— Ce este, Ispas? întrebă Tudor neliniştit.

— Bine, pace… – răspunse slujitorul, luînd cu palma de pe frunte sudoarea şi scuturînd-o la pămînt. Am venit ca vîntul. Am socotit c-au să crape caii… Dar n-au crăpat… adăogi el rîzînd.

Şoimaru se repezi în pridvor; şi-n uşă îl întîmpină cu braţele deschise Bîrnovă. Se sărutară, apoi intrară tăcuţi în odaia îmbrăcată, cu scorţuri şi ştergare. Acolo deodată se întoarseră unul către altul, – şi Şoimaru, apucînd pe prietinul lui de mînă, îi zise scurt:

— Ce este? Vine Moviloaia, cu leşii?

— Încă nu, răspunse Bîrnovă.

— Atunci se burzuluiesc boierii.

— Da. Asta este!

Şoimaru îşi aşează prietinul pe divanul cu saltea moale de lînă şi strigă spre Lie să scoată vin din pivniţă. Apoi stătu gînditor şi zîmbind către Bîrnovă, pînă ce Lie aşează ulciorul şi paharele mari, verzi.

— Vezi de-ţi cinsteşte şi tu pe Ispas… îi zise el rîzînd. Apoi, turnînd vin în pahare şi ciocnind, grăi:

— Ei? acuma am rămas singuri. Răcoreşte-te cu acest pahar şi spune.

— Ce să-ţi spun? îl întrebă înţeleptul Simeon. Ce am avut de spus, ţi-am spus. Mai întăi trebuia să răsuflu şi să mă bucur că te-am văzut. – Ah! urmă el oftînd. În lumea asta sînt puţini oameni în care poţi avea credinţă. Eu socot că un om în viaţă nu-şi poate face decît trei prietini. Unul poate moare. Pe altul poate-l apucă nebunia dragostelor. Dar unul tot îi rămîne. Aşa, eu îndată ce am ajuns la tine, mă simţesc mai împăcat, căci am ajuns la prietinul meu cel adevărat…

— Ce este, frate? îl întrebă cu oarecare mirare Şoimaru. Nu-i fi şi tu prigonit de Tomşa şi nu te vei fi ridicînd împotriva lui?

— Nu. Va fi fiind Tomşa om spulberatic şi sîngeros, dar a făcut multora dreptate şi mi-a făcut şi mie. Mi-a dăruit pămînt şi m-a acoperit cu daruri şi bunătăţi… Şi tocmai, văzînd eu acuma că se stîrneşte un vînt rău de cătră miazănoapte, căci boierii sînt legaţi cu Doamna Elisabeta, – m-am uitat în juru-mi şi n-am găsit nici un om în care să am credinţă… Am venit la tine.

— Cum? Domnul e chiar aşa de singur?

— Nu, dar are să rămîie singur. Şi pe prostime nu se poate bizui.

— Şi de-aceea ai venit?

— De-aceea…

Şoimaru rămase gînditor. Apoi se sculă, cu faţa gravă, şi sărută pe Bîrnovă.

— Frate, ai făcut bine… îi zise el cu tărie.

După ce mai băură un pahar de vin, Simeon lămuri cum stau treburile.

— Noi am avut ştire, grăi el, încă de la Crăciun, că boierii ţin sfaturi. Dar Vodă rîdea. Zicea că el nici grijă n-are: că i-a făcut miei, aşa de straşnic a băgat groaza într-înşii. Zicea: I-am cumînţit! – Eu i-am spus cuvînt înţelept, pe care l-am auzit şi de la tata, că boierii nu se liniştesc şi nu se cumînţesc niciodată… Şi-ntr-adevăr, alaltăieri ne aduce ştire Nicoriţă Armaşul cum că boierii se sfătuiesc în taină să dea jos pe Vodă…

— Nicoriţă? El de unde ştie?

— Hm! Armaşul s-a făcut că-i de partea lor. Nicoriţă e şiret mare – şi vrea să steie la loc bun, ori de-a izbîndi Vodă, ori de-or izbîndi boierii. Dar face rău; el nu cunoaşte că stă în locul unde se bat munţii în capete!

— Ei?

— Ei, Vodă, cînd a auzit asta, a ridicat din sprînceană, pe urmă s-a supărat grozav. Striga cu turbare şi se bătea cu pumnu-n piept şi nu-i venea să creadă că boieri mari de casa lui, pe care i-a miluit, vor să-l dărîme şi să-l piardă. Căci se află printre ei Beldiman logofătul şi hatmanul Sturza, oameni pe care Tomşa îi socotea cu credinţă în veci. Şi-ndată m-a chemat pe mine în taină şi m-a pus să-i jur credinţă pe evanghelie… Eu i-am zis aşa: Doamne! sînt doi oameni în ţară, în care poţi avea credinţă deplină: eu şi căpitanul Şoimaru, care-i stăpîn pe părţile Orheiului.

— Şi ce-a zis Vodă?

— Vodă m-a îmbrățișat și m-a crezut, căci cunoaște el glasul care pornește de la inimă. Și îndată mi-a poruncit să iau darabanii și siimenii cu căpitanii lor, să calc și să prind pe toți boierii din Iași. Dar ne-am trezit tîrziu. Boierii se sculaseră și fugiseră. Și Nicoriță mi-a adus răspuns cum că s-au întrulocat la Hîrlău, la vistiernicul Boul, ș-acolo așteaptă pe alți boieri de țară și mazili și tot adună oameni… Cînd am purces într-acoace, am auzit că ar fi tras de partea lor cu bani și pe căpitanii lui Mihai-Vodă. Am făcut eu socoteală că pînă într-o săptămînă n-au să se poată întări, i-am spus lui Vodă, și m-am repezit în taină la tine… Trebuie să vedem ce-i de făcut.

— Dar oștenii vor fi cu credință? întrebă Șoimaru.

— Deocamdată da, – pentru că Domnia are bani și-i îmbracă în straie bune. Ș-apoi Tomșa s-a purtat totdeauna bine cu dînșii și ei îl țin de oștean bun. Cînd am plecat, sfîrși Bîrnovă, Vodă pusese crainici să strige în tîrg și prin sate că chiamă pe tîrgoveți și pe mojici în leafă…

Tudor îi luă vorba din gură:

— Precît văd, grăi el, nu-i loc de întîrziere.

— Nu. Mai zăbovim cît oi dormi eu un somn.

— Așa. Și eu trebuie să grăiesc două vorbe cu uncheșul Mihu și să bucium oamenii. Mîni în zori pornim la Iași cu toată călărimea noastră orheiană.

Ca și cum ar fi dat el un semn, se văzu ceva umbrind la ferestre și glasul îndesat al bătrînului Mihu se auzi chemînd pe Lie. Îndată intră bătrînul în odaie și se închină cu bun-venit către boierul Simeon.

— Oaspeți de la Iași, grăi el; ne bucurăm căci ne sînt frați… Dar de ce sînt caii în spumă?…

Cei doi prietini schimbară o privire de înțelegere zîmbind de pătrunderea moșneagului. Apoi Șoimaru îndată lămuri pe bătrîn despre buntul boierilor.

— Așa? îngînă bătrînul si începu a-și mînca repede cu dinții fire mai lungi din barba-i tușinată. Așa? se scoală boierimea împotriva Domnului său? Ridicîndu-și ochii împungători, îi ațînti asupra lui Tudor.

— Ce-ai hotărît, fiule? întrebă el.

— M-am gîndit să scol satele noastre și să bucium și către alți orheieni. Vodă Tomșa ne-a fost ca un părinte…

— Drept cuvînt… zise moșneagul plecînd capul. Poruncește și se vor scula… Mă duc să dau de veste…

Simeon privea cu oarecare mirare la supunerea lui Mihu. Supunerea aceasta poate era părută; dar moșneagul înțelegea că vine vremea să se dea în laturi, deoarece Șoimaru prinsese adîncă rădăcină pe groapa Ionașcului.

Curînd se auzi bătînd la biserică clopotul de primejdie, rar, numai într-o dungă. Și cînd, după o jumătate de ceas, cei doi prietini ieșiră în uliță, văzu răzășimea sosind de pretutindeni. Clopotul avea o chemare sinistră și oamenii, răsărind către biserică, se priveau cu ochii mari și întrebători: cunoșteau ei din

vechi semnul acesta.

Şoimaru, încins cu sabia, îşi înălţă capul dinaintea uşilor împărăteşti şi vorbi rar, arătînd spre Bîrnovă, despre vestea sosită de la Iaşi.

— E-n primejdie, strigă el apoi aţîţat, – Domnitorul nostru, care ne-a făcut dreptate şi ne-a întors moşia bătrînilor! Deci să ridicăm steagurile noastre de răzăşi credincioşi şi să batem peste măsele pe cei care calcă în picioare credinţa jurată!…

Bîrnovă îl cunoştea de oştean bun şi viteaz pe Şoimaru, – dar acum îl auzea grăind c-un glas greu şi-l vedea privind cu ochi ca de oţel: avea ceva din îndîrjirea lui Mihu bătrînul…

— Trăieşte între răzăşi colţoşi şi aprigi ca mistreţii, şi-i din neamul lor… se gîndi boierul zîmbind.

Oamenii murmurau cuvinte de încuviinţare. Unul întrebă: — Cînd vom pleca?

Şoimaru ridică mîna dreaptă în sus:

— Fraţilor! strigă el. Dacă se surpă Ştefan-Vodă, care-a fost cu priinţă către norod şi dacă vine văduva lui Movilă, cu toţi boierii ei şi cu jupîn Stroie al nostru, – apoi e vai şi amar. Au să ţipe şi pruncii din sînurile maicelor lor! De mai dinainte putem să ne săpăm mormintele!…

— Mergem! mergem! urlară deodată răzăşii cu mînie, înălţînd în sus cuşmele. Du-ne la Iaşi!

— Atunci coborîţi suliţele din coardă, strigă Şoimaru şi încingeţi săbiile! Prindeţi caii şi puneţi la oblîncuri merinde pe o săptămînă. Am să numesc eu olăcari care să vestească şi satele celelalte. Să se ştie: dacă se duce Ştefan-Vodă, e primejdie! Tot Orheiul şi Soroca trebuie să-şi puie capetele pentru el. Să se aprindă focurile şi să se deie şfară în ţinut…

Răzăşii ieşiră fierbînd. Toţi purtătorii de arme se repeziră să se gătească. Pe movilele cele mari din zări aprinseră focuri, cum căzu amurgul, şi Mihu cu alţi bătrîni porniră călări spre alte sate ca să le scoale şi să le facă vînt după Tudor, spre scaunul lui Tomşa.

XXVI

Ce poate spune o fată neştiutoare

Bîrnovă căzuse de oboseală într-o odaie şi dormea. Tudor Şoimaru ieşi să-şi vadă calul şi porunci lui Lie să-i ascută paloşul şi jungherul şi să revizuiască toate curăţăriile. Trecu apoi în livadă, ca să mai vadă pomii cei tineri în lumina asfinţitului, căci, cine ştie, îşi cunoaşte plecarea, dar pe ceasul sosirii numai Dumnezeu era stăpîn. Putea chiar să nu se mai întoarcă.

Fusese o zi caldă de început de aprilie şi paseri încă zburau şi ţîrîiau sub cerul

senin. La asfinţit, erau aburi şi pulberi de foc.

Şoimaru stătu un timp privind la toate. Se gîndea la cele ce-i spusese Bîrnovă, – şi parcă avea o teamă că ajutorul lui va veni prea tîrziu. Înţelesese că de stăruinţa în scaun a lui Tomşa şi de zdrobirea şi de alungarea desăvîrşită a Movileştilor atîrna liniştea lui viitoare şi aşezămîntul neamului şoimăresc, aşa cum voise pieritul de buzdugan, cel ce i se arăta din cînd în cînd, ca o fantasmă, în pîclă de sînge.

Se auzeau în sat din vreme în vreme izbucniri de glasuri şi nechezări de cai. Pe movila Braniştei un foc se aprinsese şi lucea ca un luceafăr în liniştea amurgului.

Oşteanul se îndreptă spre casă. Dar cînd să calce pragul, îi răsări înainte Aniţa fata lui Savin.

— Bădiţă Tudore, te-am căutat, îi zise ea gîfîind uşor. Am intrat în odaia cea mare ş-am găsit pe boierul de la Iaşi dormind. Dincoace nu era nimeni…

— Ce vroiai să-mi spui, Aniţă? întrebă Tudor, fără s-o privească. Eu eram în grădină.

— Da, mi-am închipuit. Nu voiam să-ţi spun nimica. Dar ţi-am adus pitele de drum şi brînza. Noi am copt azi. Şi a trecut pe la noi moş Mihu şi ne-a spus că ridici călărimea ca să baţi război la Iaşi cu boierii care au viclenit pe Vodă. Văzînd pitele proaspete, mi-a poruncit să îngrijesc de merindea dumnitale. Eu ţi-am adus din bielşug: Lie are să găsească toate în trăistile pe care le-am aşezat sub masă…

Vorbind, cu capul puţin înclinat pe un umăr, se uita c-un fel de teamă la Şoimaru.

— Bine, zise oşteanul, înturnînd ochii spre ea. Îţi mulţămesc, Aniţă.

— Trebuie să te îngrijim, îl lămuri fata, căci eşti singur şi n-are cine…

Voia să plece. Şoimaru-i zise:

— Nu intri puţin în casă?

— Credeam că-ţi fac supărare… răspunse cu blîndeţă fata. Acu ai alte treburi.

— Tot plec mîni în zori… vorbi Tudor. Şi trebuie să te îmbrăţişez şi să te sărut pentr-o facere de bine.

El începu a rîde. Fata îngălbeni; dar umbra înserării începea să se întărească şi Şoimaru nu putu băga de samă tulburarea ei.

Intrară în odaie şi fata zise încet:

— Atunci sărută-mă, bădiţă Tudore…

Tudor o cuprinse de umeri şi-i sărută ochii cu gene moi. Ea oftă şi se aşeză pe-un scăunel cu trei picioare, lîngă vatră. Tudor se aşeză mai în lumină, lîngă fereastră.

— Acolo am pus merindea… – zise fata, arătînd cu degetul masa. Pe urmă îndată adăogi: Cît ai să stai la oaste, bădiţă?

— Asta nu se poate şti… răspunse oşteanul. Poate mă-ntorc săptămîna

viitoare, şi poate nu mă mai întorc…

Ea suspina în colţul ei. Apoi întrebă iarăşi:

— Îţi pare rău că pleci de la noi?

— De ce să-mi pară rău? răspunse Şoimaru. Ne ducem la datorie.

— Aşa este! Vodă Ştefan ne-a făcut dreptate: aşa zicea uncheşul Mihu.

— Dar ţie-ţi pare rău că mă duc? o întrebă Tudor zîmbind.

— Îmi pare rău… şopti copila, dar ce pot face? Trebuie să te duci…

Şoimaru ştia de dragostea fetei de multă vreme, dar o copilă neştiutoare are totdeauna visuri care pier. Şi el pe Anița o socotea ca pe o păsărică, cu puțină minte, care se învăța la zbor subt ochii lui.

— Bădiță Tudore, grăi deodată fata din umbra ei. E adevărat că pîn' a nu te întoarce la noi, dumneata ți-ai petrecut anii prin străinătăți?

— Aşa este.

— Acolo sînt, cum s-aude, cetăți păzite de soldați îmbrăcați în fier.

— Şi asta e adevărat.

— Ş-ai fost pînă la sfîrşitul pămîntului?

— Într-adevăr, la marea cea nemărginită, în țara talienilor ş-a franțujilor, se sfîrşeşte pămîntul.

— Atunci ai fost departe… murmură fata… Eu auzeam aşa, cînd mă ridicam copilă, că este un neam al nostru prăpădit prin lume şi umblînd pe la toate limbile pămîntului, ca Alexandru Machedon…

Şoimaru începu a rîde.

— Nu rîde, bădiță, zise repede fata. Bunicile mele mi-au povestit multe şi ştiu şi eu ceva… Spuneau că şi la noi odată era țara mai aşezată şi erau voievozi care au biruit pe turci şi tatari. Se zice că din neamul nostru a fost demult un oştean vestit, Mîrza, înaintea căruia şi Vodă se închina… Spuneau bătrînii ce războaie a purtat, cum a stat închis la Cetatea Albă, ş-a tăiat pe ieniceri ş-a fugit… Toate le ştiu, ş-am să ți le spun eu odată… Şi eu cugetam aşa la el şi-mi închipuiam că tot aşa vei fi fiind şi dumneata care umbli pe la toți craii, şi ai văzut lumea largă, şi te-ai bătut într-o sută de războaie… Eu am auzit că într-o sută de războaie te-ai luptat. Aşa este?

— Aşa este, încuviință Tudor zîmbind.

— De-aceea ai fost atît de întunecat şi crunt…

— Cum? Aşa ai crezut? A fost o părere.

— Ba nu. Dumneata pe mine mă socoteşti o copilă neştiutoare, dar eu toate le bag în samă. Ştiu eu că nu din pricina războaielor erai întunecat.

— Atuncea de ce?

— Dumnitale, bădiță, ți-a fost dragă o fată frumoasă. Aşa am auzit!…

Tudor ar fi vrut să rîdă; dar era izbit de ciudatul glas al fetei: spusese uşor cuvîntul, dar parcă sunaseră în el lacrimi.

— Nu-i adevărat! zise el tare. Cine ți-a spus?

— Nu mi-a spus nimeni. Am înțeles eu…

În odaie se făcuse întuneric, şi Tudor vedea lucind în umbră ochii Aniței. Se sculă în picioare nedumerit şi păşi către ea.

— Apoi eu mă duc! zise fata ridicîndu-se din colțul ei.

Aşteptă o clipă. Şoimaru era mişcat.

— Vină să te mai sărut o dată pe ochi pentru merindea ta, vorbi el.

— Vin răspunse ea; ca să nu mă uiți cît vei fi departe!…

Se lipi de pieptul lui; dar îşi feri ochii; şi-l arse prin întuneric gura ei, pe care fata i-o dădu scurt şi din fugă. Oşteanul se trezi singur, rîzînd, căci Anița se strecurase pe uşă ca un şarpe.

În odaia tăcută, umplută de întunericul serii, stătu multă vreme gînditor. După aceea începu a se plimba domol de la uşă către fereastra care da în livadă. Din cînd în cînd se oprea şi asculta un vînt uşor ce se strecura pe sub streşina casei şi susura la cercevele. – Într-un timp se trezi rîzînd, şi-ndată se opri ca spăriat, de sunetul unui glas străin.

Lie intră c-un cărbune-n cleşte şi aprinse lumînările. Ieşi şi se-ntoarse iar, cu armele, pe care le rîndui pe masă.

— Uită-te sub masă… îi zise Tudor. Sînt două trăisti cu de-ale gurii. Să le legi la oblîncul tău…

Lie trase trăistile şi se minună de greutatea lor.

— Aici trebuie să fie lucruri bune… rînji ei. Cine le-a adus?

— Dar tu n-ai văzut?

— Nu. Eu trăgeam cuțitul şi sabia pe piatră… Mai nainte am isprăvit!

— Le-a trimes uncheşul Mihu… răspunse cu linişte Şoimaru.

După ce plecă Lie, nu simți deloc nevoia să se culce şi ieşi în pridvor.

Se auzea, departe, către Nistru, un bucium cu jalnice şi moi adieri, – şi focul de pe movila Braniştei clipea, creştea, părea că se apropie şi se depărtează. Uneori învăluirea vîntului stingea sunetele de bucium, – şi Şoimaru le simțea numai în gînd şi-n suflet, pînă ce iar năşteau în văzduhul depărtării.

Adormi tîrziu şi greu. – Şi abia se cufundase în somn şi simți pe umăr brațul lui Lie.

— Stăpîne, scoală, zise el; se adună la poartă călărimea!

Răcorit de apa rece şi de vîntul zorilor, se sărută cu bătrînul Mihu, apoi privi în juru-i, ca şi cum ar fi căutat pe cineva.

— Ce te uiți? Sînt gata toți, îi răspunse uncheşul, dar ceilalți te aşteaptă în hotarul Murgenilor. Cînd se face ziuă, îi poți număra după izvod. Au să-ți mai iasă-n cale şi de la Roşia, de la Nagîțeni şi Valea Lungă şi din alte părți. Alții au făgăduit să te calce pe urme… Eu socot c-ai să duci lui Vodă Ştefan un ajutor de două mii de oameni.

— Vodă are să-i răsplătească pe toți din haznaua lui! observă Bîrnovă.

— Le-am spus, grăi Mihu. Aşa mai uşor am ridicat satele, – căci am trimes

vestea din unu-n altul!

Şoimaru strigă dintrodată: — Tăceţi! – Murmurul conteni. El îşi scoase cuşma din cap şi-şi făcu cruce; apoi dînd pinteni calului, trecu înainte, – şi călăreţii se urniră într-un ropot greu, pe drumul Iaşilor.

Cînd ajunseră în poiana cea mare din codri, de unde se vedea Răutul cu satele, – soarele lucea sculat de-o suliţă. Bîrnovă îşi aminti de-o împrejurare din trecut cînd veneau ei, odată, cu Cantemir bei, şi-ncă şi cu alţii, spre Şoimăreşti. Era pentru boier poate o amintire plăcută; dar Tudor Şoimaru puse pinteni în coastele murgului şi trecu repede, cu ochii aţintiţi înainte, ca şi cum nici n-auzea glasul înţeleptului Simeon.

XXVII

Neliniştile lui Vodă

Boierii răsculaţi se urniră de la Hîrlău, unde înarmaseră oameni şi strînseseră călărime, – şi veniră mai aproape de Iaşi, la Cucuteni. Tăbărîră acolo, deasupra Bahluiului, şi trimeseră un răspuns lui Ştefan-Vodă, precum că să lase scaunul şi să iasă din ţară, deoarece boierii toţi nu-l mai voiesc domn.

Serghie Murguleţ, mazil mîndru şi din neam bun, se înfăţişă la marginea tîrgului cu această poruncă şi o strigă către străjerii din margine. Bătură spre dînsul cîteva focuri de săneaţă, dar el răcni cuvîntul boierilor a doua oară, şi chiar sudui pe Vodă, cu cuvinte grele.

Luni, a cincea zi după plecarea tainică a lui Bîrnovă, – Ştefan Tomşa cobori în spătărie şi trimese să cheme pe Nicoriţă Armaşul.

Căpitanul de darabani Petrea Armăşel, un om scund, grozav de lat în spate, intră la Domn şi-i dădu ştirea că armaşul Nicoriţă nu se află nicăieri.

— Ce fel de vorbă-i asta? strigă Vodă. Cum de nu-i aici cînd am eu nevoie de el? N-aţi fost acasă la dînsul?…

— Măria ta! se grăbi să răspundă Armăşel; eu de la dînsul vin. Nu-i acasă.

— Cum aşa? Atuncea unde-i? Poate iscodeşte înspre partea boierilor. Muierea lui nu ţi-a spus?

— N-am găsit nici pe jupîneasă, măria ta. Casa era pustie!…

Vodă se opri din umblet şi se întoarse cu ochii mînioşi spre căpitan.

— Ce vrei să spui tu, Armăşel? îl întrebă el cu glas răspicat.

— Să nu te superi, măria ta, grăi cutezător căpitanul de darabani. Bănuiala mea nu-i de azi şi văd că s-a împlinit. Îmi pare rău că s-a împlinit prea peste măsură; căci armaşul s-a hainit, – şi-a tras cu el pe cei mai mulţi din curteni…

Tomşa rămase într-o tăcere ameninţătoare şi grozavă. Ochiul lui fugar fulgera. Pufni pe nas de cîteva ori, parcă se înăbuşea; pe urmă iar începu să se plimbe prin odaie.

— Şi armaşul! glăsui el înăbuşit; cu toate că s-a tîrît ieri în genunchi ş-a sărutat de nouă ori sfînta evanghelie! — Dar voi? Ce fac darabanii mei şi siimenii? strigă Vodă.

— Noi sîntem în leafa măriei tale şi sîntem oşteni buni… răspunse liniştit Armăşel.

Domnul îl privi ţintă multă vreme.

— Armăşel! Să se ştie că am să dau o pildă grozavă. Amar de dînsul!

Îi fremătau buzele subţiri de tulburare, şi scrîşni din dinţi.

După ce se mai linişti, întrebă ce-au făcut crainicii cu chemările norodului în leafă.

— Vin din tîrgoveţi, măria ta, răspunse Armăşel. Şi mai fug şi vin într-acoace şi din haidăii pe care i-au strîns boierii la Cucuteni… Dar puţini!

— Aha! vin şi dintr-ai lor! Să bată dobele şi să strige cu glasuri mari!

— Măria ta, bat dobele şi strigă oamenii noştri; dar tot sîntem puţini. Ei au strîns lume puzderie.

— Ce spui, căpitane! Nu cumva ţi-i frică? strigă mînios Tomşa. Nu te tragi şi tu-nspre ei? Sînt mulţi? Vom vedea, cînd îmi vor sosi steagurile de răzăşi, cu căpitanul Şoimaru.

— Vine călărime, cu Şoimaru? întrebă uimit Armăşel. Atuncea eu socot, măria ta, c-ai să-i răzbeşti lesne, căci Şoimaru e oştean mare. Chiar Cantemir, care-i războinic vestit, a stat cu mirare înaintea lui şi, după cît am auzit s-au înfrăţit…

— Bine, Armăşel, du-te şi vezi străjile şi ia sama la toate… grăi îmblînzit Tomşa. Eu numai în oştenii mei cei adevăraţi am credinţă…

Armăşel se retrase, şi Tomşa, îndată, neîncrezător, îşi puse în spate o burcă proastă, pe care o avea pregătită de cînd începuse buntul, – ceru calul şi încălecă. Se duse să vadă străjile de la Sărărie, şi oastea lui, bulucită la fîntîna Păcurarului. Toate erau liniştite, şi dinspre Cucuteni nu se zărea pulbere răscolită, nu venea nici o veste.

Dar Domnul era neliniştit. Prea mulţi, şi încă dintre cei în care avea mai statornică credinţă, îl părăsiseră. Se frămînta fără somn, şi se strecura din palat şi-n puterea nopţii, înarmat c-o sabie uşoară şi tăioasă ca briciul, şi cu două pistoale – arme pe care încă nimene nu le avea şi lui i le adusese în taină, pe preţ de aur, un negustor genovez. Umbla prin preajma adunărilor de la crîşme, care toate stăteau deschise din porunca lui, şi cerca să audă glasul prostimii. Într-un loc auzi o închinare la un pahar, care-l răsplăti de tot năduhul din ziua aceea.

— Măi! striga un haidău răguşit, eu zic aşa, că Vodă dacă-i Vodă, trebuie să taie boieri. Ce să-şi bată el capul cu noi! El trebuie să petreacă cu obraze alese… Eu zic să-i deie Dumnezeu sănătate!

— Da’ aţi auzit de armaşul Nicoriţă? întrebă alt glas. S-a dus şi el după ceilalţi: corb după corb.

— Doamne, măi! strigă iar cel răguşit, ce i-aş face eu să fiu ca Vodă! Eu nu l-aş tăia, nu! Eu l-aş calici, ca să trăiască o viaţă şi să se canonească.

— Acesta-i bun cuvînt… şopti în barbă Tomşa, şi trecu mai departe.

Socotea că nimene nu-l cunoaşte în straiul lui mohorît. Dar după douăzeci de paşi, se alătură de dînsul căpitanul Armăşel, şi-şi puse în pas calul.

— Măria ta, zise el încet, – chiar acum am prins un om dintre ai lor. Mîni vor să lovească Iaşii. Ce facem?

— Trebuie să le zdrobim capetele ca la năpîrci! strigă Tomşa nestăpînit.

Alt călăreţ venea în goană din urmă. Cînd fu aproape se opri, înclină capul şi cercă să străbată întunericul cu privirea. Tomşa îl cunoscu îndată şi opri calul.

— Bîrnovă! strigă el. Te trimete un sfînt în cărarea mea. Ce veste?

— Bună, măria ta! şopti boierul, aplecîndu-se pe oblîncul şelei. Şoimaru-i poposit sub dealul de la Răpedea c-o mie şapte sute de oameni!…

— Buni?

— Săbii tari, măria ta. Sînt oameni aleşi!

— Atuncea, căpitane Armăşel, s-au gîndit tocmai la vreme boierii să bată Iaşii. Ei nu ştiu că noi mai avem o codiţă, sub Răpedea. Nicoriţă credinciosul n-a avut de unde să ştie şi să le dea ş-această veste! – Doamne-Dumnezeule, de-aş ajunge zorile mai curînd, să mă bucur de ajutorul tău!… Ah! scrîşni el iară, vreau să-i văd zvîrcolindu-se la picioarele mele!

Ca într-o înfrigurare de bucurie, căci îşi simţise scaunul clătinîndu-se, Tomşa îşi întoarse calul, şi trecînd pe la Curte chemă slujitori, îi luă cu el, şi porni spre călărimea tăbărîtă la Răpedea. Apoi, cînd se îngînau zorii cu noaptea, sosi, cu Simeon Bîrnovă, la poarta dinspre asfinţit a tîrgului, unde toată lumea era trează şi siimenii şi darabanii îşi găteau puştile şi sănețele sub privegherea lui Armăşel.

XXVIII

Arată un crîncen judeţ

Boierii cei mari hotărîseră, îndemnaţi de armaşul Nicoriţă, să nu mai zăbovească de-a surda la Cucuteni. Strigările în leafă ale Domniei rupeau necontenit din ţărănimea adunată de ei. Oamenii cei proşti juraseră pe sfînta cruce, în genunchi, şi-i legaseră preoţi cu grozav blăstăm; dar, după obiceiul timpului, mojicii erau porniţi spre necredinţă şi uşor îşi călcau legămîntul. De altminteri şi boierii şi-l călcau tot aşa de lesne.

Deci, sunînd din buciume, boierii îşi urniră gloatele de la Cucuteni, marţi în ziua sfîntului Simeon. Mazilii şi neamurile tinere boiereşti, sub căpitenia lui Bărboi cel tînăr, feciorul vornicului, zvîcniră înainte, sunînd din suliţi şi săbii, într-o pulbere grozavă. După ei, în capul mulţimii pedestre, care înălţa în lumină sănețe şi coase, urmau boierii cei în vîrstă cu Botoşan, fratele Doamnei Elisabeta,

cu Bărboi cel bătrîn, şi cu neamurile Bouleştilor, a Sturzeştilor ş-a lui Beldiman. Erau călări pe cai vechi şi potoliţi, care umblau după pasul mulţimii.

Bătrînii erau tăcuţi şi îngrijoraţi, dar ţăranii cei mulţi şi curtenii ridicau un murmur greu: unii rîdeau, alţii aveau glasuri de harţă, căci toată noaptea, cît se pregătiseră, boierii îi cinstiseră şi le făcuseră coraj cu antalele de băutură, trase de cîte şase boi după oaste, de la Cotnari. Şi mai ales se lăudau că vor tăia cumplit şi vor împunge ca pe boi pe tîrgoveţii lui Tomşa şi pe siimenii lui cei venetici.

— Au oamenii chef de harţ… zise armaşul Nicoriţă, cătră Bărboi bătrînul.

— Mie mi-i în grijă, răspunse vornicul; căci Tomşa-i viclean. Noi nu-i voim pieirea, – dar de ce nu înţelege să se ducă? Nu-l mai putem suferi! Şi-mpotriva boierilor nu se poate pune: căci ţara fără boieri e ca trunchiul descăpăţînat…

— Are să se ducă, că n-are-ncotro! strigă rîzînd Nicoriţă, aşa ca să-l audă şi soţii din jur.

Bărboi bătrînul privi însufleţit spre călăreţii care mergeau cu falâ înainte, cu Niculăieş al lui: numai într-aceia îi era nădejdea, căci erau viteji şi iuţi la harţ, precum e firea moldovenilor. Îşi mîngîie barba căruntă şi privi zîmbind în jur.

— Acolo-i puterea! strigă el ridicînd braţul şi arătînd înainte-i.

Pe la al treilea ceas al dimineţii, zăriră tîrgul Iaşilor şi furnicarea oştenilor lui Tomşa. Veneau bulziş de cătră vii. Sunau darabane şi trîmbiţi, – şi izbucniră cu sunet greu trei puşti de aramă.

Călăreţii din frunte se îndemnară la harţ, înălţară săbiile şi suliţile şi se repeziră cu răcnete. Dar la marginea viilor îşi potoliră fuga, căci printre butucii proaspăt încordaţi era greu să răzbată în goană cu caii. Iar oştenii în leafă, cu meşteşug îndrumaţi pe acolo de Domn, începură a bate din sănăţe.

Tîrgoveţii şi celelalte gloate veneau grămadă pe drum drept, pe sub deal. Călăreţii boierilor, lăsară în vii pe siimeni şi darabani, şi cercară să izbească în prostime. Dar acolo era mulţime multă, şi avea poruncă să ţie piept fără să se desfacă, puşcînd şi împungînd înainte cu suliţile şi coasele.

Se iscase un zvon mare pe cîmpul Bahluiului, – şi gloata boierilor, îndîrjită, venea cutezătoare, cu răcnete de îndemn: — Hai, măi, să-i tăiem! hai să-i răzbim!

Trecuse un ceas şi încă nu s-alegea nimica, pentru că sănăţele ţineau viile şi gloata lui Tomşa astupa valea. Călărimea boierilor mai dădu o izbire, cercînd să tragă în risipă gloatele dinspre tîrg.

În harţul acesta cu oşti puţine, în care Tomşa stătea neclintit cu şiretlic, iar boierii căutau ca apa, trăgîndu-se şi iar venind, să rupă iezătura unde se va întîmpla mai slabă, – intră deodată, pe neaşteptate şi ca trăsnetul, călărimea răzăşească a lui Şoimaru.

Cele trei bătăi ale puştilor de aramă fuseseră o vestire pe care o poruncise Tomşa. Şi Tudor Şoimaru, îmbulzit cu steagurile lui în rîpile dinspre Şorogari, se mişcase, îşi căutase pe furiş loc de ieşire, ş-acuma cădea cu săbiile în spatele gloatei boierilor.

Lovirea a fost scurtă şi spaima mare, căci – după obiceiul codrenilor care aveau dese învăluiri cu tatarii, – Şoimaru poruncise să urle tot omul ca fiara pustiei, şi să izbească cu săbiile şi sulițele înălțate în vînt. Aşa încît de urlete, şuierături, zăngăniri şi ropot, – înfiorindu-se şi înspăimîntîndu-se, glotaşii luară pe boieri în piepturi, se năpustiră între călărimea lor, apoi zvîrliră armele ş-o porniră la fugă spre mlaştina Bahluiului.

Îndată se mişcară şi darabanii şi siimenii din vii; şi prinseră a striga, a hăuli ş-a goni spre boieri şi gloatele tîrgului.

Tomşa apăru la vedere, cu penele de cocor la gugiuman. Privea cum sînt bătuți dindărăt proştii țărani şi împinşi în mlaştina văii, – şi cum cad în genunchi şi se întorc spre el cerînd cu glasuri mari iertare. Apoi văzu pe orheieni alungînd, supunînd cu sabia şi prinzînd cu arcanele pe boieri. Către soarele-n amiază, trimese un slujitor, să vie Iancu Țiganul la datorie. – apoi, după ce pipăi pentru a suta oară buzduganul în ziua aceea, îl desprinse de la şa şi începu a-l frămînta în mîna dreaptă.

Bătaia se linişti. Prostimea, cîtă nu putuse scăpa, sta cu fruntea-n pulbere, nădăjduind la mila Domnului. Dintre boieri, mulți scăpaseră, croindu-şi drum cu săbiile şi năpustind îndărăt. Scăpaseră, bătînd din vreme laturile chiar şi din cei mai bătrîni, pe care mai ales Tomşa ar fi vrut să-i vadă îngenunchiați la județul lui.

Gîfîind şi plini de pulberi, călăreții lui Şoimaru şi oştenii ceilalți ai Domniei făcură roată, – cu capetele descoperite, şi Tomşa-Vodă îşi începu judecata.

Mai întăi sărută pe obraji, cum niciodată nu făcuse în viața lui, pe Tudor Şoimaru şi pe Bîrnovă şi strigă în auzul tuturora:

— Aceşti doi boieri şi căpitani mi-au fost mie cu adevărată credință!

După aceea zise, întorcîndu-se către oaste:

— Vouă, bunilor mei oşteni, care ați stat cu piepturile şi cu credința voastră pentru mine, am să vă plătesc cu dreptate. Şi am să rînduiesc şi fiecăruia parte din toate averile boierilor vicleni şi fugari!

Oştenii ridicară glasuri de mulțămire şi strigară într-un cuvînt:

— Să trăieşti întru mulți ani, măria ta!

— Iar acuma, – strigă Tomşa făcînd semn cu mîna; să-mi aducă pe viclenii prinşi!

Siimenii împinseră înainte cu sulițile pe boieri. Era între ei şi mazilul cel mîndru, Serghie Murguleț, şi Bărboi cel tînăr, şi vornicul cel bătrîn Bărboi, şi adînc umilit cu nasul îndreptat spre pămînt, armaşul Nicoriță. Erau toți bătuți, rupți şi stropiți de sînge.

— Vai vouă, mişeilor! strigă Vodă pufnind şi fulgerîndu-i cu ochiul lui cel rău. Mi-ați voit pieirea, şi acum ați venit voi înainte-mi, la un înfricoşat județ!

— Tu, bătrîne vornice Bărboi! Ştii că vei pieri pentru nelegiuirile tale?

— Doamne! zise bătrînul ridicînd fruntea şi ochii învinețiți şi bătuți de

pumnii oştenilor de rînd; eu nu mi-am încărcat sufletul cu nici o nelegiuire în viaţa mea. Sînt bătrîn. Pe nimeni n-am prădat; pe nimeni n-am tăiat.

— Aşa? Dar n-ai călcat jurămînt şi nu mi-ai pus la cale căderea?…

— Doamne! ai spîrcuit ca lupul boierimea, şi asta nu se cuvine, căci noi am întemeiat această ţară!

— Prost cuvînt, strigă Tomşa rîzînd. Află, vornice Bărboi, că pentru fapta domniei tale te voi înţepa din nădragi pînă-n moalele capului, şi-ţi voi rîndui loc sus, ca să fii pradă corbilor!…

Bătrînul boier tăcu şi-şi plecă îngrozit fruntea în piept.

— Pe Bărboi cel tînăr, strigă iar Tomşa, am să pun să-l spînzure în poarta casei tătîne-său, ca să fie de pildă în tîrgul Iaşului!

— Părintele meu, iartă-mă pentru toate cîte ţi-am greşit! strigă tînărul boier. Şi bătrînul îşi duse mîna la frunte şi suspină greu.

Tomşa îşi răsuci buzduganul în mînă şi iarăşi vorbi:

— Iar tu, Serghie, cap fără minte din neamul nebunilor Murguleţi, care ai venit la poarta tîrgului şi ţi-ai destrăbălat gura, suduind pe Domnul tău…

— Eu, Tomşa, nu mă tem de tine, nici de buzduganul tău! strigă cu fudulie mazilul.

Furios, Tomşa îşi repezi capul înainte şi gemu încruntat:

— Aduceţi-l la mine!

Mazilul stătu pe loc, dîrz; dar un daraban îi puse între umeri îndărăt şpanga, şi-l împinse doi paşi. Domnul dădu pinteni şi-l izbi cu calul. Apoi feri în laturi, şi scrîşnind, cu toată mînia pe care-o frămînta între dinţi, şi şi-o înăbuşea, şi o rînjea de un sfert de ceas, icni şi ridică buzduganul, şi bătu cu el peste fălci pe Murguleţ.

Doi oşteni se repeziră cînd văzură pe bătut şovăind, îl ţinură de subsuori, pînă ce Vodă îl zdrobi şi-i făcu măselele grăunţe; – după ce-l lăsară la pămînt, începură să-şi şteargă de sînge obrazele împroşcate.

— În curteni să intraţi cu săbiile! strigă Tomşa gîfîind, şi să-i tăiaţi pînă la unul. Să-i înşiraţi la pămînt, ca să-i văd eu…

Apoi deodată, – de şi de mult îl pîndea c-un ochi, – păru a vedea, dosit între alţii, pe armaşul Nicoriţă. Începu a rîde cu veselie.

— Dar pe tine, Nicoriţă dragul meu, slugă credincioasă, cu ce te pot plăti?

Armaşul se prăbuşi la pămînt şi bătu mătanie înfingîndu-şi nasul ascuţit în pulbere.

— Doamne, fie-ţi milă de mine şi nu mă tăia!

— Nu, Nicoriţă, n-am să te tai, răspunse Tomşa, rînjind. Dar nu ştiu dacă cunoşti cuvîntul pe care l-am auzit eu astă-noapte, de la un mojic, care grăia cu laude despre tine…

Armaşul gemea la pămînt, fără să se clintească.

— Mai întăi, urmă Tomşa, acel om m-a învăţat să dau armăşia celui căruia i se cuvine: lui Armăşel! care se cuvine să fie drept armaş pentru credinţa lui.

— Să trăieşti, măria ta! strigă căpitanul Petrea, cercînd să-şi înalţe pieptul lat de la locul lui, din fruntea darabanilor.

— Da! Şi pe urmă m-a învăţat, rîse Domnul, m-a învăţat să te las cu viaţa pentru toate zilele cîte-ţi vor mai rămîne…

Nicoriţă îşi ridică neîncrezător capul şi privi spăriat la Tomşa, ca să afle ce caznă îi va porunci.

— Scoateţi-i ochii de vulpe şi daţi-i la cîni! strigă scurt şi c-o mînie grozavă Domnul.

Iancul Ţiganul trase cuţitul de la brîu, îl netezi pe palmă, veni la armaşul ţintuit de mînile oştenilor, îl apucă de chică şi-i ridică fruntea şi punînd cuţitul, scoase şi azvîrli globii sîngeraţi în ţărînă. Pe urmă îşi făcu datoria, mergînd cu ţeapă pîrlită şi ascuţită bine la vîrf ca să împungă în ea ca într-o frigare pe Bărboi cel bătrîn, şi împlini şi toate celelalte porunci ale judecăţii lui Ştefan, a cărui mînie părea în creştere, ca a taurului, la vederea sîngelui roş. – Şoimaru şi cu răzăşii lui răsuflau, descălecaţi lîngă cai, şi priveau cu nepăsare la această crîncenă judecată.

XXIX

Sfaturi la doamna Irimiei-Vodă

Tăierea lui Botoşan, cumnatul răposatului Irimia-Voievod, şi surparea atîtor case boiereşti, a făcut vîlvă şi sunet mare, şi-n ţară, dar mai ales peste hotar, la leşi, unde Doamna Elisabeta de trei ani aştepta cu feciorul şi fetele ei. – Cu stropituri de lacrimi a scris ea răvaşe cătră prietini şi cătră rude şi a rugat pe soţii fetelor sale Regina şi Ana, voievozi străluciţi şi cu trecere, Mihai Visniovecki şi Maximilian Pjerebski, să arate craiului Sigismund marea ei durere: un cocon ucis, alţii pribegi şi domnia ţării sale în mîna unui tiran aşezat de păgîni. „Moldova întreagă plînge şi geme… spunea ea. Chiamă pe domnul ei adevărat, căci nu mai poate răbda atîtea prădăciuni, atîta nedreptate ş-atîta sînge. Fug boierii peste hotar şi se pustieşte ţara. Ş-ar trebui generoşii nobili să n-o lase pe ea, văduvă de voievod, şi să aibă milă şi de biata Moldovă, care-i chiamă cu jalnic glas”.

La una din adunările care aveau loc în palatul ei din Liov, – după povestirile înfricoşătoare ale boierilor fugari, ridică glas jupîn Stroie Orheianu şi prinse a arăta cu mare fierbinţeală că nu mai este vreme de întîrziere ş-a sosit ceasul din urmă.

— Iată, zicea el, cinstiţii boieri care sînt de faţă, Vascan Furtună şi Nasta, şi Alexa Hulpe, care chiar acuma au căzut la picioarele Doamnei, arată că ţara nu mai poate răbda… Tomşa îşi face de cap: taie şi spînzură; globeşte averile noastre muncite şi-şi face rîs de ţara noastră cea blagoslovită…

Doamna Elisabeta privea în juru-i cu ochii ei mîndri. Primise o scrisoare

bună de la nobilul Vladimir; cuscrul ei, prin care-i arăta că mila Craiului a fost nespusă auzind de lacrimile ei, dar că pacea Republicei nu poate fi tulburată: Turcul e prea îndrăzneț și tare. Totuși, zicea în taină Coribut, – Regele va închide ochii și se va face că n-aude, dacă ginerii Doamnei și prietinii ei ar găsi de cuviință s-o ajute cu armele. „Numai să dea Dumnezeu să fie norocul mai prielnic decît în trecut!" sfîrșea scrisoarea.

— Cinstiților boieri! grăi ea cu glasu-i metalic. Nici noi nu mai putem îndura cîte auzim. Ni se rupe inima de milă pentru Țară, și ne-am hotărît! Iată, chiar azi aștept pe ginerele meu Mihail și pe viteazul magnat Samoil Corecki care, de se va milostivi Dumnezeu, se va însoți în curînd cu copila noastră Ecaterina. Trebuie să ne înțelegem și să ridicăm în scurt oaste…

Doamna mai vorbi multe și întrebă de multe pe boierii pribegi. Iar pan Stroie Orheianu umbla de la unul la altul, își scotea pîntecele în afară și purta cu mîndrie la braț pe ginerele dumnealui, șleahtic bogat, dar cam stătut, chel și cu barba căruntă: Anton Ludno. Nu mai era tînăr pan Anton, dar moșiile lui se întindeau cît ținuturi întregi; și, – Minski, tinerelul bălan, zburînd, – vrednicul boier găsise un mire care putea să îmbrace numai în aur și pietre scumpe pe mîndra lui copilă!

— Acesta-i om mai cu scaun la cap, șoptea el totdeauna către boieri. Eu mă aflu mîndru că am ginere un magnat, bogat cît nici el singur nu-și știe măsura averii. Pe lîngă că-i înțelept și mie cu priință, apoi la Magda mea ține ca la ochii din cap. I-a cumpărat caretă, cu cai albi ca omătul și c-un harap negru care sare de pe capră și-i deschide portița… E om straşnic, boieri dumneavoastră!

Într-adevăr, Ludno era un om cunoscut prin deșteptăciunea lui. Era grozav de bogat; umblase mult prin lume și fusese la Paris. În tinerețe își făcuse faimă prin petrecerile și destrăbălările lui. Iar acuma, dintrodată, după ce toată lumea îl știa cumințit, căzuse la năprasnică dragoste pentru Magda Orheianului, o ceruse de la tatăl ei și se însurase cu dînsa cu trei luni de zile în urmă.

— Prea luminată Doamnă! grăi deodată Orheianu oprindu-se înaintea scaunului Elisabetei. Porunceşte, și noi ne vom da cel din urmă ban de nafură ca să plătim oșteni buni!

— Cunosc credința domniei tale, jupîn Stroie, răspunse Moviloaia. Ne-om aduce aminte, cînd va așeza Dumnezeu pe Alexăndrel la locul lui, – de toți cei care s-au jertfit!

— Și mai ales, adăogi Stroie, nu trebuie să întîrziem! Țara nu-l mai poate răbda pe Tomșa!

Elisabeta aruncă o privire pătrunzătoare asupra Orheianului, apoi se întoarse grăind și zîmbind către ceilalți boieri.

Anton Ludno trase de mînică pe socrul său și-i zise împingîndu-l încet în laturi:

— Pan Stroie, dacă țara nu-l mai poate răbda pe Tomșa al dumneavoastră, de ce nu-l alungă? Ce nevoie este să-ți cheltuiești domnia ta și banul de nafură?

Ludno zîmbea şiret: banii de nafură ai lui Orheianu ştia el cine-i va plăti.

— Apoi, vezi dumneata, ginere, răspunse boierul, – ţara-l urăşte, dar nu-l poate alunga.

— Înţeleg… răspunse Ludno.

— Fireşte, zise repede Stroie, ce pot cei slabi? Trebuie să ridicăm ajutor noi. Altfel cum îmi voi putea dobîndi îndărăt moşiile mele pe care Tomşa mi le-a răpit şi le-a dat la nişte răzăşi calici!

— Da, da… oftă Anton Ludno. Fiecare cu durerea lui. Pe Doamnă aşa de cumplit o ustură durerea ţării, încît abia aşteaptă să puie în scaun pe cocon şi să înceapă a porunci ea. Doamna Elisabeta e vrednică muiere! Dar aveţi dreptate. Şi dacă-i vorba s-avem dobîndă, lesne îţi voi putea da banii de nafură, pan Stroie.

— Ehe! ce ginere am eu! vorbi încet Orheianu, lăsînd pe Ludno şi trecînd între boierii moldoveni. Pot spune că din cuvîntul meu nu iese. Şi eu îl voi face să adune el singur, pe socoteala lui, cu toate straiele şi armele, cinci sute de oameni, cînd va fi să năvălim în ţară!

Intrau fetele Doamnei, Caterina şi Ana, întovărăşite de Magda; şi Ludno se grăbi să le iasă întru întîmpinare. Îndată după ele sosiră nobilii Mihail Visniovecki şi Samoil Corecki, – şi marele boier moldovan Nistor Ureche. – Cu toţii împresurară pe Elisabeta, cu vorbe de ţeremonie, întrebînd-o de sănătate şi de veştile de la Moldova.

Doamna suspina cu amar.

— Pătrunsă sînt de mîhnire, ca de moarte, răspunse ea. Boierii pribegiţi, care au sosit acum, din nou mi-au povestit cum s-a întîmplat pieirea dragului meu frate!…

Caterina şi Ana se aşezară de-a dreapta şi de-a stînga ei; iar Mihail Visniovecki cuvîntă astfel:

— Eu, Doamnă, cunosc de mult durerea care te asupreşte; şi înţeleg că a venit ceasul să liniştim lucrurile deplin, şi să aşezăm pe cumnatul Alexandru în scaunul tatălui său. De la cine vei putea dobîndi o mînă de ajutor, dacă nu de la noi?

— Fără îndoială! strigă Corecki, aţintind pe frumoasa Ecaterina. Ce ne pasă nouă, domni peste pămînturile şi servii noştri, de ce crede Regele şi de ce poate spune el!

Mai întăi el nu-i din neamul nostru, şi l-am ales ca să ne păstreze privilegiile… C-un rege care se teme aşa de grozav de Turc, ce putem face? La curte la Varşovia, ei ştiu numai să petreacă. Au ajuns şi preoţii să iasă îmbrăcaţi la mascarade, şi să danţeze, pentru că maiestatea sa Regina a avut bunăvoinţa să dăruiască Poloniei un prunc…

Ludno, care era într-un colţ, începu a rîde; şi nimeni nu înţelese dacă vorbeşte într-adins:

— Îmi place mult, nobile pan, neatîrnarea domniei tale! Craiul niciodată nu trebuie să treacă peste noi; altfel zadarnic s-au luptat, cu atîtea rînduri de regi,

glorioşii noştri strămoşi!…

Boierii moldoveni nu se mirau prea mult de îndrăznețele cuvinte ale lui Corecki, deoarece şi ei aveau obicei să sfîşie din cuvinte pe Domni, ba chiar să-i şi suduie.

— Luminăția sa Craiul, grăi Elisabeta, are pricini pentru care doreşte pacea. Nu se cade să cercetez eu planurile sale. Totuşi ştiu că are către mine o nesecată bunătate şi se va bucura cînd vom putea dobîndi ce-am pierdut!

Văduva zîmbi cu dulceață şi cu şiretenie spre pan Samoil, apoi îl rugă să arate ce planuri are. – Şi tînărul nobil arătă îndată că s-a înțeles cu Visniovecki să ridice oşteni din servii lor şi să ia în leafă căzăcime. – Nistor Ureche, sfetnic foarte înțelept al răposatului Irimia, foarte priceput în treburile țării şi în schimbările pe care le orînduia Cel-de-sus în țara Moldovei, intră şi el în sfat cu adînci cuvinte şi arătă scrisori de la mazili care stăteau la moşiile lor în țară şi chiar de la boierii care se mai puteau aciua pe lîngă Tomşa, de şi tremurau în fiece ceas de groaza lui; şi lămuri că şi aceste înțelegeri cu cei dinlăuntru trag mult în cumpăna dreptății.

— Ei toți vor fi coada toporului cu care vom tăia copacul de la rădăcină! sfîrşi el cu tîlc.

Ureche era bărbat încercat şi cărturar, şi Doamna nu făcea un pas fără sfatul lui, de şi era mîndră şi ahtiată cumplit de domnie, nu atît pentru coconul ei, cît pentru ea. Şoptea Orheianu, care nu tăcea cum nu tace izvorul, că Doamna chiar ar fi căzut la slăbiciune pentru Nistor; dar tot el adăogea că acest zvon nu poate fi adevărat; că văduva se va fi arătînd cu zîmbet şi bunătate numai fiindcă un om ca vornicul prețuia singur cît o oaste, – pentru sfaturile care le da şi legăturile pe care le avea cu boierii țării.

Lovirea lui Tomşa şi intrarea cu alte oşti în săraca țară moldovenească se punea la cale într-o încăpere bogată, înflorită cu podoabe apusene. Şi boierii care încă nu văzuseră strălucita Lehie priveau cu uimire spre florile de aur şi pietre rare care împodobeau şi pe femei şi pe nobili. Vorbele alese şi înflorite pe care magnații aceia subțiri le rosteau cu uşurință, parcă erau tot ceva de preț, ca şi tot ce-i înconjura. Ei veneau dintr-o sălbătăcie, şi Iaşii lor era un nevrednic tîrg de maghernițe şi căsuțe. Cum era cu putință ca o Doamnă care trăia într-aşa averi, cu asemenea prietini şi rude, şi cu o oştire ca cea a leşilor, să nu biruiască pe sîngerosul Tomşa? – şopteau încet între ei, împărtăşindu-şi mirările şi ascultînd cînd pe Corecki, cînd pe Ureche vornicul; iar fata boierului Orheianu se apropie uşor de dînşii şi se aşeză pe-un scaun. Era îmbrăcată c-o rochie grea de catifea vişinie, şi la gît avea un rîuşor de mărgărintare… Boierii se traseră puțin, ca şi cum ar fi vrut să-i facă loc, şi se uitară unii la alții ciudat: căci în țară muierile n-aveau scaun în sfaturile bărbaților. Dar ea venise, mlădie şi frumoasă, pentru-o pricină, şi se întoarse spre ei c-un glas dulce:

— Boieri dumneavoastră, nu vă supărați daca vă-n-treb cînd ați venit din

țară…

Boierii zîmbiră. Era aşa de albă şi cu strai ales, şi ei o crezuseră leaşcă.

— M-ați crezut străină? vorbi ea şi începu a rîde cu gingăşie. Eu sînt fiica Orheianului şi sînt măritata după Anton Ludno, magnat al Lehiei. Îmi spuneți cînd ați venit?

— Am căzut în Liov asară, domniță! se grăbi să răspundă boierul Vascan Furtună.

— Şi ați fost față cînd s-au sculat boierii de s-au lovit cu Tomşa, pe cît am auzit?

— Da, ş-am scăpat de la grea primejdie, mulțămim lui Dumnezeu!

— A avut Tomşa într-adevăr atîta oaste? Eu am înțeles că i-au fost de mare ajutorință răzăşii de la Orhei…

— E prea adevărat. I-au sărit în ajutor orheienii c-un căpitan al lor Tudor Şoimaru…

— Da-da, îngînă Magda; am mai auzit de el.

— Trebuie să fi auzit, o încredință Vascan. Fără el, noi răpuneam pe Tomşa!

Magda mai făcu şi alte uşoare întrebări, apoi iar se întoarse la orheieni. Dar boierii nu ştiau să-i spuie mai multe, şi nici n-apucaseră a vedea la ochi pe înfricoşatul Şoimar. – Ea tăcu şi rămase gîndindu-se pe scaunul ei, pînă ce pan Anton Ludno, văzîndu-i ochii umbriți de tristeță, se grăbi să se apropie şi să se închine înaintea ei.

— Spune-mi, sufletul meu, la ce te gîndeşti? o întrebă el c-un glas plin de dulceață.

Ea îl privi ca într-o mare depărtare, îl cunoscu după pleşuvie şi după ochii obosiți, şi-şi feri în laturi capul; dar cînd îi vorbi a doua oară, îşi veni în fire şi-i cuprinse brațul înălțîndu-se în picioare. Apoi se aplecă asupra lui şi-l întrebă:

— Te rog să-mi răspunzi, soțul meu, dacă vei ajuta pe Doamna noastră şi vom merge şi noi la Moldova…

— Dacă porunceşti, de ce nu? răspunse galant Ludno. Pot merge şi pîn' la scaunul Sultanului!

Ea oftă şi-l privi clătinîndu-şi căpşorul, apoi fugi iar cu gîndul departe.

XXX

Se întîlnesc prietini vechi

Un an şi mai bine Tomşa primi veşti după veşti de la marginile Lehiei cum că Moviloaia cu feciorii şi ginerii strîng oşti. Repezi în mai multe rînduri olăcari cu plîngeri la prietinii lui de la Stambul, arătînd că la hotarele împărăției, despre leşi, se iscă tulburători; dar Sultanul îşi petrecea viața în seraiurile lui cu cadînele şi se bucura de clădirea celor mai frumoase moschei şi cişmele din scaunul marei lui

împărăţii, iar sfetnicii unui aşa moale stăpînitor nu se tulburau cu grăbire pentru tot ceea ce li se putea năzări raialelor moldoveneşti. Tomşa mai mînă o fierbinte rugare, ca măcar să se trimeată un cuvînt de luare-aminte lui Cantemir bei din Bugeac; dar oamenii lui se întoarseră iar fără nici o izbîndă.

— Atuncea ce facem? întrebă Domnul pe Bîrnovă, boierul lui cel mai de credinţă. Păgînii ştiu numai lăcomia să şi-o sature. În fiecare an slujitorii lor de la Cetatea Albă, unde-i legat birul împărăţiei, ştiu să vie şi să ridice glas pentru drepturile măritului Sultan; dar la nevoie, cînd chiar oştile lui Crai se pregătesc într-ascuns să ne lovească, nu văd, nici n-aud nimica…

Erau singuri în spătărie, şi-n ograda întinsă a Curţii oşteni noi din Ţara Ungurească învăţau muştrul pedestrimii: glasurile de poruncă răzbăteau lungi şi răsunătoare pînă la ei.

— Eu fac ce pot, vorbi iar Domnul, şi cheltuiesc cu leafa oştirii şi banii de comînd, – dar parcă pot înţelege ce furtună va veni asupra noastră? Şi chiar în oştenii noştri eu ştiu ce credinţă pot avea? Ei nu sînt ostaşi de ţară cum era în vremea veche; şi batîr că le-am făcut straie nouă verzi şi le-am dat lăzdunci şi pene argintate la cuşmă, de sînt mai mîndri decît haiducii leşeşti, – oare la nevoie vor muri ei pentru mine?

— Să sculăm ţara la nevoie, măria ta… răspunse Bîrnovă, mai mult ca să mîngîie pe Vodă.

— Cînd s-o scoli? Nu poţi să ţii prostimea cea multă în picioare în vremea verii. La nevoie îi vom chema, dar cîţi vor veni? Ce credinţă pot eu avea în staroştii noştri de ţinuturi?… Toţi sînt răi şi toţi vor să mă vîndă. Am tăiat atîtea capete ca să vîr groaza, – şi degeaba! căci boierimea-i totdeauna duşmănoasă Domnului, şi capetele tăiate, ca balaurului celui din poveste, îi cresc iarăşi la loc!

Bîrnovă stătu un timp gînditor.

— Vra să zică, de la Turc nu-i nici o nădejde. Cu puţinii ieniceri de la cetăţile mării nu putem face ispravă. Atuncea numai la Cantemir mai putem avea nădejde.

— Cantemir fără porunca Porţii nu se mişcă.

— Ba eu socot, răspunse boierul, că va veni. Să-i trimitem pe Şoimaru, şi nu e nevoie de poruncile împărăţiei. Avem noi o prietinie veche, măria ta: eu, Şoimaru şi beiul Bugeacului. Şi dacă vin tatarii, avem un ajutor bun, pe lîngă steagurile noastre de răzăşi…

Domnul dădu cu întristare din cap. Cuvîntă cu glas greu:

— E blăstămat, boier Simeoane, acest pămînt al Moldovei! Credinţa oamenilor lui e ca o floare rară. Zadarnice sînt bunătăţile Domnului, zadarnice îngrozirile lui! Cîteodată stau şi mă gîndesc că mai bine ar fi să-mi iau lumea în cap şi să mă tot duc! Au să mă vîndă toţi… — Vesteşte, boier Simeoane, sfatul, sfîrşi oftînd şi gînditor Vodă; să vie boierii să începem judecăţile…

Bîrnovă ieşi singur în curtea plină de ostaşi, trimese poruncile şi făcu vestire la poartă că Domnul curînd începe judecarea pricinilor. Apoi trecu singur spre

chilioara lui de sub ganguri şi cugetă zîmbind la înfricoşarea lui Tomşa. — Şi de mine se îndoieşte, murmură boierul… Din sînge creşte la vedere o floare otrăvită!

Tudor Şoimaru primi după o săptămînă un răvaş lung în care Bîrnovă îi lămurea veştile de la Lehia şi nepăsarea Turcului. „Vodă te îndeamnă, după sfaturile mele, îi mai spunea Simeon, să faci un drum pînă la nohai şi să ceri lui Cantemir să sară într-ajutor, la nevoie… Du-te. Beiul va veni, pentru prietinia noastră…”

Această scrisoare o asculta, cu fruntea plecată şi cu sprîncenele încruntate, şi bătrînul Mihu în odaia lui Tudor, în sat la Şoimăreşti. Erau numai ei singuri, şi căpitanul ținea înălțată în lumină hîrtia vînătă cu peceţile rupte. – După ce sfîrşi de slovenit şi vorbele de la urmă de dragoste şi frăție, Şoimaru întoarse capul şi privi pe bătrîn.

— Ce zici, uncheşule?

— Trebuie să te duci, răspunse bătrînul.

— Ştiu, şi mă voi duce. Dar te întreb cînd se va stîrpi buruiana aceasta care creşte în Lehia? Abia s-a aşezat ţara şi iar se scoală văduva. Iar vor veni leşi şi cazaci. Fără linişte şi fără tihnă vom fi; şi dacă Moviloaia răpune pe Tomşa, Orheianu şi el ne va răpune pe noi!…

Şoimaru se înălță în picioare.

— Ce vrei să faci? îl întrebă bătrînul ridicînd spre el ochii.

— Mă duc să-mi gătesc calul! Vara-i sfîrşită, şi-i vremea cînd se adună oştile…

Bătrînul, rămas singur, întinse mîna spre răvaşul lui Bîrnovă şi-l ceti, încă o dată, cu luare-aminte, numai el. Apoi clăti din cap c-o simțire de îngrijorare şi oftă din adîncul rărunchilor.

Tudor intră după o vreme şi începu a trage, din lăzi şi din cuiele de lemn bătute în pereți, straie şi arme. Îşi scoase şi boitorii cei nalți de modă nemțească şi pinteni de fier cu colți mari…

După patru zile, la Sîntămăria cea mică, a cărei slujbă cade în 8 ale lunii brumărel, – Tudor Şoimaru găsi pe Cantemir bei în tîrg la Căuşeni, lîngă Nistru. Turcii, moldovenii, tatarii şi toată amestecătura de neamuri din părțile Muncastrului şi din unghiul Mării pe care-l stăpîneau nohaii se aflau adunați la iarmaroc, deoarece la această zi de început de toamnă neguțătorii levantini şi maltezi aveau obicei să desfacă mărfurile aduse de departe în corăbii cu vîntrele.

Cantemir bei, cînd văzu pe Şoimaru înaintea lui, descălecat, stînd drept şi zîmbindu-i, – ridică amîndouă brațele în sus şi se repezi la el. Se sărutară de trei ori, şi se priviră în luminile ochilor, căci se despărțiseră de patru ani.

Tatarul se întoarse apoi spre slujitorii lui şi le dădu porunci, – şi apucînd pe Şoimaru de braț îl trase după el.

— Haide cu mine, frate, îi zise, – am în tîrg aici un văr: totdeauna găzduiesc la casa lui. Te vei hodini la el. Mîni mergem unde am şi eu sălaş bun, cu zid de

piatră…

În drumul lor erau întinse numai tărăbi subt adăposturi de pînză, – şi tîrgul statornic, ca toate aşezările tătărăşti, n-avea decît căsuţe joase de ciamur, fără pomi, fără împrejmuiri.

— Ce te uiţi aşa mirat? grăi rîzînd Cantemir. Satele şi tîrgurile noastre sînt tabere. Abia ne-am aşezat aici, şi mîni poate le dărîmăm şi poposim în altă parte…

— Poporul tău are altă fire… răspunse Şoimaru; e mişcător ca năsipul.

— Aşa-i, aşa-i! încuviinţă rîzînd beiul. Voi sînteţi ca şi codrii de la Orhei, care stau în locurile lor de-o mie de ani…

— Şi vor mai sta! grăi c-un oftat Şoimaru, dacă se va milostivi Dumnezeu de noi…

Cantemir îl privi cu luare-aminte, apoi îl trase către o căsuţă joasă şi lungă, împărţită în locuinţă pentru bărbaţi, harem pentru femei şi grajd pentru vite. Erau toate subt un singur acoperiş, şi Şoimaru simţi pătrunzîndu-i în nări mirosul iute al gunoiului de cai; dar intrînd în camara joasă, cu ferestre mici, găsi curăţenie desăvîrşită şi covoare de preţ, şi perne de matasă pe divanurile joase de pămînt bătut şi lipit cu îngrijire. Stăpînul locului, un om cărunt la barbă, cu turban în cap, – îi primi şi se închină înaintea lui Tudor, arătîndu-i cu mîna locuinţa şi spunîndu-i, în grai tătărăsc, că toate sînt ale oaspetelui: patul de hodină, blidul de mîncare şi vorba bună!

— Acuma spune-mi, frate, grăi Cantemir aşezînd pe Şoimaru lîngă el, – de ce-ai oftat aşa de greu mai nainte? te ameninţă vreo primejdie? Asta nu se poate. Te văd teafăr şi sănătos; eşti lîngă mine; aici nu te poate ajunge nici cel mai mare duşman al tău!

— Slavă Domnului, sînt tare, grăi răzăşul.

— Inima ţi s-a tămăduit?…

— De mult, beiule, de mult.

— Atuncea ce este?

— Tomşa e primejduit dinspre partea Movileştilor ş-a leşilor, răspunse Tudor.

— Aşa? Şi-mi ceri ajutor pentru Tomşa? N-am primit nici o carte de la Stambul, şi Voievodul vostru e un om în care n-am credinţă, şi pentru care n-am dragoste…

— Carte-ţi va veni de la Împărăţie, întîmpină răzăşul, dar mă tem să nu fie prea tîrziu.

— Şi ce te doare pe tine?

— Mă doare, căci, – cum spuneai tu, frate, mai nainte, de codrii de la Orhei, – am prins şi eu rădăcină adîncă pe moşia bătrînească. Acu patru ani, cînd ne-am împrietinit, eram singur pe lume. Astăzi mă doare inima pentru mulţi. Şi mai ales mă doare gîndindu-mă că cel ce-a buzdugănit pe părintele meu şi a ucis atîţia

de-ai noştri, se va întoarce de iznoavă şi va prăpădi şi cîtă răzăşime a mai rămas. Dacă poţi da un ajutor, beiule, dă-l!

— Eu n-am înţeles niciodată, răspunse încet tatarul, îndîrjirile voastre pentru pămînt, certurile şi sîngele vărsat pentru un colţişor de grădină, cînd lumea lui Dumnezeu e aşa de mare…

— Ştiu… tu nu poţi pricepe… grăi cu glas mişcat răzăşul.. Nici eu mai înainte nu pricepeam; dar a fost în sîngele inimii mele această durere, – şi s-a vădit curînd. Înainte nu mă temeam: eram singur. Astăzi mă tem: sînt legat de lucrurile statornice!

În umbra cămării, pe divanurile moi stînd, Şoimaru îi povesti lui Cantemir cum stau lucrurile şi-i arătă şi răvaşul repezit de Bîrnovă.

— Bine, zise beiul, cată să mă gătesc, poate să ai mai curînd nevoie de mine. Vom pleca amîndoi chiar pe loc, să vestesc aulele mele, şi să le ridic. Vei vedea şi cum pregătesc şi lasă tatarii noştri hrană pentru muieri şi pentru copii…

În adevăr, admîndoi prietinii, chiar în seara aceea, plecară pe cai, pe dreapta stepă a Bugeacului, în care fîşîiau, cît vedeau cu ochii, ierburile uscate şi necosite. Era o singurătate ca pe-o mare şi tremurau întinderile sub lumina nehotărîtă a amurgului ca vălurele fără sfîrşit şi fără hodină. Şi ei cu slujitorii se duceau grăind încet despre amintiri şi povestiri războinice.

Într-un tîrziu, mergînd aşa pe cărarea abia bănuită în ierburile pustiei, printr-un cotlon necunoscut al lumii, Cantemir, rîzînd ca de nişte minuni, începu a povesti lui Şoimaru ce-a aflat în zilele acelea de la negustorii străini, care călătoresc pe mări.

— Îmi spuneau corăbierii, grăia domol, că umblă cu corăbiile nouăzeci de zile şi ajung la lumea cea nouă pe care au descoperit-o spaniolii… Acolo sînt oameni sălbatici şi ape de zece ori mai late decît Dunărea, şi codri care nu mai leapădă frunza niciodată… Şi după acele ape şi codri, în pustietăţi de piatră, unde cad izvoare în prăpăstii ca-n nişte cupe, din veci s-au strîns, s-au frămîntat şi s-au cernut în stropi năsipurile, şi s-au ales bulzi de aur mari de nu-i poate ridica omul în braţe… Şi ei zic că iau hrană pe un an, şi arme, şi se duc, trec apele, dau foc la păduri, se bat cu oamenii sălbatici şi-i omoară, şi cîte-odată ajung la aurul acela care scînteiază ca un soare printr-o perdea de apă…

— Vra să zică, după mări, sînt alte uscaturi… zise cu uimire răzăşul, şi pămîntul niciodată nu se sfîrşeşte!

— Eu ştiu? Dar parc-aş vrea cîteodată să pornesc şi eu într-acolo… Şi-mi mai spuneau ei că la ţara Franţuzului este un crai ş-un vlădică… Craiul se duce la biserică şi la petreceri, iar popa bate războaiele crăiei…

— Cum văd eu, vorbi rîzînd Şoimaru, lumea veche de-aici se sfîrşeşte, – ş-are să trebuiască să ne mutăm în cealaltă…

Astfel mergeau vorbind şi trapul cailor aproape nu făcea zgomot; numai întinderile susurau ca apa în întunericul nopţii. Şi ei erau fericiţi, subt stele, ca

buni prietini care se revedeau.

După ce ajunseră a doua zi la tabăra nohailor, căzură la hodină; dar mai nainte avusese grijă beiul să trimeată poruncă în toate părțile la aulele războinicilor. Şi-ndată ce se strînseră călăreții tatari, Şoimaru fu de față la vînătoarea cea mare de toamnă a lor, după care-şi pregătesc la fum pastrama tare de cal.

Porniră cu toții, cale de-o zi la umblet, către smîrcurile cele mari de la miazănoapte, unde obliciseră ei că se țin caii lăsați slobozi în stepă şi sălbătăciți de ani şi ani de zile. Seceta verii îi adusese încet-încet către mlaştinile de la Cortal.

După ce ajunseră şi dădură de ei, îi sculară din toate părțile şi-i împresurară pe întindere de-o poştă, cu larmă mare, şi chiote; şi spăriindu-i necontenit şi tot strîngînd hăituiala, îi grămădiră în smîrcuri unde sălbaticii se înglodară cu copitele lor mari, fornăind, tremurînd, şi privind cu spaimă la vînători. Cînd începură a-i ucide nohaii cu săgețile şi cu sulițele lor, – se văzu semnul cozii de cal fugind pe vînt în lungul pustiei şi grăbind spre ei.

— Mi-au trimes bătrînii veste! strigă Cantemir întorcînd calul către miazăzi. Ce este oare?…

Şoimaru căuta să pătrundă depărtarea şi se gîndea că pentru el vestea nu poate fi bună: ori e veste de la crîmleni pentru război la alte hotare ale împărăției, ş-atunci Cantemir îl lăsă; ori e veste de la Moldova, ş-atuncea a intrat sabia în țară, asupra lui Tomşa!

Tatarul, copil al pustiei, avea priviri mai pătrunzătoare, îşi puse mîna streşină, la frunte; apoi se întoarse zîmbind spre fratele lui de arme.

— Omul nostru nu vine singur! zise el. Aleargă după dînsul doi călărești cu cuşme nalte… Să ştii că vestea-i pentru tine!…

Acuma începea a deosebi şi Şoimaru cuşma naltă a orheienilor lui. Veneau repede cei trei călări, parcă-i împingea de la spate vîntul mării. Curînd steagul tătărăsc căzu în jos fluturînd şi călăreții se opriră, cu caii gîfîind de trudă, la cinci paşi.

Tatarul zise scurt, închinîndu-se lui Cantemir:

— Au venit doi trimeşi de la Moldova…

Cei doi flăcăi orheieni îşi urniră caii spre Şoimaru, îşi scoaseră cuşmele, şi unul zise:

— Căpitane Tudore! Ne-a trimes uncheşul Mihu să venim într-o întinsoare pînă unde te-om găsi: să-ți spunem că au intrat pe la Hotin leşii, cu Doamna Irimiei şi cu multă oaste!

Tudor îşi ținuse sufletul, pînă ce trimesul îşi isprăvi cuvîntul. Se întoarse răsuflînd adînc spre Cantemir bei. Acesta-i puse mîna pe umăr şi-i zise: „Mergem!” – Apoi îşi repezi calul înainte şi începu a-şi chema mîrzacii, poruncindu-le să întoarcă oamenii pe loc la tabără şi să-i gătească de război.

XXXI

Cum şi domniile sînt trecătoare, ca toate

Movileştii intraseră cu oaste tare în ţară.

Tomşa le ţinea calea pe drumul Iaşilor; şi toată călărimea răzăşească de la Orhei şi Soroca pornise ca o furtună în ajutorul Domniei, cu Tudor şi cu tatarii pe care în fugă îi putuse ridica beiul Cantemir.

Satul Şoimăreştilor rămase trist, apăsat de îngrijorări, ca de un nour. O vreme bătrînii şi femeile nu ştiură nimica despre întîmplările din sus, dar aveau nădejde că Dumnezeu va fi cu dreptatea lor şi nu va îngădui să-i calce iar nemila şi aspra lăcomie a lui Orheianu. Părintele Ştefan în fiecare amurg făcea o slujbă de vecernie, şi cu toţii intrau cu inima înfrîntă şi cu capetele umilite în biserică. Şi-n serile frumoase ale începutului de toamnă, după ce se întorceau lucrătorii din vii şi de la treier, – se strîngeau cu toţii în larga ogradă a bătrînului Mihu, vorbeau încet despre lucruri trecute şi aşteptau ceva, un semn, o veste.

După ce se scuturară deplin frunzele, – porni a cînta un vînt fioros de la miazănoapte, şi, ca nişte paseri spăriate de apropierea îngheţului, slujbaşi domneşti trecură spre cetăţile de la Marea. Din ce spuneau ei, nu se putea şti nimica hotărît: harţurile dintru început fuseseră în folosul leşilor şi cazacilor. Pîrcalabul de la Hotin vînduse pe Domn şi trecuse de partea năvălitorilor. Dar Domnia striga întruna gloatele şi făgăduia leafă. – Şi se strîngea ţărănime multă. Cu pămîntenii nădăjduia Tomşa să poată da o izbire mare şi să fărme pe duşman.

Dar dintrodată, într-o noapte, pe vifor de ploaie, – căzură în sat, uzi pînă la os, flămînzi şi zdrobiţi de trudă călăreţii plecaţi la război. Veneau împuţinaţi, erau mohorîţi, şi vesteau căderea Tomşei. Ieşi satul cu ţuhali în cap şi cu lumini în tătărci scobite; fără lacrimi, fără răcnete, primiră muierile şi bătrînii pe cei ce soseau întregi, şi-şi şoptiră ca pe-un cuvînt de taină numele celor căzuţi sub săbii şi rămaşi în cîmpii depărtate. – Şoimaru coborî lîngă Mihu cu greutate şi trecu în căsuţa lui, fără să rostească nici o vorbă. Acolo Lie aprinse lumînarea de seu şi aţîţă un foc de vreascuri în sobă. C-o mînă Tudor îşi descheie contăşul greu de apă, îl lepădă la pămînt şi rămase palid în tremurul luminii, cu braţul stîng înfăşurat în pînză şi cu pumnul legat cu curele de chimir.

— Sînt împuşcat la mînă! grăi el către bătrînul Mihu Uncheşul îşi aţinti asupra lui ochii lucitori; stătu aşa ca încremenit şi cufundat într-un gînd grozav. Apoi vorbi încet, ca şi cum îi era teamă de ceva:

— Îţi va fi fiind foame… Să trimet pe Lie la Savin… Ieşi din odaie, dar nu zăbovi, şi se întoarse îndată, umbînd în vîrful degetelor.

— Braţul ţi-i frînt? întrebă el cu blîndeţă.

— Nu, mulţămesc Domnului, dar e slăbit şi are nevoie de hodină…

Se aşezară amîndoi pe scăunaşe înaintea focului.

— Uncheşule, grăi deodată Tudor, cu ochii ţintă în flăcări. Ne-au biruit Movileştii. Ne-au tăiat, ne-au spîrcuit, ne-au alungat!

Bătrînul oftă. Afară fîşîia necontenit ploaia pe vînt.

— Trebuie să te desleg şi să te caut la rană… vorbi Mihu. Te-ai zdruncinat, te-ai înfierbîntat. Să nu faci carne vie.

— Nu, uncheşule, nu sînt eu întunecat din această pricină. Eu am un ir bun pentru aşa răni, precum ştii. E o doftorie pe care am învăţat-o demult, cînd am început întăi ostăşia, şi o port totdeauna asupra mea. M-am uns bine cu dînsa, m-am legat strîns şi cred că nu mi-a mai fi nimica… Dar mă gîndesc la ce ne aşteaptă, – şi parcă văd negru înaintea ochilor. Judecăţile vechi se sfarmă, dreptul îl taie sabia, şi nu vom avea domn şi divan care să ne sprijine…

— Cum am trăit pîn-acum ş-am izbîndit, vom trăi ş-om mai izbîdi… zise bătrînul şi prinse a-şi frămînta în dinţi mustaţa sură. Norocul armelor e schimbător: se poate să se întoarcă Vodă Tomşa asupra duşmanului cu putere proaspătă şi să-l răpuie… Îi va trimite ajutor Împărăţia…

— Se poate… îngînă cu îndoială Tudor. Totuşi trebile Împărăţiei sînt cu mare încetineală. Pe urmă Moviloaia e şireată, va trimete daruri la Sultan şi va făgădui haraci sporit… Turcului nu i-i atît de Tomşa, cît de lîna pe care o tunde de pe săraca ţară, ca de pe-o oaie!

— Cuvînt drept!… încuviinţă Mihu şi dădu încet din cap, cu sufletul pătruns de amarnică durere.

În pridvor, afară, cineva îşi scutură picioarele; fîşîi o mînă pe uşă căutînd clampa prin întuneric. Şi intră în odaie, cu ciubote grele de glod, Aniţa.

— Aşa, zise ea rîzînd; tătuca nu mai are cu ce veni; i-am furat ciubotele lui ca să pot răzbate pîn-aici! Afară e-o mişelie ş-un potop, de parcă vine sfîrşitul lumii! …

Puse jos, foarte încet, traista pe care o aducea cu mare fereală; pe urmă, rezemîndu-se de uşorul uşii, îşi trase una după alta, repede, încălţămintele de împrumut. Rămasă în colţuni, făcu un pas la o parte, se aplecă şi scoase încet o ulcică, o tigaie, o lingură, şi pită învălită într-un ştergar. Cu ele se înfăţişă la Şoimaru şi i le aşeză pe vatră, la foc. Îşi încrucişă după aceea braţele pe piept şi privi lung la oştean, uimită deodată de înfăţişarea lui.

Se îngălbeni şi clipi din ochi, îngînă:

— Eşti rănit, bădiţă!

Şoimaru prinse a rîde, şi-i făcu semn cu braţul cel sănătos:

— Nu te spăria, Aniţă, că nu mor din asta…

Ea zîmbi îndată, cu ochii în lacrimi. Privi cu îndoială spre uncheşul Mihu; dar tot îndrăzni, se apropiere Tudor şi-şi aplecă fruntea pe pieptul lui ca s-o sărute.

— De bine ce-ai venit! şopti ea închizînd ochii. M-am spăriat într-adevăr…

Trăgîndu-se la o parte, privi iar pe rînd la obrazurile întristate ale celor doi bărbaţi şi întrebă:

— E adevărat că Vodă a fost biruit şi alungat?

— Da, Aniţă, şi noi împreună cu el…

— Atunci e rău… zise ea sfioasă. Atunci înţeleg… Dar eu nu vă tulbur sfatul… Mînîncă, bădiţă Tudore, – şi vorbiţi ce-aveţi de vorbit. Eu stau cuminte într-un colţ, tac, şi nu vă supăr cu nimica…

Oricît de mîhnită încerca să pară fata lui Savin pentru vestea cea rea de la război, totuşi bucuria îi răzbătea în ochi şi-n glas, deoarece se întorsese cel pe care-l visa în toate nopţile. – Se aşează cuminte într-un colţ, în umbră, cu mînile subpuse, pe cînd rănitul gusta din pita frîntă şi din sorbitura de carne. Şi cu o deosebită luare-aminte, pîndind pe sub sprîncene pe oştean, ascultă istorisirea războiului de la rîpa Tăuteştilor.

— Leşii au venit pînă la o bătaie de puşcă de noi, grăia Şoimaru înviorat de gustarea caldă. Din limbile pe care le-am putut noi prinde cu şireclic, am aflat că ei vin cu cincisprezece mii oaste: între aceştia era căzăcime multă şi pedestrime ungurească, oameni de ţară aduşi de boieri, de cum au pătruns leşii pe la Hotin, şi mai ales husarii care umblau în mare rînduială sub cîrmuirea lui Corecki, – viteaz ostaş după cît îl cunosc eu…

— Şi Vodă avea mai puţin? întrebă bătrînul Mihu. Fata fugi cu ochii spre bătrîn, apoi iar spre Şoimaru.

— Nu. Noi am fost mai mulţi, – dar pe lîngă călărimea noastră şi tatari, şi pe lîngă oastea în leafă, era îmbulzită multă prostime fără arme bune şi fără rînduială. – Am avut chiar de la început pagube, din pricină că ai noştri s-au semeţit prea mult şi-au pătruns fără nici o socoteală pînă între cazaci şi leşi. Chiar Vodă, simţind că are gloată tare şi văzînd că a sosit şi Cantemir cu mine, – a trimes o scrisoare către coconul Alexandru, în care-i zicea aşa: „Fugi, băiete, la învăţătură înapoi, la leşii tăi, şi ia şi pe mă-ta cu tine, căci altfel am să te bat peste ceafă şi-am să te mîn cu harapnicul înaintea mea!… Nu îndrăzni, căci eşti încă pui, şi ai caş la gură…” Şi alte multe cuvinte de ocară-i scria, căci Vodă Tomşa-i aprig precum îl ştii, şi rău de colţ…

Şi ajungînd ei aproape de noi, Visniovecki şi Samoil Corecki, care ei erau cei mari şi rînduiau totul, au ieşit în larg de şi-au jucat puţin caii şi-au privit, apoi au poruncit să lege tabăra după rînduiala şi obiceiul căzăcesc. Şi-au stat aşa noaptea în apărare şi s-au frămîntat la focuri şi-au zvonit întruna… Iar cum s-a făcut ziuă, s-au rînduit grabnic, şi-au pornit cazacii de-au lovit pe oamenii lui Cantemir şi i-au răzbit, pe urmă oastea cealaltă a năzuit la cele douăzeci de puşti de aramă ale noastre, – şi cum au dat izbire, siimenii şi darabanii au făcut îndărăt pînă la rîpă, au lepădat armele şi s-au dat supuşi…

— Numai vînzarea răpune capetele crailor… mormăi frămîntîndu-se bătrînul Mihu.

— Aşa este precum spui, uncheşule… Veneticii, cu straiele lor mîndre şi cu pană argintată, nu şi-au pus viaţa, căci n-aveau pentru ce; asta am mai văzut-o şi

la alți domni şi crai; numai noi oamenii de țară, năcăjiți şi amărîți, în ceasul acela greu cînd ne răzbea puterea, am tras săbiile. Atuncea am strigat eu către toți răzăşii şi le-am spus un cuvînt pe care n-au să-l uite… Ş-am început a bate, ş-am tăiat pedestrime, ş-am risipit cazacii, pînă ce Corecki, odihnit, şi-a năpustit pînza lui de husari, bulziş, ca vîntul; şi-n calea lor n-am mai putut sta… Ne-am frînt, ne-am risipit şi noi, după ce nu mai era nimene nici la dreapta, nici la stînga noastră, şi rămăseseră numai ticăloşii siimeni deasupra rîpei Tăuteştilor… îi vedeam pe cînd mă trăgeam cu ai mei, cu braţul sîngerat: intraseră leşii în ei, şi le plăteau pentru că s-au plecat ş-au lepădat armele: şi-i tăiau, de socot că i-au clădit pe toți, unii peste alții, în rîpă…

Of! uncheşule Mihu, otrăvit e ceasul înfrîngerii! L-am mai încercat eu în viață, dar atuncea nu-mi păsa, şi mă băteam ca siimenii pentru simbrie: eram vesel că scap cu viață! Dar acum ne alunga sabie iute. – Şi înțelegeam că toate ale noastre, străduinți şi nădejdi, tot ce-am aşezat aici la Şoimăreşti, toate sînt prăpădite!

Vodă Ştefan fugea între noi; i-am apărat pînă-n drumul Vasluiului viața cu săbiile. Era la dreapta mea, negru ca pămîntul la obraz; clănțănea din dinți cu turbare şi fura cu ochii îndărăt; şi blăstăma şi pămînt, şi Dumnezeu! Părea nebun, la popas. A coborît de pe cal şi s-a învîrtit în loc rînjind. Pe urmă m-a văzut lîngă el, m-a privit lung cu lacrimi, şi-a plecat capul în piept şi s-a aşezat pe ghizdelele unei fîntîni. Sta aşa, prăpădit, şi nu spunea nimica…

Bătrînul Mihu ridică ochii şi, în tăcerea care se întinse, păru că ascultă zbuciumul vîntului. Zise după aceea:

— A fost Tomşa om crunt: Dumnezeu să-l ierte pentru greşalele lui. Dar pentru noi, Şoimăreştii, a fost ca un părinte…

Şi fata, bătrînul şi oşteanul rămaseră în tăcerea odăiții ca într-o singurătate; făclioara feştilei de seu răsfrîngea luminiți în ochii lor; păreau a se gîndi la ceasul de cumpănă; şi toamna cînta cu ciudate glasuri la ferestre.

— Dar beiul ce-a făcut? întrebă deodată uncheşul Mihu.

Şoimaru zîmbi:

— Cantemir? El ştie cum să-şi poarte tatarii… Oştenii lui nu țin mult piept; de la cea dintăi izbire îşi dau sama ce trebuie să facă… S-au tras înapoi şi s-au risipit ca pulberile; ei au cai iuți care parcă zboară. Mîni se vor întoarce şi vor fi ei mai tari, ş-atunci, prădînd şi arzînd la duşman, tot ei se vor găsi în cîştig… Asta-mi spunea Cantemir, cînd ne-a ajuns din urmă, în amurgul serii, la al doilea popas.

Tatarii lui descălicaseră, rupeau în dinți carne şi pită, după obiceiul lor, vorbeau şi rîdeau; pe cînd răzăşii noştri parcă prohodeau un mort. Ei n-aveau merinde, ori nu le mai venea să mănînce; înconjuraseră cele şaptesprezece şipote care izvorăsc în budăie, fiecare subt o răchită, la Racovăț în vale, şi tot se rînduiau la apă şi iar se întorceau, parcă erau căptuşiți cu jăratic pe dinăuntru…

Iar Cantemir şi Bîrnovă s-au aşezat lîngă noi şi se uitau la Vodă cît e de amărît.

— Ce este? a zis Cantemir ş-a zîmbit; de ce se întristează Domnul? ca să se poată bucura mai tare mîni?…

Tomşa-Vodă a răsărit şi s-a uitat la bei, parcă nici nu-l cunoştea.

— Aşa sînt războaiele, a grăit iar tatarul, şi mai ales în Moldova. Aici şi furtunile se întorc năpraznic pe crîngul lor; acum vin din jos cu pulberi, şi peste o clipă se întorc şi se prăvălesc din munte cu puhoaie…

Atunci, la aşa cuvînt bun, şi Simeon, prietinul nostru a început a mîngîia pe Vodă Ştefan şi a-i spune că oştenii din nou se vor aduna.

— Şi vom hărţui pe venetici, măria ta, zicea el, precum făceau Domnii cei vechi, pîn-or ajunge la istovire…

— Dacă izbîndesc să-mi adun iar oamenii, a strigat Tomşa privindu-ne, atuncea nu-i las, – căci tot trebuie să ne trimeată Împărăţia ajutor…

Şoimaru tăcu o clipă.

— Aşa este, vorbi bătrînul Mihu. El se gîndea la turci… Azi turcul, mîni leahul; trec peste noi şi ne calcă; unul rînduieşte o lege şi celalalt o sfarmă.

— Asta mă gîndeam şi eu… răspunse încet oşteanul. Trăim într-o vreme de mare amărăciune…

Fata zise deodată din colţul ei:

— Dacă ar fi mulţi ca bădiţa Tudor, atunci altfel ar umbla treburile în ţara noastră!…

— Aici erai, puşchiule? răsări moşneagul şi scuipă uşor către ea…

— Aici, uncheşule… Am aşteptat să isprăvească de mîncat bădiţa, – şi acuma am să-i întind pînză curată şi am să-i aşez pernă şi pocladă pentru hodină… Mîna legată poate-l doare; după atîta umblet, poate-i trudit!…

— Bine, bine… îngînă răzăşul cel bătrîn. Aşa este; trebuie să ne ducem. Şi acu ce-ai să faci, Tudore?…

— Acu, răspunse oşteanul, am să mă hodinesc zece zile. După aceea cred că mîna iar mi-a fi tare. Şi-mi iau oamenii şi mă duc să găsesc pe Domn: ori la Bîrlad, ori la Galaţi, ori la Brăila, după cum vor fi întîmplările…

Aniţa începu a umbla prin casă, rînduind. Bătrînul, înainte de a pleca, iar se îngriji de rană.

— Poţi să te duci, uncheşule, fără grijă, îi zise Şoimaru. Doftor bun sînt şi eu, şi am şi pe Lie, în odaia de peste tindă!

Cum rămaseră singuri cei doi tineri, – Aniţa se strecură spre vatră, cuprinse cu un braţ pe oştean de după grumaz şi-şi lipi fruntea de tîmpla lui.

— Bădiţă! suspină ea cu lacrimi, eu nu mă duc de-aici… Acuma pot să-ţi spun cît îmi eşti de drag. Dacă m-alungi, stau afară în zloată pînă ce-oi pieri… Să mă reped acasă să spun că vin să te păzesc, – şi lasă-mă să-ţi priveghez la căpătîi… Îţi fac o legătură nouă. Îţi dau un pahar de apă; şi nu-mi spune nimica,

nici nu te uita măcar la mine; ştiu că sînt o urîtă, dar lasă-mă, bădiță… căci eu am ştiut c-ai să vii supărat; te-am văzut astă-noapte în vis, şi erai înveşmîntat cu negru, fără cal şi fără arme…

Oşteanul simți lacrimi fierbinți pe obrazul lui. Ridică mîna dreaptă şi cuprinse mijlocul fetei; o trase la piept şi o sărută; şi se simți înduioşat cum nu fusese nicicînd în furtunoasa lui viață.

XXXII

Durerea lui jupîn Stroie

Bătălia în care Tomşa fusese înfrînt, cu toți tatarii şi răzăşii lui, se dăduse dimineață tare, în cea dintîi zi a lui octomvrie. Izbirea fusese scurtă şi crîncenă; curînd dispărură călăreții Domnitorului risipiți în stoluri în zarea Tătărănilor. Rămaseră pe loc numai morții şi răniții, pe care-i sfîrşeau de zile săbiile şi sulițele; şi deasupra rîpii de la Tăuteşti, darabanii şi siimenii în care leşii au tăiat fără contenire, pînă ce le-au căzut brațele de trudă.

Şi azi răscoleşte plugul acolo oasele morților.

Nemernicii oameni de țară, îngroziți, lepădaseră ghioagele, coasele şi topoarele şi îngenunchiaseră, cu cuşmele în mînă şi cu pletele în ochi. În ei intrase urlînd căzăcimea şi i-ar fi potopit dacă, la porunca lui Corecki, nu li s-ar fi pus în cale cu lăncile lor lungi husarii, oaste aleasă de nobili.

— Pace! strigă Samoil înălțînd în sus sabia. Dați-vă îndărăt, păcătoşilor! Nu ucideți oamenii care se dau robi!

Apoi alergă în goană spre hatmanul Visniovecki, şi, pe cai stînd, se sărutară amîndoi pentru bucuria biruinții, – şi plecară în urmă să îmbrățişeze şi să firitisească şi pe Vodă Alexăndrel.

Îndată, după semnul de adunare al trîmbiților şi după porunca hătmăniei, – pedestraşii desprinseră chervanele legate, le rînduiră cu caii înhămați şi se pregătiră de intrare în scaunul Domniei. Husari leşi porniră pe dată la Hotin ca s-aducă, în carîte grele, pe Doamna Elisabeta, pe Domnița Ecaterina şi celelalte subțiri şi gingaşe obraze femeieşti. – Iar Visniovecki, rînduind oastea şi tot alaiul, dădu poruncă de înaintare spre Iaşi chiar asupra amiezii.

Boieri călărețisosiseră din partea unora din bătrîni, ş-a părintelui mitropolit; drumul, era slobod: tîrgul aştepta domn nou şi privelişte mare. Vestea înfrîngerii lui Tomşa trecuse prin Iaşi ca furtuna de grindină, cu boierii şi călărețiinăprasnic fugind pe cai, cu plete şi coame spulberate.

Cînd alaiul fu rînduit, pan Visniovecki veni la Alexandru şi-i zise mîndru, plecîndu-şi sabia:

— Primeşte scaunul părintelui tău, Voievoade!…

Tinerelul cocon zîmbi cu fața lui prelungă şi albă şi-şi dădu pe spate pletele

bălai. Subțirel şi drept pe cal, în strai de domn moldovan, cu contăş scump şi gugiuman de sobol, era frumos la vedere şi părea mai degrabă o domniță în straie bărbăteşti.

După obicei, cînd ajunseră la margine, le ieşiră întru întîmpinare tîrgoveții, deprinşi cu toate schimbările domniei, ca şi cu schimbătoarea vreme a țării; şi în turnuri clopotele de aramă prinseră a cînta slava celui mai nou biruitor.

Şi intrară cu mare fală şleahticii cei mari, Visniovecki şi Corecki, avînd la mijloc, între ei, pe fiul lui Irimia, – iar după ei păşea pe cai mîndru împodobiți garda franțuzească a căpitanului Montespin, care era în leafa Doamnei Elisabeta: erau în ea cincizeci de cavaleri cu platoşă şi coif, – oameni vechi de război, cu săbii grele. Priveau mîndri în jurul lor şi cu nepăsare: mai treceau printr-o țară şi mai vedeau un tîrg nenorocit. Tot aşa de bine rînduiți şi în straie scînteietoare trecură husarii leşi. După pasul tăcut al acestora, – amestecați şi gălăgioşi veneau boierii moldoveni şi leşi, şi altă multă oaste cu miile de robi țărani, mînați cu bice: au curs înlăuntrul tîrgului două ceasuri încheiate. Şi tocmai în urmă, după se sloboziseră pe mărgini pîlcuri de pradă, intrară buluc cazacii cu cojoacele lor stropite şi mînjite de sînge.

Cum se apropiară de Curtea Domnească, trîmbițile, fluierele şi dobele începură a suna fără întrerupere. În acest zvon ascuțit şi biruitor, Alexandru intră în biserica domnilor, – apoi ieşi şi trecu la palat unde îl aştepta tronul împodobit cu covoare. Oastea umplu ograda şi toate ulițile din jur pînă la mari depărtări, şi boierii şi leşii se îmbulziră în sala cea mare.

Acolo s-au firitisit cu toții şi s-au îmbrățişat din nou şi Alexandru s-a urcat pe tronul părintelui său, – pe cînd nu mai conteneau şi tremurau ascuțit bucuroasele flaute. În vremea asta, se pregătea masă mare, iar oştenii cazaci şi leşi au început a împunge pe tîrgoveți, a năzui spre dugheni şi spre neveste: toți biruitorii, şi cei de frunte şi cei de rînd, erau flămînzi de mîncare şi petreceri.

La această masă mare, în grabă aşezată, jupîn Stroie Orheianu zise către pan Ludno, ginerele său:

— Acuma, între două pocaluri, dragul meu, să vorbim puțintel şi despre rînduiala pe care o poate face măria sa Alexandru în trebile țării. Vei vedea atuncea, pan Antonie, că nu degeaba ai înarmat dumneata cinci sute din servii domniei tale şi i-ai deprins la război…

— Mazurii mei s-au purtat într-adevăr straşnic… grăi Ludno, întinzînd îndărăt, spre cupar, paharul.

— Da; de asta te bucuri, dar mai tare te vei bucura, cînd cu adevărat te vei folosi de vitejia lor…

— Ce vrei să spui, socrule? întrebă leahul rîzînd. Orheianu trase mai întăi către sine un taler mare, în care se afla întins un crap de trei ocă. Îl ținu între palmele întinse, parcă l-ar fi umbrit, şi-l gustă poftitor cu ochii. Încetinel după aceea începu să-l spintece cu cuțitul pe la spinare, ca s-aleagă carnea bună,

rumenită-n undelemn, de țesătura de oase.

— Hof! oftă el purtîndu-şi limba în gură şi înghiţind în sec; că bun lucru ştiu să gătească monahii noştri… Dacă nu erau ei, şi iazul lor din vale, – nu mi s-ar fi bucurat ochii de-aşa bunătate! Nu pofteşti, pan Antonie?…

Antonie îşi întinse talerul; începu a gusta din peşte mai mult din vîrful buzelor, şi privea uimit şi zîmbitor la Orheianu cum mînca de pripit şi de grozav. Boierul se îndeletnici o vreme cu crapul monahilor, apoi oftă adînc, răsturnîndu-se în scaun, şi-şi sorbi cu ochii închişi paharul mare de vin.

— Ei, amu să vedem ce mai face Vodă! pufni el.

În capul mesei, între nobili şi boieri moldoveni, Alexăndrel sta drept pe un jilţ mai înalt. Îl bucurase cel întăi pahar de vin. Rîdea şi vorbea cu hatmanul leah, cu Samoil şi cu marele vornic Nistor şi le amintea, cu un zîmbet de dispreţ, despre proasta şi lăudăroasa scrisoare ce-i trimisese Tomşa înaintea bătăliei.

— Noi i-am scris răspunsul pe spate! zise el vesel, acuma ceteşte şi înţelege că semeţia lui a fost prea grabnică! – Şi cu degetele lui delicate, Vodă cel tînăr îşi mîngîie haina trandafirie de atlaz şi-şi potrivi la piept ceasornicul de aur în chip de ou, – care-i arăta că numai de patru ceasuri e stăpîn vremelnic al Moldovei.

Orheianu crezu nimerită clipa, – şi se sculă în picioare, mare, gros şi bărbos.

— Măria ta! milostive Doamne! strigă el c-un glas tare, şi se întoarseră către el nenumărate capete de oaspeţi; noi cu dragoste te-am împresurat, şi ne-am luptat ca să dobîndeşti ocina pe care ţi-a lăsat-o milostivul şi viteazul tău părinte! Acuma te vom ruga în genunchi noi toţi boierii cei buni de ţară… să faci măria ta rînduială, să pliveşti neghina, să îngrozeşti pe răi şi să ne fii nouă părinte bun! Căci noi cu toţii am pătimit de pe urma mişelului de Tomşa: la toţi ne-a răpit averile, ne-a împărţit moşiile, ş-am rămas calici în ţară străină, măria ta…

— Bătrînul a grăit cuvînt drept… glăsui grav de la locul lui vornicul Nistor. Se cade să se întoarcă boierilor tot ce au pierdut! Şi să fie iertată şi miluită şi prostimea; căci şi ea are loc sub soare!

— Vom împărţi dreptate tuturora… zise Alexăndrel, ridicînd mîndru capul. Vom chibzui cu boierii şi sfetnicii noştri, să aducem în ţara noastră iarăşi mărirea cea de demult!

Privirile tînărului voievod se înflăcărară şi leşii se grăbiră să-l laude pentru frumoasele lui cuvinte.

Orheianu se aşeză mulţămit în scaun şi se-ntoarse spre ginerele său, clipind şiret din ochi.

— Voiai, pan Antonie, să afli la ce-ţi va folosi cu adevărat vitejia mazurilor domniei tale? Ştii că eu am în Ţara-de-sus patru moşii cu păduri mari, cu iazuri, crîşme şi mori. Dar în Ţara-de-jos am de două ori pe atîtea, – ş-acolo creşteam vitele mele cele bune, pe care le trimiteam la vînzare în Lehia şi la nemţi. Acuma îţi voi spune numai atîta, că cel mai mare şi mai bun pămînt al meu, care ţine de Murgeni şi se-ntinde şase ori şapte mii de fălci, e cel despre care-ţi grăiam odată,

şi pe care mi l-a rupt Tomşa şi l-a dat obraznicilor răzăşi de la Şoimăreşti… La acest pămînt am ţinut eu, pentru că a fost averea mea… Acolo mi s-au înmulţit vitele, acolo am vii, acolo, între sate, am rateşe bănoase şi mori care-mi aduc greu uium; şi iazuri cu peşte, şi cinci mii de ştiubeie în prisăci… Toate le-am avut, căci mi le-a hrăpit tiranul… Acuma cată, pan Antonie, să le dobîndim îndărăt. Aceasta-i averea mea. Celelalte moşii, pe lîngă asta sînt nişte pustietăţi!

— Cum? strigă rîzînd Ludno; eu te-am crezut, pan Stroie, bogat mai mult în vorbe şi-n pofală! Şi văd că eşti cuprins cît şi noi, în Lehia…

— Ai crezut asta? strigă Orheianu cu supărare.

— Da, mărturisesc, vorbi cu bună-voie pan Anton, şi te rog iartă-mă!… Eu nu-ţi sînt ginere pentru c-am socotit că vei fi avînd averi; eu m-am închinat Magdei mele. Pentru ea am îmbrăcat zale; pe ea am urmat-o!… Dar de vreme ce spui că ai bunuri, se cade să le apărăm şi să le cîştigăm îndărăt…

— Tot ale Magdei ş-ale domniei tale vor fi!… strigă cu înduioşare Stroie, şi iar sorbi o cupă de vin. Şi-n juru-le vuia sala de un murmur greu, iar din ogradă şi din alte încăperi veneau cîntecele şi chiotele cavalerilor şi oştenilor care închinau şi ei băutură şi se săturau cu mîncări, în scurt împlinite de la localnici.

— Las' să se veselească! grăia către Domn vornicul Nistor. Atîta bucurie pe lume are şi oşteanul!

Orheianu se plecă spre urechea lui pan Ludno.

— Ginere! spuse el cu veselie. Ştii ce-am cugetat eu, cît am stat şi am băut acest pocal de vin? Mult mi-a plăcut mie în Lehia un lucru: Servu-i serv; boieru-i boier! Ai cu cine munci pămîntul, ai cu cine ieşi la război! Omul tău l-ai aşezat, l-ai legat de pămînt, e-al tău! Pe cînd la noi, iubite, din pricina asprelor vremi, se risipesc proştii ţărani şi ţi-i apucă toţi din toate părţile… Şi sînt locuri cu popor des, mai ferite, mai apărate, – ş-acolo sînt răzăşi care-s mai fuduli decît noi, boierii… Tare-aş dori eu să-i îmblînzesc şi să-i aduc la cumineţenie, să fie ei ai mei şi să mă cunoască de stăpîn!…

După această dulce vorbire către leah, jupîn Orheianu întinse iar cupa peste umăr.

— Căci eu, începu el iar, eu, boierule, totdeauna am stat ş-am cugetat cu jale la risipa moşiei noastre… Era odată mare, era odată tare, – chiar şi pe craii voştri i-a bătut Ştefan-Vodă cel Bătrîn şi alţii… Aşa se găseşte însemnat în letopiseţul cel vechi slovenesc… întreabă pe vornicul Nistor, să-ţi spuie şi el. Şi pe turci i-am bătut; şi pe unguri, şi pe toţi… Aşa era în vremea veche… Şi de ce, iubite? Să-ţi spun eu de ce. Pentru că poporul era ascultător, se scula ca un singur om la glasul lui Vodă, şi-al boierilor… Aşa să fie ş-acuma, – şi iar ne-om ridica unde am fost… Pe mine mă doare inima, pan Ludno, cînd văd cît de jos am căzut!…

Pan Ludno zîmbi:

— Atunci s-aşteptăm pe Magda, care soseşte cu Doamna Elisabeta, şi să ne ducem cu mazurii mei să facem rînduială unde spui şi cum spui. Aşa este?… Bun

cuvînt?

— Da, aşa este! grăi cu duioşie Orheianu. Mult mă bucur că mă aflu iar cu Domnul meu, la ţara mea, şi voi vedea iar prisăcile şi morile, şi grădinile, şi toate, care la noi îs mai frumoase, boierule, decît oriunde pe pămînt!…

XXXIII

Se pregăteşte ceas rău

Tomşa, aşezat în ţara muntenească, începu să lovească ţinuturile moldoveneşti din margine, răzbind pînă la Bîrlad. Armata leşilor şi-a Domniei nouă prinse a cunoaşte ş-a supune oraşe şi sate, aşezînd pîrcălabi noi şi staroşti, ridicînd biruri şi hrană pentru oameni şi cai. Doamna Elisabeta, aspră şi tare-n dorinţile ei, voia să ţină închinată ţara creştinilor leşi, şi să scape odată de ruşinea şi jugul necredincioşilor osmanlîi. Oşti proaspete trebuiau adunate, biruri nouă pentru plata lor trebuiau orînduite, şi Nistor vornicul şi hatmanii leşi o ajutau întru izbîndirea acestui vis îndrăzneţ. Dar ţara, pînă la împlinirea dosurilor ei, era zdrobită; oştile începeau în sate un iernatic silnic, luînd cu hapca pînea, vita şi muierea omului; şi ţărănimea îngrozită se mişca, hotărîtă să fugă iar peste hotare.

Nerăbdător, Orheianul, cu Magda şi pan Ludno, urmat de mazuri, – coborî către Răut, spre locurile după care cu dragoste suspina de atîta vreme. – Ştirea sosirii lor o primi Şoimaru îndată. Paznicii de la Murgeni năvăliră în sat călări, alungaţi parcă de cineva din urmă. Era într-o după-amiază, – şi soarele de toamnă lucea pe-un cer senin.

Cei doi oameni se opriră, descălecară şi se repeziră în ogradă. Tudor, cu mîna încă legată, le ieşi înainte.

— Ce este? întrebă el încruntînd sprînceana.

— Jupîne Tudore! grăi unul din ţărani, Gavril Lostun; am zărit din foişor pe boierul Stroie venind cu slujitori mulţi…

— Era uşor de bănuit… vorbi încet Tudor. A pornit fără întîrziere. L-aţi însemnat? L-aţi văzut bine?

— Doar îl cunoaştem! strigă Lostun. Numai el îi aşa de mare şi are un bărboi aşa de groaznic! Încă s-au oprit în locul unde face Răutul iaz ş-au privit înspre ostrov…

— De ce? nu era singur?

— Nu. Era şi cu alţi boieri de-ai lui…

— Bine, grăi Şoimaru, după o clipă de gîndire. Duceţi-vă şi chemaţi în grabă aice pe bătrîni, la sfat… Şi daţi semnul de clopot; trebuie să steie oamenii gata asupra armelor ş-a cailor. Parcă eu pot şti gîndurile Orheianului?…

Călăreţii încălecară în grabă şi porniră să îndeplinească porunca. – În sat se iscă zvon, deodată. Şoimaru auzi în vecinătate glasuri spăriate de femei care-şi

chemau copiii; oamenii se adunau pe-acasă şi-şi grămădeau în staule vitele; copilandri adunau în goană, călărind pe deşelate, grămezi de cai care nechezau. – Era o vreme limpede şi dulce de toamnă şi toate zgomotele se auzeau desluşit…

Şoimaru chemă pe Lie şi-i porunci să-i gătească murgul şi să-l ţie înşeuat. Apoi numai c-o mînă îşi prinse sabia la chimir şi-şi îndesă în cap cuşma de oaie. – Pe poartă intră, dîrz şi morocănos, bătrînul Mihu; veni apoi părintele Ştefan; şi după el alţi bătrîni, cărunţi şi albi, – cei mai vechi şi mai mari ai neamului şoimăresc. Îl înconjurară pe oştean, îşi dădură căciulile brumării pe ochi, şi se rezemară în toiege.

— Aţi auzit? strigă deodată Tudor, privind aprig în juru-i. A venit Orheianu la Murgeni.

— Da, vorbi rar şi îndesat Mihu, a venit să stăpînească iar pămîntul răpit.

— Nu ştiu de ce-a venit! grăi Şoimaru înălţînd capul. A venit cu slujitori să ieie cu sila ce era tot al nostru şi ce ne-a întors judecata cu dreptate? E al lui, ori e-al nostru?

— Nu-i al lui! nu-i al lui! gemu cu tărie Mihu: e-al nostru ş-al strămoşilor noştri morţi!…

— Atunci îl apărăm?

Ca într-o înfiorare, Tudor îi petrecu pe toţi cu privirea-i scăpărătoare.

Bătrînii tăcură. Chiar Mihu, cu spinarea aplecată, îşi frămînta obrajii zbîrciţi şi cugeta ce răspuns să deie.

Preotul îşi ridică privirile asupra oşteanului şi grăi domol:

— L-om apăra cu hîrtiile noastre; acum se cuvine oare să tragem sabia?

— Bine, mormăi nemulţămit Mihu. Dar el cu dreptate vine să ni-l ieie?…

— Eu vă întreb un lucru: încă o dată! vorbi scurt Şoimaru. Al cui e pămîntul?

— E-al nostru, drept, răspunseră bătrînii ridicînd bărbile.

— Atunci de ce rîvneşte boierul cu arma la el?

— Staţi… vorbi iar preotul… Să aşteptăm, oameni buni! De ce să ne-nchipuim că vrea să-l ieie cu arma? Ce? e ţara în pradă, pe mîna turcilor? Doar e şi el creştin ca şi noi. Am trăit la un loc cu dînsul şi ne cunoaştem. Şi vom mai trăi, căci şi el are moşie dreaptă a lui în coasta noastră… Să-i cerem judecată nouă, oameni buni, să mergem iar la Domnie, – şi să puie pe masa divanului fiecare îndreptările lui! Şi oare vor fi ochii oamenilor aşa de orbiţi să nu vadă? şi Dumnezeu, chiar, ne va lăsa pieirii? Pentru păcatele noastre n-am suferit destul pîn-acuma?…

Bătrînii se întoarseră spre preot, mulţămiţi de cuvîntul lui cel bun.

— Înţeleaptă vorbă… rosti încet şi cu stăpînire Şoimaru. Suflete bune şi împăcate din pricina bătrîneţii!… Aţi uitat răutăţile de altădată? Pentru dreptul nostru, pe care de la dumneavoastră l-am învăţat, eu am să întreb pe gospodarii mei cei tineri, cu care am fost la oaste şi m-am luptat pentru Vodă. Pe dumneavoastră, uncheşilor, care-mi sînteţi părinţi şi rude bune, – tot am a vă mai

întreba, a doua oară, ceva: cine-a zdrobit cu buzduganul ş-a ucis pe tatăl meu, care a luptat cu dumneavoastră alături, cînd eraţi tineri?

— Copilul are dreptate; voi aţi îmbătrînit! grăi cu tărie Mihu.

— Am dreptate, zise domolit deodată Şoimaru, căci de la dumneata am învăţat să iubesc moşia… Cînd au intrat mai dinioarea vestitorii în sat, şi mi-au dat ştirea sosirii Orheianului, ş-au risipit-o apoi tuturora, – nevestele şi copiii mai bine au înţeles că vine un vînt de primejdie; şi tot freamătul care s-a deşteptat în sat a arătat inimii mele că nu se înşală!…

— Are dreptate nepotul! vorbi mai tare Mihu.

— Cu toate acestea să stăm pe dreptatea noastră – şi să aşteptăm… încheie Şoimaru, dar cu caii şi armele gata…

Bătrînii îşi plecară frunţile, apoi îmbrăţişară pe oştean: simţeau şi ei a cui e dreptatea; dar peste apa sufletului lor, odată tulburată, acuma se întinsese luciul uitării ş-al iertărilor.

Clopotul prinse a suna în turnul bisericii; Şoimaru se îndreptă spre ţintirim, tăcut şi cu sufletul zbuciumat. Stătu înaintea pietrei pe care era scris numele lui Ionaşcu, şi părea a se gîndi. – Visa la întîmplările care se puteau isca, ş-o nelinişte grea îl cucerea clipă cu clipă. Totuşi, cu mişcări hotărîte şi cu ochii aspri, intră în adunarea oştenilor lui, cerîndu-le să fie gata pentru orice ceas de primejdie.

— Să ţie fiecare om mîna pe sabie! grăi el cu străşnicie.

Dar după-amiaza trecu liniştită, fără întîmplări, şi soarele se cufundă într-o pîclă uşoară, ca-n nişte mări de pace, ce se întindeau dincolo de zări…

Străjerii trimeşi spre Murgeni aduseră cuvînt bun: linişte!

— Ce gînd are boierul? întrebă Mihu, privind cu îndoială spre fecior.

Şoimaru înălţă din umeri şi oftă; strînse mai bine chinga care-i ţinea braţul legat la chimir şi nu răspunse.

Îndată ce se întinse umbra serii, – răsări luna către pustietăţile Bugeacului, mare şi sîngeroasă, pe un cer fără nici un nour; şi la poartă se opri un străjer, aducînd pe un slujitor călare de la Murgeni.

Şoimaru se aşeză pe prispă, ca şi cum n-avea nimica de ascultat. Bătrînul Mihu aşteptă să înainteze omul boieresc pîn-aproape şi-l întrebă cu prefăcută linişte:

— Ce veste, voinicule?

— Bună pace, jupîne… zise slujitorul. Boierul nostru a venit la Murgeni.

— Ştim.

— Şi m-a trimes să vă spun cuvînt bun: domnia lui vra să se împace cu dumneavoastră…

— Aşa?

— Da, precum vă spun. Zice boierul: Domnia nouă s-a aşezat pentru multă vreme; ţara nu mai trebuie bîntuită; să punem la cale treburile noastre: fiecare cu drepturile lui şi Dumnezeu cu toţi…

— Ai grăit cuvînt bun, Constandine… vorbi cu glas mai îmblînzit moşneagul.

Nădejdea îl făcea mai blajin, – şi cunoştea şi chema pe nume pe slujitor, care era un țăran, aşezat de mult, vecin, pe Murgenii boierului Stroie.

— Ce răspuns să dau? întrebă omul. Bătrînul privi spre Şoimaru.

— Nici un răspuns; să vedem… mormăi oşteanul.

Slujitorul plecă, pe drum luminat de lună. În sat părea că s-a întins deplină linişte. Dar la fîntîna lui Grozav, către pădurile Murgenilor, erau adunați şi treji, cu cai înşăuați, răzăşii.

Tudor chemă pe Lie şi porunci să-i aducă murgul şi să încalece şi el, cu săneața încărcată. Îşi cercetă sabia şi porni către Murgeni, să se încredințeze singur, cu ochii lui, ce se pregăteşte şi se fierbe la curtea Orheianului.

XXXIV

Magda se arată a treia oara

Luna se ridica în singurătatea cerului, pălită, ca o foaie rotundă de cositor, – şi risipea în întinderi, spre văi, spre codri, spre imaşuri şi ape, un fel de ceață de lumină, care ştergea marginile hotărîte ale lucrurilor.

Tudor îşi duse în buiestru calul o vreme, apoi îl lăsă în pas moale, şi, apucînd drumul cel mare al Murgenilor, se gîndea în trista linişte de toamnă.

Vedea limpede în gîndul boierului; căci acuma îl cunoştea şi-l înțelegea pe Orheianu. – Ce căutau slujitorii prea mulți cu el? De ce trimesese un răspuns blajin răzăşilor? Un boier mare şi cu trecere la Domnie, cînd rosteşte o vorbă ca asta bună, răzăşii trebuie să cadă în genunchi de bucurie, şi să se ducă cu mare grabă la curte, la Murgeni, ca să mulțămească pentru milă şi pentru cuvintele împăciuitoare! Dar odată acolo, fără larmă, fără pricină, boieru-i poate supune, îi trimete la Iaşi, ori îi ține la oprire. Fără căpitenii, satul poate fi călcat, dovezile şi uricele pot arde odată cu toate gospodăriile răzăşimii. Căci acum nu mai poate fi milă. Şoimăreştii au fost trup şi suflet ai lui Tomşa, – şi la domnie nouă nu pot avea nici intrare, nici îndurare. Pentru deplină şi veşnică împăciuire, un om ca Orheianu, care mai făptuise şi altele, poate pune o cruce peste satul unde vor fi sălăşluit odinioară oştenii vechi şi apărătorii de hotare!

Şi trista istorisire a uncheşului Mihu îi veni din nou în minte, cu cea dintîi ridicare pentru dreptate a neamurilor lui, şi cu pieirea celui mai bun dintre ei, a părintelui lui, – pe care parcă-l purta mort în suflet, cu neînduplecatul cuvînt al răzbunării.

Cum de-a putut el şovăi odată?

Şi la acest gînd de întrebare, i se arătă nebuna şi trecătoarea lui dragoste pentru Magda. Era aşa de tînără, de gingaşă şi de frumoasă, şi mestecenii

tremurau asupra lor atîta taină, pe cînd suna uşor codrul în adîncimi, – încît tinerețile lor neştiutoare s-au legat ca pentru vecie. Dar s-au despărțit după o clipă, – şi despărțite au rămas!

A iubit-o el oare cu adevărat?

A iubit-o; dar încet-încet s-a strecurat, ca din pămînt, prin mădulări, o ghiară în el, şi s-a urcat şi i-a cuprins inima. Ş-un glas ca o chemare, picurîndu-i veşnic în urechi, l-a făcut să-şi întoarcă auzul spre mormîntul celui fără hodină. Şi-ntre dragostea lui prăpădită şi el, s-a aşezat ca o pîclă, – şi s-a ridicat în pîclă umbra sîngerată…

— Între noi e sînge… şopti ca-ntr-o nălucire oşteanul.

Lie îl întrebă din urmă:

— Ai spus ceva, stăpîne?…

— Nu; mă gîndeam la un lucru de demult.

— Stăpîne, grăi iar Lie după o clipă, ştii că ne apropiem de Murgeni şi întîlnim oameni?…

Răzăşul îşi scutură pletele şi cercă să-şi alunge gîndurile. Tot acest vis al dragostei de altădată i-a venit pentru că era încredințat de un lucru: Magda era aproape de el, la curtea din Murgeni. Zîmbi de slăbăciunea şi de visurile lui.

— Cine-i pe drum înaintea noastră? şopti el apoi deodată, stăpînindu-şi calul.

Şi se opri fără teamă în lumina lunii, aşteptînd.

Curtea de la Murgeni, cu lumini aprinse, trebuie să fi fost la o fugă de cal, de coasta de sub codrul cel mare. Răutul se împrăştia chiar înaintea lui în iaz larg, cît bătea ochiul; şi spre ostrovul cu sălcii aplecate şi desfrunzite pluteau puncte negre şi mărunte: erau rațele sălbatice, ieşite pe podul argintiu al lunii.

Prin lumina nehotărîtă, veneau pe drum doi călăreți. Înaintau; sosiră aproape; şi deodată în fața ochilor lui Şoimaru se aşeză pîcla şi se ridică umbra sîngerată. Parc-ar fi fost un vis. Dar era aeve: şi cunoscu la cîțiva paşi de el pe fata Orheianului, urmată de aproape de un bărbat. Întăi socoti că-i jupîn Stroie; dar era un străin.

Cum o văzu inima i se strînse ca-n cleşte. Apoi o atinți şi simți că despărțirea lor era veşnică. Cum o văzu că l-a cunoscut şi-i zîmbeşte, mînia pe care i-o jurase, şi furtuna vorbelor, şi fulgerul ochilor pieriră. Se simți departe şi despărțit de ea.

Magda țipase uşurel cînd îl cunoscuse; apoi îi zîmbi cu bucurie.

— Ce întîlnire ciudată! zise ea cu glasu-i dulce.

Şi întorcîndu-se spre Ludno îi zise în grai polonez:

— E un prietin de altădată… îngăduie-mi, soțul meu, să-l întreb două cuvinte. Nu ştie limba leşască…

Şoimaru o privi cu uimire. Ce gînd avea? Pan Anton înainta cu calul şi salută din cap pe oştean, mormăind un cuvînt leşesc: *Dobro vecer!*

— E boier? întrebă el încet pe domnița lui.

— Fără îndoială… ciripi ea dulce… E un prietin al tatălui meu…

Şoimaru sta neclintit, fără cuvînt, pe cal. Lie căsca ochii mari şi nu pricepea nimic.

Vorbind moldoveneşte, Magda se îndreptă către Şoimaru:

— E lună plină, zise ea, ş-am ieşit cu soţul meu… Văd că întîlnirile noastre sînt totdeauna foarte ciudate: aceasta e a treia… Şi ştiu că eşti amărît şi supărat pe mine…

— Nu sînt amărît, nici supărat… răspunse Tudor.

— Atunci ai înţeles împrejurarea de la Ianev… şopti ea.

Tudor nu răspunse. Ea zîmbi, căci o privea Ludno, dar rosti cuvinte grele:

— Pan Tudore, îţi aduci aminte cînd coboram prin codru şi vedeam din poiană acest ostrov dinaintea noastră?

— Am uitat… răspunse încet şi rar răzăşul.

Ea tăcu şi-l privi ţintă. Păru înfiorată de răceala nopţii; îşi trase la gît şi la obraji guleraşul de blăniţă albă.

— Nu, n-ai uitat!… zise ea repede.

Şi-ndată adăogi, ca şi cum Lie nici n-ar fi fost lîngă ei:

— Şi eu te-am iubit; dar cărările noastre au trebuit să se despărţească!…

Avea glasul dulce de odinioară.

Şoimaru tresări, parcă l-ar fi izbit o sabie.

— Da, zise ea iar, rîzînd către Ludno, ca de-o glumă; şi ştiu că ţi-am fost dragă…

— Acum între noi e sînge… vorbi Şoimaru, ca şi cum şi-ar fi urmat visul lui singuratic.

— Ştiu, răspunse ea, am aflat de la tata; a vorbit azi chiar cu bărbatul meu şi a hotărît lucruri grele împotriva răzăşilor… Chiar voiam să-ţi trimet mîni în zori cuvînt: fugi, că ţi-i ameninţată viaţa…

— Cum? strigă deodată îndîrjit răzăşul. Socoate stăpînul Murgenilor că mă va ucide pe mine cum a ucis pe tatăl meu? Ah, domniţă Magdă, mi-ai lămurit deplin sufletul şi mi-ai adus aminte că zadarnic stăm sub lună, că toate ale noastre sînt deşărtăciuni! N-a fost nimic între noi decît blăstămul! Nu-i nimic între mine şi părintele tău decît sîngele! Du-te; te-am iertat pentru umilire…

Şi fără nici un cuvînt şi furtunos, Şoimaru îşi întoarse calul şi se depărtă, pînă ce el şi slujitorul părură umbre în pîcla de lumină. Ludno înălţă din umeri şi dojeni cu dragoste pe Magda.

— Ce vorbe i-ai spus, de ce l-ai certat, sufletul meu? De ce-a plecat, parcă n-ar fi în toate minţile?

— I-am spus o veste însemnată… răspunse Magda, stăpînindu-şi greu tulburarea.

XXXV

Morţii poruncesc celor vii

Şoimaru nu s-a arătat pînă a doua zi în sat. Pe după miezul-nopţii trecuse pe la fîntîna lui Grozav şi avusese tainic sfat cu oştenii lui; după aceea nimeni nu ştia pe unde rătăcise. Nu ştia nici Lie, care se întorsese singur acasă, îngrijat şi uimit, – dar cu straşnică poruncă de la stăpîn să nu crîcnească nimic nimănui de cele ce văzuse şi auzise.

Un soare blînd răsări a doua zi, într-o duminică, ş-o lumină prietinoasă se împînzi peste sat, asupra căsuţelor albe ş-a livezilor desfrunzite. Clopotul sună în turnul bisericii vechi prelung, şi tremura cîntarea lui pînă la mari depărtări, unde s-amestecau cerul şi pămîntul într-o brumă alburie şi-ncepea spre Mare sălbatica stepă.

Oamenii fuseseră îngrijoraţi, dar vestise Constandin, slujbaşul de la Murgeni, pacea boierească, – şi acuma, împreună cu preotul, mulţămeau lui Dumnezeu, „că-i scăpase de tot vrăjmaşul, mînia şi primejdia…"

— Poate tot aveau dreptate moşnegii… şopteau muierile cu mîna la gură. Sîntem şi noi şi boierul de-o lege şi ne închinăm lui Hristos!… Ne fereşte Cel-de-sus să ne vedem feciorii sîngerînd subt ochii noştri. Destule suferinţi au fost în trecut!

Slujba, după tipicul cel mare, se petrecu în linişte şi gospodarii ieşiră în ţintirimul larg. Pe morminte căzuseră florile şi putrezeau. Femeile umblau, îşi căutau morţii şi le aprindeau candele. Iar bătrînii, rezemaţi în toiegele lor, grăiau încet, privind cum trec peste locaşurile veşnice fire lungi şi argintii de matasa-morţilor.

În liniştea aceasta a satului, deodată se făcu un uşor zvon. Lostun, care fusese pîndar la Murgeni, se repezi în ograda bisericii şi vesti pe cei adunaţi că boierul Stroie Orheianu a intrat în sat cu puţini slujitori, şi vine să steie de vorbă cu fruntaşii Şoimăreştilor.

— Vine fără sfială… grăi Lostun. Se leagănă pe cal şi-şi mîngîie barba mare… Se uită la unii şi la alţii pe care-i întîlneşte, şi rîde…

— Ciudat lucru şi foarte de mirare!… mormăi clătinînd din cap Mihu.

Dar Lostun parc-ar fi vestit şi pe Tudor Şoimaru: căci neamurile lui îl văzură venind încet pe poarta bisericii. Era tăcut, îi ardeau ochii, dar părea foarte liniştit. Privi spre femei şi spre copiii strînşi la o parte; după aceea se alătură de sfatul bătrînilor, fără să zică nici o vorbă. Cu braţul drept îşi pipăi mîna stîngă, să vadă dacă stă bine în chinga ei, – apoi îşi rezemă pumnul de straja săbiei şi scoase un picior înainte.

— Ai auzit? îi şopti cu oarecare îngrijorare uncheşul Mihu. Vine la sfatul nostru boierul Stroie…

— Da, răspunse Tudor; să aşteptăm!

Măreţ în straiul lui bogat, călare pe un roib nalt de Lehia, Orheianu se arătă în uliţă, urmat de slujitorii lui înarmaţi. Erau mazuri voinici, cu ochii verzi şi cu umerii obrajilor roşcovani şi ieşiţi în afară. Boierul coti la podeţ şi intră călare în ograda bisericii. Răzăşii îl priveau venind, ridicară capetele, dar nu-şi scoaseră cuşmele.

Orheianu se opri şi zise c-un fel de mulţămire, rotindu-şi ochii asupra tuturor celor care erau de faţă:

— Bine v-am găsit, oameni buni!

— Îţi mulţămim, boierule… răspunse preotul cu bunătate şi cu privire bună, făcînd un pas înainte. Ceilalţi murmurară încet salutarea şi priveau cu luare-aminte la vechiul lor duşman.

— Aţi auzit, oameni buni, grăi deodată cu glas gros boierul, – că domnia Tomşei s-a petrecut din lumea asta ş-a venit în scaunul ţării Alexandru-Vodă, pe care şi noi l-am ajutat şi l-am apărat…

— Am auzit! răspunse îndesat uncheşul Mihu.

— Acest Domn al nostru a auzit de toate cîte s-au petrecut aici. Ştie că Orheiul a dat oşteni lui Tomşa, ştie că Şoimăreştii au dat şi căpitan de steaguri, şi cu toate acestea m-am milostivit eu ş-am pus cuvînt să ierte toate…

Răzăşii nu răspunseră. Boierul dintrodată dădu cu ochii de Şoimaru, şi-ncepu a rîde c-o veselie ciudată.

— Cum, căpitane Tudore? şi dumneata eşti aici? te-ai întors de la oaste?

— Da, boierule… răspunse liniştit răzăşul.

— Foarte bine se nimereşte atunci întîlnirea, şi mă bucur, căci am venit aicea la împăcăciune…

— Dumnezeu îţi va ajuta pentru tot binele ce-l vei face… grăi popa mulţămit; şi moşneagul ar mai fi spus ceva dacă privirea aprigă a lui Şoimaru nu i-ar fi îngheţat vorba pe buze.

— Bătrînii ajung o vreme rea, şopti oşteanul la urechea lui Mihu, cînd nu înţeleg nimica şi, ca şi copiii, nu se pricep s-aştepte!…

Mihu îşi încruntă sprîncenele şi-şi întoarse o ureche către boier.

— Eu vă rog, gospodarilor, zise cu umilinţă Orheianu, aveţi bunătate şi mă răsplătiţi pentru toate ostenelile mele… Daţi-mi mie de bună-voie moşia voastră, – căci eu mi-am pus obrazul pentru voi şi v-am cerut iertarea de la Vodă!…

Răzăşii deodată se priviră înfioraţi ş-apoi începură să se frămînte. Acuma pricepeau rîsul cel bun al Orheianului!

— Nu-mi răspundeţi nimica, oameni buni? întrebă cu aceeaşi înmlădiere moale de glas boierul.

— Cum, boierule? întrebă Mihu, azvîrlindu-i o privire ageră. Dumneata ne ceri moşia pe care-ai stăpînit-o şi noi am cîştigat-o prin dreaptă judecată acu patru ani?

— Nu, moşule, răspunse zîmbind Orheianu. Cer toată moşia voastră: daţi ce-a mai rămas, ca să-mi întregesc ce-i al meu!

— Şi noi ce să facem?

— Ce vă va lumina Dumnezeu!…

Bătrînii rămaseră înmărmuriţi. Femeile prinseră a plînge.

— Ce te miri aşa de tare, căpitane Tudore? strigă apoi deodată boierul cu semeţie. Ce mă priveşti astfel? Îţi pare ciudat? Ieri ai fost tu tare şi astăzi sînt eu! …

Şoimaru făcu doi paşi şi grăi:

— Boierule, eu nu te-nţeleg!

— Ce nu-nţelegi? strigă Orheianu privindu-l ţintă. Iată judecata mea. Asta-i! Care din voi va îndrăzni astăzi să ridice un deget asupra mea? Astăzi nu mai este mişelul vostru Tomşa, şi Domnia v-ar spulbera de pe faţa pămîntului de-aţi îndrăzni… De aceea eu am venit în mijlocul vostru, şi nu va cuteza unul să mişte braţul! Ha-ha!

— Boierule, te-nşeli, zise cu linişte Şoimaru.

— Aşa? Ha! mă-nşel? Nu mă-nşel, căci dacă mazurii mei vor răcni numai o dată, cu străşnicie, în limba lor, – vor veni toţi ceilalţi şi vă vor pune pe toţi cu feţele la pămînt! Îndrăzneşti tu poate, Şoimarule? Nu îndrăzni, că ţi-i braţul frînt. Şi te iert pentru cuvîntul tău prost, căci o dată, în viaţă, mi-ai făcut un bine…

— Boierule, strigă Şoimaru cu ochii scăpărînd, ai greşit dac-ai venit în vizunia lupului! Eu mai am un braţ tare, şi te voi aşeza cu pieptul pe mormîntul părintelui meu, pe care tu l-ai ucis cu buzduganul lui Aron! Ai ucis: ţi-a venit ceasul pedepsei!

Boierul atunci smuci năpraznic frîul calului. Mazurii chiuiră deodată prelung, şi le răspunseră răcnete cumplite la marginea satului.

— Să nu cutezaţi, mişeilor! urlă Orheianu. Să nu cutezi, mişele! rînji el către Şoimaru. Te voi bate peste fălci, ca pe tatăl tău, şi voi spulbera pe toţi nemernicii ca tine…

Izbucnind într-o mînie grozavă, de mult stăpînită sub vorbe blajine şi rînjite, – Orheianu îşi repezi din şa trupu-nainte, scuipă pe Şoimaru şi ridică asupră-i buzduganul, pe care-l scoase de sub cingătoare.

Dar oşteanul trăsese sabia. Atunci îl văzură întăi neamurile lui, turbat ca fiara, cu ochii crunţi şi cu obrazul ca de var. Se schimbase într-o clipă şi nu-l mai cunoşteau. Cu braţul drept ridică fierul, se repezi ca scăpat dintr-un arc, şi lovi în creştet pe Orheian. Şi-nălţînd a doua oară sabia, răcni aşa de cumplit, încît mazurii, înfricoşaţi, smunciră frîiele şi se năpustiră pe poartă.

Urletul lui Tudor era o chemare. Pe uliţa satului, din rîpa din dosul bisericii, se repeziră toţi flăcăii Şoimăreştilor călări, cu săbiile şi suliţile. Lie venea în frunte ducînd de căpăstru calul căpitanului. O clipă se opriră, îmbulziţi în uliţă pînă departe, în urmă, aşteptînd. Iar pe Şoimaru îl priveau neamurile lui cum c-o

mînă trage de barbă trupul greu al boierului şi-l leapădă lîngă piatra de mormînt pe care era însemnat numele lui Ionaşcu şi anul cumplit al morţii lui…

Fără să mai privească în urmă, Tudor se prăpăstui pe poartă; Lie îl prinse de subsuoară şi-l ajută să salte în şa; şi la ţipătul de năvală cunoscut de ei, călăreţii porniră în ropot spre Murgeni, spre mazuri şi spre curtea boierească.

În urmă, numai uncheşul Mihu se urni din loc, se apropie de boier, îl privi cum zăcea în balta-i de sînge, îşi scoase domol contăşul din spate şi i-l aşeză cu grijă peste piept şi peste faţă.

Se întoarse apoi la ceilalţi şi cuvîntă cu voce răguşită parcă de trudă:

— Să-l ierte Dumnezeu!

Iar Şoimaru îşi duse într-o întinsoare călărimea întărîtată ca şi el spre curtea boierului. Izbiră pe mazuri, îi întoarseră în loc, şi începură a-i bate şi a-i tăia pînă ce-i năruiră în iazul Răutului. Şi trecură mai departe şi se opriră cu caii în răsuflet greu la curtea boierească.

— Aici e ghizunia duşmanului! zise Şoimaru arătînd cu sabia. S-o risipim şi s-o dăm vîntului!

Ludno şi cu domniţa lui, înspăimîntaţi de neaşteptata năvală, ieşiră în pridvor, coborîră scările; – apoi, văzînd săbii sclipind spre ei, se răsuciră ca să scape îndărăt. Femeia ţipa cu glas sfredelitor şi ascuţit. Leahul trase pala. Flăcăii năvăliră asupra lor. Dar Şoimaru se repezise, şi acoperi pe Magda cu sabia.

— Fraţilor, nu ucideţi! strigă el.

Cînd ceilalţi se traseră îndărăt, el zise gîfîind celor căzuţi în genunchi.

— Sculaţi, luaţi-vă caii şi plecaţi. Vă vor întovărăşi oameni de-ai mei pînă-n tîrg la Soroca!

Dar numai Magda-i înţelegea graiul lui moldovenesc. Şi din mînia stăpînită, din tulburarea lui, din ochii sticloşi ca de fiară, ea pricepu o parte de adevăr, – şi gemea cu mîinile la tîmple, îl privea cu groază, şi se lăsa dusă de subsuori de flăcăii răzăşilor.

Atunci porunci Şoimaru că s-aducă şumuioacele de paie şi tăciunii, şi dădu foc curţii de la Murgeni el singur cu mîna lui. S-au zbătut şi s-au răsucit flăcările toată noaptea. Ş-a porunci pe urmă răzăşilor s-o dărîme şi s-o împrăştie în patru părţi. Şi, pînă luni la amiazi fiind curtea asemănată cu pămîntul, a hotărît să vie pluguri.

Era un cer fără soare şi mohorît deasupra şi soseau de la munţi, pe vîrfurile înălţimilor, nouri zdrenţuiţi. Tudor sta drept pe cal şi neînduplecat; şi ieşiseră şi toţi Şoimăreştii, bătrîni, muieri şi copii; şi priveau cum trec fără încetare brăzdare cu şase boi şi apasă pe cormane oşteni, înegrind şi asemănînd încet bătătura unde sălăşluise stăpînirea Orheianului.

XXXVI

Orice istorisire are sfîrşit

Priveghiul conteneşte; cartea se-nchide. Se cuvine, după rînduiala bunilor povestitori de odinioară, să arătăm că sfîrşitul văduvei lui Irimia-Vodă a fost cel mai nenorocit dintre al tuturor doamnelor Moldovei, căci după un an, în 1617, turcii şi tatarii şi gloatele pămîntenilor, pătrunzînd pînă la Iaşi, i-au zdrobit oastea aşa de frumos întocmită de ginerii ei, – şi pe ea au prins-o ş-au ruşinat-o păgînii, cum spune cu durere cronicarul. Casa ei în ţara moldovenească a fost risipită şi feciorii înjosiţi. Numai domniţele ei, în Lehia, s-au bucurat de averi şi nume; dar, după firea mamei lor, semeţe şi poftitoare s-ajungă tot mai sus, la puterile lumii, au stîrnit zîzanii, certuri şi războaie, – pînă ce s-au stîns, şi numele le-au rămas pomenite cu blăsteme de şleahtici.

Cînd Tomşa, tîrziu, a venit în ţară, într-a doua domnie, – a lăsat să cadă un ban de argint celui dintăi calic orb de la scara bisericii domneşti. După glas, nevolnicul, care era Nicoriţă, fost armaş odată, l-a cunoscut, şi a bătut cu umilită mulţămire mătanie Domnului său. Iar Vodă, cuminţit acum şi mult îmblînzit, a suspinat – aducîndu-şi aminte cît de schimbătoare sînt toate ale oamenilor.

Bîrnovă, precum se ştie, a venit domn în ţara lui şi-l chema Barnovschie; iar în vremea lui niciodată nohaii lui Cantemir n-au călcat pămîntul nostru.

Domniţa Magda şi-a purtat lumina ochilor ei prin ţări străine şi pribeagă a rămas pînă la mormînt; ci totuşi ceva din visul ei de tinereţă a rămas pentru totdeauna în taina poienii de unde se vedeau satele şi apele Orheiului.

Au pierit codrii; s-a stîns şi această rămăşiţă a ei, ca mireasma unei flori.

Iar Tudor cu soţia lui Aniţa, şi Mihu, şi toţi ceilalţi răzăşi au fost urgisiţi şi prigoniţi, dar s-au ţinut cu tărie. Pe urmă cei ce-au venit după ei au fost călcaţi şi supuşi de alţii; şi vremea necontenit i-a lovit pînă ce le-a plecat frunţile adînc spre pămînt.

Bunicii mei sînt strănepoţii acelor oameni. Şi această istorisire de acum trei sute de ani, din vremea cînd strămoşii erau încă dîrji, am scris-o în liniştea unei prisăci, avînd în inima mea răsunetul durerii lor.

sadoveanu

Lei 5

editura minerva

«Aşa cum a demonstrat prin întreaga sa operă, Mihail Sadoveanu se relevă, şi în acest roman, un rapsod al timpului de odinioară, reconstituind o epocă îndepărtată nu prin rigoarea documentului, ci prin evocarea atmosferei ei specifice, îmbinînd liricul cu epicul, într-o tonalitate de baladă şi legendă.»

TEODOR VÂRGOLICI